

ret mortaliter, quia contra præceptum, vel consuetudinem ageret. Idem dicit Arch. floren. quia duplex est præceptum, vnum de non comedendo vetitâ, aliud de ieiunio.

11 Ieiunium factum in mortali, etsi non valeat ad vitam æternâ, secundum Alb. valet ramen quoad satisfactionem mandanti ecclesiæ, vel confessoris, vt nouum peccatum non incurrat, quod fieret nõ ieiunando. Et quia prodest castitatis, & relinquat post se effectum bonum.

12 Facientes collatione grossam secundum consuetudinem Rom. ecclesiæ, vel in celli, non frangunt ieiunium, quia tales videtur generaliter dispensari, secundum Caet. ibi, quia Papa scit, & tolerat, & quia seruant suam consuetudinem antiquam, quæ consuetudo legem videtur interpretari, ideo excusantur.

13 Comedere carnes feria sexta sine rationabili causa, mortale est, cõtra præceptum in c. de esse carnum. de cons. d. 3. nisi in die natiuitatis D. omni, in quo licet, nisi quis habeat ex voto, vel regulari obseruantia, vt in c. si de ob. iei. & multo magis si venerit in sabbato, licebit. Vnde prælati potest dispensare cum fratre quod comedat carnes, potest etiam dispensare, quod comedat in die Natiuitatis, si feria sexta venerit, vel sabbato, secundum Sil. vet. ieiunium, circa sinem, & fundamentum huius pontificatus in c. i. cod. quia per illud, c. tollitur ius cõmune, & remanet votum, & religio, sed in religione vtrius prædicatoris, potest prælati dispensare, ergo, & c. Sic etiam Tab. credit. Qui autem non nit non comedere oua feria sex-

ta, tunc non poterit comedere carnes, cum plus sit quam comedere oua. Quidam tamẽ dicunt, quod oportet ad intentione vuentis recurrere, & hoc credo melius. Neq; sabbato comedenda sunt carnes, vbi est consuetudo, secus si non est consuetum, vt in Catalonia.

14 Qui frangit ieiunium, semel tantum peccat, quando scilicet frangit, non toties quoties comedit, quia postquam fregit, factus est impotens ad seruandum pro illo die, sed qui quotidie in quadragesima frangit, quoties peccat, quia potest quamlibet diem seruare: sic tenet etiam Caet. ibi, circa fi. In votis factis de ieiunio, recurrendum est ad intentionem vuentis, sicut in aliis votis.

IGNORANTIA.

1 Ignorantia peccatum incurrit, cum quis potest, & debet scire aliquid, siue iuris, siue facti, & non facit quod potest vt sciat, siue hoc negligat, vt liberis sine scrupulo peccet, siue per solam negligentiam hoc faciat, quia negligit id; ad quod tenetur, quod si sit de necessariis ad salutem, mortale est.

2 Quilibet mortis compos tenetur scire communis fidei, & iuris, quæ communiter a fidelibus Christianis, communiter instructis a parentibus, & prædicatoribus, & cõseruatione Christiana sciuntur, vt sunt articuli fidei in ecclesiâ solennizati, vt articulus de Trinitate, de Incarnatione, Passione, & huiusmodi; supra, Credere. s. 2. Decem præcepta, præceptum de confessione, cõmunione, ieiunio ecclesiæ saltem in communi, quod non est peritandum, furandum, & caetera

teta, quod quadragesima, vigilia de præcepto sunt ieiunanda, quauis nesciat quæ sint illa: ex Sanct. Tho. secunda secundæ. q. 73. a. 2. Concor. Caet. ibi.

3 Item quilibet tenetur scire ea, quæ ad officium suum, aut gradum, aut votum spectant, quoniam his ignoratis, nesciret se recte habere in occurrentibus, vt dicit Caet. ibi. Sicut si signarius officium cõfessoris assumat, vel huiusmodi.

4 Ignorantia affectata dicitur, quando quis non vult scire quæ tenetur scire, sed placet ei nescire, vt liberis peccet, & hæc ignorantia non excusatur, quæcunq; pœna, nec minuit peccatû, quia non minuit voluntarium, sed auget, ideo aggravat peccatum, ex intentione voluntatis ad peccandum: quod constat, quia noluit, vt male ageret, intelligere.

5 Ignorantia inuincibilis est, quando quis nõ potest scire, vel ex grossitia intellectûs, vel ex maxima difficultate, vel quia recte consulente non habet. Et hæc peccatum non habet, quia nemo peccat in eo, quod vitare nõ potest, nisi vellet officium assumere contrarium sue ignorantia.

6 Ignorantia etasla, vel supina est, quando homo nescit etiam ea, quæ sunt communiter scita ab omnibus, quod de facili potuit aliquid scire, & non curauit indagare, secundum Panor. in c. Apostolice. de senten. excomm. mi. & hæc excusatur non a toto, sed a tanto, id est, non a mortali, si est circa præcepta legis diuinae, vel iuris naturalis. c. si quis odert. 24. quest. 1. & c. qui ea. dist. 38. quod intelligit, quando negligentia est lata, vt quia est contra cõtenta in dictis legibus ex-

presè, & non subtiliter vel reduciunt. Nota quod non quolibet tempore ignorans actu peccat, sed quando tempus est acquirendi scientiâ, quam non habet, sicut in aliis peccatis omissionis contingit.

7 Conclude ex dictis, quod ignorantia secundum Tho. secunda secundæ, q. supra, omnino inuoluntaria, siue sit inuincibilis, siue corâ, quæ quis nõ tenetur scire, omnino a peccato excusatur. Ignorantia autem quæ non tollit voluntarium, sed minuit, vt est etasla, & supina, minuit peccatum, non tamen a mortali excusatur. Similiter ignorantia, quæ est causa peccati, vt cum quis volens occidere inimicû, patrem occidit, quem si cognouisset, nõ occidisset, nõ excusatur ab homicidio, sed a patricidio circumstantia. Ignorantia affectata auget peccatum, vt dictum est.

8 Dico ergo, quod faciens aliquid ex ignorantia, quod nõ est contra legem Dei, vel naturæ, credens illud nulla lege prohibitum, licet sit prohibitum, si talis ignorantia non sit affectata, nec etasla, quia laborat pro virtutibus scire necessariâ sibi, ideo libenter audit prædicationes, & declarationes vbi hæc solent declarari, & facit quod communiter faciunt alij sibi similes: si est religiosus libenter studet, & interrogat, excusatur in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conscientia. cap. cognoscentes. de consue. non enim plus exigitur, quam possit homo, scidum autem foris exteriori alteri iudicabitur, nisi forte ignorantiam probauerit, quia in d. cap. cognoscentes, determinatur, quod volens ignorantiam

suam probare ad euitandam pœnam, audiendus est. Concor. Sil. ver. ignorantis. §. 7.

9 Proficiens sagittam vt volucrum interficiat, & transeuntem hominem interficit, si fecit debitam diligentiam, & posuit signum, ne quis transiat, vel clamauit vt auerteret, si aliquis ibi fuisset, vel erat in tali loco, in quo non erat verisimile aliquem esse, vt in deserto, & aduerteret si quis fuisset, excusatur in foro animæ, quia fecit totum, ad quod tenebatur, & hoc homicidium fuit penitus inuoluntarium. Si vero in his fuit negligens, nõ excusatur, & tunc secundum notabilem negligentiam, vel non notabilem, plus, vel minus iudicabis. Nam quilibet debet aduertere quæ facit, aliter si sit inconsideratus, sibi imputabitur.

10 Si ebrius aliquem interficiat, mortaliter peccat, si in potestate eius fuit inebriari, & non, & tamen noluit cauere, tunc omne æquens ex tali ebrietate illi imputabitur, secus si sine culpa sua factus est ebrius, & nõ potuit scire evadere, vt futurum periculum cauere. Tunc enim quia talis ebrietas illi nõ imputatur, nec consequenter malum sequens, quod vitare non potest, cum non sit sui compos. Quando autem lex, vel statutum ignorantis puniat, vide Panor. in c. de constituto in glo. h. Cy. in l. si quis non dicam. C. de episcopo. & clero.

ILLEGITIMI.

1 Illegitimi filij qui sunt, & quomodo legitimentur. §. Filius. §. II. infra, Legitimus. §. 2. Ignorantia promotoris, & promoti illegitimi ad ordines, excusati eos. Nam omnes illegitimi, mances, spurii, nothi, prohiben-

tur ordinari, eamotuit de electione. Filij autem sacerdotum geniti antequam pater ordines sacros suscipere, possunt promoveri ad ordines quoscunq; & ad dignitates, nisi in illa ecclesia, in qua patres eorum fuerunt prelati, vel canonici, secundum Ray. quod intellige ad eandem dignitates, vel præbendas, quas eorum patres tenuerunt. Ad alias autem etiam in eadem ecclesia poterunt canonici, & promoueri, etiam viuentibus eorũ patribus, & in eadem ecclesia in officio suo manentibus. caput. ad hoc. de filiis prebiterorum. supra, Beneficium. §. 21. Quomodo cum eo potest dispensare episcopus, supra, Beneficium. §. vige simo tertio. vlt. que ad 34. multa ibi, circa huiusmodi dicuntur.

2 Si quis post cõtractum matrimonium ordinetur ad sacros ordines, vxore inuita, vel ignorante, filij erunt legitimi, scus autem ipsa consentiente, vel sciente, nõ et reclamante. c. seriatim. d. 32. Et iuxta distinctionem hanc, opiniones Ray. & Cof. que videtur contrariæ, possunt concordari. Sil. ibi. §. 4.

IMAGO.

1 Maginibus caelestibus, fœpente afromoniciis vti, ad effectus quosdam subiectos corporibus caelestibus, omni remota superstitione, vt fumigationum, charactèrum, & huiusmodi, quæ ad caelestes influxus nil faciunt, non est peccatum. Huiusmodi enim characteres, fumigationes, &c. ad secreta demonij quorum societas nobis prohibetur, videtur pertinere, secundum Caieta. ibi, in summa.

2 Zuinglius hæreticus, & Felicianus, dicebant sanctorum imagines

gines destruendas, nec Christianos eis vti debere, sed dico vsum imaginum approbatum fuisse in concilio secundo Niceno, in Constantinopolitano sub Hierone, in aliis tribus conciliis Lateranen. sub Greg. 2. & 3. sub Stephano, & in concilio Francfordensi, & fuit damnata hæc heresis Felicianæ. Nã imagines pingitur pro ideis, vt qui literas nesciunt, vel addiscant quod imitentur, vt de con. d. 3. in ca. perlatum. Quomodo autem adorari debeat, supra, Adoratio. §. 6.

3 Imagines sanctorum non sunt violandæ, in d. c. perlatum. sed adorandæ: ibi, in c. venerabilis. Et prohibitum est eas in terram prosternere, lapidibus obruere, & huiusmodi. cap. si canonici de officio. ord. libr. 6. Irreuerentiam enim hoc continet.

4 Imago Christi non est pingenda sub forma agni, sed hominis. c. sanctam synodum. de consecra. d. 3. quia præsentem veritatem, cessare debent figure, quod etiam credit glo. ibi.

5 Quomodo imago Crucis est adoranda, supra, Adoratio. §. 7. quam sculpi in marmore, vel lapide in terra possitis, non licet, & videtur mortale, quia grauissima pœna lex cõtra facientes puniit. C. nemini lice. sig. satl. vnic. Ideo valde fuit reprehensibiles, qui in sepulchris in terra possitis cruce sculpsunt. Quæ autem adoratione fit crux adoranda, supra, Adoratio. §. 7. similiter quomodo sanctorum imagines sint venerandæ, ibi. §. 6.

IMMUNDITIA.

1 Immunditia in effusione seminis contra ius matrimonij voluntarie, peccatum mortale est, quia Apostolus dicit tales exclu-

di à regno Dei. Immunditia vero in emissionem superflui in vomitu, & similitum est post procedendum, communitur est veniale. mortale autem, quando propter delectationem quis prouocet se à vomitu, nulla alia ratione, nisi vt iterum comedat, secundum Tab. Videtur enim contra naturam turpiter agere, & notabiliter gulosus, vel quado exponit se periculo alicuius notabilis mali corporalis, vel spiritualis. Videtur enim tunc ponere vltimum finem in delectatione gulæ.

2 Immunditia corporalis, quando quis immundè, & sordide comedit, & viuunt peccati est, quia recte rationi distonat, sed communitur veniale, sed communitur veniale, in rebus vero si notabilis est, mortaliter agitur, quia diuina reuerentia offenditur, & sub præcepto prohibetur iure canonico, in c. relinquit. de custo. eu. supra, Corporalia. §. 5. Aduertat hæc sacerdos, vt in sacris, & præsertim in his, quæ circa missam sunt, vt immunditiam vitent.

IMMUNDITIA, supra, Euminitas.

IMPEDIMENTVM, infra, Matrimonium.

IMPVBES.

1 Impubes dicitur homo vsque ad annum 14. completum in masculo, in femina vsque ad 12. inclusiue. C. quando rit. vel cur. l. vl. & quantum ad determinationem ecclesie, licet secundum naturalem dispositionem quandoque in tali ætate non sint apti ad generandum, & sic non dicerentur impuberes, vt in c. puberes. de despon. impub. quia tamen in hac ætate communitur pubescere incipiunt, ideo ecclesia sic sta-

tuit, & tunc possunt contrahere matrimonium, vt in c. impuberes. & c. continebatur. de despon. impube. nō autem ante, nisi proximi essent pubertati, & malicia suppleret ætatem, in cap. de illis. el. eo.

2 Impubes testis esse non potest in maleficiis. ff. de testi. l. in testimonium. quantum ad plenam probationem, sed ad iudicium potest examinari, & dictum eius est sufficiens ad iudicium, secūdm Bar. in l. talis. C. de his quibus vt indig. non tamen debet corqueri, licet solcat terri, & habena, vel ferula cadi. ff. ad Senatuscon. Velleia. l. s. impubere. Nec possunt impuberes, & furiosi capitale committere fraudem, id est, pœnam pro qua capite sint puniendi. ff. de adil. edict. l. cum autem. Quanus in aliquibus ante hoc tempus incipiat pubertatis, tamen hoc est tēpus in iure decretum. Pubes nāque propriè nalugo est, quæ maribus in anno 14. in fœminis 12. circa pudenda nasci consuevit.

¶ I N A N I S gloria, supra Gloria.

IMPIETAS.

1 Impietas, quæ parentibus, & consanguineis, & concubibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur, mortale peccatum est ex suo genere, & valde graue, contra primum præceptum secundæ tabulæ, & hoc si fiat animo nocendi, vel inhonorandi tantum, vt talis est, nisi quando esset pro re minima, & in primis motibus animi. Si autem non sit animus despiciendi beneficium, patriam, parentes, vel huiusmodi, sed ex alia causa tunc iudica mortale, vel veniale, secundum materiam, cir-

ca quam versatur impietas, & adde peccato maiorem grauitatem, sicut fit in peccato ingrati tudinis, secundum Caietanum, ibi. Pariter etiam peccatur contra supraddictos in omitendo ea, quæ quis exhibere tenetur.

IMPVDCITIA.

1 Impudicitia vitium est, quando quis vacat actibus, tactibus, osculis, & amplexibus libidinoso, hoc est, causa delectationis sensibilibus, quæ ibi sentitur, etiam si nullum opus aliud intendat, & si fiat à non coniugibus, mortale est, secundum Caietanum, ibi. quia huiusmodi delectatio, ad generationem est ordinata, sicut & ceteri actus venerei, & propterea nisi fiat propter generationem licitam, peccatum est, ob priuationem proprii finis, quia dicit Apostolus Gal. 5. quod impudicitiam agentes, regnum Dei non consequentur. Dicit enim quod huiusmodi actus impudici, eiudem sunt mortis, quæ esset coitus consummatus inter illos, ita quod si fiat inter consanguineos, ad incestum spectant, & sic de aliis. Et cōcludit, quod si fiat inter cōiuges, erūt veniales, si inter alios, mortales, quia hi actus multò viciniore sunt actui cōsummato, quam cogitatio morosa, que in sola mente consistit. Si autem fiat huiusmodi ex beneuolentia, vt quando visitant de inuicem homines secundum morem patriæ, remotam à mala intentione, nō sunt peccata. vnde concludit licitum esse delectari in visu pulchræ mulieris, non autem in tactu, quia visus de natura sua non ordinatur ad coitum, sicut tactus. Ex his autem dictis videtur valde periculosa vita hominis, qui dū

se tan

se tangit, vel fricando, vel mingendo, & sentit aliqualem delectationem, & placet sibi, mortaliter peccaret. Ego autem sic intelligo, quod quando homo aduertit, & perfectè deliberat delectari in huiusmodi tactibus venereis, vel in seipso, vel cum alio, etiam quod nolit consummare actum extra matrimonium, mortaliter peccat, quia delectatio talis ex se mortalis est, nec propter hoc vita hominis est periculosa, quia hoc facere contra naturam est, ideo naturaliter à ratione extraneum esse debet. Concordat Tab. in verbo, osculum, & cogitatio morosa. Sil. vers. delectatio. Sed in hoc videntur à Caiet. dissentire, quia ipse Cai. non vult esse simile de visu, sicut de tactu, illi autem videntur includere tam visum quam tactum, & etiam verba. Dicerem tamen, quod si homo vidēdo pulchram mulierem, non solum delectatur de eius pulchritudine, fed etiam deliberat delectari de illa delectatione libidinoso, quæ ordinatur ad actum de se, licet non intendat actum illum, mortaliter peccat. Similiter quando in verbis turpibus idem intendit, & in visione rerum pudendarum. Hæc enim omnia excitant motus carnæ, & concupiscentiam, in quibus talis delectatio oritur. Nec credo qualibet delectationem modicam, esse mortalem, propter imperfectionem actus, sicut in aliis peccatis est.

2 Si hæc prædicta fiant à coniugibus, vel sponsis de presententi exeuntur, si autem sint sponsi de futuro, & credunt eis ista licere, quia sic consueverunt, poterunt aliquo modo excusari. Si autem huiusmodi tactus fiant

causa affabilitatis, secundum morem patriæ, & sine mala intentione, licebunt, dummodo non fiant in partibus pudendis. Si autem mulier sciret se osculari ab aliquo malo animo, & posset vitare sine scandalo, tenetur hoc facere, ne occasione ruinæ ei præberet: si autem non potest, nō peccat, sed ei imputetur, si scandalizet, sicut phariseorū scandalum. Idem dico de viro erga mulierem. Tunc enim non est scandalum actuum, sed patium.

3 Quid si mulier nupta seipsam tãgat inhonestè? Dicerem quod si hoc facit vt præparet se ad actum matrimonij cum viro suo, dummodo non sit periculum de pollutione extra actum matrimonij, non peccat mortaliter. Et idem de viro, quod ordinatum est ad id, quod licet. Si autem faciat tantum ob delectationem, vt quia virum tunc non habet, & vult delectari saltem in tactu, mortaliter agit, peccato mollitè, quia pro tunc hoc sibi non licet, quia non ordinatur ad actum matrimonij, cum virum non habeat. Caiet. autem in verbo, matrimonium, dicit, quod tactus coniugum inter se ob delectationem tantum, non sunt mortales, nisi propter periculum pollutionis extra vas, sicut de ebrietate. Vt cum quis multum bibit cum periculo incendiandi, & cetera. Si autem intendant explicite pollutionem, vel non curant etiam si eueniat, sed essent contenti quod eueniret, etiam quod non intendant, mortaliter agunt, secundum Caietanū, supra. exponunt enim seipso periculo mortalis culpæ, quæ ostendunt sibi non displicere,

vt

INCANTATIO.

Incantatio omnis, ex genere suo mortale peccatū est, nam sibi semper est dēmonis expressā, vel tacita inuocatio, & aliqua superstitione adiuuata, ad aliquem dēmonis cultum. Vnde ex creens huiusmodi incantationes, non excusatur a mortali, nisi ex imperfectione actus, vt quia non credit ibi interuenire dēmonis inuocationem, sed bona fide arbitratur dare operam rei licitæ, quæ quidem ignorantia videtur tantum habere locum in personis idiotis, quando nō sunt monitæ. Post monitionem autem si non desistant, non excusantur, quia cessat bona fides. Nec excusantur, qui ignorant fecerunt, qui tamen si sciuissent, nihilominus fecissent. Concordat Caiet. ibi in summa. Quia ignorantia, causā peccati nequaquam extitit.

2 Occulta dēmonis inuocatio, ex multis cognoscitur. Primò, ex aliqua conditione vana adiuncta tanquā necessaria, vt cum dicitur, quod oportet talia verba esse scripta in charta caprina, vel manu sinistra, vel à virgine, & huiusmodi. Hoc enim nihil facit ad verborum virtutem. Secundò quando ad effectus naturales adhibentur aliqui characteres significatiui, quos dēmones ipsi intelligunt. Tertio, quando ponuntur nomina, vel omniuo incognita, vel nescitur ad quid pertineant. Quarto, quando effectus expectatus ex huiusmodi, excedit virtutem naturalium agentium, vt nosse cogitationes cordis, sanari statim hominem, vel aliud animal, & huiusmodi, quo ad medicinalia. Quin

INCENDIARIUM.

tò, quando queritur effectus vānus ex verbis sacris, vt si dicendo versiculum psalmi, mouetur anulus, est manifestum q̄ Deus non operatur ad huiusmodi vana, sed dēmon, qui gaudet honorari verbis, & rebus sacris. Sextò, ex adiunctis quibusdam verbis falsis, vt q̄ Iesus dixit xori suis, vel quòd habuit psalmi, vel febres, &c. vel quādo adiunguntur apocrypha, vel incerta. Est enim mirabilia, q̄ Christus, qui tantam virtutem dedit apostolis ad miracula faciēda, hæc secreta eis nō reuelauerit, quibus vultus, & ibi pessimi homines videntur dotari. Omnia ergo hæc relinquenda sunt penitus, quia supersticiosa, & mala censentur. Caiet. ibi concordat in sententia. Inuocatio, per totum. Superstitio. §. 3. Diuination. per totū. Auguriū. §. 2. Vide ibi aliquid. Qui autem huiusmodi supersticiosa volunt dimittere ad consilium confessoris, etiam quòd simpliciter fecerint, non absoluantur.

INCENDIARIUM.

Incendiarij dicuntur, qui malo animo, autoritate propria incedunt aliena, vt domum, villam, legetes, & huiusmodi. 2. q̄. secunda, cum deuotissimam, & mortaliter peccant, non solum ex iniuria lata proximo, sed etiā propter damnum. Si verò præter intentionem ex negligentia hoc eueniat, erit mortale, vel veniale, iuxta negligentiam incendens, de qua negligentia infra, Negligentia, per totum. Si enim dabat operam quis relicitæ, adhibita debita diligentia, vt quia proprium agrum incendebat, & casu euenit quòd ventus porauit ignem vltra quam suspicari potuisset, in culpa non

crit.

INCESTVS.

erit. Si verò voluntariè, vel lata culpa hoc fecit, tenebitur restituere totum damnum capitulo, si egressus, de iniuri. Si autem culpa leuis, vel leuissima fuit, licet mortaliter non peccauerit, tamen secundum ius tenetur ad restitutionem, dummodo teneatur de leui, & leuissima culpa: quòd si sine aliqua eius culpa fuit, ad nihil tenebitur, quia sine culpa pœna nō inferitur, aliter iniquum esset.

2 Incendiarij non solum tenentur de rebus incensis, sed de rebus perditis propter incendium. capitulo. fin. de iniuri. fuerunt enim causa amissionis harum rerū ob incendium.

3 Rapientes bona illorum, qui incendium patiuntur, restitutioni tenentur, nisi haberentur pro derelicto. capitulo. si quis domum. de iniuri. contra enim voluntatem possessoris rapiunt.

4 Qui iusto metu timet propriam domum incendi, ex domo vicini iam incensa, & eam diruit, nō tenetur ad restitutionem secundum leges, quia nec iniuriam illi nec damnum facere videtur, cū res esset æquè peritura. ff. ad legem Aquil. l. si quis fumo. §. quòd dicitur. Si autem non fuit iustus metus, ad simplicem damnum tenebitur, secundum Hostiū. debebat enim bene aduertere.

5 Incendiarij sunt excommunicandi, & post denunciationem absolui non possunt, nisi ab apostolica sede. de sentent. excom. c. nota. supra. Excommunicatio. 2. De iure verò ciuili puniuntur pœna ignis, vel deportantur, prociuitur bestiis, vel aliter. ff. de incen. l. qui dæc. Incendiarij locorum sacrorum, vel priuilegiatorum, ipso iure sunt excommu-

niciati. vide, Excommunicatio 23. INCERTA, infra, Restitutio. §. 20.

INCESTVS.

Incestus, peccatū mortale est, quod committitur ex commixtione carnali, sine dispensatione, inter affines, & consanguineos, vñq; ad quartū gradum inclusiue, & tantò grauius, quāto cōtra naturalem reuerentiā debitam est. Et ad idem peccatum spectant cōsensus, cogitatio, tactus, & huiusmodi, erga affines, & consanguineos, etiam si nō sit voluntas consummandi, vel potentia naturalis, vt in impuberibus. Vnde bonum est, q̄ pueri nō dormiant cum puellis consanguineis, quia licet non possint consummare actum, possunt tamen mortaliter peccare, si mutuò tãgendo, vt dicitur est supra, Impudicitia. §. 1. hoc consilium affert Archy. flo.

2 Quomodo incestus impediatur matrimonium, infra, Matrimonium. §. 57. Est etiam hoc peccatum grauius adulterio, quia magis contra naturam, & sacrilegio, secundum Thom. secunda secundæ. q. 15. a. 12. & §. sunt enim. 32. q. 7. c. quemadmodum. & c. sequenti. Accedens ad moniale incestum committit, quia sponsa patris nostri est: & adulteriū, quia alterius sponsa est: & sacrilegiū, c. virginibus 27. q. 1.

INCONSIDERATIO.

Incōsideratio voluntaria, quādo cōsiderat priuatè, vel vult considerare, sed non quod debet, videlicet ea, quæ sunt necessaria faciēda pro salute, vel dicēda, vel appetēda, vel cauēda, est peccatum mortale, quia

notab

notabilis negligentia circa salutem anime, vel propriae, vel alterius est. Si autem contingat facere aliquem actum, quem scit esse prohibitum, & tamen tunc adualiter non considerat ex sola inconsideratione, quod si consideraret, non faceret, vt quia commedit carnes, non aduertens quod sit feria sexta, non peccat mortaliter, quia non videtur esse in nostra potestate, vt occurrant nobis omnia, quae scimus, & multo minus peccat, qui quaesuit, & considerauit, & post factum se deceptum inuenit. Peccatum enim mortale contra intentionem accidere non potest, iuxta mentem Caiet. ibi.

2 Inconsideratio aliquando etiam dicitur impedimentum rationis a bono iudicio agendorum, propter delectationem venerem, & tunc est filia luxuriae. Quando sit mortalis, vide supra, Caeitas mentis, per totum. Consideratio secundum Thom. secunda. secunda. quaestio. 54. a. vlti. pertinet ad iudicium, ideo defectus recti iudicij ad vitium inconsiderationis spectat.

INCONSTANTIA.

Inconstancia peccati est, quod incurritur, cum homo a bono, ac debito proposito recedit, non exequendo illud, quia ab ordine rectae rationis deuiat. Et est mortale, quando dimittit necessaria ad salutem, aliis veniale. Et secundum Thom. 2. secunda. q. 157. est filia luxuriae, inquantum praecipuum bonum impeditur, propter delectationem venerem, cum ex imperu concupiscentiae impeditur ne exequatur id, quod decreuit esse faciendum. Hi enim etiam animo decreuerunt carnalia relinquere, ad lachrymulam fac-

mina mollescent.

INCONTINENTIA.

Incontinentia peccatum est, quod incurrit homo habens rectam intentionem, cum vincitur a passionibus luxuriae, irae, aut honoris appetitu. Et inuenitur in personis, quae non sunt multum bonae, nec multo male, quae passiones non habent plene domatas. Et tunc mortale peccatum est, cum permittit se aliquis vinci a passione, ita quod in aliquod mortale consentit, aliis veniale, conformiter Caiet. ibi, in summa de qua & Thom. secunda. secunda. quaestio. 156. Et haec maxime dominatur cholericis, & melancholicis, secundum Tho. vbi supra. a. t. post philosophum in 7. lib. Ethic. & ratio San. Tho. ibi assertur.

INDICIUM.

Indicium plenum est rei diuinationio per signa sufficientia, per que animus in aliquo tantum vero quiescit, & plus inue stigat non curat. Bald. in Lea quidem. C. de accu. Semiplenum vero est praesumptio fortiter motus animi ad aliquid credendum. ff. de probat. l. cum probatio, quod probatur ad minus duobus testibus, vt dicunt doct. in l. fin. C. famil. eric. cum. & Barto. in l. fina. ff. de quaestio. qui testes citabuntur, & iurabunt, aliter non praedice abite, vt not. in l. si quis. ff. de adu.

2 Indicium est triplex, scilicet leue, quod est abiciendum, nisi in causa fidei: violentum, quod probationem non requirit: & probabilem siue vehemens, quod semiplenam probationem facit, & sufficit ad torturam. Vnum tamen indicium regulariter non sufficit secundum Bart. in l. prima. 6.

ma s. occisorum. ff. ad Silleia. Te nec tamen processus si non opponatur, non tamen reus damnari potest, etiam per tormenta confessus, & post ratificans, vt est text. cum glof. & ibi Bartol. in l. pen. ff. de quaestio. secus quando sponte, & sine tortura confiteatur, secundum Petr. de Ancha. in cle. 1. de homi. Vnum tamen aliquod sufficeret, vt si testis vnus integer, & bonae fama, de visu testificaretur super facto, & non super iudicio, quia tunc posset poni ad torturam ad inquirendum, secundum Barto. in d. l. p. & no. per doct. & glof. in l. si quis. C. ad legem Jul. maie.

3 Non potest dari certa regula, quae indicia sufficiunt, sed dimit tendum est iudicij arbitrio, secundum Pan. in cap. cum in contemplatione. de regulis iuris. Similiter relinquendum est eius iudicio, quando sufficiat vnum, vel plura requirantur, secundum Ange. in lib. de malefic. Duo etiam leuia constituent vnum sufficientes ad torturam, secundum Barto. in l. si. ff. de quaestio.

4 Indicia non sufficiunt, nisi reo, & aduocato suo detur copia, secundum Barro. in l. eustodias. ff. de pub. iudic. nisi quando iudex procedit ex mero officio, & non ad querelam. Ange. in l. si vacancia. C. de bon. vacan. & d. Anto. in cap. qualiter, & quando. el. 2. de accu.

5 Indicium sufficiens sola fama non facit, secundum Bartol. in l. 1. idem Cornelio. ff. de quaestio. nisi coniungantur alia indicia. In euilibus tamen iuncta cum vno teste, plenam probationem facit, vt in c. veniens. el. t. de test. Secus in criminalibus. Aliquando etiam ipsa sola, purgationem canonicam

inducit.

6 Confessio participantis in crimine, non facit indicium contra socium, secundum Bart. in l. 1. s. si serus. ff. de quaestio. Similiter nec pater, nec filius, nec alij commensales, vt not. Bart. in d. s. idem Cornelio, quando scilicet nulla alia indria vrgentia praecedunt. Ideo focus de socio non est interrogandus, in l. si. C. de accu. nisi in quibusdam criminibus, vt est haeresis, assassinatio, &c. Bart. in l. reperi. ff. de quaestio. infra, Inquisitio. s. 4. vnde tamē Pa. in c. quoniam. de test. & in c. 1. de conf. quando socij possunt interrogari, quia aliquando faciunt indicium. Vide etiam Sil. ibi. s. 5. De iudicij vnde Caiet. secunda. secunda. q. 69. arg. 1. & 2. vbi dicit, quod indicium debet manifestare factum, & personam, & debet manifestari reo, vt sciat in quo articulo sit.

INDIGNATIO.

Indignatio est filia irae, ex qua homo afficitur contra aliquem, quia indignum existimat, vt sibi tale quid fecerit, propter quod reputat illum indignum sua conuersatione, & affabilitate, ex quo sequitur, quod non vult illum audire, nec ei loqui, vel videre, & propter inordinatam passionem est peccatum, & communitur veniale, nisi per accidens, vt ratione scandalii, vel quia non vult loqui ei in casu, quo sub precepto tenetur, secundum Tho. secunda. secunda. q. 153. a. 7. Potest etiam esse sine peccato, quando ex iusto rationis iudicio procedit, secundum illud Greg. Indignantur iusti, sed non dedignantur. Hoc est non habentes inordinatum affectum. Secus si propter hoc subtraheret aliquod de necess.

necessitate impendendum, quia mortalis esset.

INDVLGENTIA.

Indulgentia prout importat remissionem pœnæ, secundum Felium in quodam sermone, de indulgentia, est remissio pœnæ temporalis pro peccatis actualibus pœnitentium, non remissio in abolitione sacramentali, facta à prælato ecclesiæ, ex causa rationali, pro recompensatione de pœna indebita Christi, & sanctorum, quæ non valet existenti in peccato mortali, vt dicit Sanctus Thome. 4. sentent. d. 20. ar. 5. quol. 1. Vnde in omnibus indulgentiis dicitur, centris, & confessis, saltem in forma ecclesiæ. Et quia sunt respectu pœnæ, & non culpa, licet aliquando in aliqua indulgentia contineatur remissio à pœna, & à culpa, tamen tali tenore nunquam à sede apostolica emanat, vt dicit Felius in d. traç. Et secundum eundem Felium ubi supra, sufficit quod sit sine peccato mortali, quando accipit indulgentiam, & non quando impetrat, vel quando vadit pro accipienda indulgentia, vel quando facit illud, pro quo datur indulgentia, vt elemosina, ieiunium, vel humilitas. Hoc non placet Caiet. vt infra. §. 44.

2 Quilibet sacerdos cõfessor secundum Innocentium in e. quod autem. Zambr. in cle. religiosi. Panor. in cap. sicut dignum. de homi. col. 1. & alios in foro conscientie potest dare indulgentiam sibi consentientibus: idem bonum est, vt sacerdos in impositione pœnitentia dispenset cum consistente circa residuum pœnæ, si maior esset impendenda, vt ibi dicit Panor. Nec obstat c. accedentes. cum similibus capitulis, quibus prohibe-

tur dare indulgentias, quia aliud est dare indulgentias pro literis, aliud in foro conscientie in abolitione penitentis per sacerdotem, cui non est restricta potestas in indulgentiis in foro penitentiali, licet sit restricta in foro exteriori per bullas, vel publice concedere indulgentias, vt prelati faciunt, vt dicit Innocentius supra. Potest igitur hoc modo sacerdos, indulgere dies & annos prout vult, dummodo iuste, & discretè faciat. Idem respondet ad authoritatem Sancti Thome. 4. sentent. d. 20. a. 4. quol. 1. Et hoc potest facere sacerdos vi clauium. Sil. in ver. Indulgentia. c. 5. dicit, quod sacerdos potest pœnitentiam debitam minuire peccatori, non applicando merita per modum indulgentiæ, sed augendo erubescentiam, & cõtritionem virute clauium, & exhibendo ministerium in sacramento, in quo Deus aliquid remittit, & orando pro peccatore, & etiam minuendo pœnam canonum, & ab alio iniunctam in casu, quo minus, & mutari potest, quantum ad aliquod particulariter iniunctum, sed non sic, quin verè peccator teneatur ad illud, aut ad æquiualens, si illud meruit, hic, vel in purgatorio, quod facit indulgentia.

3 Papa solus, secundum Thomam ubi supra, potest vniuersaliter per totum mundum indulgentias vniuersales, vel particulares dare, secundum quod sibi placet: dummodo det rationaliter, vt infra dicemus. Habet enim plenitudinè potestatis pontificalis, quasi rex in regno. Ad hoc est capitu. quod cunque. 24. q. 1. Item legatus in terminis suæ

legat

ligationis potest facere indulgentias perpetuas, sicut & perpetua statuta. per ca. fin. de offic. lega. in sua prouincia: etiam archiepiscopi. Episcopi vero, & alij à Papa, possunt facere indulgentias, secundum quod eis est taxatum, & concessum, secundum Thomam supra. Quantum autem possunt, est ca. cum ex eo. de pœn. & remis. Taxatum est, quod episcopi possunt dare indulgentiam 40. dierum: in dedicatione verò ecclesiæ vnus annum. cap. cum ex eo. & cap. nolum. de pœn. & re. Fel. in d. traç. dicit, quod legatus Papæ, etiam non sacerdos, Archiepiscopus, & Episcopus sunt pares in dando indulgentias. Vicarius episcopi non potest dare, nisi habeat specialem licentiam. Concilium generale, potest dare indulgentias plenarias, vt dicit Abbas in quodam sermone. non autem capitulum, sed vacat. In his, quæ sunt de iure positiuo, decretis stare oportet.

4 Nō sacerdos, & existens in peccato mortali, dummodo habeat iurisdictionem ecclesiasticam, potest dare indulgentias, secundum Thomam supra, quia potestas faciendi indulgentias, sequitur iurisdictionem, quæ nō tollitur per peccatum mortale. Ideo æque valet indulgentia data à peccatore, sicut à iusto.

5 Ad hoc quod indulgentia valeat, quatuor communiter requiruntur. Primò, causa rationalis, vt scilicet detur pro honore Dei, vel vtilitate, aut necessitate ecclesiæ. Secundò, auctoritas dantis. Tertio, dispositio recipientis. Et hæc tria in bullis Papæ signantur. Quarto, quod fiat id, pro quo datur indulgen-

tia. Et communiter doctores dicunt, quod non debet dari sine importanti causa, secundum Felium in dicit. traç. ne thesaurus ecclesiæ viciat. Facit cap. legimus. 91. d. Sed quia ista materia est multum difficilis, ideo quedam, quæ notati ex Caiet. in quol. tomo primo, adducam, vt clarior hæc materia de indulgentiis fiat.

6 Quoniam certum est indulgentias succedere loco penitentiarum iniunctarum (testante ecclesiæ) consequens est, vt effectus indulgentiæ sit idem, qui futurus erat ex satisfatione penitentia iniunctæ. Constat autem, quod per satisfationem penitentialem iniunctam dignè excusatam, pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam, soluitur, sicut credit vniuersalis ecclesiæ. Igitur per indulgentiam loco satisfationis succedentem, si veraciter, ac dignè acquisita fuerit, soluetur tantum de pœna temporalis, pro actuali peccato debita, apud diuinam iustitiam, quantum apud eandem æquiualeat acquisita indulgentia. Et hinc sumenda est necessitas thesauri. Pro quo not. quod remissio peccatorum, & effectus passionis Christi: ita, quod cuiuscunque remittitur peccatum, siue quoad culpam, siue quo ad pœnā, sit ex virtute passionis Christi. In remissione reperitur misericordia, & iustitia: misericordia in hoc, quod miseriam peccatoris computat Christus, quasi suam: iustitia autem in quantum meritum passionis Christi cõmunicatur peccatori, quasi ipse peccator pateretur: & sic peccator debitum Deo soluit,

B

quasi de suo, non pro seipsum, sed pro Christi communione acquisito: vt patet in baptismo, in quo fit plenaria peccatorum remissio, quia plenissime commoritur, & conspeliatur Christo. Fiat ergo talis ratio. Ad remissionem peccatorum, siue quo ad culpam, siue quo ad poenam, per sacramenta habendam, requiritur aliquis thesaurus, vt puta meritum passionis Christi remanentium in diuina acceptatione: ergo a fortiori ad remissionem peccatorum quo ad poenam tantum, per indulgentiam exigitur aliquis similis thesaurus. Est igitur ad efficaciam indulgentiarum necessarius aliquis thesaurus, non minus, quam ad efficaciam sacramentorum. Sed posset quis querere, ex quibus consistit thesaurus, ex quo sunt indulgentie, quæ à prelatis conceduntur.

7 Reipodetur, quod ex quo indulgentia pura succedit satisfactioni penitentiali, solummodo quo ad vim satisfactiuam, manifeste sequitur, quod thesaurus indulgentiarum est thesaurus satisfactiuum, quæ per opera penalis, & meritoria fiunt: ideo idè dicitur thesaurus passionum, & meritum, quatenus satisfactoria sunt, & ex eo quod vnus pro alio in temporalibus, & in spiritualibus potest satisfacere, idè ea quæ sunt reposita in hoc thesauro, satisfactioes sunt: non quecumque satisfactioes, sed solæ superflue ibi sunt reconditæ. Satisfactioes enim, quibus satisfaciètes indiguerunt: pro seipsis, iam cessarunt in solutionem poenarum debituram pro propriis peccatis, & propterea non possunt pro alijs tollere. Et similis

est iudiciu pro alijs satisfactioibus, quæ pro quibuidam determinatè sunt, oblatæ sunt, quia & ipse effectû suum sortitur sunt, & quia satisfactioes in thesauro repositas oportet pro alienis solus dis posse offerri, ideo huiusmodi satisfactioes oportet esse superfluas. At nunc queritur, quorum sint iste superflue satisfactioes, quia quidam dicunt nec in Christo, nec in sanctis esse tales superfluas satisfactioes, vt Fraciscus de maio 4. sen. d. 19. quia tales satisfactioes fuerunt remuneratæ in Christo, & in sanctis. Durandus verò dicit, q. Christi fuerunt merita superflua de sanctis verò dubitat, 4. sen. d. 20. quia fuerunt remunerata. Secundo, quia non habebant intentionem satisfaciendi pro alio, quæ requiritur ad hoc, quod meritum iudicetur, vt dicunt doct.

8 Huiusmodi autem opinioniones falsas esse reputo, & dico quod thesaurus iste, sit ex superabundantia meritum, & passionum Christi, & sanctorum, & ex hoc thesaurus sunt indulgentie, & hoc iam ab ecclesia determinatum est, & per ratione, & auctoritatem potest probari. Primo, quo ad Christum, quod est caput ecclesie, & gratia eius est gratia capitalis: ideo meritum Christi se habet ad membra eius sicut meritum priuati hominis se habet ad corpus suum. Et propterea sicut quilibet homo meretur non solum animæ, sed etiã corpori suo, ita Christus non solum sibi, sed etiam alijs meruit, & maris quam sibi: quia nobis meruit beatitudinè animæ, quã sibi non meruit, cum à principio conceptionis fuerit beatus. Et hæc merita Christi non fuerunt

plena

plena remunerata. Merita autem sanctorum secundum quod sunt satisfactoria pro poena temporalis peccatis actualibus debita, remunerari non possunt in ipso sancto, qui non est debitor alicuius poenæ temporalis pro suo actuali peccato. Et quia multi sancti plus satisfecerunt, quam propria peccata exigerent, oportet dicere, quod satisfactioes suæ in quantum excedunt sua debita, non sunt remuneratæ in ipsis sanctis. Et licet huiusmodi merita, sint remunerata in ipsis quo ad præmium essentialè, & accidentale, tamen dicuntur aliquo modo non remunerata, quo ad solutionem poenæ, quia prima remuneratio non tollit, vel non minuit vim satisfactiuam. Quod autem sancti plus satisfecerint, quod demeruerint, patet Job 6. vbi dicitur, Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Quod autem sancti intercederent pati pro alijs, patet Colof. vbi dicitur, Adimplebo ea, quæ sunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est ecclesia. Vnde sancti passio sunt secundum Dei ordinationem, disponentem sanctos pati pro membris Christi. Est ergo thesaurus iste ex meritis Christi, & sanctorum superfluis, vt dictum est. Neque iste thesaurus post diem iudicij erit vnus, sed ad gloriam Christi, & sanctorum, & ad commendandam liberalitatem saluatoris electorum: & quod reprobis non defuit saluationis remediû. Et quatenus solum meritum Christi esset sufficiens pro poena omnium purganda, tamen vt san-

cti Christo assimilenter, conueniens est, vt eorum merita ponantur in hoc thesauro indulgentiarum.

9 Quod autem ad prælatos ecclesie huius thesauri dispensatio pertineat, patet per determinationem Leonis 10. qui determinauit, quod dispensatio huius thesauri cõuenit prelatis ecclesie, & maxime Papa, quæ sine sacramentis: quia bona communia ecclesie, & que possunt dispensari aliter quàm per sacramenta, à præside ecclesie communicari possunt. Huiusmodi autem sunt merita Christi, & sanctorum, in hoc thesauro reposita. Nã sancti potuissent huiusmodi bona communicare membris ecclesie, si voluissent absq; sacramentis, ergo sunt sine sacramentis communicabilia ex natura sua. Et licet Papa non habeat potestatem excellentiæ, & consequenter non possit conferre totalem effectum sacramenti sine sacramento, tamen bene potest partialem effectum conferre, cuiusmodi est remissio poenæ temporalis pro actuali peccato debite. Propterea sine sacramentis potest dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem, quod huiusmodi indulgentie valeant, requiritur causa rationalis, sine qua non essent validæ, sed indifferente, & sic eneruarent satisfactioem penitentialem. ca. cum ex eo. de pœ. & remif. Et si darentur pro causa prophana, nulli proficiendi meretricibus, vult essent. Similiter ad efficaciam tantæ indulgentie, puta annorũ centum, vel mille, exigitur rationalis causa, non solum indulgentie, sed etiam tantæ quantitatis, qua non essent indulgentia est

B 2

inualida. Nam sicut Papa nō potest ex solo imperio voluntatis bona temporalia donare, sed ex causa rationabili, ita neque hinc bona spiritalia, quæ cariora sunt temporalibus: aliter esset non dispensator, sed dilapidator. Ex hoc sequitur, quod tanta causa sit pro tanta indulgentia, & maior pro maiori, secundum proportionem, aliter causa nō esset rationabilis, & consequenter indulgentia inualida. Non enim esset rationale, quod iste pro vno ieiunio haberet C. dies de indulgentia, & alius vt sic haberet mille annos.

11 Et quoniam posset esse dubiū, an causa expressa in bulla esset rationabilis, & homines semper in ambiguo esse, ideo dico, quod causa indulgentiæ expressa in bulla, nisi manifestum contineat errorem, semper debet præsumi rationabilis, sicut sententia lata à iudice iusta præsumitur, nisi contineat manifestum errorem. Non tamen causa expressa in bulla in veritate est rationabilis semper: quia Papa in istis potest errare, cum non sint de his, quæ pertinent ad sententiam iudicalem fidei, licet ad fidem pertineat, quod indulgentia ritè data valeat, non tamen in particulari, quod hæc valeat, nisi supposito quod ritè sit data. Non tamen discutiendū à nobis est, an causa sit rationabilis, vel non, nisi error manifestus appareat, & quo ad causam, & quo ad quantitatem indulgentiæ. Et prædictiores nunquam debent adfertores prædicare huiusmodi, sed recitativè, vel opinatiuè, ne falsas prædicent, & alios in errorem iudicant. Et quādo dicitur quod indulgentiæ tā-

tum valent, quantum sonant, intelligendum est negotiativè, id est, nō plus valent, quam sonant. Vel intelligitur de discretis quo ad causam: vel intelligitur in foro exteriori, in quo statuitur præsumptio iuris. & sic populus in huiusmodi non decipitur ab ecclesia, sed vel à dante, vel aliunde, si falsè sint.

12 An autem sit bene factum accipere huiusmodi indulgentias? Respondetur quod in penitentiali satisfactione dignè excucita, vt in ieiunio, quadruplex effectus consideratur. Hoc enim opus pri-
mò bonificat operantē, & ad alia bona opera disponit. Secundò, medetur ex eo quod est tale opus, vt ieiunium, quod est medicina cōtra carnis concupiscentias, & eelēmosina contra avaritiam. Tertio, ex eo quod est charitate procedit, meritorium est vitæ æternæ. Quarto, ex eo quod penale est, satisfactorium etiam pro pœna temporalis, pro peccato debita, inuenitur. Indulgentia autem nō succedit loco satisfactionis penitentialis, nisi quo ad vltimum effectum, scilicet satisfactionis. Non enim ex vi indulgentiæ homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, sed tantum soluit pœnam, quam per penitentiam soluisset. Et propter hoc doctores consuevit assequentibus indulgentiis, adimplere nihilominus suas penitentias, & meritum longè melius prædicant, quàm indulgentias. Vnde dicit indulgentias, cautam, siue occasionem esse sapientis multorum malorum: maxime quādo dantur in tanta abundantia, quia propter istas, homines negligunt bona opera, & penitentias facere, & magis ad peccatum sunt proliui, & multi ieiunarent

ieiunarent, & abstinerent à carnibus in quadragesima, sed quia per vnū carlinum habet indulgentiam, non abstinent, & sic ex indiscretis indulgentiis, venit ruina ecclesie. Non tamen propter hoc vilipendendæ sunt indulgentiæ, quæ tollunt pœnam, quæ nos impedit ab ingressu patriæ celestis. Sed quando indulgentia mixta est cum opere bono, vt puta cum ieiunio, potest esse melior, quam satisfactio penitentialis, quoniam habet vltra indulgentiam, omnia quatuor officia, quæ opus bonum (vt diximus) efficiunt.

13 Ad hoc quod indulgentia proficit alicui, non sufficit quod sit in gratia, sed aliquid aliud requiritur. Pro quo not. quod penitentes sunt in duplici differentia. Quidam liberentur recipiunt penitentias à confessoribus, & implent per seipsos, & istis bene dispositis profunt indulgentiæ. Aliqui autem sunt repidi, qui licet sint in gratia, rogant tamen sibi dari paucissimam penitentiam, & gaudent cum parua datur, & cum illam minimam executi fuerint, nō curant aliam facere, & cum possent satisfacere pro pœna peccatorum, negligunt: & istis sic negligentibus, nō profunt indulgentiæ: ex quo patet, quod quasi omnes remanent decepti. Quod autem istis non proficit, patet, quia indignus aliena satisfactione pro pœna sibi debita, non consequitur veraciter fructum indulgentiæ. Distributio enim donorum diuinorum in solis dispositis locum habet, quæ dispositio non inuenitur in indignis: sed quilibet in gratia constitutus negligēs satisfacere pro seipsum, est indignus, ergo tali

nō prodest indulgentia, licet sit in gratia. Vnde in antiqua forma bullarum, vel indulgentiarum, dicitur (verè penitētibus) in quo verbo intelligitur, quod vis affectus penitentialis in penitente vigeat secundum veritatē, & non tantè per exclusionē contrarij, & sic verè penitens hoc modo, nō potest esse nisi sollicitus ad satisfaciendū per seipsum. Ex quo patet, quod negligens nō consequitur indulgentiam. Constat etiam per aliud verbū, cum dicitur (de iniunctis sibi penitentijs) Nam penitentia nō iniungitur nisi parato satisfacere, ex quo duo sequuntur ex tali forma verborū, videlicet, quod indulgentia non absoluit nisi ab iniunctis penitentijs, & tantū paratos ad satisfaciendū. Ex quo sequitur, quod si frustra faceret sibi imponi magnam penitentiam, nō intendens per se solvere, sed per indulgentiam. Intellige tamen præparatum ad satisfaciendū per id, quod imponitur, vel per aliud æquiualens, vel maius.

14 An autem requiratur, quod opus factū pro indulgentia obtinenda fiat in gratia, sunt opinionēs. Vna Felij, de qua supra. Et alia Caiet. vbi dicitur, quod requiritur gratia in faciente opus, pro quo datur indulgentia, siue sit idem tempus operis & indulgentiæ, vt cum datur indulgentia visitantibus aliquam ecclesiam, vel tempus sit diuersum, vt cum datur indulgentia semel in vita, & semel in morte accipientibus crucem & huiusmodi. Et hoc patet ex forma consueta indulgentiarum, in quibus dicitur, omnibus confessis, & verè penitentibus, qui visitauerint, vel manus aduictices porrexe-

tint, & cætera. ex qua forma constat coexistit ad tale opus gratiæ. Vnde opus pro quo datur indulgentia, debet esse viuum, & non solum quando indulgentia accipitur pro se, sed etiam quando accipitur pro alio existente in gratia. Et si dicatur, quod sicut elemosyna facta in peccato mortali pro aliquo existente in purgatorio valet, ita & indulgentia debet valere, & cætera. respondetur, quod elemosyna tali modo facta, non valet defuncto pro modo satisfactionis, sed per modum supplicationis, sed per modum scripturam est, Abscondite elemosynam in sinu pauperis & ipsa orat pro vobis, non tamen valet pro indulgentia acquirenda, quoniam indulgentia habet vim satisfactionis viuz, supplicatio autem mortua, soli inmittitur misericordie Dei. Quidam verò dicunt, vt Archie. & Tab. ibi. §. 4. quod sufficit esse in gratia, quod indulgentia suscipitur, & adducit Thom. in q. 2. a. vlt. qui tamen nõ dicit hoc. Opinio igitur Caiet. videtur securior.

- 15 Indulgentia nõ datur nisi pro peccatis actualibus post baptismum, quia peccatum originale, & alia ante baptismum perpetrata, per baptismum tolluntur quo ad culpam, & quo ad penam, si in adulto contrito adit.
- 16 Indulgentia pro merè temporalis dari non debet, nec potest, sine simonia, secundum Tho. vbi supra. sed bene pro temporalis ordinato ad spirituale, vt pro elemosyna data pro adificatione ecclesie, & huiusmodi: & hoc ex cõmuni consuetudine patet. Pro pure etiã spirituali dari potest, sicut Innocen. 4. de dicit indulgentiam omnibus orantibus pro re-

ge Francie: & id pro quo datur indulgentia debet esse voluntarium, & non necessarium, vt est remissio iniuriarum, solutio debitorum, & huiusmodi. Et debet esse etiam aliquo modo pœnale, vt ieiunium, &c.

- 17 Per indulgentias quo ad forũ Dei, & ecclesie fit remissio pœne residuz, post contritionem, confessionem, & absolutionem, & satisfactionem qualemque, que prius fuisset facta, siue fuerit iniuncta, siue non, quod quidem residuũ penarum quis deberet pari hic in presenti vita, vel in purgatorio pro actualibus peccatis, siue sit à confessore posita, siue à lege, siue à iusto Dei iudicio. Aliquando totaliter remittitur, vt cum indulgentia est plenaria, vt in dict. capit. cum ex eo. Hanc opinionem sequitur Feli. post Landul. vnde secundũ Tho. nõ est de necessitate, quod qui accipit hanc indulgentiam plenariam, faciat penitentiam taxatam à confessore, quamquam expediat, & hæc quantum ad forum pœnitentiale habent intelligi: quia per indulgentiam non remittitur pœna data à prælatis in capitulo, quia forum hoc iudiciale est, magis quàm pœnitentiale. Oportet etiam quod fiat id, quod dicit bulla, vel dans indulgentiam: aliter indulgentiam non consequitur. Nota ea que sunt proxima ex Caieta. de pœnitentis iniunctis. Quando autem datur indulgentia toto dierum, vel toto annorum, varij variè intelligunt. & credo paucos veritatem huius scire. Quidam communitè intelligunt nõ dies, vel annos purgatorij, quia aliud est forum

forum in vita, aliud post mortem: sed sunt anni, vel dies huius mundi, vt si est indulgentia decem dierum, tanta pœna remittitur, quanta remitti posset per penitentiam communitè factam spatio decem dierum, secundum taxationem factam à iure, vel à sacerdotem, vel à diuina iustitia. Alij dicunt quod valent sic, vt si quis debeat pœnitere 40. diebus ieiunando, vel aliquid aliud faciendo, & episcopus dicit illi 40. dies de indulgentia, nõ amplius tenetur ad talem penitentiam. Pa. tamè in d. c. cum ex eo. dicit, quod valent pro pœna purgatorij, & pro penitentia iniuncta. Qui equid fit, Deo totum comitro. Vide tamè Sil. ibi. §. 4. & Tab. §. 13. & Pa. vbi supra.

- 18 Non requiritur actualis confessio in recipiente indulgentiam, licet dicatur in bulla confessionis, & contritis, secundum Pa. in cap. omnis vtriusque. de pœn. & re. sed sufficit contritio, cum proposito cõfiteri tempore debito, secundum formam ecclesie: quia tales dicuntur confessi iuxta dictam formam, bonum tamè est confiteri. Nam ex vi huius sacramenti, multoties ex attrito fit quis contritus. & magis ad indulgentiam dispositus.

- 19 Vnus pro alio potest accipere indulgentiam, si ambo sint in charitate, & in bulla dicitur, quod qui facit tale opus pro aliquo, habet indulgentiam, secundum Tho. supra. Potest etiam quis accipere indulgentiam pro mortuis existens in purgatorio, si bulla hoc contineat, & accipiens sit in gratia, existente causa rationabili: hoc enim consequit facere ecclesia. Concordat S. Thom. 4. sentent. dist. 45. quæst. 2. artic.

3. quol. 2. Possunt etiam religiosi valere indulgentie secundum Tho. supra. d. 20. artic. vlt. quol. 2. dummodo faciant ea, que dicuntur indulgentiam, cum licentia prælatis si exigitur, vt dare elemosynam, exire claustrum, & huiusmodi. Non enim sunt minus adiuuabiles meritis aliorum, quàm seculares. Vicini quoque, & clerici ecclesie visitandæ ob indulgentiam habendam, consequuntur tamen tantam, quantum hi, qui à centum milliariis veniunt, secundum Tho. supra. quia remissio non proportionatur labori, sed intentioni dispensantis illa merita. Et qui veniunt, sed propter multitudinem ingredi non possunt, dummodo faciant illa, que dicit bulla, habet indulgentiam concessam. Regula generalis in indulgentiis est, quod tantum valent, quantum sonant, vt dictum est supra, §. 11. ideo seruandus est & attendendus tenor bullæ, vt sicut que ibi continentur, & eo modo quo dicitur. Ingressentes religionem approbata, & profitentes animo perseverandi in bono, consequuntur plenariam indulgentiam, secundum Tho. secunda secundæ. quæstio 139. artic. 3. ad 3. cum seipso Deo offerant.

- 20 Prælati possunt vt indulgentia alteri facta ex rationabili causa, quamquam non possint sibi ipsi facere, secundum Tho. 4. sentent. d. 20. a. 5. q. 1. 4. v. b. irationem adducit bonam.
- 21 Si quis exburfauit pecuniam, vt habeat indulgentiam mittendam pro subsidio ad terram salutem, vel alibi, & isto interim reuocatur talis indulgentia, in qua

reuocatione nō appareat expresse voluntas Papæ cōtraria, quōd non velt: à die bullationis valere, quōd tamen communiter non fit, nisi habeat indulgentiam: secus si appareat de voluntate contraria, secundum doct. c. i. de con. pr. lib. 6.

- 12 Indulgentia indifcretæ non debent predicari sub præcepto, & interminatione anathematis, vt in cle. religioſi. de priui. ideo cōtrafaciens mortaliter peccat, Et dicitur indifcretæ, secundū glo. quando nō sunt condictæ, id est, non sunt veræ validæ, vel fec. Car. ibi, si sunt concessæ, tamen indifcretæ. Secūdum autem Pa. dicitur indifcretæ, quando excedunt quantitate, vt quis plus det quàm possit, vel quando probari non possunt, argu. de probat. c. quoniam. Videtur tamen tunc tantum mortaliter peccare, quando pronuntiant nō veras, vel nō validas indulgentias. Quomodo absoluentis à pena, & à culpa sint excommunicati, supra, Excommunicatio 49. & in dicta clem. religioſi. Si tamen quis à Papa haberet, posset plenariè absolueret.

23 Si quis habet indultum, quōd possit absolui plenariè in articulo mortis, articulus mortis intelligitur præsumptus, etiam quōd non sit verus, vt quando communiter præsumitur, quōd quis mortuus sit: tunc potest fieri talis absolutio: & si nō moriatur tunc, spirat indultum, & remanet absolutus de factis vsque ad illam horam. Si autem forma indulti dicat, quōd consequatur effectus indulgentiæ in casu quo moriatur, tunc si nō moriatur, nō conſequitur effectum, nec per abolitionem illam spirat indultum,

ideo dicat absoluentis, absoluo te si hac vice morieris. Idem dicitur si in forma indulti fiat mentio de verò articulo mortis, quia non consequitur si nō moriatur, quia intentio concedentis est reſerua re vsque ad mortem, secundum d. Fel. post Arch. flo.

24 Forma huius abolitionis generalis nō est sacramentalis, ideo alij vno modo, alij alio modo faciunt. Si est determinata in bulla, facio illam: si non, vide Sil. & Tab. verbo, indulgentia. quia ibi ponit. que tamen mutari potest per alia verba. Vide Arc. flo. in 3. par. tit. 10. c. 3. ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

1 Infamia secundum Pa. in cap. testimonium. de testib. est triplex, videlicet iuris, que dicitur civilis, canonica, & facti. Prima dicitur, quæ irrogatur per sententiā, vel ipso facto in casibus, in quibus iure cauetur dicitur: vt qui de furto conuictus est per sententiam, vel qui pro lucro pugnat in arena, per text. & glo. ca. porro. 3. quest. 7. Omnis infamia secundum leges, est infamia secundum canones, per text. in ca. omnes verò. 6. quest. 1. & per Innoc. in c. qualiter & quando de accusatio. Et propter hanc infamiam quis repellitur à testimonio, quia fides est fundamentum testimonij, in ea forus de verbo. signi. in fin. quia iste iuris dispositione priuatur.

2 Infamia iuris incurritur. Primo, si Imperator alicui militi auferat insignia, vel aliquem mittat in exilium. ff. de his qui not. infra. l. quōd ait. §. ignominiosa. Secundo, exercendo, & exigendo viuras. c. viurarum. 3. quest. 7. Tertio, si quis depræhēdatur in

cell. præla.

adulterio. ff. de rit. nup. l. palam. vel si contrahit cum duabus, vel simul habet duas. ff. de his qui not. infra. l. quid igitur. & c. nuper à nobis. de biga. Quarto, per leuocinij, vel prostituendum filias, vel nepotes. l. athletas. ff. eod. titu. Quinto, pugnando cum fœra. ff. de postula. l. 1. & in d. l. athletas. Sexto, faciendo ludibrium sui corporis ioculando, maxime in ludis periculosis, per glo. l. 2. ff. de his qui not. infra. Et qui bis exercet actum alicuius artis, dicitur talis, vt si mulier bis admittit adulterum, dicitur adultera, secundum Pan. in c. cum de eorum. de vi. & ho. cle. Et secundum Arc. in c. illud. d. 12. in malis actibus, & delictis, binus actus sufficit ad probandam consuetudinē, quantum Inno. in d. c. cum de eorum. videtur dicere quōd non. Huius questionis decisionem ponit Pa. in c. si. de consue. col. 11. & Bar. in l. quibus. ff. de leg.

3 Ex confessione delicti in iudicio, nō redditur quis infamis infamia iuris, sed requiritur sententia, vt not. Panor. in cap. si clericus. de iudi.

4 Infamia iuris secundū Pa. in c. Heli. de simo. tollit executionem ordinum, exercitium cuiusque dignitatis, & honorem questum & quærendum, vt dicit text. l. infamia. C. de decuri. Et ideo prælati sententiam non expectet, sed resignet sponte à principio, & sic evitabit infamiam, quæ infamia priuat dignitatibus, & honoribus citra titulos beneficia, secundum quod putat Pa. in c. querelam. de iur. iur. & collatio facta infami, ipso iure est nulla, per regulam, infamibus, de regulis iuris. lib. 6. l. 1. c. de digni. Facit ea. inter dilectos. de ex

5 Condemnatus directè à iudice ordinario de falso commissio in officio testificandi, est infamis, vt in cap. cum dilectus. de ordi. cog. circa si. secus si directè non fuit actum contra eum, sed vt à testimonio repelleret. arg. in d. c. cum dilectus. Sententiæ tamē arbitri non infamant. ff. de his qui not. infra. leg. quid ergo.

6 Solus princeps à sibi subiectis potest infamiam tollere, & Papa similiter à suis subiectis directè, secundum Pa. in c. cum te. de sen. & re. iudic. indirectè autem aliquando Episcopus dispensat in casibus sibi à iure permisis, vt super infamia adulterij, cum super adulterio dispensat.

7 Restitutus per Imperatorem, non eget alia dispensatione vt promouatur, secundum Pan. in d. c. cum te. dummodo egerit penitentiam. Idem dicit de restituto per regem non recognoscenstem superioriorem. Vel si crimen fuit notorium, episcopus dispensare poterit.

8 Infamia canonica per quodcumque peccatū mortale incurritur, vt in c. infames. 6. q. 1. & cū datur perſenerancia in crimine, indubitanter repellit ab accusatione, & testimonio: sed sublato crimine, secus est, vt communiter tenetur. glo. in c. illi qui. 6. q. 1. Pan. in d. c. testimonium.

9 Infamia facti incurritur aliquando à crimine, aliquando ex aliquo alio, vt quia fuit incarcerationis, vel quia fuit propter crimen à testimonio repulſus, vt in d. c. testimonium. & aliis multis modis. Vide Tab. ibi. §. vltimo. Vel quando apud graues, & bonos viros ex aliquo facto infamatus est.

10 Infamia facti, in criminalibus repellit indubie à testimonio, & in causis grauioribus, secundum Bald. nisi quo ad presumptionem, in aliis admitti creditur, plus, & minus, secundum quantitatem infamiae, iuxta tex. c. licet. de probatio. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem, cum tollatur per purgationem, quod minus est. per c. decretum. 15. q. 5. & in c. cum in iuuentute. de præsum.

11 Infamiam non faciunt dicta paucorum, & leuium. Et no. q. 9. omnis infamis, siue iuris, siue facti repelli debet à promotione, siue sit dignitas, siue ordo, quia potest dignitas infamibus potest non debent, per regulam, infamibus. de regu. iur. lib. 6. nec tales possunt esse iudices, vel procuratores. per d. regulam, quauis possint esse arbitri. c. tria. 3. q. 7. Repellitur ab accusatione. l. qui accusare. ff. de accusatio. & à postulando. l. i. ff. de postu. Inducit querelam inofficiosi testamenti, & l. fratres. C. de inoff. testa. Inducit purgationem canonicam, si videtur iudici. c. veniens. de accusa. Et quauis collatio facta talibus ipso iure sit nulla, per d. regulam, infamibus. tamen quòd debent priuari beneficio, non est tex.

INFERNVS.

Infernus damnatorum secundum Tho. 4. sentent. d. 43. probabiliter creditur esse in medio terræ, ideo si quis hoc negaret, non videretur hæreticus, negare tamen infernū esse, & Christum ad inferos descendisse, hæretici esset, quia contra sacram scripturam expressè est. Dicitur enim de diuite in euangelio, Mortuus est diues, & sepultus est in infer-

no, &c. Et in Symbolo dicitur, Descendat ad inferos, &c. Forè etiam esset hæreticum pertinaciter tenere Christum non descendisse ad limbum patrū, nisi secundum virtutem, & non secundum essentiam, propter illud Apostoli ad Ephes. 4. Quid est quod ascendit, nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ, ideo sicut secundum essentiam verè ascendit, ita anima Christi secundum essentiam descendit, & hoc fide tenendum. Ita tenet Thom. 3. parte. q. 52. a. 2. Non tamen scio hoc esse adhuc ab ecclesia statutum.

INFIDELITAS.

In fidelitas opposita fidei, quæ theologica virtus est, secundum Thom. secunda secunda. q. 10. a. 2. dupliciter potest sumi, scilicet pure negatiuè, & cõtrariè. Primo modo non est peccatum, sed magis habet rationem pene, quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis secuta est: tamen talis infidelis, dicitur nantur propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt. Si autem sit infidelitas non solum pure negatiua, sicut est in pueris, sed priuationis, vt est in multis, qui possunt habere fidem si vellent, & negligunt audire, tunc est peccatum. iuxta illud Joan. 15. Si non vuleris, & locutus eis non fuissim, peccatum non haberent, scilicet infidelitatis, secundum Augu. ibi. Cõtrarie enim sumpta, distinguuntur in tres generales species, scilicet eorum, qui nunquam crediderunt in Christo, vt sunt pagano eorum, qui crediderunt in figura, vt sunt Iudæi; & eorum, qui crediderunt in veritate nuda, vt sunt Christiani hæretici. Et quauis species

cies infidelitatis sunt quasi infinitæ, secundum quòd sunt diuersorum hæreticorum, non oportet confessorem de huiusmodi sollicitum esse, sed tatum curare medicamen afferre penitenti, & ab errore remouere, & in fide illum firmare.

2 Incurritur autem hoc peccatum primò ex intentione, cum scilicet quis in his, quæ ad necessitatem fidei spectare nouit, ab ecclesia disensit, deliberatè credendo oppositum; & hoc est mortale maximum. Et si talis Christianus est, dicitur hæreticus, & est excommunicatus. supra, Excommunicatio. 9. Secundo accidit, quo ad primos animi motus, vt cum ex aliqua tentatione, vel aliquo occurrat articulo, quis aliquater videtur vacillare de his, quæ ad fidem spectare, sed nescit se in hoc errare, vel quia nescit hoc ad fidem spectare, ideo affirmat, & asserit errorem, quem tamen non credit errare. Tunc si talis intendit stare in his, quæ sunt fidei, non incurrit peccatum mortale, quia non formaliter, sed tantum materialiter errat. In tali errore fuit Cyprianus Martyr, vt in capitu. præter hoc. 12. d. Postea tamen conuincere peccatum, ex nimia adhesionem, vel pertinacia, vel superbia, & huiusmodi. Consentit Caie. in summa ibi. Ideo à tali pertinacia maximè cauendum est omnibus, quoniam huiusmodi hominem hæreticum constitueret.

3 Omnis actio infidelium qua-

cunque sit relata ad finem suæ infidelitatis, vt si ieiunent gratia seruandi legem suam, peccatum est, secundum Thom. vbi supra, & per gloss. ad Ro. 14. super illud, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Vbi dicit gloss. Omnis infidelium vita, est peccatum. Et sequitur, quia omnis infideliter viuens, vel agens, vehementer peccat: ideo est peccatum mortale: aliter vehemens non diceretur.

4 Infidelitas hæreticorum, grauissimum peccatum est simpliciter loquendo, omnibus peccatis ad infidelitatem pertinentibus, secundum Thom. vbi supra, quia promissis & cognitæ fidei renuntiantur, & quia plus aliis peccatis nocet, dum fundamentum omnium bonorum subuertit.

5 An liceat de fide disputare, supra, Disputatio Hæretici, qui semel fidem receperunt, & postmodum retrocesserunt, sunt ad fidem compellendi, & corporalem fidem puniendi. arg. 45. d. c. de Iudæis. Alij autem fideles non quia credere voluntarium est. Sunt tamen compellendi, ne fidem blasphemem, vel illi iniuriam faciant, aut eam quoquomodo impediunt, secundum Thom. supra, & per principes puniendi sunt. per cap. in nonnullis. de Iudæis. & per Hostien. ibi. An pueri infidelium inuitis parentibus sint baptizandi. supra, Baptismus. §. 68. quoniam docet. sunt opinionis variae, concluditur tamen negatiuè. Vide ibi.

Conuersari possunt cū infidelibus, secundum Tho. fideles firmi in fide, quòd ex eorū cõuersione magis speratur infidelium conuersio, quàm fidelium subuersio. Simpliciter aut sunt prohibendi, ne sine

ne sine magna necessitate cum eis conuersentur, maxime nimis familiariter, & precipue in his, quæ prohibentur in c. nullus. 28. q. 1. videlicet quod non manducant de azymo, non habent cum eis, non vocent aliquem infidelem in suis infirmitatibus, non accipiant ab eis medicinam, non se balneent cum eis, & contrafaciis, si clericus videatur, deponatur, si laicus, excommunicetur. Igitur videtur mortaliter peccare, si sine necessitate, vel dispensatione Papæ faciant. Non enim sine graui peccato tanta pena infligere tur. infra, Iudeus. §. 2.

7 In his autem, quæ ad cultum sue infidelitatis spectant, nullo modo communicare licet: vt dare, vel vendere aliquid pro vfu sacerdotum: tunc enim quis esset participes criminis, & consequenter peccaret mortaliter. Quomodo autem non possunt habere officia publica super fideles, vide in c. nulla. 54. distinc. & c. constituit. 17. q. 4.

8 Infidelium ritus possunt tolerari, licet ipsi in eis semper peccent: tamen tolerari, ne peiora eueniant, vel aliqua bona impediatur, quibus remotis, tolerandi non essent, secundum Tho. supra. ar. in d. c. consuluit. de Iudæ. vnde secundum Pa. in c. quod super. de voto. post Inno. non licet Christianis expellere eos de regionibus suis, & eorum bona auferre, quando non sunt Christianis infestis, nec delinquent contra legem naturalem, nec legem datam. Et maxime hoc non licet priuatis Christianis, secundum Oldræ. c. 65. §. 1. principibus vero licet, quando imminet periculum fidei, aliis non. Vide tamen quæ dicit Th. in opuscul. ad ducissam

Lotharingæ.

9 Infideles possunt molestari, & priuari dominiis suis, si sint molesti Christianis, vel delinquentes in legem, vt dictum est, secundum Inno. vt dicit Pa. in d. c. quod super. Excipere videtur terram sanctam. Item si non recognoscatur dominiū ecclesiæ, quia omnes potestas data est Christo, Matth. vlt. cuius Papa est vicarius, secundum Hosti. vide Tho. secunda secundæ. quæst. 66. a. 8. ad 2. Infideles maxime Turcæ, quia Christianis infestis sunt, & multa bona acceperunt à Christianis, possunt priuari. De Iudæis autem vide Epistolam Thomæ ad ducissam Lotharingæ, vbi concluditur, quod propter peccatum sunt additi seruituti, & sic res eorum domini possunt accipere tanquam suas. Quomodo autem peccatum, ibi dicitur. Vide extra, de Iudæis. & d. 54. nec solum ecclesiæ.

10 Si infideles delinquant in criminibus ecclesiasticis, puniantur per Papam in aliis, per Imperatorem in mixtis vero, locus erit præuenientis, vt communiter tenetur, licet Inno. videatur attribuere toram iurisdictione Papæ. Not. tamen Panor. in d. c. quod super. post Inno. qui dicit, quod omnes infideles, ad ouile Petri, qui est vicarius Christi, pertinet Christianis licitum est in bello iusto vt auxilio infidelium, secundum Pan. in d. c. quod super. & Oldræ. consil. 67. quia & Machabæi viri sancti inire sædus cum Romanis, qui erant gentiles, & fideles iuste adiuvant dominum infidelem in bello iusto. ii. q. 3. c. Iulianus. supra. Belli. §. 41. Infideles non admittantur iurtestes contra Christianos. e. non potest

potest. 2. q. 7. & Pa. in c. de here. infra, Iudeus. §. 13. quia si sunt infideles Deo, etiam hominibus erunt infideles.

11 Infidelium habitum licet aliquando ex causa rationabilis Christiano assumere, sicut fecit Sanctus Sebastianus, dummodo in tali habitu non sit aliquod principaliter institutum, ad discernendum professores alicuius infidelitatis: tunc non liceret. supra, Apostata. §. 4. Fides. §. vlti. quia tunc mentiretur contra suam professionem. An licet disputare cum infidelibus, supra, Disputare. §. 1. An ille qui nunquam induit de fide positæ excuriam, supra, Fides. §. secundum. nam si in naturalibus existente necessitate Deus non deficit, multo minus in his, quæ ad hominis salutem pertinent.

INFIRMITAS.

1 Infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima à propria operatione propter inordinationem partium ipsius, vt quando irascibilis, & concupiscibilis affectus passionibus, nõ subduunt rationi. Thom. prima secundæ. q. 77. a. 3. & tunc peccatur.

2 Peccatum est tali infirmitate tunc mortale dicitur, quando est cum deliberato consensu rationis circa mortalia, vel procedit ad actum peccati mortalis, vt homicidij, vel huiusmodi. Secus in subitibus moribus, quibus ratio nõ potest occurrere. Tho. ybi supra. ibi enim non est ratio deliberatio, cuius est ordinare.

3 Infirmitas animæ quando totaliter inuoluntaria est, excusatur à mortali penitus: quia non potest esse peccatum, quod omnino est inuoluntarium: vt si quis bibendo, & vini potentiam non

recognoscendo inebrietur, & postmodum percutiat aliquem, excusatur à mortali, quia talis passio fuit inuoluntaria. Si autem infirmitas hæc sit voluntaria directæ, vel indirectæ, non excusatur. Dicitur voluntaria directæ, quando voluntas fertur in illud: vt quando quis intendit inebriari. Indirectæ, quando voluntas fertur in causam: vt cum quis non vult inebriari, vult tamen vinum immoderate bibere, timens tamen, & non curans de ebrietate. Ideo qui ex aliqua passione aliquem interficit, vel fornicatur, quod tamen non intendebat à principio, tamen quia potuit prohibere talem passionem, & debuit, & non fecit, indirectè voluit id, quod secutum est, videlicet, homicidium, vel fornicationem. Thom. prima secundæ, supra, & de ma. q. 3. ar. 10. ad quartum.

4 Passio præcedens iudicium rationis, secundum Tho. quæstion. de ma. quæstio. 3. a. 11. aliquoties peccatum alieuit, sequens autem aggravat, sicut in beneficiando passio præcedens auget meritum, sequens autem auget. Signum est enim quod motus voluntatis est fortior, iudicio magis in bene faciendum meretur, & in malè agendo peccat, vnde passio non est meriti vel peccati maioris causa, sed motus voluntatis, cuius passio signum dicitur.

5 An famulus infirmus debeat habere salarium, vide §. familia. §. 2. Infirmi à ieiunio, & multis aliis obligationibus, de consilio medici timorati, excusantur.

INGRATITUDO.

1 Ingratitudo secundum Thom. prima secundæ. q. 107. & Archiepiscopi florent. secunda parte. tit. 3. c. 9. est vitium, quod committitur,

tur, quando beneficiatus non retribuit suo benefactori id, quod debet: habetque tres gradus. Primus, quando non retribuit, sed malum pro bono accepto dat. Secundus, quando dissimulat, vel beneficium vituperat. Tertius, quando non recognoscit beneficium, sed maleficium reputat: & opponit virtuti gratitudinis, quæ ad iustitiam pertinet: ideo semper est peccatum, cum virtuti opponatur. Materialiter autem sumpta, peccatum generale est, quia in omni peccato inuenitur, cum omne peccatum sit contra Deum benefactorem nostrum. Pro maliter vero est speciale peccatum, & etiam mortale in omitendo, quæ necessarium sunt faciendū, non retribuendo, quæ ne cessarium sunt retribuendo, non negratiando, & non recognoscendo in casu in quo hæc sunt necessarium faciendū. Mortale est etiam si fiant aliqua, quæ necessarium erant omitendo, vel si ex animo interiori contemnatur beneficium: hoc enim directè contrariatur charitati debite benefactori. Possent tamen hoc esse veniale ratione actus imperfecti: quia tunc contemptus non esset perfectè contemptus. Alias ingratitudo veniale peccatū est, plus & minus, secundum maiora, & minora beneficia recepta.

- 2 Circumstantia ingratitudinis, non est necessarium explicanda in confessione, nisi quando aggravat infinitè, licet non mutet speciem, secundum Catechismi in summa, ut quando offensam in benefactorem est notabilis.
- 3 Propter ingratitudinem peccata dimissa redire dicuntur ad hunc sensum, quia peccatum sequens, maius est cæteris paribus,

quàm si aliquid nunquam fuisset remissum. Ideo bonū est confiteri circumstantiam ingratitudinis, ut peccati gravitas appareat, ut dicit Gul. de pœ. d. 2. c. 11. la peccata, sed non de necessitate, secundum Tho. 4. sent. d. 22. Beneficiens à beneficio cessare debet, quādo ex beneficio quis peior efficitur, secundum Tho. secundum secundam. 3. & c. omnis. 5. q. 5. sic enim beneficium mali occasio fieret. Quando propter ingratitudinem reuocatur donatio, iuxta Donatio. 6. 14.

INHUMANITAS.

Inhumanitas peccatum est durioris cordis, quod misericordiam virtutem tollit, nec alteri compatitur, & habet duas peissimas radices, videlicet superbiam, quia tanti homo se existimat, ut credat se à malo laedi non posse. Quandoque autem auaritiam, cum propter auaritiam renuit quis subuenire in miseria positus. Th. secundum secundam. quæstio. 118. ar. 8. Est autem peccatum mortale, quando in articulo necessitatis quis potest alteri succurrere, & non vult, ut dictum est supra, Eleemosyna. 2. & 3. Vnde inhumanus curandus est à superbia, auaritia, & omissione, quæ eum opprimunt.

INIVRIA.

- 1 Iniuria proprie, & secundum vsum loquendi, est id, quod fit contra alicuius honorem. ff. eo. l. 1. Et fit primo, re. ut cum manus violenta infertur. 17. quæst. 4. c. si quis suadente. Secundo fit verbis, conuitiando, vel contumeliam dicendo. cap. olim. de iniuriis. Tercio, literis, cum librum, chartam, vel historiam, ad alicuius infamiam pertinentem quis scribit, componit, vel edit, vel malo

lo dolo fieri facit: vt cum permittit scripturam cadere in terram, ut inueniatur. ff. de ver. sig. l. latè. vel appendit in muro, aut huiusmodi: siue hoc faciat proprio nomine, siue alieno. vel si pradiça fecerit per alium, quàm per scripturam, vt per picturam, vel aliud signum vergens in dedecus proximi. 5. q. 6. c. quidam. ff. de iniur. l. item apud Labonem. 6. ar. præter. ne quid infamandi causa fiat.

- 2 Iniurias animo iniuriandi formaliter, & laedendi proximo, notabiliter in fama, sine dubio mortaliter peccat: agit enim contra charitatem: secus pro re parua. Si autem non habet animum iniuriandi, tamè vel factò, vel verbo, vel aliter facit aliquid non aduertens, quod debuit aduertere, ut si iocose posuit schedulam, in qua continebantur infamationes: licet non hoc intendere, tamen peccat mortaliter, quia debuit considerare quid ageret, & quod hoc ex se malum erat: sicut de eo, qui occidit inaduerterter, quod debebat aduertere. Si autem dixit, vel fecit aliquid, quod de se non importabat nisi paruum infamiam, vel nullam, habens tamen animum satis iniuriandi, mortaliter peccat: sicut qui parum furatur, animo furandi multum, si possit. Plus enim pensatur animus apud Deum, quàm actus, quia voluntas pro factò habetur apud ipsum, de pœ. d. c. omnis. & c. noli. Si autem facit aliquid non aptum de se generare magnam infamiam, & sine animo malo, ut puta, ex ioco, tamen sequitur magna infamia, nõ propter hoc mortaliter peccat: quia animus malus non fuit, & factum non per se

erat malum graue, ex quo verisimiliter sequi posset grauis infamia.

- 3 Imputans alicquem de aliquo crimine, vel dicendo ipsum esse spurium, vel infamem, accusando, vel denunciando, vel testificando secundum iuris formam, sine malo animo: sed vt iustitia locum habeat, non peccat, cum faciat quod facere debet, nec tenetur de iniuria. ff. eod. l. eui qui. Idem si facit excipiendo, vt repellat à testimonio. ex parte. de test. vel ab ordine, vel beneficio. c. super his. de accusa. quia nemo vtens iure suo, alteri dicitur facere iniuriam, de elec. c. cum ecclesia. Si autem hæc dicat tatum ad infamandum, quod præsumitur, quando non habet iustam causam dicendi, tunc facit iniuriam, & condemnandus est, per cap. ex merito. 6. q. 1. Si autem habet causam, tamen non mouetur propter hoc, sed ex odio, vel ira, intendens principaliter illius infamiam, & non iustitiam, non euadit peccatum mortale: cū agat contra charitatem proximi, & ad sit animi malignitas.

- 4 Iniurias remittere, quod ad affectum animi, quilibet tenetur sub præcepto, quia est præceptum Christi dicitur, Dimitte, & di mittemini. & sine tali remissione, proximus amari non posset, sicut præcipitur in euangelio. Licet tamen aliquando vindicare iniuriam zelo iustitiæ, & non liuore vindicæ, vt pro emendatione peccatoris, vel ad cohibendum eum, vel pro pace aliorum, vel pro iustitiæ conseruatione, vel pro honore Dei, vel aliis bonis respectibus. Thom. quæst. vnicæ, de virtutibus, & secunda secunda. q. 25. infra, Vindicta, per totum

Quæ.

Quæ iniuria dicitur enormis, supra Enormis. §. 1.

5 An liceat per iniuriam repellenda se tueri, & iniuriantem percutere incontinenti? Respondent doctores quod sic. Pa. in c. olim. de restit. sp. ocl. primo. post Bartol. quia si pro rebus potest percutere, & fortiori pro fama. Tamen si percuteret clericum occidendo, vel maritandum, licet non esset excommunicatus, efficeretur tamen irregularis. in c. si furiosus. de homi. Intellige prædicta cum moderatione, supra. Homicidium. §. 5. infra. Post percusum non tamen licet post percusum rem percutere, quia non esset defensionis, sed vindictæ, quæ reservatur iudici, secundum Innocentium in dicto cap. olim. nisi forte timeretur geminata percussio, secundum eundem Innocentium licet quidam oppositum teneant.

6 Iniuriator tenetur satisfacere iniuriato de damno dato, siue in rebus, siue in fama: hoc enim est de lege naturæ, & ultra hoc, de iniuria tenetur veniam petere, nisi esset prælatum, qui in corrigendo modum excessisset, vel nisi ex hoc maius malum timeretur: tunc aliter nolens hoc modo satisfacere, non debet absolvi, quia est in mortali, & incontritus: nisi iniuriatus liberaliter iniuriæ actionem remittat quo ad conscientiam, ut dicit Sil. ver. iniuria. §. 5.

INIVSTITIA.

Iniustitia, quæ quæ opus iniustum committit, ex suo genere est peccatum mortale, secundum Thome. secunda. quæst. 59. ar. vlt. in quaecumque materia iniuriatur, quia nocumetum proximo infert, quod est contra charitatem. Si autem per accidens

INOBIEDIENT.

committatur iniustitia, ut cum non intendit quis proximum offendere, nec scit se quandoquæ laedere, non est mortale, nisi nocumetum magnitudo, aut negligentia sciendi, reducat actum ad sui genus: ut si quis ex loquacitate aliquem notabiliter infamet, etiam quod talem infamiam non intendit. Debebat enim advertere quod poterat sequi. Vel si quis prociat fatum, quod solent transire homines, & interfecit aliquem quia tenebatur considerare casum. Aliàs est peccatum veniale, ut pro re parva, vel in primis motibus. Quando autem ignorantia potest excusare, vide supra, Ignorantia. §. 5. §. 8. & 9. Sicut omne opus virtuosum potest dici actus iustitiae, ita omne peccatum, & iniustitia, quia contra Deum est, cum secundum iustitiam obedire tenemur.

INOBIEDIENTIA.

Inobedientia, quæ quæ suo superiori in his, in quibus subicitur, non obedit, si hoc fiat ex intentione non obediendi, est peccatum mortale ex genere suo, quia iniuriam facit superiori, contentens eius præceptum. Nam idem efficit contemnere præceptum, & nolle ex intentione obedire præceptum. Sic enim patet, quod præceptum non vult subdi. Et quia paria sunt nolle ex intentione obedire, & contemnere, & contemptus ubique damnabilis censetur, ideo mortale peccatum est. Et hic intelligitur per præceptum, non tantum illud præceptum formale obligans ad mortale, ut cum dicitur in virtute Spiritus sancti, & huiusmodi, sed omne mandatum quomodocumque obligans subditum ad obediendum, prout

INQUIETUDO. INQUISITIO. 401

prout præceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Intellige etiam inobedienciam formaliter, scilicet ex intentione. Aliter veniale est, ut pro re minima, vel ratione actus imperfecti. Si autem non obediens non ex intentione non obediendi, sed ex negligentia, vel alia causa, tunc peccatum iudicandum est secundum materiam circa quam est. Nam si circa præcepta Dei, vel præcepta formalia superiorum, peccatum mortaliter, nisi impotentia, vel causa sufficientis excuset. infra. Obedientia. §. 12. Præceptum. §. 4.

2 Non obedire legis præcepto, quod lex est iusta, acceptata, & non abrogata per contrariam consuetudinem, est peccatum mortale, etiam quod talis lex sit pœnalis, continens tantum unum præceptum, ut dicendo, qui percussit aliquem vulnerem, solvat ro. aureo: nisi adfit ignorantia non gravis, & non affectata, quæ possit excusare, vel nisi probabiliter crederet, quod si adesset legislator, non veller in tali causa obligare, vel nisi quodam contrarietate legis, non credit contrarietate intentioni statutis, etiam quod secundum veritatem contraria fecerit, quod tamen existimat non esse. Et hæc determinatio est secundum mentem S. Thome. 4. sen. d. 15. & secunda. quæst. 147. ubi loquitur de ieiunio, & Pa. in rubri. de obser. ic. Et sicut dictum est de præceptis statutorum, ita dicendum est de præceptis prelatorum, quod ad culpam quia obligant, siue sint pœnalia, siue non: nisi quando lex vel præceptum declararet non obligare ad culpam, sed tantum ad pœnam, sicut fit in constitutionibus fra-

trum prelatorum, infra. lex. §. 4. Distinctio, quam ponit Henricus de gan. in quod. de præceptis statutorum, est inutilis.

INQUIETUDO.

Inquietudo mentis, est filia avaritiæ. Nam ex hoc quod quis valde ad aliquid afficitur, circa illud mentem occupatam tenet, vel circa negotia secularia ex affectu avaritiæ, vel circa venera, vel circa alia, secundum diversum affectum hominum. Et communiter veniale peccatum est, quando versatur circa materiam venialiter malam. Si verò circa materiam malam mortaliter, ut esset fornicatio, vel huiusmodi, & cum animo deliberato, tunc mortale efficit peccatum, secundum Cajet. in summa, ibi. Si ob mentis inquietudinem quis omittat, quæ ad salutem necessaria sunt, ut confessionem, & similia, talis inquietudo, mortalis est.

INQUISITIO.

Inquisitio, per quam iudicialiter proceditur ad inveniendam criminis, fit specialis contra certam personam, ad pœnam imponendam, requirit clamorosam infamiam præcedentem. in e. qualiter & quando. el. secundo. de accu. non autem quando est generalissima, vel generalis super aliquam provinciam, vel loco. de accu. cap. sicur olim. Sed si fiat contra specialem personam, aut fit contra prælatum secularem, & tunc non debet fieri, nisi tanta præcedat infamia, ut sine scandalo, vel periculo dissimulari non possit, ut in d. ca. qualiter & quando. vel fit contra subditum secularem, & tunc sufficit præfessio clamorose infamiae, etiam sine scandalo, & periculo, ut in

d. c. qualiter & quando. Aut fit contra regularem ; & tunc augetur ad penitentiam, vel correctionem, & non est feruare hunc ordinem ; sed de facili procedi potest, vt in c. reprehensibilis. de appel. Aut inquitur contra prælaturam regularem, & debet iste ordo seruari, sed non ad vinctum, sicut non seruatur in prælatis, qui remouentur ab administratione secundum voluntatem Abbatis: vt in ca. cum ad monasterium. de sta. regu. Quædam verò de interu. de sta. penam imponendam, sed ex debito officij, vt puta, quòd quis non contrahat matrimonium, propter aliquod impedimentum, vel non promoueat ad prælaturam, vel electus non confirmetur si reperitur vitiosus, &c. & sic non præexistit talis infamia, ex quo fit ex debito officij. Ad hoc facit c. postquam. cum multis similibus. de elect. Et quod dictum est infamiam debere præcedere, limitat Pan. quando fit inquisitio per ordinarium de suo mero officio, tunc non est necesse recipi testes super infamia, sed satis est sibi consistere, vt in d. ca. qualiter & quando: vbi tantum existitur, vt ad aures superioris perueniat ad viris prouidit, & honestis. Secus in delegato, vel ordinario procedente ad instantiam partis. Pa. in ca. cum oportet. de accu. & d. electi. De quibus posuit inquisitio fieri, vide Silib. primo. q. 2.

2. Quilibet prælatus potest & tenetur contra subdium inquirere, ne subditorum sanguis de manibus eius exquiratur in de iudicij. de offi. ordin. ca. irrefragabili. Quomodo autem præcise procedatur in inquisitione, vide

Tab. ibi. §. 1. & 2. & Sil. ver. inquisitio. r. q. 5. & Arc. flo. 3. par. titu. 9. ca. 7. 8. & 9.

3. An inquisitus de aliquo crimine, & confessus, possit de omnibus alijs inquiri, supra, Accusatio. §. 30. quia Caie. tenet contra Pe. de palu.

4. Inquisitus, & confessus crimem, non debet interrogari ad hoc, qd sit testis, quia cum sit infamiam, non potest facere sufficienter iudicium, secundum Bal. supra, Inducium. §. 6. sed interrogatur, vt per eius dictum veritas ab alijs possit inueniri.

5. Inquisitus potest recusare iudicem, si habet eum suspectum ca. cum specialis. de appel. vt quia ex odio procedit, vel quia est criminofus. arg. can. iudicet. r. q. 7. Potest etiam negare infamiam præcessisse, & consequenter iudicet hoc primò cognoscere oportet.

6. Iudex nõ debet procedere contra personam singularem inquirendo, sine instantia partis, secundum Panor. in ca. ad nostram. el. 2. de iureiur. sed libello dato, & seruato ordine iuris, etiam si factum sit notorium, nec valet citatio, nisi parte petente, nisi sit causa miserabilium personarum, quæ se tueri non possunt, vt limitat Bar. ff. de dam. infe. l. 4. §. hoc autem iudicij. Semper debet adesse accusator, secundum Thom. secunda secunda. q. 67. a. 3. & publica infamia, locum accusatorij tenet, secundum Tho. ibi, ad 2. & euidentia facti. In denunciatione verò, quia non intenditur peccantibus puniri, sed emendandi, & non agitur contra reum, sed pro eo, non est necessarius accusator, vt dicit Thom. vbi §. 7. Iudex. §. 3. Denunciatio. §. 2.

Iudex

7. Iudex procedens ex mero officio, recipit iuramentum ab illis, contra quos fienda est inquisitio, non autem quando procedit ad instantiam alterius, non instruat aduersarium, qui habet probare ea, quæ denunciati. Secundò non tenetur recipere probationem super famam, satis est enim quòd constet, vt dictum est, fuscus si procedit ad instantiam partis. de accu. c. cõ oportet. Tertio, nõ admittit probationes contrarias super bona fama, fuscus si ad instantiam partis: non enim ita presumitur contra iudicem, sicut contra partem: vt in c. nostra. de procu. & in ca. ad audientiam. de præcri. Quarto, non sit litis contestatio, sicut quando proceditur parte petente. cum dilectus. de pur. ca. Quintò, possunt recipi testes publicatis attestationibus, quia cessat timor subornationis: fuscus quando proceditur parte petente. Hæc Pa. in d. c. qualiter & quando. el. 2. in gl. 1.

8. Quid si prælatus mandet sub præcepto, excommunicatione, vel iuramento, vt quicumq; scit aliquem, vel aliquos fecisse tale maleficium, teneatur hoc manifestare? Respondeo secundum Bart. in l. inciuilem. C. de sur. & Pa. in c. qui cum fure. de sur. Sit prima conclusio, Si potest manifestare furtum sine manifestatione furis, & sine prauicio proprio, quòd mandatur in cõmuni, in omni euentu tenetur sciens reuelare, aliter peccat. Secunda conclusio, Quando notorium est, talem fecisse hoc maleficium, tenetur reuelare. Tertia conclusio, Quando nõ est publicum, tamè potest probare per duos testes, sine ipso, tenetur reuelare, non tamen proprijs ex-

penfis, nec ei, qui passus est infamiam, sed iudici, secundum Host. in ca. episcopus. §. 3. quæst. 6. vel illi, cui iudex præcepit reuelandum. Quarta conclusio, Si hoc non est notorium, nec possum probare per duos testes, non teneor, imò non possum reuelare tanquam iudici, per ca. plerumque. 2. quæst. 7. nec prælatus potest iudex præcipere per istum modo reuelum. Facit clemens nolentes. cum glossa de hære. Quinta conclusio, Si omnino credo, quòd prælatus procedet non tanquam iudex, sed vt pater ad emendationem delinquentis, & non ad penam, quidam dicunt quòd tenetur dicere secretè, aliter non dicendo, faceret contra charitatem, intellige quando omnino credidit posse professe, non tamen incurreret excommunicationem latam non reuelando. Non enim scit hoc iudicè, vt excommunicatione intendebat, nec præceptum, vel iuramentum transgrediretur. Si autem quis habeat in confessione, nullo modo debet dicere per quodcumque præceptum. Si autem alio modo habet in secreto, vel sub iuramento, non sic tenetur celare, sed potest reuelare inquantum iura sinunt, quia sic intelligitur tale iuramentum, supra, Excommunicatione. §. 31. circa princ. Denunciatio. §. 2.

9. Sed quid si in excommunicatione dicatur quòd manifestet, etiam si teneret sub titulo recompensationis? supra, Excommunicatione. §. 31. Furtum. §. 15. Responderet Ange. ver. furtum. §. 41. quòd sententia debet intelligi, quando non est certus, aliter si præcepit, sententia contineret intolerabilè errorem, quia per-

C 2

inde effet, ac si præcipere dare suum proprium, quod non est intelligendum, sed de eo quod tenet sine certitudine. Si enim ibi exprimit etiam quòd iuste detineat, tunc talis sententia continet intolerabilem errorem. Si autem in sententia continetur etiam sub titulo recompensationis, tunc debent verba cuiuslibet intelligi, id est, si iniuste detinet, unde iuste talis clausula potest apponi, nec sic continet errorem intolerabilem, & sic communiter transiunt doct. & videntur bene determinare.

10. Si delictum est manifestum, & delinquens occultus, & fulminatoria sententia excommunicationis contra eum, qui tale quid fecit, nisi se manifestet, vel restituat, &c. quod potest fieri, per c. quidam. §. q. 1. tunc delinquens non tenetur se manifestare, nec incurrit sententiam, quando in hoc casu secreto, non habet iudicem nisi Deum. Prælati autem potest in genere præcipere, in specie autem nullus tenetur, nisi adsint indicia. Aduerte tamen, quod etsi non tenetur seipsum prodere, tenetur tamen satisfacere si potest, aliter excommunicatur, secundum Caiet. secunda secundæ. q. 69. a. 1. & præsertim quando sub distinctione ponitur, sicut in d.c. quidam. Si autem fieret talis excommunicatio per modum status, quòd semper respectu futuri sit, tunc ligaret occultum delinquentem, vt dicit glo. in cle. 1. de hære. Ex hoc habes, quòd quando prælati præcipit super occultis omnino, non tenetur quis respondere, quia in hoc nõ est suus iudex. supra, Excommunicatio. §. 3. Hæc à confessor bene sunt ponderanda, ne

pro excommunicato habeat, qui non reuelauit, in casu, qui non tenebatur reuelare.

11. Religiosi etiam nõ teneantur sequi apices iuris in iudicijs, sicut & in electionibus, vt patet per suas constitutiones, maxime in ordine prædicatorum, tenentur tamen seruare ea, quæ sunt de essentia iuris, vt quòd non procedat sine iure accusatore, vel infamia, & huiusmodi, ac sine testibus; hæc enim prætermitti non possunt, cum sint de essentia iustitiae, sine quibus iudicium esset iniquum. vide Ar. flo. §. par. tit. 9. c. 15. l. iudex. §. 28.
12. Religiosus de crimine vehementer præsumptus, & veritate nolens recognoscere, potest poni ad questiones, id est, tormenta. Quia quantum secundum iura civilia liber homo ad torturam poni non debeat, sed serui tantummodo, vt ff. de questio. per totum. tamen quia faciens peccatum, est seruus peccati, vt dicitur Ioan. 8. ideo talis vt seruus, poni potest ad questiones, vt 6. questio. 1. c. illi. Et potest arrestari, seu detineri, vt dicit Benedictus 12. in statuto ad minores. nullo tamen modo est à questionibus inchoandum. de reg. iur. c. cum in cõtemplatione. quia siue prælati, siue alius de eius mandato, vim inferens clerico parato corrigi, & obedire volenti, excommunicatus est. de sen. ex. c. vniuersitatis. & hoc tenet Hosti. & Ate. & si statim hoc fieret, nulla presumptione precedente, esset appellandi locus, per c. non solent. 1. q. 6. Questiones autem huiusmodi circa clericos, debent esse moderate, & periculum excommunicationis, & propter hoc, quòd iudicium pelsimum est,

est, quòd ex suspitione, vel extorta confessione fit, vt in can. si sacerdotibus. 15. questio. 6. ff. de questio. 1. seruis, quia aliqui contemnunt, aliqui potius mentiri volunt, quam pati.

13. Enormia crimina in religioso dicuntur omnia mortalia. arg. in d. cap. tu. illi. & pro quolibet tali potest quilibet religiosus aritari ad custodiam, §. expedit correctioni, non autem ad penam, sed pro his quæ exprimuntur in statutis sui ordinis, vel eis æquiparantur arbitrio discretorum. Non est tamen de facili clericus incarcerationandus, quia excommunicatus est, qui iniuriosè clericum detinet, per c. nuper. de sen. ten. ex. cum. nec propter incarcerationem quis efficitur infamis, nisi quando iuste carceri mancipatur. §. infamia. §. 9. Nã de carcere, & catenis quis quandoque ad dignitatem egreditur, vt de Ioseph legitimus Genes. 39. c. & de Petro & Paulo.

INQUISITOR.

1. Inquisitor hereticæ prauitatis debet attingere 40. annu. in cle. dolentes. de hære. & constituitur inquisitor per generales, & prouinciales, ac ministros ord. prædicatorum & minorum, secundum gl. libi. quibus à sede Apostolica est commissum, & mortuò summo põsticæ, à quo habent auctoritatem, & à quo dicuntur instituti, non expirat eorum auctoritas. can. ne aliquid. de hære. libro 6. & sunt delegati Papæ, & non ordinarij, vt in c. vt officij. de hære. lib. 6. Et possunt remoueri per eos, per quos instituntur, ex privilegio, & ex rationabili causa, & non libere: vt dicitur in directorio inquisitorum, & in literis Papæ, & sunt

perpetui, nisi instituatur ad beneplacitè sedis, vt in c. gratiosè. de re script. & possunt instituire sibi vicarios, vni vel plures, per d. gl. & non est necesse dictos vicarios habere 40. annos, sed sufficit quòd habeat 30. vt declarat Cle. 7. in breui directo Magistro Paulo buttigella, quod incipit. Cum scit. quod vidi, & scripsi.

2. Inquisitor non potest se intromittere de incantationibus, sortilegijs, questionibus vsurarum, nisi inquantum sapient manifestè habeat, vt in c. accusatus. de hare. lib. 6. & ibi gl. Et hæc sunt, quæ sapient manifestè heresim, videlicet, Circa aras idolorum emittere nefarias preces, offerre sacrificia, dæmones cõsulere, & eorum responsa suscipere. 26. quest. 2. cap. hi qui. vel associant sibi propter sortes exercendas hæreticos, vel prædica faciãt cum corpore, vel sanguine Christi, vel in foribus vt ipsi habent responsa, pueri rebaptizant, vel his familia, vt ibi dicit glo. Item adorantes aliqui creaturam tantquam Deum, vel exhibentes reuerentiam dæmonibus, vel vocantes eos sanctos, vel inuocantes eos ad aliquod eis impossibile, vt ad futura contingencia sciendum, vel abutentes aliquo sacramento, & huiusmodi, sapient manifestè heresim. Et sic intellige d. glo. & qui diceret vsuram nõ esse peccatum, vel fornicationem, & huiusmodi, de his potest inquisitor videre: imò sibi mandat, in Clem. vnica. de vsu. vt contra eos procedat.

3. Ad inquisitores non pertinet cognoscere, an aliquid sapiat manifestè heresim, quia iurisdicte est sibi attributa cõditione existente: vt not. glo. in d. c. accus.

fatus. Si tamen certum est quod sapit hæresim, sed dubitatur an sit manifesta, potest recipere probationes an sit manifesta, & vt intelligit glossa esse manifestam, id est, notorium, quod celari nequit vlla tergiversatione. cap. ex parte. de verbo. sig.

4. Inquisitores non possunt quomodolibet abuti probatione armorum, nec habere nisi officiales necessarios. in cle. dolentes. de hære. nec de crimine hæresis procedere contra episcopos, nisi in literis eorum fiat mentio specialis, quod possunt in c. inquisitores. de hære. in 6. nec procedere prædicatorum inquisitores, contra fratres minores, nec eorum, aliter sunt excommunicati per extra. ag. Pauli a. Excommunicatio 95. Nunc autem possunt procedere modo declarato per Cle. in dictis literis. Cum scitur, vbi sic dicitur, Tibi, nec non omnibus, & singulis aliis inquisitoribus dicte hæreticæ prauitatis ex ordine fratrum prædicatorum maxime Lombardis, per vniuersam Italiam constitutis, & deputatis, ac constituturis, & deputandis, eorumque vicariis in virtute sanctæ obediencie, & in remissionem peccatorum vestrorum districte præcipiendo mandamus, quatenus omnibus, & singulis etiam Carmelitarum, & aliorum ordinum mendicantium religiosi, vel non mendicantibus, de huiusmodi peste diffamatis, aut aliter suspectis, præcipueque tales errores in suis sermonibus, verbis, seu prædicationibus disseminantibus, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita super huiusmodi, ac qualibet alia hæresi silentium imponatis, & postquam per vos, siue

vicarios vestros, aut vestros, vel eorumdem vicarios aliquos, siue aliquem præfidentem monasteriorum, conuentuum, & aliorum locorum, vbi hæresis huiusmodi, vel errores disseminati forent, aut imbi propinqueri premoniti fuerint, nisi tales infra mensem à die admonitionis comparuerint, & debita prouisione remedia cum effecta adhibuerint, ac digna penitentia castigauerint, de quibus admoniti fidem facere teneantur. & si præfidentes ipsi talia prædicarent admonitionem præfidentis vicinioris conuentus, vel loci respectiue facere iusticiam, contra huiusmodi exemptos vsq. ad sententiam definitiuam, ad quam seruandam, si fuerit condemnatoria, cum consensu ordinarij procedatis. Contra Carmelitas tamen cõfessum positus vsque ad capturam procedere, vnde prædicant populo, vel publice discurrant erroneas conclusiones.

5. Inquisitor potest indicare si lenium quæstorius, & etiam aliis prædicatoribus, quando per negotio fidei congregatione facere contingeret, vel eadem afferrent impedimentum eidem negotio. cap. vt officium. de hære. libro sexto. Et pro eodem negotio potest euocare populum. ca. vt commissi. de hære. libro sexto. & peritos congregare. d. cap. vt commissi.

6. Inquisitor sine episcopo, & e contra, potest procedere contra hæreticos in omnibus, vsque ad incarcerationem ad poenam, tormenta, & sententiam condemnatoriam exelusue, nisi quando non possent habere copiam adiuuicem, infra 8. dies post requisitionem. cle. ti. de hære. & ca. officium

eiam. eod. & quomodo officiales debent iurare fidelitatem, ibi, in d. cle. & plura alia.

7. Inquisitor potest procedere simpliciter, & de plano, absque strepitu aduocatorum, & figura iudicii. cap. finali. de hære. libro sexto. Quæ verba quomodo intelligantur, habes in clem. sepe contingit. de verborum significatione. debet tamen procedere per accusationes, citationes, iudicia, testes, & huiusmodi, que sunt de essentia iudicii. Et quando inquisitor timet in conscientia de periculo testium, deponetium, accusatorum, si eorum nomina publicarentur, tunc nõ publice, sed creteret eorum episcopo, vel eius vicario in absentia illius, & aliquibus aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis, totum processum, super quo deliberandum est, manifestet, & de eorum consilio, ad sententiam, vel condemnationem potest procedere, & talibus plena fides adhibeatur, licet eorum nomina non fuerint publicata. Et possunt inquisitores præfatis precipere sub pena excommunicationis late, nec reuelent nomina prædicatorum. Non tamen potest hoc precipere, nec episcopus inquisitor, sed Papa precipit eis, in virtute obediencie nec reuelent. Cessante tamen periculo, debent nomina publicari, scilicet accusatoris, & testium, & quando procedit per viam inquisitionis, excommunicati, participes, vel socij criminis, admittuntur ad testimonij contra hæreticos, receptatores, & huiusmodi, si ex circumstantiis verum dicere præsumantur. cap. in fine. in sexto. eod. Secus quando procederetur per viam accusationis.

vel exceptionis, quia tales non admittuntur, seciudum Ioannem Andream. ibi. Vnde melius est per inquisitionem procedere, si potest.

8. Religiosi etiam sacerdotes, qui in seculo officio tabellionatus exercuerit, possunt etiam exercere in officio inquisitionis. per c. vt officium. lib. 6. eo. Et potest inquisitor accipere duas personas loco vnus notarij, qui subscribant fe, dicendo, Accepit nos pro sufficientibus.

9. In factu hæresis potest iudex procedere ad inquisitionem, etiam in infamia nõ procedente: sed sufficit quod habeat vnum vel duos testes, vel aliquod iudicium bene probatum, quia ex suo memoro officio procedit, & imponitur sibi quod procedat, per clem. multorum. de hære. Et quæ semper procedit contra erimna periculosa de aliorum subuersione, ideo non est necesse, quod præcedat infamia. In hoc enim fallit regula fecundum doct. & Barba. consilio 72. & etiam Feli. in cap. excommunicamus. et. vbi ait, Eo ipso, quod quis discedit à cõmuni conuersatione fidelium, circa cultum diuinum, potest contra ipsum absque alia infamia inquiri de hæresi: vt si circa diuina, vt audire missam, vel alicuius sacramenta, est valde negligens. Indicum enim est hæresis occulte.

10. Quando proceditur in generali inquisitione, ita quod nec implicet, nec explicite est nomina persona, & sunt aliquæ depositiones de aliqua persona specialis, & crimine specialis, vt communiter in inquisitione hæresis fit, necesse est ante sententiam,

- vel torturam, vel ante omnem inquisitionem specialem, repetere eosdem testes, inquirendo specialiter contra talem reum depositum, & de illo crimine specialiter, secundum Panor. in c. ad petitionem. de accusa. in primo not. Ange. de Aret. in trac. fuo de maleficiis dicit, quod prudens iudex debet primo recipere testes super delicto, & reo in speciali. Secundo citare reum, & examinare ipsum. Tertio si negat, adducere testes coram eo. Sed hoc non est necessarium in inquisitione hæresis, vt dictum est, in d. consuetudo est in oppositum, vt testes liberius deponant, & est in fauorem fidei hæc consuetudo, ideo seruanda, ne alij retardentur a denunciatione.
- 11 Statuta locorum, per quæ officium inquisitionis directæ, vel indirectæ impediretur, vel quomodolibet retardaretur, ipso iure non valent, & retores locorum illorum per censurâ possunt cogi vt reuocent, vel moderentur, ne impedienda dictam inquisitionem. capit. statutum de hære. libro sexto.
- 12 Inquisitor potest vocare brachium seculare contra hæreticos, per censuram. in d. c. officium. & statutum de duabus dietis. in ca. nonnulli. de rescript. non impedit inquisitionis officium. in d. c. statutum. Potest etiam secunda iocum Ioan. And. procedere contra hæreticum in sua diocesi reperiunt, licet alibi committerit crimen: & contra personas quasque non solum de sua diocesi, sed etiam alienigenas, & forenses, si ibi delinquant, etiam si essent exempti, vt sunt religiosi: quia iste reatus excludit omnem dignitatē, vt in d. c. vt officium.

c. vt commissi. eod. lib. 6. vbi habetur, quod etiam possunt procedere contra eos, qui recesserunt de sua provincia, & potest trahere testes de vna diocesi ad aliam. per dict. capit. vt officium, infra tamen terminos suæ iurisdictionis. Si tamen fratres aliqui essent priuilegiati, vt sunt prædicatores, & minores per priuilegium Sixti 4. & forte aliqui alii, non possent contra eos procedere, sed ipsi a suis prælatis essent corrigendi.

13 Prædicam quæ tenere debet inquisitor, cum primam ad locum suæ inquisitionis venerit, vel in citando reos, vel recipiendo depositiones, accusationes, formâdo processum, &c. vide amplè in directorio inquisitionis, & in Summa Tab. ibi, à §. 20. vsque ad 27. inclusiuè, quæ omnia breuitatis causa præmittitur, quia huiusmodi ad confessorum non spectant.

14 Inquisitor ex suo officio potest procedere contra suspectos de hæresi, contra credentes, receptatores, defensores, fautores eorum, impediens officium suum directæ, vel indirectæ, vel retardantes, per dict. cap. vt officium. & cap. excommunicamus. de hære. & per literas Alexan. 2. & Urbani 4. quæ incipiunt, Præcunctis, contra blasphemantes, quod sic blasphemando dicunt aliquod hæreticum, vt Deum patrem, impotentem, & huiusmodi, & si in talibus volunt perseverare pertinaciter, sunt seculari curiæ tradendi, tanquam impenitentes. Si autem hoc mente non tenent, sed sepe prorumpunt in huiusmodi verba, sunt iudicandi vt vehementer suspecti. De his diffusè habetur in dicto directorio.

directorio. Potest etiam procedere contra Christianos transeuntes ad Iudæos, vel Saracenos, contra infideles, qui baptizati retrocedunt, & contra eorum fautores, & cætera, siue sint Christiani, siue non: vt in ca. contra Christianos. de hære. lib. 6. & per extrauagan. Nicolai 4. quæ incipit, Turbato corde, & Thome secundæ de secunda. q. 10. ar. 8.

15 Si Iudæi, vel infideles delinquant circa contemptum fidei nostræ, vel impediunt inquisitionis officium, aut committant aliquid in contumeliam, vel contemptum saluatoris, vt vituperando ecclesias, altaria, paramenta, sacramenta, & huiusmodi, per inquisitorem possunt puniri, secundum Ioan. de Cal. in quodâ consilio ad inquisitores: quia ipsi inquisitori commissa est defensio fidei. vt in d. c. vt officium. Præterea si non possent, sequeretur quod infideles essent melioris conditionis, quam Christiani, quod dicendum non est. Idem tenet Direc. 2. parte. c. 46. Et licet ipsi non possint dici hæretici, tamen quia peccant in materia inquisitori subiecta, propter hoc contra eos procedere potest inquisitor. De hoc extant literæ clemen. 3. Greg. 10. & sic fuit conclusum Bononiæ per doct. Ad hoc Panor. in c. postulatio. de Iudæis. Nam Iudæus ratione delicti, potest fieri de foro ecclesiæ, in d. c. pastoralis.

16 Inquisitor potest compellere testes ad iurandum de veritate dicenda eidem in causa fidei, & eos pluries examinare. in d. c. vt officium. & potest in fauorem fidei admittere excommunicatos, participes, socios criminis, periuros, infames, criminosos, seruos

contra dominos, hæreticum contra hæreticum, credentes, fautores, receptatores eorum, uxorem, filios, familiares, de hære. c. in fidei. libr. 6. non autem capitales inimicos. arg. in c. accusatus. §. licet. eod. in 6. & prædictos nõ admittit pro fed. contra. in d. c. filij. eo. lib. 6. arg. in d. c. in fidei. & in glo. quia tales non admittit, nisi vt in iure exprimitur.

17 Inquisitor potest torquere, vel aliter punire testes, quos manifestè deprehendit in causa fidei esse falsos, & eum, qui contra infontem falsò, & scienter, medio iuramento imposiuit crimen hæresis, quia hoc est de iure communi: licet nihil de hoc habeatur in priuilegiis inquisitorum, vel in canone de hæreticis, hoc tamen fieri potest, vt declarat Pau. de Liasa in clemen. 1. de hære. super versu. aut tormentis exponere, &c.

18 Quauis inquisitor possit aliquem de iuris subtilitate damnare per duos testes non singulares, secundum quod dicitur in Direc. 3. parte. c. 71. nõ tamen debet facere de æquitate, quia in criminalibus probationes debent esse luce clariiores. C. de probat. l. vii.

19 Inquisitor secundum declarationem Ioan. And. in cle. sepe contingit. de verb. sig. potest procedere sine libello, sine contestatione litis, tempore feriariarum indudgarum in fauorem hominum, amputando dilaciones, abbreviando lites, repellendo frustratorias exceptiones, refranando appellationes, iurgia partium, multitudinem testium, dando simul terminum ad ponendum, & articulandum, primò & secundò, ad producendum omnia acta, &

munimenta causa, interrogando partes ubi suadet æquitas, non citando peremptorie ad intentionem, quam profert stans, vel sedens, & non facta conclusionem. Citare tamē tenetur, & recipere petitionē in scriptis, vel verbotenus tunc scribandam in actis, & sic in processu de substantiabilibus dimitti non debet aliquid, sed summariē, id est, breuiter fieri. Alia autē solennitatis omitti possunt, dum modo iura alterius non lædantur contra naturalem æquitatem. Vnde ius commune tenetur, de consi. c. i. & hoc esse procedere summariē, simpliciter, de plano, sine strepitu, &c.

10 Inquisitorius dicitur cessare non sunt interpretari statuta edita contra hæreticos, vt patet in literis Innoc. 4. imò solus inquisitor, vt in literis Alexi. 4. quæ incipiunt, Præ cunctis potest absolueri hæreticos ab excommunicatione. vt in d. c. vt officiu. non tamen reperitur quod possit dispensare super irregularitate si incurrisset, quo ad sacros ordines, glo. fin. in c. nos consuetudinem. d. 12. Potest dispensare cum penitentibus traditis carceri per petuo, & in aliis penitentibus iunctis, vt in c. comitis. de hære. lib. 6. potest procedere contra tales penitentes, si non adimplent, si fugiēt ē carcere, tanquam contra impenitentes, de hære. c. excommunicamus, el. 2. Potest dare penitentiam pecuniarias, pro sustentatione officij sui, vt patet per direct. & Ioan. de Cal. Potest dare indulgentias plures, vt patet ex priuilegijs pontificum: & ipse habet plenariam indulgentiam, vt patet ex literis Innocen. 4. & etiam si in dicto officio mo-

ritur. Alia quæ potest inquisitor, vide in Direct. Hæc enim pauca posui quasi quoddam summarium. Qui plura voluerit scire, directio iam viderat inquisitorum.

INSENSIBILITAS.

INSENSIBILITAS secundum Caic. supra, peccatum est, quod committitur, quod sine rationabili causa, quis intantum abhorret, & fugit delationes sensibiles, quod propter hoc non vult comedere, non vult se vitare, vt decet, ubi ratiū debuit coniugale vxori, & alia necessaria ad propriam vitam, vel debita proxiimo negligit, & tunc est mortale peccatum, quantum in paucis hoc peccatū reperitur. Qui verò secundum virtutem temperantia ab huiusmodi abstinent, insensibiles non dicuntur. Tho. secunda secunda. q. 142.

INSTRIPES.

INSTRIPES, vel capita succedere quid fit, vide authent. de hære. ab inter. col. 9. Hæc enim patrum confessorum profunt.

INTENTIO.

1 INTENTIO bona non sufficit ad bonum opus, vt cum quis furatur vt det pauperibus, quia intentio bona est, opus autem malum. Tho. 2. sen. d. 38. a. 5. Sed bona voluntas sufficit ad bonum opus, quia bona voluntas habet intentionē, & bonum obiectum: sed tamen voluntas sine opere, quando adfectus facultas operandi, non sufficit ad meritum: nec verē est voluntas, sed velleitas. Si non ad fit facultas, sufficit ad meritum essentiale, quod totum a voluntate informata charitate est: non autem ad primum accidentale, secundum Tho. prima secunda. q. 20. a. 5. & 2. sent. d. 40. a. 3. Mala autē voluntas, & intentio, sufficit ad ma-

ad malum, etiam sine opere.

2 Effectus sequens actum voluntatis si est intentus, addit ad bonitatem, vel malitiam eius, vt ebrietas sequens porationem vini: si autem non est intentus, nec præcogitatus, si sequitur de necessitate natura, aut in pluribus, etiam addit, si autem vt in paucioribus, & per accidens, non addit. Non enim datur iudicium de re aliqua, secundum illud, quod est per accidens. Thom. prima secunda. quest. 10. a. 5. sed secundum illud, quod est per se, vel vt in pluribus, quia quasi determinata sunt.

3 Tribus modis opera humana possunt cum intentione applicari alteri, vel quando quo sunt in charitate, vnus pro alio potest facit, vt facere, applicando illi opera sua: quia sic se habent sicut membra vnus corporis, quorum vnus pro alio satisficit, vel quando prælatus etiam non existens in charitate applicat opera bona suorum subditorum existentium in gratia, aliis in gratia existentibus, vel per modum indulgentibus, vt supra, Indulgentia. § 9.

4 Omnis operatio procedens ab intentione humana deliberata, si est ordinata, & facta ab existentibus in gratia, est meritoria, aliis non est meritoria, licet sit bona: ex Thom. prima secunda. quest. 18. a. 2. vt sunt opera virorum moralium, & huiusmodi. Est tamen aliqua operatio, quæ non semper est meritoria, vel de meritoria, vt morale opus factum ab eo, qui sine gratia est: est enim bonum, sed non meritorium.

INTERDICTVM.

1 Nterdictum est cæsuræ ecclesiastica. c. quæret. de ver. sig. & non debet inferri nisi moni-

tionem præmissa. c. reprehensibilis. de app. Debet tamen in scriptis fieri cum expressione causæ rationabilis. c. medicinalis. cod. lib. 6. Non suspenditur per se quæ tamen appellatorem. c. ad hæc, de appella. Causæ etiam irregularitatem per celebrationem, sicut excommunicatio. c. is cui. de sen. ex com. li. 6. Huius quoque absolutio fit mediante iuramento de parédo, & c. v. venerabili. de sent. ex. Ligat etiam iuramentum, dummodo non sit nullum. n. q. 3. c. sententia. Impedit insuper electionem actiue & passiuæ. c. cum dilectus, de consue. Debet a superioribus etiam obseruari. c. cum ab ecclesiasticis. de offi. or. Durant sententiæ interdictionis, nullus potest testari. c. apostolicæ. de exce. Quando superior vult relaxare sententiam interdictionis, debet vocare patres de app. lib. 6. c. Romana. 7. Debet autem, etiam si vult pronuciare esse nullam.

2 Omnis interdictum, est suspensus, & nõ e contra, secundum lo. de Cal. in tracta. de interdictione. & c. de interdictione extra diuina non potest participari, nisi participatio est simpliciter interdicta. c. episcopi. de priuilegijs. lib. 6. Interdictum potest ferri in personam, & locum. c. si de sent. ex com. lib. 6. quod episcopus non incurrit, nisi specificè exprimat. c. quia periculum. de sent. ex com. lib. 6. & si est generale, non potest ad cautelam relaxari. c. presentis. de sent. excommunicatio. lib. 6. secus de excommunicatione, & suspensione. c. præterea. el. 2. de appella.

3 Episcopus potest interdictionem suam suspendere, sicut & rolle, vt dicit Panonin. c. ad hæc. de appella. & appellatio facta post talem

talem suspensionem tenet. ar. c. prætera. de appell. quoniam loā. de lig. videatur oppositum tenere: tamen dicimus quod ista suspensio intelligitur remotio interdici cum conditione, & sic bene potest fieri, sicut & de excommunicatione. c. eos. de senten. excom. lib. 6. Item si feratur interdictum ad tempus, ut puta donec satisfecerit, facta satisfactione cessat interdictum sine alia absolute, quod non est in excommunicatione, secundum Panor. in c. non est nobis. de spō. & Innoc. c. cum bonz. de era. & qual. Est etiam text. cum glos. in cle. r. de deci.

4 Interdictum ecclesiasticū, de quo nunc est sermo, est quædam prohibitio, quando in aliqua terra, vel ecclesia, vel personis, interdicitur administratio sacramentorum, vel diuinorum officiorum celebratio, seu executio aliquorum spiritualium, secundum Innocen. ita quod interdiceret aliquem nihil aliud est secundum eundem, quam interdiceret homines habitantes ibi, à certis sacramentis ibi accipiendis, & à sepultura: & quod clerici ibi publice celebrare, & sacramenta conferre non possint. in d. c. non nobis, & quando prohibentur omnia spiritualia, tunc dicitur strictum, quando verò quædam solum, dicitur largum, de quibus infra dicemus.

5 Interdictum est triplex, vt coligitur ex doc. videlicet locale, personale, & locale, & personale simul, vt in c. si sententia. de senten. excomm. li. 6. vt quando interdicitur ciuitas, prouincia, & huiusmodi, dicitur locale. Personale verò quando populus, clerus, collegium, & huiusmodi in-

terdicitur. Aliquando, est locale, & personale simul, vt quando & locus & personæ sunt interdicitæ. Et quodlibet istorum est duplex, videlicet generale, & particulare, vt distinguit Pis. & bene. Generale quando interdicitur prouincia, tota ciuitas, vel huiusmodi. Particulare verò, quando interdicitur de multis ecclesiis vna, vel paucæ, vel aliquæ. c. cū in partibus. de ver. sig. & ibi Panor. Et nota, quod generale interdictum, non potest pro debito pecuniario poni, per constitutionem Bonif. sine speciali licentia Papæ. infra. §. 27. Similiter interdictum personale est duplex, scilicet generale, quando interdicitur populus, collegium vel huiusmodi, & tunc omnes sunt interdici de populo, vel collegio. c. si sententia. de senten. excomm. li. 6. Aliud est particulare, quando interdicitur persona singularis nominatim, vel per circumlocutionem, quæ tenet vim proprii nominationis, de appellatio. c. prætera. el. 2. vel si in vno delicto plures nominentur, vt dicendo, omnes qui tale delictum fecerunt, vel facient: & tales persone interdicitæ, siue generaliter, siue particulariter, quocunque vadunt, semper sunt interdici, quando durat interdictum, vel absolute, nec possunt audire diuina, etiam secundum moderationem ca. alma. de senten. excomm. li. 6. sexto. quia illud cap. loquitur de generali interdicio loci. Et qui iunt nominatim interdici, vt dictum est, sunt vitandi in diuinis, sicut excommunicati. c. episcopo. de priuileg. li. sexto. non autem extra diuina, vt dictum est supra. §. 2. vt in mēsa, communi locutione, & simi-

similibus.

6 Quia Papa potest interdiceret simpliciter, & secundum quid, secundum quod sibi placet, ideo in interdicto Papæ consideranda sunt verba quomodo sonant, si admittit baptismum paruulorum, interdicit adulterum, si admittit penitentiam morientium, interdicit sanorum: potest enim omnia interdiceret præter baptismum paruulorum, & penitentiam morientium, & præter illa, sine quibus ista duo non possunt bene fieri, videlicet viaticum, & missa semel in hebdomada, secundum antiqua iura, vt in dict. cap. non est nobis. & c. quod in te. de poen. & re. Credo tamen Papam posse omnia non necessaria, si vult, ex causa interdiceret, quæ sunt de iure positio, non sic autem alij prælati, quia contra ius commune non possunt, secundum Panor. in cap. Pastoralis. de app. etiam si esset delegatus à latere, per gloss. in fin. de here. lib. 6. & Panor. d. c. ad hæc. de app. Vnde in interdicto Papæ, eius verba bene sunt considerata.

7 Ad obseruationem interdici tenetur quis, quando publice promulgatus est, quod dicitur, 16. d. Et sufficit quod quis sciat vicinos, & maxime metropolitanam ecclesiam seruire, & recepisse sententiam. cap. de postu. præla. Et omnes religiosi tamen excepti, quam non exempti, quando sciunt matricem ecclesiam seruire, tenentur & ipsi seruire, vt dictum est supra, Excommunicatio 52. nisi super hoc habeant priuilegium.

8 Per extrauagantem Martinii 5. quæ incipit, Insuper ad euitanda. non tenetur quis seruire interdictum ecclesiasticum à iure,

vel ab homine generaliter promulgatum, nisi talis sententia fuerit contra personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, communiatem, vel locum certum à iudice promulgata, vel denunciata specialiter, & expressè. infra. §. 39. Imò dicit Sil. ibi, interdictum 2. §. 1. se non credere interdicti sententiæ ligare, in qua non ligaretur excommunicatio.

9 Aliquando ad vnum interdictum sequitur aliud, aliquando non. Nā clero interdicto, non intelligitur interdictio populi, nec e contra, nisi aliud in sententia exprimitur: & nomine cleri in materia fauorabili veniunt religiosi, religiosæ, conuersi, & conuersæ non autem in materia odiosa. ar. in glo. c. 3. de sup. negli. prælato. Interdicta ciuitate propter delictum domini, ciues non sunt interdici, ideo extra ipsam possunt audire diuina. d. c. alma. Si autem populus est interdicitus, omnes subeuntes onera, & honores populi, siue sint comites, siue marchiones, vel barones, sunt interdici, cum de populo censentur: secus si tales sint sui iuris, vel ex consuetudine, vel ex priuilegio imperiali, ita quod in nullo participant cum corpore vniuersitatis, secundum Io. Cal. Interdictio populo, singulari personæ sunt interdici, quæ sunt de populo. in d. c. si sententia. tam in text. quam in gloss. personis habitantibus suburbia, & continētias circa ciuitatem, vel villā, de quibus expressè nō apparet, quod pertineant ad ipsa vniuersitatē. Et quia sicut vna persona interdicitur, alia non intelligitur interdici, ita & de vniuersitate secundum Ioann. Cal. Et nomine suburbiorum intelligimus burgos due

gos ducentes recte ad ciuitates, vel terras: continentia autem sunt domus circa ciuitatem, quæ si taliter distent, quòd commodè populus ab his ad ciuitatem ad audiendum diuina accedere nõ possit, vt per vnum milliare, non dicuntur pertinere ad vniuersitatem ciuitatis, aliter sic, secundum Archi. floren. fed melius dicitur, quòd hoc relinquatur iudicis arbitrio, secundum glo. in cap. si ciuitas. de sentent. excomm. lib. 6. qui arbitrabitur tantum debere extendi, quantum ratio exigit, ne scilicet censura ecclesiastica vilipendatur.

- 10 Interdictio clerico, non videtur interdicti religioſi, quia hæc est materia odiosa. Et interdictio clerico alienius ecclesiæ, non est interdictio ecclesiæ, ideo alij clerici licite celebrant in ea. in d. c. si sententia. Verum interdictio ecclesiæ, erit interdictio capella, seu cæmeterium, quæ se contingunt, cap. si ciuitas. de sentent. excomm. lib. 6. non autem si non sunt contigua, sicut polluta ecclesiæ, intelligitur cæmeterij contiguum pollutum, & nõ e contra: nec vno cæmeterio polluto, aliud coherens muro mediante erit pollutum. cap. de conse. alt. vel eccl. lib. 6. Ex quo sequitur, quòd interdictio ecclesiæ, vel cæmeterio, alia ecclesiæ coherens interdictio, vel cæmeterium mediante muro alio interdictio coherens, non intelligatur interdictio. De hoc vide Pe. de Palu. 4. sen. d. 18. supra, cæmeterium. §. 2. & 5. Contigua autem secundum Philosophum sunt: quorum vltima sunt simul.

11 Interdictio familia alienius, intelligitur etiam interdictus clericus, qui de eius familia est, se-

cundum Innoc. quia in hoc non videtur distingui. Eodem modo interdictio omnibus doctoribus ciuitatis, clericis, qui sunt doct. videtur interdicti, nisi aliter appareat de intentione interdicentis. Hoc tamen non placet Sil. qui adducit glo. in d. cap. si sententiam. fed hæc glo. secundum Tab. non dicit hoc.

12 Non interdicti si veniat ad locum interdictum, non poterunt ibi celebrare, neque audire diuina, quia terra interdicta, omnibus est interdicta.

13 Interdictio populo, vniuersitate, collegio, vel cõmunitate alicuius loci, non intelligitur propter hoc locus interdictus, secundum Ioan. And. in d. c. cap. si sententia. igitur poterit ibi celebrare, exclusis interdictis, quia hoc non est vrobibitum. Dicit tamen Ioann. Cal. quòd esset consulendum, vt non celebraretur ibi, quia interdicti audire voces celebrantium alta voce, & campanas, & sic vilipenderetur censura ecclesiæ, & hæc moderatio videtur satis rationabilis, propter multa scandala vitanda, quæ oriri possent.

14 Quicumque est specialiter interdictus, vel de populo interdictio, taliter quòd dedit causam interdictio, quocunque se transferat, semper remanet interdictus, donec tollatur interdictum, in d. cap. alma. §. illis. Si verò non fuit in culpa, & penitus de finit esse de populo interdictio, secundum Cal. non est amplius interdictus, quia interdicti causa in eo cessat. Assen. vero dicit, quòd talis indiget absolutione, cum verò fuerit interdictus, & nõ cessat talem interdictus, cum populus remaneat interdictus, quod fuit

causa

causa illius interdicti.

15 Existens in vniuersitate, vel populo non interdictio, si efficitur de alia vniuersitate, vel populo interdictio, efficitur interdictus sicut alij, quia fit membrum illius communitatis, ideo debet eodẽ iure censeri, per capit. 12. Nec obstat, quòd quòdo lata fuit sententia, non erat de illo populo,

quia nouis perionis sumerugenibus, non mutatur populus, cap. denique. 7. questione prima. Si quis perpetuo banniatu de aliquo populo interdictio, non est amplius interdictus, nisi sit specialiter interdictus, vel causam dederit interdictio. Secus si ad tempus banniatu, secundum Io. Cal. quia nõ totaliter cessat esse de populo interdictio. Eodem modo dic de tali ingresso religionem, quia post professionem nõ est interdictus. Ante professionem talis non debet ordinari: si tamò ordinetur, tenet. arg. in c. religio. fo. de sentent. excomm. lib. 6.

16 Absentes de populo tempore sententiar, non consentientes, imò contradicentes culpe, propter quam latam est interdictio, secundum Ioan. And. in d. c. si sententia. & Ioan. Cal. inoluuntur interdictio, quia pœna interdicti puniuntur etiam non peccantes, d. c. non esse. licet quo ad Deum, sint infontes.

17 Habitantes in populo interdictio, qui tamen non sunt de illo populo, non censentur interdicti, in d. cap. si sententia. Pueri, qui doli non sunt capaces, non sunt interdicti, secus si sunt doli capaces, & mulieres similes sunt interdictæ, quia & ipse sum de populo, sicut viri. Pueri tamẽ non capaces doli, quantum nuncquam intelligatur interdicti, ta-

men in terra interdicta non possunt diuina audire, quia non est eis hoc iure concessum, sicut alij non interdicti audire ibi diuina non possunt.

18 Quando interdictio terra alicuius principis, intelligitur de ea, quæ est vel simpliciter sua, vel quo ad dominium iurisdictionale, vel absolute propria, vel de ea, quam tenet ab alio in feudum, vel in emphyteosim, sicut in illis casibus spectat ad eum vile dominium, & de terra, quæ pertinet ad eum ratione dotis vxoris, quia maritus constanter matrimonio est dominus dotis vxoris: & de terra sibi pignorata, si interdictio terra quam tenet. Secus si tantum interdicatur terra sua, secundum Ioan. An. Et si iustus dominus habet terras in diuersis prouinciis, vel locis, & eas habet diuinas, sunt interdictæ, secus quando habet pro diuisio, ne innocens puniatur. ar. in cap. si. questio. 4. si verò talis acquirat terram de nouo, non erit interdicta, nisi in sententia dicatur tam de ea, quam habet, quàm de ea, quæ habiturus est. Verum etiam si viderit, vel perdit terram interdictam, remanet adhuc interdicta, cum hoc onus transferat cum re ipsa. c. pastoralis. de deci. Hæc omnia Io. Cal. Similiter dicendum de illa terra, in qua tantum habet vsum fructum, quòd sit interdicta, quia vsusfructus in multis casibus est pars domini. l. 4. ff. de vsufruct. & secundum Ioan. Cal. Secus est quando solum habet proprietatem, ne accessorium trahat principale, quòd esset contra naturam eius. insi. de re. diu. §. quòd si partem.

19 Interdictio loco sub appellatione

reg

se regni, vrbs, castri, & huiusmodi, suburbia, & continentiaz illius loci sunt interdicta, vt supra. §. 9. dictum est, & in ca. si ciuitas. de sentent. excomm. libr. 6. etiam quod ipsi dicti burgi, & continentiaz, non essent in aliquo subiecti dicto loco interdicto, si profertur interdictum habebat iurisdictionem speciale super dicta suburbia, & continentias. Si autem non habebat etiam intelligi videntur interdicta, non ab homine, sed a iure, per capitulum. nuper. de sen. excomm. Et ratio est, quia si in illis locis propinquis celebraretur, omnes possent ire, & audire diuina, & sententia ecclesiastica vileret. huic videtur assentire Petr. de Palu. 4. sentent. dist. 18. questione octaua. ar. t. casu. vbi boni adducit rationem.

20 Quando aliqua persona singularis simpliciter interdictus a diuinis, nullum actum exercere potest. Si vero interdictus ab aliquo actu respiciente diuina, actum expressum exercere non potest, neque omnem alium in eo ineluctum, vel quemlibet actum sine quo actus interdictus exerceri non potest. per capitulum. sollicitudinem. de appellat. Vnde interdictus a sacerdotali ministerio, pontificali non potest exercere, quia sine sacerdotali non exercetur. capitulum. ex literis. de excessu. praelat. sed interdicto pontificali actu, potest quae celebrare sine pontificalibus: & interdictus a sacerdotali actu, potest cantare Euangelium. ca. significauit de corpore. vicia. Et per hanc regulam solues casus multos. Et si sacerdos, cui interdicta sunt sacerdotalia, conficiat corpus Christi, sit irregularis. c. primo.

de cler. excommunicat. mi. infra. Suspendio. §. 10.

21 Interdictum aliquando emanat a iure, aliquando ab homine. A iure autem emanat primo, contra collegium, vel vniuersitatem ciuitatis, vel loci, cognens ecclesiam, vel ecclesiasticas personas soluere guidagia, vel pedagia, vel ab eisdem extorquent pro propriis rebus, quas non negotiationis causa ducunt, in 6. de cen. capitulum. quanguam. qui etiam sunt excommunicati. supra, & excommunicatio 11. Secundum, contra vniuersitatem locatendam domus vsurariis ad exercendum senus. vnde in capitulum. de vsu. libr. 6. & quando contra eos lata est excommunicatio, supra, Excommunicatio 80. Tercio, contra vniuersitatem, quae repraesentat concedit contra personas ecclesiasticas, in 6. de iniur. & dam. cap. si pignoratur. & est lata excommunicatio, supra, Excommunicatio 31. Quarto, contra non seruantes seruanda in electione Roma. pontificali. & est lata excommunicatio, in sexto. de electio. vbi periculum. supra, Excommunicatio 81. Quinto, contra quacunquae ciuitatem praeter urbem, quae concessit dado auxilium, consilium, fauorem occidentibus, vel percutientibus cardinalem, vel infra mensum, non punientem huiusmodi enormitatem cum facultas affuerit: & est lata excommunicatio. capitulum. falsiciis. de pen. in 6. supra, Excommunicatio 2. Sexto, contra ciuitatem, quae proprium episcopum percusserit iniuriouse, vel temere, vel cepert, vel bannierit, vel consilium, auxilium, & huiusmodi dederit, vel hoc facientes scienter defensusauerit, in cle. de pen. capitulum. si quis

quis suadente. Casus autem cap. clericis. de immuni. ecclesi. libr. 6. per cle. quoniam. eod. titulu. est reuocatus. Septimum, contra clericos, vel religiofos inducentes aliquem ad vouendum, vel promittendum de sepultura, si in eorum ecclesia eum postmodum sepeliant, & infra decem dies, ecclesia in qua debebat sepeliri, non restituit omnia, etiam non petita: & cadauer si petatur, ipso facto, eorum ecclesia, & coemeteria sunt interdicta, quousque satisfecerint, capitulum. animarum. de sepul. in 6. Octauo, contra regnum, vel aliquo locum, quando dominus eius impedit ne legatus, vel nuntius Papae possit exequi officium suum, in extrauaganti, super gentes. de offi. leg. libr. 6. & etiam est lata excommunicatio in extrauaganti Ioan. tr. supra, Excommunicatio 72. Not. quod in omnibus supra dictis casibus, licet terra, ciuitas, vel ecclesia sit ipso iure interdicta, tamen nullus tenetur seruare tale interdictum ante denuntiationem per iudicem fiendam, & celebrans ante, non incidit in irregularitatem, per constitutionem concilij Constantiensis seu declarationem, de qua infra. §. 19. No. quod celebrans in praedictis casibus non statim est irregularis, vt dicit Cal. quia in iure non exprimitur.

22 Specialiter autem quandoque locus interdictus a iure. Primo, quando ecclesia est polluta per iniuriosum homicidium, vel iniuriosam sanguinis effusionem, aut humani seminis studioso procuratam. de consecra. d. ca. si motum. & in 6. de homi. cap. vnico. Et tunc sic est interdicta, quod ante reconciliationem non de-

bet officia diuina ibi celebrari, per dictum cap. si motum. supra, Cōsecratio. §. 4. §. 6. Cameracensis. §. 2. Secundum, quando propter discordiam patronorum, episcopus claudit hostia ecclesiae, & tollit inde reliquias, & mandat nullum sacrum mysterium ibi celebrari, donec redeant ad concordiam. de iure. patro. capitulum. 1. & 2. Si tamen proferret sententiam, non esset a iure, sed ab homine. Tercio, si ecclesia est simoniace consecrata. capitulum. ecclesiae. questione prima. Quarto, si principaliter pro quatuor consecrata. can. si quis basilicam. de consecra. d. r. Quinto, si est consecrata sine licetia dioeceseos episcopi. can. praepot. de consecra. d. r. Sexto, si sine reliquijs, vel in loco deserto. can. placuit. de consecra. d. r. Septimo, si haereticus tradatur sepultura ecclesiasticae scienter. de haeret. libr. 6. cap. quinque.

23 Ab homine etiam fertur tam generale, quam speciale. Papa interdicat. capitulum. tanta. de excessu. praelat. Legatus etiam interdicat, cap. nouit. de officio. deleg. Similiter delegatus. cap. sane. e. l. 2. de officio. delega. quod clarum est, quando in literis ponitur consuetu clausula, scilicet per censuram ecclesiasticam compellendo, & c. capitulum. quarenti. de verbo. signi. etiam si simpliciter sine dicta clausula datus sit, habet hanc potestatem, vbi maxime est in iure expressum. cap. de causis. e. l. 2. de officio. deleg. Item per episcopum contra eos qui sunt iuris iuditionis, non tamen debet suspendere, vel interdicere clericos, aut eorum ecclesias perpetuo, vel ad longum tempus, nisi de consensu capituli. ca. r. de excessu.

præla. maxime quando procedit ex officio regulariter, tamē sententia eius regulariter, & de iure est timenda. 2. quæstio. i. cap. i. Item electus confirmatus, licet non consecratus, potest: quia hoc est iurisdictionis. ca. transmissam. de elect. Item inferior prælatus habens iurisdictionem ordinariā potest in sibi subditos. cap. cum inter. de consuet. Qui autem, & quando inferiores habent iurisdictionem ordinariā, notantur in cap. cum ab ecclesiis. de offi. ordi. Item capitulum, se de vacante, potest. cap. is qui. de maio. & obe, quia est iurisdictionis, in qua capitulum succedit.

34 Mulier, etiam prælata interdiceri non potest, quia hoc pertinet ad potestatem clauium. ca. noua. de pœn. & remis. & breuiter omnis potestasque potest excommunicare, potest & interdiceri, tam locum, quam personam, generaliter, vel quantum ad aliquem actum, diuifim, vel coniunctim, secūdm quod videtur sibi expediens, per cap. cum inter vos. de consuetu. Quomodo episcopus possit interdiceri, Ta. bien. interdictum. 2. §. 2.

Exempti autem, & priuilegiati, in quantum exempti sunt, & iuxta tenorē suorum priuilegiorum, que essent inspicienda, ab episcopis, & alijs, non possunt interdici directè, vel indirectè, cum in hoc super eos iurisdictionem non habeant, aliter facientes, puniuntur. cap. i. quando de priuile.

36 Canonici sine licentia episcopi non possunt ponere interdictum in aliqua ecclesia, vel loco, cap. que sunt. de his que si. a. ma. par. cap.

37 Simplex canonicus habet præ-

cedendam, cui annexa est ecclesia, vt in cap. i. extirpandæ. de præbend. in qua secundum consuetudinem exercet iurisdictionem specialem, potest illam interdiceri. cap. i. super eo. de præben. lib. 6. Idem si iurisdictionem haberet in territorio ex consuetudine. ca. noua. de iudi. Nullus tamen sine licentia sedis apostolicæ, pro pecuniario debito, potest aliquem locum interdiceri, per extraxagantem Bonifa. 8. quæ incipit, Prouide. vt supra dictū est. §. 5.

28 Quando ab homine fertur interdictum ab contumaciam, secundum Ioan. Cal. debet præcedere monitio, & forma tradita, in ca. i. de sent. excom. lib. 6. & sic intelligitur d. c. reprehensibilis, de appell. & propter defectū monitionis, aliquando est nullum, aliquando iniustum, vt de excommunicatione supra dictū est, Excommunicatio. §. ii. Si autē propter delictum feratur, nō est necessaria monitio. c. in loco. §. q. 4. & sic intelligitur doctores, in c. ad hoc. de appell. & sub tali forma verborum profertur, videlicet, Nos propter talem causam, ecclesiam, vel talē terram ecclesiastico supponimus interdicto, c. cum in paribus. de verb. signi. & dicitur, ecclesiastico, ad differentiam legalis interdicti. Et quia interdictū, & excommunicatio quo ad formam cōueniunt, ideo not. que de forma excommunicationis, supra dicta sunt, Excommunicatio. §. 13. Potest etiam interdicti sententia ad placitū iudicis proferri, puta interdicens missam cum cantu, vel horas, vel sepulturam, & huiusmodi & ab ipso excipere, & inuoluerē quos vult, & quando placet, vt

cet, vt cum taliserit præfens, & c. 30 cap. non est nobis. de spon. & secundum doctores non potest poni sine rationabili causā. c. medicinalis. de sent. excom. lib. 6. & c. quæsiuit. de his que sunt a. ma. par. ca. vbi Inno. & Host. intelligunt, quod ob culpam personæ particularis, nō est ferenda interdicti sententia, nisi quando est do minus loci, in d. c. non est vobis. & c. petistis. de priu. vbi not. Pa. posse ferri propter delictum domini, capituli, vel alius cuius communitatis. Et dicit Pe. de Pal. vbi supra. q. vlti. a. 7. quod si rationaliter non feratur, lator incidit in pœnam. d. c. medicinalis, vt etiam dicit Inno. in c. cum ad ecclesiariū. de offi. ord. Pœna d. c. est, quod qui competenti monitione non præmissa, sententiam promulgat, ingressus ecclesiam per mentem sibi nouerit interdictum, & alia nihilominus pœna multandum, si expediret, & c.

29 Ad hoc quod interdicti sententia liget, sufficit publica promulgatio, nec est necesse eam singulorum auribus inculcari. c. quid dicitis. dist. 16. Et sufficit quod quis sciat metropolitanam ecclesiam recepisse sententiam, & feruare publicè, cap. i. de postu. & ignorantia probabilis excusatur. pro quo gloss. in cle. teod. non autem crassa. Et dicit Pa. in ca. apostolica. de ele. excom. mi. in i. no. quod non oportet, quod quis sit multum curiosus in sciendo, dummodo non sit nimis studiosus. argu. in l. nec lupina. ff. de iur. & fac. ignoran. Nec etiam oportet omnibus credere, vt dicit Pe. de pal. supra. vni. vel paucis, quia qui citò credit, leuis est nisi ille, vel illi facerent dubium probabile.

Omnes religiosi tam exempti, quam non exempti, scientes matricem ecclesiam suæ ciuitatis, vel terræ, obseruare quodcumque interdictum positum auctoritate sedis apostolicæ, vel ordinariarum, tenentur & ipsi seruare, & non seruantes excommunicationem ipso facto incurrunter. supra, Excommunicatio 32. etiam quod sit nullum. Vide ibi de priuilegio, quod habent fratres prædicatores congregationis Lōbardia in Leone ro. & quod sit matrix ecclesia, & quomodo non tenentur seruare, ipsa non seruante, etiam quod sit verum interdictum ex priuilegio, si secus si nō haberent priuilegium, quia tenerentur seruare, & non feruantes, iuris pœnas incurrerent.

31 Ad tollendum, vel relaxandū, vel suspendendum interdictum, non est aliqua cerra forma verborum, sed nudo verbo potest tolli, vel relaxari, vt dicendo, re uoco, remoueo, vel absoluo, & similia. Et si est ad tempus, vel sub conditione, est seipso definit, quod non est sic in excommunicatione, vt not. docto. in ca. fi. de mat. contra. contra intereccle. quia interdictum solum habentis auctoritatem intentione relaxatur, & ita quomodocumque suam intentionem exprimat, sufficit.

32 Quando persona est simpliciter interdicta, & aliqui volunt fati facere, debet quo ad eos relaxari interdictum, sicut de excommunicato petente absolui. ca. cum contingat. de offic. dele. ga. Secus quando interdictus est tantum locus, vel populus, vel vniuersitas, singularis personæ que non peccauit, non est ab-

soluenda, nec requiritur satisfactio. capit. de constit. sed qui peccauerunt satisfaciunt, & absoluantur.

33 Quando interdictum rationaliter est positum per inferiores iudicem, maior eo, non debet relaxare sine condigna satisfactione, & consensu illius, qui tulit. capit. cum ad ecclesiarum de offi. ordi. Nec archiepiscopus potest relaxare interdictum, vel alias sententias latas ab officialibus sufraganeorum, omisis ipsis, qui tulerunt. cap. Romana. eod. lib. 6. nisi contraria consuetudo obstat, & nisi ratione appellationis, & tunc si allegatur quod sententia est nulla, non est necesse eum absolui, potest tamen ad cautelam. Si allegatur iniustitia, quae est notoria, superior debet ipsum sine remissione absolvere. Si vero notorium esse sententiam esse iustam, non debet absolvere, sed remandare. In dubio autem superior potest absolvere, vel remandare ad absolvendum ab eo, qui sententiam tulit.

34 Si Papa dat licentiam celebrandi in aliqua ecclesia specialiter interdicta, non propter hoc relaxatur interdictum, secundum Host. in cap. vt privilegia, de privileg. quia potest suspendere, vel removere eam conditione vt redeat, vel pro illo casu tantum.

35 Episcopus non potest dare licentiam celebrandi in ecclesia interdicta, secundum Host. in c. ad hanc quoniam, de appell. hoc pertinet ad solum Papam. c. cum & plantare. de priuileg. secus a cessatione à diuinis posita ab ipso, vel eo inferiore, secundum Inno. in d. e. vt privilegia. Item licet possit limitare cessationem à diuinis, non tamen contra dispositionem iu-

ris, vt puta, quod non possit celebrari submissa voce, &c. quia non habet auctoritatem contra dispositionem iuris. Confirmantur praedicta per Ber. in d. c. ad hanc quoniam. Licet hi, propter quos positum est interdictum, non seruent illud, alij tamen seruare tenentur, secus quando hi non seruant, in quorum fauorem positum est. c. petitis. de priuileg. Et dicuntur violare, quando maiores, vel eorum maior pars violat. arg. in c. si, de procur. Et oportet quod habeant animum perseuerandi, quod ex eorum actibus potest percipi. Item secundum lo. Cal. proferens interdictum, vel superior eius, Papa excepto, si violat illud, incurrit poenas, quia sunt à canone in d. c. is qui, & c. de constit. Ideo quantum proferens non seruet, alij tamen seruare tenentur, ar. in c. canonibus. 16. q. 1. nisi non seruando illud relaxare intendat, & hoc dixit, tunc nec ipse, nec alij tenentur seruare, quia sic esset sublatum. Sed si tantum mente facit sine aliquo exteriori signo, nec ipse, nec alij non seruantes, euadunt poenas. de re. iu. c. 1. Papa tamen sola mente potest reuocare, quia princeps non subicitur legibus. ff. de legibus. l. princeps. Ignorites tamen, mentem pontificis non seruando peccarent.

36 Interdictum potest relaxari si est ab homine, ab eo qui tulit, vel à superiore, non ab inferiore, sicut de excommunicatione dictum est. c. quarenti. de verbo. signi. Si vero sit à iure, & conditor iuris non seruauerit, episcopus potest relaxare, & non inferior ordinari, maxime ab interdicto loci. cap. nuper. de sentent. excommuni. Secus si seruauerit,

quia

quia ipse solus potest, secundum Arc. vel ad certum tempus possit.

37 Quando Papa referuauit sibi excommunicationem, quae est circa interdictum, videtur sibi seruasse relaxationem interdicti, quia ex eadem radice nascitur, ideo eadem lege tollitur. Hoc tamen non placet loz. And. quia secundum eum, quando ex duobus vnum referuatur, alteri videtur concedi. arg. in glo. cle. 1. secundum Ioan. And. in cap. cupientes. de elect. lib. 6. s. ceterum. ver. suspensio.

38 Si interdictum esset terminatum ad certum tempus à iure, ab ordinario ante illud tempus non posset tolli, ex quo limitatur d. cap. nuper. quod aliud fit in excommunicatione. Faciunt nota, per glof. in cap. cupientes. s. ceterum, in ver. suspensio. de elect. libro sexto.

39 Nota quod ea, quae dicta sunt supra, de obseruatione interdicti, intelligitur prout stat in corpore iuris, sed Martinus quos incipit, per extrauagatam quae incipit, Insuper ad eundem modum moderatur sic: Non tenetur quis obseruare interdictum ecclesiasticum à iure, vel ab homine generaliter promulgatum, nisi talis sententia fuerit contra personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, communitatem, vel locum certum, à iudice publicata, vel denunciata specialiter, & expressè, constitutionibus Apostolicis, & aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque, saluo si quem pro facili manu iniectione in clericum, &c. vide Arch. floren. tertia parte. tit. 26. ca. vlt. qui ea recitat, & quomodo fuit approbata in consilio. Vide etiam Panor. in cle. 2.

de sen. excom. & Fel. in c. Rodolphus. de rescri. Quidam concludunt, quod Papa per hanc constitutionem non intendit excommunicatos, suspensos, & interdictos in aliquo releuare, nec eis quomolibet suffragari, & quod quocunq; excommunicatus quocunq; excommunicatione, ita notorie, quod non possit aliqua tergiuerfatione celari, aut iuris remedio excusari, etiam quod non sit denunciatus in genere, vel in specie, esse vitadus, aliter hoc esset fauere excommunicatis, suspensis, & huiusmodi, vel quidam dicunt. supra, Excommunicatio. s. 50. Absoluto. c. 30.

40 Fratres predicatorum habent super hoc multa priuilegia à Bonifacio, Martino, Alexandro, & Sixto, quorum literae sunt Bononiae in conuentu S. Dominici. Et primo, possunt tempore generalis interdicti vbique tam in suis ecclesiis, quam in alienis, clausis Ianuis, interdictis, & excommunicatis exclusis, non pulsatis campanis, & submissa voce, celebrare diuina, recipere ecclesiastica sacramenta, dummodo non dederint causam interdicti, vel id eis non interdicatur specialiter, vel ecclesia, in qua volunt celebrare, non sit specialiter interdicta. Secundo possunt recipere pueros suos sicuti deputatos ad diuina, & suorum negotiorum procuratores, ac eos, qui continuè operibus eorum insistant, si tamen isti non fuerint causa interdicti, aut specialiter interdicti, vel excommunicati, ex priuilegio Boni. quod incipit, Virtute. Item tempore stricctissimi interdicti, qui libet fructus interdicti, praedicatorum quotidie vnum missam celebrare potest cum duobus, vel

tribus tantum ministris, expulsis omnibus, qui non sunt de ordine prædicatorum. Cle. meritis vestra, &c. Item quando in locis ubi habitant contingerit interdictionem, per quod prohibeantur ecclesiastica sacramenta omnia, exceptis baptismi prætorum, & mortuorum penitentia, nõ obstantibus quibuscumque; priuilegiis religiosi quibuscumque concessis, &c. possunt nihilominus confiteri peccata, & absolui, & temporibus confectis, secundum morem eorum recipere communionem, & vnctionem extremam; diuina officia celebrare simul ianuis clausis, &c. & exclusis omnibus, qui de tali ordine nõ sunt, nisi in literis Apostolicis impetratis ferret mentio de ordine prædicatorum, & de hac indulgentia specialiter. Honorius. Item omnes sententiæ interdictionis, suspensionis, & excommunicationis late per quoscumque prælatos contra fratres prædicatorum, contra priuilegia eorum, sunt ipso iure irritæ. Si autem contra aliquos occasione eorumdem fratrum, sunt irritanda Alexandr. Item a nullo legato nisi à latere, possunt suscipi, vel interdici, vel excommunicari, nisi in eorum literis de ordine prædicatorum specialis mentio fiat. Cle. ex ingentibus. Item quod prælati eorum, fratres sibi subditos, vel ad eos declinantes, possunt absolueri ab omni censura ecclesiastica, à iure vel ab homine generaliter promulgata, etiam si præsumpserint in locis interdictionis celebrare. Bonifa. Itē quod in Italia, viri, & mulieres de penitentia Sancti Dominici nuncupati, possunt recipere ecclesiastica sacramenta tempore inter-

dicti, nisi dederint causam interdictionis. Honorius. Item quod alienare possunt ex causa, & in melius commutare, non obstant, quod res fuerit relicta cum conditione, quod non possit alienari. Sixtus quartus.

41. Aduerte tamen, quod omnia priuilegia, quæ præcesserunt decretalem, alma, Bonifa. 8. & sunt illi contraria, sunt reuocata per d. c. alma, circa si vide ibi gl. Sententia verò d. c. alma, tenent, & præcedentia non contraria d. c. alma, non reuocantur, & prædicta priuilegia supra, non sunt reuocata, vel quia non præcesserunt, vel quia non sunt contraria. d. c. alma. vel quia ibi non fit specialis mentio de ordine prædicatorum. Et Sixtus 4. in priuilegio quod incipit, Regimini motu proprio, & propria scientia, confirmat omnia priuilegia prædecessorum suorum, inter quæ est priuilegium Alexand. 4. quod incipit, Pro reuerentia, in quo cõceditur prædictis fratribus, quod in vigiliis, & Festiuitatibus S. Dominici, S. Petri martyris, & octo diebus immediate sequentibus, vt tempore generalis interdictionis, in suis ecclesiis, & oratorijs, possint diuina officia solenniter celebrare, excommunicatis duntaxat exclusis. Item priuilegium Cruce signatorum Inno. 4. non est reuocatum, ideo possunt admitti ad diuina, quanuis Pet. de pa. 4. senten. d. 18. q. 8. a. 5. dicat, quod est reuocatum, quia non considerauit, quod d. c. alma. loquitur de actu celebrantibus, & de nouo est concessum per Clem. 7. per breue dictum Magistro Paulo Butrigelle. Cõsultat tamen Ioan. Cal. in quodam consilio ad fratrem Paulinum

nam Forliuini. quod inquisitor tempore interdictionis non conferat crucem nõ interdicitis, vt possint interesse diuinis, quia possit præsumi id fieri in fraudem, & contemptum censuræ ecclesiasticæ. ar. in c. vt priuilegia, & contemptum censuræ ecclesiasticæ. ar. in c. vt priuilegia, de p. r. Si tamen principaliter moueatur zelo fidei, possunt Crucem recipere, ideo de hoc possunt moneri, quando petunt Crucem signari.

42. Interdictos, & excommunicatos, ante receptionem Crucis, uel lentes recipere Crucem, post inquisitor absolueri, & post dare Crucem, vt tenet Tab. interdictum, 3. s. ii. quia in dicto priuilegio datur autoritas absoluedi ab his, quas incurrerunt, quod est de præterito, quia facit mentionem de quibusdam sententiis, quæ præcesserant hoc priuilegium: ergo præcesserunt hoc priuilegium: ergo præcesserunt hoc priuilegium: ergo datur verbum intelligitur de admisione ad diuina, quam absolutio debet præcedere, & non de Crucis acceptance. Dicit tamen Panor. in cap. ex publico. de conuer. coniuga. quod non est honestum hoc fieri, si tamen fiat, tenet. Nec ad religionem recipiendus, secundum Rai.

43. In generali interdictione loci, si adum est moderatio. c. a. alma. & cap. quoniam. de sententia excommunicatio. libro sexto. In aliis autem standum est iuribus antiquis. Moderatio autem horum. c. a. est. Primò, quod singulis diebus possint in ecclesiis, & monasterijs, missæ, & alia celebrari, sicut prius, voce tamen submissa, ianuis clausis, non pulsatis cam-

panis, excommunicatis, & interdictionis exclusis, & uo istorum prætermisso, esse violare interdictionem, secundum Hostien. Ioan. And. & Io. Cal. Et si clericus alio celebrante in loco interdictionis faceret vni de prædictis, vt sonare campanam, esset irregularis, secundum communem opinionem, quia participat in crimine criminoso. capi. nuper. de sententia excommunicatio. Secundo, quod in his festiuitatibus, videlicet, Natalis domini, Resurrectionis, Pentecostes, Assumptionis beate Marie, & Corporis Christi, per Marti. 5. Omnium sanctorum, pulsatis campanis diuina celebrentur, & mortuorum, secundum Pet. de palu. quia hoc videtur rationabile, exclusis excommunicatis tantum: ita tamen, quod illi, propter quos postum est interdictionem, nõ appropinquent altari, id est, nõ faciant offertorium, cap. quia in omnibus. de usu. Et secundum communem opinionem incipit dies in vesperis vigiliæ, vsque ad vesperas festi inclusiuè, quanuis aliqui largiorem faciant interpretationem, includentes etiam missam vigiliæ Natiuitatis, Paschatis, & Pentecostes, & cõpletorium festi, quod hoc fieri, de pal. quia in beneficijs larga interpretatio debet fieri. Et in dictis festis potest aqua solenniter benedici, fieri aspersio, panes, fructus benedici, & laici interdictionis ministrari, nuptiæ solenniter benedici, scilicet in festo Assumptionis beate Marie tantum, benedici virginis, calices, altaria, paramenta, abbates, & cetera, quia non sunt sacramenta, sed officium. De sepult. vide j. s. 47.

44. Sacramentum baptismi, tam

adulorum, quàm paruulorum, tempore interdicti conceditur. in cap. quoniam. de sententiâ excommunicatio. libro 6. & catechismus, & consequenter totum officium baptisimi, quod si honestè extra ecclesiam fieri potest, securus est, secundum Ioan. Cal. & si fieret in ecclesia specialiter interdicta, nõ incurreretur irregularitas secundum eundem: quauis Ioan. M. oppositum videatur tenere. Et vt creditur, & supra dictum est, potest prohibere baptismum adulorum, nõ autem alius eo inferior: ideo bene consideranda sunt verba Pape, & tenor literarum eius. Baptisimum autem paruulorum nõ potest, quia est sacramentum necessitatis. Item conceditur confessio christiatis in die sancto Iouis, secundum c. alma. videlicet ianus clausis, &c.

45 Conceditur & christiatio tam adulorum, quàm puerorum, secundum Panor. in cap. responso. de senten. excommu. & d. c. quoniam. Item penitentia tam sanorum, quàm morientium, exceptis excommunicatis propter interdictum, & illis, quorum culpa, vel dolo, lata est sententiâ interdicti, vel si dederint consilium, auxiliu, &c. nisi prius satisfecerint, vel dederint idoneam cautionem, vel si nõ possunt, iurauerint, quàm primum poterunt facere. Intelligit prædicta secundum iura noua, quia iura antiqua solum excipiunt penitentiam morientium. in d. cap. nõ est. & ca. quòd in te. & cap. responso. Item conceditur viaticum existentibus in mortis periculo. ca. penitentibus. dist. 50. & potest portari cum lumine, & campanula: sic enim habet generalis consuetu-

do, & de lumine est capitulum, sacrz. de celebratio. missa. & nõ est prohibitio, etiam in præsentia personarum interdictarum, si calu ad sint: quia permissio intelligitur secundum statum priuilegiæ, cui permittitur de priuilegiis. ca. porro. sed in hinc conditio requirit stantes, nec est prohibitio inspicere hostiam extra pyxidem, & adorare tempore interdicti, nisi cum diuina officia aualiter celebrantur. cap. t. de senten. excommu. circa principium. An autem pragnantibus, & intransibis mare, vel bellum, possit dari tempore interdicti viaticum. Io. And. in dist. cap. quòd in te. dicit quòd nõ debent dici decedentes, vnde nisi aliud appareat periculum, est abstinentium. Panor. autem in d. cap. quòd in te. dicit consideranda esse pericula: & hoc mihi placeat, & iuxta illud est d. cum, vel nõ dandum viaticum. Item conceditur vt missæ dicantur singulis dieb' clausis ianuis, &c. vt supra dictum est. & d. cap. alma. intelligitur tantum de interdicto generali loci, & nõ personæ, secundum Archi. floren. 2. par. tit. 17. cap. 4. in aliis statuitur iuri antiquo. Et hæc est communis sententia doct. Et clerici extranei, vel alibi beneficiati, possunt admitti tempore generalis interdicti in ecclesia nõ interdicta ad celebrandum, vel concelibrandum, vt videtur tenere Ioan. And. & Ioan. Cal. probat multis rationibus.

46 Itẽ ordinari clerici, siue laici, si sunt interdicti, nõ possunt, quia hoc est participare in sacramentis, à quorum participatione sunt remoti, nisi in casibus permissis. c. 6. de cleri. excommu. ni. neque conferri possunt ordi-

nes in

nes in loco interdicto, quia prohibentur ecclesiastica sacramenta ministrari, exceptis certis casibus, de quibus iste nõ est in d. cap. alma. & c. nõ est. Pa. tamen dicit in c. nõ est nobis. de spon. quòd potest attentari, quòd vt nõ interdicti, in loco interdicto possint ordinari propter necessitatem, quia ex quo conceduntur aliqua, quæ nõ possunt conferri nisi per clericos, ergo indirectè permittit clericorum ordinatio, sicut dicitur de consecratione christiatis. Petr. de Pa. 4. sentent. dist. 18. quæst. 8. ar. 5. conclusionem 6. tenet primò, quia ordines in solenni missa dantur, quæ tunc solenniter dicuntur potest.

47 Extrema vinctio. in d. ca. quòd in te. expresse prohibetur etiam clericis, & religiosi nõ interdictis, secundum Ioan. Cal. & Io. And. ibi, etiam in illis quatuor vel stuitatibus, de quibus supra. in dicto cap. alma. & Panormi. in d. cap. quòd in te. Petr. vnde de pal. supra, relinquunt hoc dubium insolutum. Sepultura etiam ecclesiastica negatur laicis tempore interdicti, siue locus sit interdictus, siue persona interdicta specialiter, vel generaliter. in dicto cap. quòd in te. etiam quòd egerint penitentiam, ideo extra ecclesiam, & cæmeteriis sepeliuntur. Et si cõtra iura fuissent sepulti, nõ sunt exhumandi remoto interdicto, cum res perenerit ad illum statum, à quo incipere potuit. Qui vero fuerint in campis sepulti, & nõ fuerint culpabiles, vel apparuerint in eis signa contritionis, poterunt, remoto interdicto, exhumari, & in sacro sepeliri, per cap. à nobis. de senten. excommu.

48 Clerici & religiosi nõ inter-

dicti, & qui seruauerunt interdictum, possunt sepeliri in sacro cum officio iuxta moderationem. cap. alma. licet Petr. de pal. supra, dicat, cum silentio, quòd intelligitur, quòd submissè dicatur officium, & missa: nisi esset interdictum strictum, quando remouetur extensio. cap. alma. & sine campanæ pulsatione, quia hoc est de solennitate exequiarum, quæ prohibetur. In prædictis tamen solennitatibus, quando licet celebrare sepeliri, ita & solenniter sepeliri, secundum Felii. & Ioan. Cald. quauis quòdam contrarium dicant. Laicos vnde secundum Ioan. Andr. & Gemi. nõ sic videtur posse solenniter sepeliri, quia prohibetur iure antiquo, & in nouo nõ conceditur: contrarium autem verius credo, quòd & Sil. tenet, verbo, interdictum. 5. 4. nisi sint specialiter interdicti, vel causam dederint interdicto. consentit Cal. & clerici officiantes, secundum Fede. nõ sunt irregulares tunc. An autem hoc priuilegium concessum clericis de sepultura habeat locum in speciali interdicto, vel tantum in generali, est diuersitas opinionum. Innocent. in capit. fin. de excess. prela. dicit quòd intelligitur tantum in generali. Hosti. ibi tenet quòd etiam in speciali. Ioan. An. tenet de generali tantum, quia d. cap. quòd in te. loquitur de generali in duobus locis, pro alia opinione est d. c. vt priuilegia.

49 Priuilegiati post d. cap. alma. super admissione ad diuina, & ad receptionem sacramentorum, possunt sepeliri in cæmeterio, secundum Ioan. Cal. & idem videtur, si solum sunt priuilegiati super auditione tantum, per regu-

D 3

lam, Cui communicamus viuo, etiam communicamus mortuo, eodem modo si sint solum priuilegiati super participatione sacramentorum, secundum eundem Ioan. Cal. & si sunt penitentes, potest pro eis orari, & recipi mortuaria, & oblationes. Et non solum intellige de ecclesia, sed etiam de cœmeterio, per dicti c. vt priuilegia. licet quidam dicant sufficere locum deputatum esse sepulturæ, contra quos est c. nemo. de consec. dist. i.

50 Sepelientes personam interdictam, vel non interdictam, sed tempore interdicti loci, extra ecclesiam, vel cœmeterium, cum officio diuino, clerici sic officiantes, efficiuntur irregulares, nõ autem si sine officio sepeliant. Commendatio tamen anime iuxta mortem secundum Ioan. Cal. potest fieri, quia videtur annexa absolutioni, quæ permittitur. Quomodo sepelientes sint excommunicati, supra, Excommunicatio 44.

51 Confratres religionum, qui ex priuilegio admittuntur ad diuina, non possunt in ecclesia interdicta sepeliri, licet alibi possint eligere sepulturam. in d. ca. vt priuilegia.

52 Cooperantes sepulturæ prohibite tempore interdicti, vt aperientes, fodientes, portantes crucem, funus associantes pro honore, vel amicitia, clerici diuini officium faciētes, non prohibentes qui possunt, & debent, omnes secundum Ioan. Cal. sunt excommunicati, quia videtur omnes participes criminis. ad hoc. c. nuper. de sent. excomm. supra, Excommunicatio 44.

53 Conceditur matrimonium tempore interdicti, & inter perlo-

nas interdictas, secundum Par. in d. capit. non est. quia & ab excommunicatis, & infidelibus contrahitur. De solemnizatione autem illius dictum est supra. s. 43. quia prohibetur, etiam si alter tantum esset interdictus: sed si vxor esset de populo interdicto, & non dedit causam, & vir sit de populo non interdicto, & extra locum interdictum, tunc ambo poterunt benedici, quia mulier desinit esse de populo interdicto secundum Ioan. Cal.

54 Conceditur celebratio diuini officij secundum modificationē. d. cap. alma. vt supra dictum est. nam secundum iura antiqua, omnia diuina officia erant prohibita, vt patet in d. cap. non est nobis. & capit. responsio. & per diuini officium intelligitur omne, quod est in missali, & breuiario, quæ à clericis interdictis nõ possunt celebrari, vel in loco interdicto. ca. ex rescripto. de iur. iur. Prohibetur etiam auditio. in d. ca. si sententia. quod respicit alias personas proprie non ecclesiasticas, & istis facta est modificatio. per d. c. alma.

55 Quando locus est interdictus, & diuina officia celebrantur voce submissa singulis diebus, laici, siue interdicti, siue non, non possunt admitti secundum omnes doctores, nisi qui sunt priuilegiati, vel quando sacerdos non haberet clericum adiuuantem, potest admittere alium secularē, cessante fraude, secundum Ioan. Cal. dommodo non sit interdictus ille, vel interdictio causam non dederit, quia tales excluduntur, & non gaudent priuilegio, familiaribus, & domesticis concessio. in d. c. licet. s. i. & fi.

56 Qui non sunt clerici, & se ingerunt

gerunt diuinis officiis, licet grauius peccent, irregularitatem tamen non incurrunt. quia capit. is qui. & cap. si quis episcopus. loquuntur de clerico. Puniuntur tamen in c. postulasti. de cle. excomm. mi. Postunt extra tempus celebrationis in ecclesia orare, nisi aliud obstat.

57 Monachus, & monacha violans interdictum, secundum Ioan. Cal. sunt ineligibiles, actiue, & passiuè, & hoc modo sunt capaces irregularitatis: sed merè secularis secundum eundem violans interdictum, postea potest ordinari, quia de clericis tatum ius loquitur. Et laici societatum, vt disciplinatorum, cantantes letanias, & suas orationes in suis locis in loco interdicto, non videtur esse irregulares, quia non sunt clerici, nec peccant, quia hæc eis non sunt prohibita per interdictum. Item non prohibetur orare in ecclesia, extra tempus celebrationis officiorum diuinorum, secundum Gul. Et si sacerdos credit prohiberi alio quos interdictos esse in ecclesia, eos in generali monere debet, quod exant secundum eundem, alias nõ tenetur vitare eos donec maxime publice constet de sententia. Et quantus sacerdos acceptet scienter interdictum quempiam, alij non tenetur exire, nec peccant sic audiendo diuina, secundum Veruer. Ipse tamen peccat, & incurrit pœnam. capit. episcoporum. de priuilegio. libro sexto.

58 Pœna magna sequitur nõ seruantes interdictum, nam si sacerdos est, scienter celebras in loco interdicto, vnde uocatur: sit præter casus permisso, efficitur irregularis, & suspensus est, secundum

Hoslic. & debet puniri grauius. per c. postulasti. de cle. excomm. mi. & d. c. is qui. & c. episcoporum. nec potest eligi nec eligere. per d. c. is qui. nec postulari. ca. i. de post. præl. & dicit Pan. in c. de post. quod electio facta in loco interdicto, à nõ interdictis, tenet, vel qui non violauerunt interdictum. Nec potest conferre beneficia. c. quia diuersitatem. de consec. præbend. & est suspensus ab ingressu ecclesie, donec satisfaciatur ad arbitrium iudicis, qui interdicti sententia tulit, si est ab homine, vel ad arbitrium episcopi, si est à iure, & peccat mortaliter audiendo diuina in ecclesia quacunque, & in hoc plus operatur suspensio quam irregularitas, secundum Peti. de Palu. Item remouendus est ab officio. in d. ca. postulasti. si talis sit religiosus nullum habens ordinem, quantum non fiat irregularis, quia non est expressum in iure, poterit tamen aliter puniri. Hæc secundum Pa. in ca. fin. de exec. præl. Et quia irregularitas procedit ex indebita executione ordinum, secundum Innocent. & docto. illi incidunt in irregularitatem nõ seruando interdictum, quæ exercent quippiam deputatum alicui ordini ecclesiastico, & hoc faciunt tanquam clerici. Vnde si subdiaconus dicat epistolam tanquam exercens officium suum, & acolytus faciat officium suum tanquam acolytus, efficiuntur irregulares, vt in capit. 2. de cle. excomm. mi. non autem si faciunt aliquid non deputatum certo ordini, vt cantare responsorium, antiphonam, & huiusmodi, non vt officium ecclesiam, sed vt faceret alius laicus, sic iudicium Innocent. Idem de benediciente mensam, quia hoc non est

non est deputatum certo ordini, ar. d. 44. c. fin. Vnde si interdictus cantaret epistolam, vt quilibet laicus potest facere, irregularis non efficeretur, sine apparatus maxime manipuli. Idem si quis absoluat, vel excommunicet, non vt sacerdos, sed vt iudex sine solemnitate. de qua in capitulo nobis. l. 2. de sent. excommunicatio. Iurisdictionalia enim tempore interdicti non sunt prohibita: vt citare, excommunicare, proferre sententias, & huiusmodi.

59 Audientis diuina secundum doct. & maxime Hostii. ex deuotione, non fit irregularis, licet peccet. Si autem audiat authorizando, vt quidam praelatus facit celebrari coram se, fit irregularis, quia ingerit se diuini, & violat interdictum, in cap. si de sententia excommunicatio. lib. 6. Ideo dicit Pa. quod praelatus caueat, ne tempore excommunicationis, suspensionis, vel interdicti faciat coram se celebrari, vel intersit celebrationi. Idem dic de eo, qui pulsat campanam, &c. vt supra dictum est, quia videtur authorizare, incidit si esse clericus, vt supra, secus si facit ista non vt celebrans principaliter.

60 Is, cui interdictus est ingressus ecclesiam, si celebrat in ecclesia, vel cœmeterio, secudum Pe. de Palu. supra, efficitur irregularis, secus si extra. Sed si esset suspensus absolute à diuinis, vbiunque celebraret, esset irregularis. ca. primo. de sententia excommunicatio. lib. 6.

61 Celebrans scienter in loco interdicti, siue coram personis interdictis à iure, vel ab homine, vel publice interdictis, ad diuina officia, vel sacramenta recipiens, vel ad sepulturam, etiam

si non sit irregularis, est interdictus ab ingressu ecclesiam, in dicta. cap. episcoporum. & si in ea se ingerit in officio suo, fit irregularis, per d. cap. is qui. Differentia tamen est inter istos, nam celebrans in loco interdicti, est etiam irregularis. Admittentes verò ad sepulturam ecclesiasticam nominatum interdictos, vel publice excommunicatos, sunt excommunicati, vt dictum est, & etiam qui tempore interdicti sepeliunt defunctos in ecclesiis, vel cœmeteriis, in casibus non concessis, sunt excommunicati. ca. eos. de sepulturis. supra, Excommunicatio. 44.

62 Celebrans, vel faciens aliquod diuinum in ecclesia, vel cœmeterio pollutis, non est irregularis, vel suspensus, licet peccet. ca. is qui. de sententia excommunicatio. lib. 6.

63 Clericus interdictus, vel non interdictus, sed in loco interdicti benedicens aquam, secundum Innoc. fit irregularis, quia annexa est ordini, nisi seruata moderatione capiti. alma. Nec debet sacerdos aspergere secularia aqua benedicta, nisi in festis, de quibus in d. cap. alma. Si tamen aspergeret, putat Ioan. Cal. non incurrit irregularitatem, quia hoc non est iure cautum, nisi forte hoc faceret in principio missæ, quod videtur esse proprium sacerdotis. Intellige sine moderatione cap. alma.

64 Per benedictionem mensæ etiam à clerico interdicto, vel tempore interdicti, non incurrit irregularitas, quia nulli ordini est deputata. Idem de benedictione itinerantium, quam solent facere priores, & episcopi, si fiat simpliciter, & non cum

solennitate, secundum Ioan. Cal.

solennitate, secundum Ioan. Cal. De aliis benedictionibus dictum est supra. Benedictionis oliuarum, candelarum, in diebus suis, calicum, paramentorum, secundum Ioan. Cal. fieri non potest à clerico interdicto, vel tempore interdicti. Neque secundum eundem introduci potest mulier in ecclesia tempore interdicti post partum, pro purgatione solenniter fienda sine irregularitate, quia hoc officium ordini clericali competit: poterit tamen per se intrare sine officio, vt gratias agat Deo. Potest etiam predicari tempore interdicti, in d. ca. responsio. cum pulsatione campanarum pro hoc, pro hora nona, & Aue Maria, & pro quacunq; cau fa, excepto diuino officio.

65 Violantes interdictum, quauis magnam penam incurrant, non tamen mortaliter peccant, secundum Caieta. in summa. ver. interdictum. cum aliquando quis efficiendo irregularis mereatur, & ponit exemplum de participante cum excommunicato, qui licet incurrat penam magnam, vi delicti, priuationem à sacramentis, non tamen mortaliter peccat. No. tamen, quod vbi lata est excommunicatio contra violentes interdictum, & violari facientes, violado mortaliter peccat. Idem dicitur de eo, qui contemnit sententiam, vel ratione scâdali, quod aliis præbet.

66 Noc. etiam, quod hie nomine clericorum veniunt moniales, licet non sint capaces ordinis. cap. postulatis. de sententia excom. ideo & ipse dicendo officium, quasi ecclesiam officiendo, & faciendū ea, quæ clericis sunt prohibita, tanquam competentia ex aliquo ordine, violarent inter-

dictum. Ex penis sequentibus irregularitatem, & suspensionem, apparet esse peccatum mortale. Tanta enim penarum multiplicatio graue delictum supponit, in clerico præsertim, non tamen omnem irregularitatem mortalem dico.

INTERESSE.

Interesse, videtur esse vt dicit Bartol. l. vnica. C. de sent. que pro eo quod inter. profer. existimatio alicuius iustitiam non habita propter alicuius factum iniustum, vel iniustam cōcessionem. Et horum quoddam dicitur lucrif cessantis vt quia non dedisti mihi pecuniam meam, cessauit lucrari, quod cum ea faciebatur. Aliud dicitur dñi emergentis, vt quia non dedisti mihi pecuniam meam, oportuit me accipere ad vsuram, ex quo damnus incurri. Quando autem possit in cōscientia peccari, infra, V. supra. §. 10. & 3. Quando in contractu petatur. ff. de actio. emp. & ven. l. Iulianus. §. 1.

INTERPRETATIO.

Interpretatio dubiorum in maiorem partem semper est fienda, secundum glo. Rom. 12. quando scilicet necessitas iudicandi occurrit. Qui autem in rebus importantibus determinat in malam partem aliquid de re dubia, non ratione yrgente, mortaliter peccat. Potest tamen quilibet rem suam seruare à quocunq; ita cauere, ac si esset latro, non tamen iudicando ipsum furem esse. Præterea autem etsi non debent de actum iudicare, actus tamen exterioris punire debent, secundum quod apparet de eis exterioris, quia sunt iudices. Vide Tho. secunda secundæ. q. 60. a. 4. Existimatio enim malum de proximo sine sufficienti causa, est ipsum contem

contemnere.

2 Interpretari legē pertinet ad illum, ad quem pertinet condere generaliter, tamen quantum ad vnam causam, potest etiā iudex, vt not. Innoc. in cap. cum speciali. de appell. Interpretatio priuilegij, an poterit dari, ad solum principem spectat, vt infra, §. 4. c. 1. de trans. prala.

3 Interpretatio legis diuinę, & canonicę pertinet ad Papam, c. per venerabilem, qui fil. sint legi. & ciuilib, in quantum concernit clericos, etiā ad ipsum pertinet, vt in cap. 1. de iur. cal. secundum verū quod pertinet ad laicos, ad Imperatorem spectat. l. fin. C. de leg. quia eius est interpretari, cuius est condere. de regu. iur. libr. 6. generaliter, vt dictum est supra, §. 2.

4 Interpretatio priuilegij, an poterit princeps dare, ad nullum inferiorem a principe pertinet, secundum Panor. in capitu. cum venissent. de iudi. Si verō sit dubiū de validitate, vel surreptione, potest iudex inferior, secundum communem doct. Si autem dubium sit super, vel circa verba solum, & casus est clarus, & decidibilis, de facili etiā potest inferior cognoscere, ad prouidendum partium, vt no. Innoc. in di. cap. cum speciali. Facit cap. inter alia. de sententia excommunicata. Si casus est dubius ad principem spectat, si de facili cum potest adire. ar. in d. capitu. inter alia. Quod si non potest sic adire, per naturalem rationem poterit interpretari, & pro hoc est casus in l. ex facto. §. 1. ff. de vulg. & pupil. subtit. & quod not. Innoc. in d. capitu. cum speciali. Aut dubitatur circa intentionem principis, & nō potest decidi sine ma-

gno dubio, & sic solus princeps interpretatur: eodē modo si verba sunt obscura, vel ambigua, secundum Hostien. illius est interpretari, cuius est condere. Et dicit Specu. in titu. de lega. §. nunc ostendendū. episcopum posse interpretari iurium allegationes, capiti. significante. de pigno. procedit in arduo negotio. Et legatus potest interpretari mandatū Papę, vt tenet gloss. in dicto cap. 1. de postul. & Panor. post Innocen. idem dicit, nisi in aliquo arduo, scilicet in causa veritate ante eū, & probat per c. super literis. de rescript. vbi iudex interpretatur rescriptum ad suam potestatem certificandam.

5 Interpretatio in contractibus sic plena, in testamentis plenior, in beneficiis plenissima. capitu. cū dilecti. de don. Interpretatio locutionum debet fieri secundum personas qua loquuntur, vel quibus quis loquitur. 26. d. capitu. de. inde in gloss.

INTESTATVS.

In testatus quis dicitur decedere, vel quia nullum fecit testamentum, vel quia non iure fecit, vel quia factum, posthumi na tiuitate est ruptum, vel quia capitis diminutione postea facta testatoris, est factū irritum, vel quia nulli sunt heredes ex eo testamento. autenti. de hære. ab in testa. in princip. Addi & alij duo modi possunt. scilicet per quere lam expugnatō testamenti, & per bonorum possessionem contraria legis. Azo. in summa. C. de suis & lili. hære.

INTRVSVS.

Intrusus est, qui non canonicē, sed violenter occupat honores, vel beneficia ecclesiastica: vnde est fur, & latro, sicut dicitur in

vt in Euangelio. Qui non intrat per hostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. & est in mortali, restitutio ni omnium, quę inde recipit, obnoxius. capitu. grauis. de restitu. spol. vide Abb. in cap. ad aures. de exce. prala. in l. no. Largē dicitur intrusus omnis, et iulum habens viciofum. strictē verō, omni titulo carens.

INTERROGATIO.

Inrogationes de necessitati tenentur facere confessor, quōd sine illis non potest discernere necessariō discernenda, aut quando putat, vel rationabiliter dubitat aliquid omitti necessariō confitendum, si non interrogat, vt si confitens dicat se carnaliter peccasse, & non dicat pecciem, debet interrogare in qua specie, quia est de necessitate confitenda: alioquin vt iudex abutitur officio, & sic mortaliter peccat. Ad hoc est capitu. omnis. de pen. & re. de pan. d. 6. capitu. Quando autem confessor credit non esse necessarium interrogare, non peccat non interrogando confitentem.

1 Interrogandus est ergo primō, an sit ei subditus, id est, de sua parochia, vel habeat licentiam, aliter non posset absolui, vt supra, Confessio. §. 12. Secundō, an habeat impedimentum propter quod non possit absolui, vt si est excommunicatus, vel cōbiniarius, vfurarius, vel huiusmodi: si velit perseverare, ne conteratur frustra tēpus, & confitens postea dicat, voluistis me audire, & nō vultis absoluerē. Idem de clericis an habeant beneficia plura, curata, incompatibilia, & cum qua conscientia teneant, & quo titulo, & quando sunt comati,

prius vadant ad tonsorem.

3 Tertiō, si pręcogitauit super peccatis, sinuam vadat, & pręcogitet, maxime qui sterit per annum, quia necessaria est contritio, quę sine pręcogitatione non videtur posse esse. Quartō, si paratus est relinquere omnia peccata prius facta, & dolet de omnibus, aliter non est audiendus: quia est amissio temporis. Est tamen hortandus bonis verbis ad contritionem, quia sępe conteruntur sub manu confessoris. Postmodum faciat cōfessor, quod penitens dicat peccata sua, eo modo quo scit, quia si dicere nollit aliquo modo, nisi interrogatus, esset in malo statu, & vbi ille deficit, suppleat cōfessor interrogando secundum quod videbitur opportunum. Non enim debet omnes de omnibus interrogare, sed secundū quod credit expedire, considerata persona, statu, ætate, &c. Et cum magna discretione interroget penitentem, primō in vniuersali, postmodum in specie: & si in genere non peccauit, non est interrogandus in specie. Et potest confessor seruare hęc ordinē, incipiendo a primo precepto, vsq; in finem, quia omnia peccata sunt contra precepta legis diuinę, nature, vel humane. Præctica talis seruetur, & cōfessor sic primō interroget.

4 Interroget circa primū preceptū, si nō credit, si est hæreticus, si dubius in fide cum deliberato consensu, mortalia sunt. Si negauit fidē verbo, vel signo, etiā q̄ non mēte, mortale est. Si adorauit aliquid quā Deum latra, si blasphemauit Deū, vel sanctos, vel eis maledixit, aut iniuriōs membra impudica eorū nominauit, si iudicauit, aut in caluē clefia

clefasticum falsum afferuit, si ad-
iuxit cultui diuino aliquas can-
tilenas in voce vel organo tur-
pes, vel amatorias, quod mortale
est ex suo genere, secundum
Caie. quia iniuriam cultui diu-
no irrogauit, si inuocauit demon-
es explicitè, vel implicitè, vel
habuit pactum, vel familiarita-
tem cum eo, tamen loqui cum eo
in dæmoniis ob vanitatem, vel
curiositate, non video propter
hoc mortale: si fecit incantatio-
nes, diuinationes per superstitio-
sa, in quibus inuocatio demonis
implicitè inuenitur, quia morta-
lia sunt, &c. His adiunge diuina-
tiones per astra, somnia, augu-
ria, sortes, quando superstitiosæ
sunt, & de tenentibus orationes
super se superstitiosas, quod pos-
test aduerti ex characteribus di-
uersis, ex obseruatione numero-
rum, temporum, & huiusmodi. Si
uouit facere malum, non facere
bonum, quia non tenent hæc vo-
ta, sed sunt peccatum, &c. Si ten-
tauit Deum.

5 Circa secundum, si iurauit scien-
ter, & assertiue falsum: vel dubi-
tans, tamen assertiue iurauit, si
iurauit promittendo, & nõ inten-
dens seruare: vel comminando,
vel facere quod mortale est, vel
aliud malum, vel sine causa ra-
tionabili iurauit, & si fuit causa
talem in aliis directã, vel indi-
rectã, inducendo eos prece, vel
precio ad talia.

6 Circa tertium, si dies festos
violauit opera seruilia faciẽdo,
vel alia prohibita ab ecclesia,
vel hoc fieri madauit. Si missam
sine rationabili causa diebus fe-
stis omisit, & diem festum con-
sumpsit in uanis ludis. Si non ie-
iunauit diebus preceptis, abiq;
causa rationabili, aut cibis veri-

tis usus est. Si non est confessus
debito tempore, vel non bene. Si
non communicauit in paschate,
vel pluries, secundum quod ten-
ebatur, quando casus urgebat.
Si non peregit penitentiam. Si
cõtraxit matrimonium cum per-
sonis coniunctis consanguinita-
te, vel affinitate, usque ad quar-
tum gradum inclusiue, vel clan-
destine. Si neglexit sacramentum
cõfirmationis profè, ac suis, quor-
um curam gerit, & scire neces-
saria ad salutem, & ire ad prædi-
cationes propter hoc. Si recepit
aliquid sacramentum in mortali,
vel aliquos actus ordinis: vt
cantare epistolam, Euangelium,
vel sacramentum ministrauit in
mortali, aut ad hoc aliquem in-
daxit. Si excommunicatus in-
gressus se diuinis, vel excommu-
nicatis participauit in diuinis
extra casus concessos. Si excom-
municatus minor suscepit ali-
quod sacramentum. Si suspensus,
aut irregularis, aut interdictus
ingessit se sibi prohibitis. Si non
dixit officium, ad quod tenebatur,
& quando tenebatur, & potuit
dicere. Si illud dicẽs ex propo-
sito vagauit mente, pro parte
notabili, vel occupauit se, ita vt
non posset ad officium attendere.
Si non expresit uerba, sed
tantum principium & finem ver-
sus, fecit sonare: quia non satisf-
fact. Si mutauit officium pro li-
bito sine necessitate. Si uiolauit
ecclesiam, vel cimiterium femi-
ne, vel sanguine humano. Si uiol-
lauit immunitatem loci ecclesia-
stici furando, rapiendo, extra-
hendo hominem vi, vel ibi pro-
hibita exercuit, vt iudicium se-
culare, vel parlamentum, vel non
seruauit interdictum. Si abusus
est sacramentis, aut sacramenta-

libus,

libus, aut eucharistia, oleo san-
cto, & huiusmodi. Si non seru-
auit formas sacramentorum. Si fe-
cit iniuriam reliquijs, vel imagi-
nibus sanctorum. Si uisurpauit res
ecclesijs dicatas. Si percussit,
vel uolentiauit personam eccle-
siasticam. Si peccati carnis post
ordinem sacrum commisit, vel
professionem, vel uotum castita-
tis. Si a personis ecclesiasticis ga-
bellas, & prohibita exegit, con-
tra libertatem ecclesijs, in mul-
tis de his, ultra peccatum, ex-
communicatione ligatur delin-
quentes.

7 Circa quartum, si parentes nõ
honorauit, non eis subuenit in
necessitatibus. Si sanguine iun-
ctis debitum honorem, vel substi-
dium non impendit, aut patriæ,
vel beneuolis simile non fecit. Si
filios, nepotes, & sibi commissos
non educauit, instruxit, curauit,
nec cortexit uerbo, uerbere, vt
expediebat, præcipue in morta-
libus. Si uxorem, aut uirum malè
tractauit, famulos malè gubern-
auit, & si ipsi domino debitum se-
cundum posse non fecerunt. Si
erudis ad pauperes, negligens
ad opera misericordiz, non fecit
elemosynam de superfluo,
non subuenit existentibus in ex-
trema necessitate cum posset. Si im-
pediuit pauperum elemosynas
uero, vel aliter. Si ex contemp-
tu non obediuit, vel non obedi-
uit in his, que sunt importan-
tiaz notabils, vel non obtempe-
rauit principibus, quod ad ob-
seruationem legum, statutorum,
& huiusmodi: neq; eis debitum
honorem exhibuit. Si fuit ingrat-
us contemnendo, disis imulando,
non recognoscendo beneficium,
vel benefactorem. Si non habuit
animum retribuendi. Si oblitus

est beneficiorum, vel uituperauit,
uel malum pro bono reddidit,
quæ ad ingrati tudinis uitium per-
tinet.

8 Circa quintum, si homicidium
fecit, vel procurauit. Si infantè
tenuit in læto cũ periculo suffo-
cationis, vel contra prohibitio-
nem episcopi. Si procurauit abor-
fum factu formato anima ratio-
nali, vel ante: quia etiam mor-
tale est. Si fecit aliquod pro steri-
litate, aut dedit alteri aliquid
ad hoc procurandum. Si hoc fe-
cit fieri, vel cõsuluu, vel adiecit.
Similiter interroga de uerberibus,
mutilatione, uulnere, uinculis,
tormentis, exilio, si contra ius-
ticiam facta sunt. Si uoluntate
deliberata aliquid horum sibi,
uel alteri euenire desiderauit per
se, vel per alium, propter iram,
uel odium, vel alium malum fi-
nem. Si desiderauit alteri malum
in corpore, vel in anima notabi-
le, propter odium, in honore, fa-
ma, & in rebus notabiliter. Si
gaus est de malo alicuius, & qua
li malo. Si fecit, vel fieri fecit
uindictã propria autoritate. Si
noluit parcere quo ad offensam.
Si subtraxit communia benefi-
cia propter hoc. Si fouit inimici-
tias, & de multis peccatis, quæ ex
hoc oriuntur. Si fecit, vel iuit ad
bellum iniustum scienter, vel
dubium, sine principis manda-
to, quod posset eum aliquando
excusare.

9 Circa sextum, si peccauit cum
persona cõiugata, quod est adul-
terium, si cum consanguinea, vel
affine, quod est inceffus: si cum
Deo consecrata ordine, vel uo-
to, quod est sacrilegium, vel cum
virgine, quod est stuprum: si cum
soluta, quod est simplex fornicatio:
si contra naturam per se so-

E

lus, quod est mollities: si cum alia persona, quod est Sodomitici cum bestia, quod est bestialitas. Quo autem ad modum, est maxime culpabile, si mulier supergrediatur virum. Alij verò modo sunt tolerabiles, dummodo non impediatur generatio, vel effundatur semen extra vas. Ideo de illis modis non sunt sollicitandæ mulieres per interrogationes. De oculis, & tactibus interroga solutos, coniuges verò, quando ex hoc sequeretur periculum pollutionis extra vas, & ceterarum enim esset mortale, si hoc intenderent, vel huic periculo se exponerent.

10 Circa septimum, si furatus est, & quantum. Si inuenit aliquid, quod non haberetur pro derelicto. Si ex naufragio aliena accepit. Si emendo, vel vendendo commisit fraudē circa rem, pretium, mensuram, pondus, numerum, substantiam, vel qualitatem. Si contractus vfurarios fecit, vel imposuit nouam gabellam, vel exegit à personis ecclesiasticis huiusmodi. Si violententer alienum accepit, aut proprium à quieto possessore. Si iniustum contractum fecit alicuius societatis. Si vfurpauit bonum commune. Si iniuste fecit cambia, vel in illis fraudauit, vel fraudare voluit quempiam.

11 Circa octauum, Interroga de mendacijs dictis in iudicio, quo ad iudicem, reum, accusatorem, testes, aduocatos, & procuratores: si extra iudicium mentites est, detrahendo, contumeliando, risuando, contemnendo, litigando, susurrando, irridente, maledicēdo. Et no quòd non solum mentitur in iudicio, qui falsum dicit, sed etiam qui tacet, quod te-

netur dicere, vel qui loquitur se phitricē, & non ad mentem iudicis. Hæc omnia quidē mendacia important iniuriam. Si mentitus est in damnum alterius, animæ, vel corporis, aut rerū, siue scienter, siue officiosē, aut iocose, vel simulatoriē. Si mentitus est per hypocrisim. Si mendicauit quasi egens, & non erat. Si finxit reliquias, vel miracula propter quæsum. His annexæ de maledictionibus, malis imprecationibus animæ, & corporis, & maledicendo diei, temporis, & alijs creaturis, de verbis turpibus, & malè morigeratis, & huiusmodi, quæ in multis casibus mortalia censentur.

12 Circa nonum, & decimum, interrogatio de cogitationibus circa ea, quæ dicta sunt de furto, auaritia, luxuria, de cogitationibus morosis, & cum deliberato animo, circa ea, quæ dicta sunt de vitio carnis, & si fecit aliqua signa, vel misit epistolas, & quicquid fecit propter hoc extra matrimonium, quia mortale est, vt in suis locis dictū est, & dicitur.

13 Circa superbiā, si existimauit bonum, quod habet, ex se habere, & non à Deo. Si crediderit habere à Deo, led proprijs meritis. Si iactauit se habere, quod non habet. Si alijs de peccatis singulariter desiderauit apparere. Si fuit ambitiosus, querendo honores, prælaturas, & huiusmodi. Si fuit adulator, præsumptuosus, pertinax, impugnatur veritatis, obstinatus, impenitens. De alijs vitijs, quia continentur in ro. præceptis, satis dictū est. Interroga discurrendo per singula, si fortè aliquid fuisset obliuiscum. Item de operibus misericordie corporalibus, & spiritalibus, quæ continentur in his versibus. Visito,

posito,

potō, cibo, redimo, tego, colligo, condo, Confule, castiga, solare, remitte, ser, ora. Quæ opera, si prætermittantur à potēte, in articulo extremæ necessitatis, est mortale. Vt supra, in ver. Eleemo syna, satis diximus.

14 Poteris & de quinque sensibus interrogare pro meliori memoria, considerato statu cuiuslibet personæ, quod ad atatem, officium, tempus, statum, fortunam, locumque: quia aliter interrogandi sunt senes, aliter pueri, aliter fortunati, aliter tribulati, aliter sani, aliter infirmi, & cetera. Aliter seculares, aliter clerici, quæ omnia discretions confessoris relinquuntur. Facta igitur confessione diligenti, dicat confessor penitentiam, an de omnibus doleat, & si leuiter dolet, admoneat eum, quantum debet esse dolor de peccato mortali, videlicet maior super omnes alios dolores intellectuales, & quòd saltem doleat, quod non habeat illam contritionem, quam debet habere, & conetur illum ad verum dolorem adducere: postea dicat si vult in futurum ab omnibus toto suo fidei cadere, & si credit, vel sperat, quòd Deus adiuaabit eum, quòd non cadet. Si respondeat sic: dicat confessor si est paratus facere penitentiam, quo respondeat, ita: iniungat penitentiam discretam, quam credit ipsum futurum, & post absolutum instruendo, quòd maiorem meretur penitentiam, & quòd conetur facere in gratia Dei, vt satisfitur Deo: & quòd fit sollicitus per bona opera delere penam, quæ facturus est in purgatorio, nisi hic soluat orationibus, elemosynis, & huiusmodi, & cetera,

quæ supra dicta sunt, ver. Confessio. Si autem nolit desistere peccata, vt concubinam, iniurias relinquere, restitueret cum possit, nullo modo est absolendus, sed iudicio Dei relinquendus.

INTIMIDITAS.

INTIMIDITAS, quæ opponitur Fortitudini, quia homo non timet pericula vite, integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quando, vbi, & sicut oportet, ex deliberato consensu, contra rectam rationem, nocendo sibi notabiliter, vel proximo, siue causetur hæc intimiditas ex pauco amore vite, siue ex elatione animi, vt frequentius accidit, peccatum mortale est, ex S. Tho. secūda secundæ. q. 126. & Caie. in summa. ibi. aliàs veniale, vt quando ex stoliditate, vel ex imperfectione aq̄us, vel in re parua est, & reductur ad præsumptionem, filiam superbiæ: Alii quando etiam prouenit, ex eo, quod quis minus debito vitam propriam amat, ideo sine peccato esse non potest.

INVENTA.

INVENTA quæ habentur pro deo. Inuenta, quæ nunquam habuerunt dominum, vel si habuerunt, non amplius exat memoria, vel dominus non curat de eis, in inuentoribus, ex quo censentur nulli iura esse, vt lapilli in litore, vel in terra inuenti, sunt enim occupantis. Si autem habuerunt patrimonium, vel habuerunt de proximo, vt constat quando inuentur bursa, vel vestis, & huiusmodi, tunc funt restituenda inuento rei domino, per cap. multi. 13. quæst. 5. aliter esset furum, secundum Thom. secundæ secundæ. q. 66. & ff. de furt. l. solus. Et hoc

E 3

est peccatum mortale, nisi pro re parua. Si verò facta diligenti inquisitione dominus rei nò inuenitur, possunt dari pauperibus, 7. Restitutio. §. 20. & 39. vel inuētor potest retinere, si sit pauper, de licentia confessoris, vt ibi dicitur, supra, casus. §. 9.

2 De thesauro autem cuius dominus nescitur, si inuenitur in proprio fundo, est totus inuentoris, si in alieno inuenitur in casu, medieta vna erit domini fundi, altera inuentoris, secundum Tho. secunda secundæ, quæst. 66. a. 5. ad 2. Si verò non à casu, sed studiosè inuenitur, & cum licentia domini, volens donare, quia ipse non vult querere, totus erit inuentoris. Si verò querit contra, vel præter voluntatem domini, tunc totus erit domini. Si quis verò sciret in aliquo fundo esse thesaurum, & dolosè emeret fundum domino ignorante ibi esse thesaurum, tunc videtur quod totus thesaurus debeat esse domini, quia inuentor fuit in dolo. C. de thesauro. l. vnica. si autem à casu, totus erit inuentoris: quia inuenit in fundo proprio, & cessat dolus. Consuetudo autem, quæ hodie seruatur, quod scilicet thesauro sunt principum, qui inueniuntur, secundum Pe. de pa. in 4. sent. non valet in conscientia, quia propter metum dominorum seruatur, nec moribus vtentium fuit vnquam approbata, nisi violentè, & est contra ius canonicum, quod disponit inuenta esse pauperum, quando sunt inuenta.

3 De prociētis in mari tempore tempestatis, pro allocatione nauis, vel aliter, si nò amplius à domino queruntur, sunt capientium, quia tunc habentur pro dereli-

ctis, similiter de amissis per naufragium, & de rapis ex aquarū inundantia: aliter non possunt capi, & si capiuntur ne pereant, debent restitui domino. Sic enim iustitia exigit, vt vniciuique, quod suum est, reddatur.

4 De terra addita, vel remota propter rarietas fluuiorum, est rubri. in st. de reb. diui. tamen in omnibus communiter standū est consuetudini, quæ est optima legum interpres. Vbi autem cessat consuetudo, standū erit iuris dispositioni, quod ita disponit, quod insulata nata in mari, esse occupantur. In medio vero fluminis, est cōmunis habentibus prædia iuxta flumen hinc inde. Si nò est in medio, est proximioris. Quod si fluuius diuidatur, & cingat agrū, erit ager illius, cuius ante erat. Si flumen mutat alueum, primus alueus efficitur eorum, qui prædia iuxta illud habent, secundus verò est publicus. Et si post reuertitur ad primū, secundus erit habentium prædia propè illud, sed ager inundatus, aqua recedente, remanet eius, cuius erat. Hæc est dispositio iuris, quæ satis æqua esse videtur.

INVENTARIUM.

INVENTARIUM esse videtur scriptura, in qua hæreditaria bona, vel etiam alia, apud aliquem inuenta scribuntur, & hæredi facere, est vite. Nam si non fecerit, de omnibus legitis, & debitis tenebitur: si autem fecerit, vltra vires hæreditarias grauari non poterit, dummodo ceperit facere illud infra tres dies à morte testatoris, vel postquæ se fuisse institutū heredem nouit. Scribit enim omnes res defuncti sub rebus suis, & infra 40. dies, vel annū si res sunt remotæ, per-

ficiat

ficiat. Hæc notantur ff. de admitt. tutor. & ibi Bar. Abb. in c. de solu. in c. perlegi. de immu. ec. in 18. col. ver. alia quæstio. & glo. auth. sed cum testator. C. ad legem Falcis, quia si filius hæres nò conficiat inuentarium, licet teneatur creditoribus vltra vires hæreditarias, intelligitur tamen sua legitima reseruata, quia de illa satisfacere non tenetur. An autè Falcidia possit detrahi, vide Barto. in l. in ratione. Hæc quod vulgo. ff. ad leg. Falcis. Hæc ad legis peritos spectant magis, quam ad animarum curatores.

INVIDIA.

INVIDIA proprie est, quæ doli aliquid dolet, quod alius prosperetur, nò propter aliud, sed propter hoc solum: quia ille parum distans, bonum, seu melius habet. Apprehendit enim inuidus illius bonū, quasi diminutio sit suæ excellentiæ. Et est ex suo genere mortale peccatū: quia contra charitatē. Tristatur enim de eo, de quo debet gaudere, secundum Caie. ibi, in summa. Qui autem tristatur de bono alterius, propter aliquam conditionē aduersā, vtputa propter damnū inde sequens, aut quia caret ipse tali bono, vel quia quod habet, indignè habet, non est inuidus, secundum Tho. secunda secundæ, quæstio. 36. articulo. Si autem inuidia sit de re parua, aut in primis motibus, erit peccatum veniale, secundum Tho. ibi, art. 3. & vitium capitale secundum eundem ibi, a. 4. ex quo oriuntur, oidium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximis, & afflictio in prosperis, secundum Greg. 31. mor. lib. Est & quedam inuidia fraternæ gratiæ, secundum quod quis tristatur de augmen-

to gratiæ Dei, seu participatio-ne eius, & ponitur peccatum in Spiritum sanctum: quia per hanc inuidiam, homo quodammodo inuidere videtur spiritui sancto, quia in suis operibus glorificatur, & secundum Tho. vbi. 7. ponitur inter grauissima peccata. Licet latere quandoque, de ruina malorum, & dolere de eorum prosperitate, ne bonis nocere queant, vt testatur Grego.

INVOCATIO.

INVOCARE dæmones vt ferat nò bis auxilium, vel vt ab eis habeam⁹ aliquid, quod à solo Deo expetendum est, vt prædicere futura contingentia, & huiusmodi peccatum mortale est. Tho. 2. sent. distin. 7. quæstio. 3. Nullam enim amicitiam cum ipis, sine mortali habere possumus, cum sint sempiterni hostes Dei, & no stri. Hinc est, quod vt locutione, opere, seruitio dæmonis, mortale est sic cum inuocatione, reuerentia, vel pacto tam implicito, quam explicito fiat, & maxime repugnat mltum finem: hoc enim reprobat præcepto diuino. His autè cessantibus, si dæmon spontè occurrat, quandoque licet inquirere sine mortali, si inquiratur nò tanquam à socio, fed tanquam ab hoste, vel expulsiue, vt sit in exorcismis, cum arripitiis, vel impulsuue, vt faciū sancti, præcipiendo eis in virtute Dei, quia hoc non est amicitiam facere cum eis, nec habere familiaritatem, sed magis hostem cogere. Si autem huiusmodi querantur à dæmone tanquam à socio, qui cum eis societas sit perniciosa, mortale est, vt diximus. Si autem quis esse leuitate, vel ex riositate querat, nolens tam ex hoc amicitiam Dei perdere, nec

cum dæmone amicitiam facere, excusatur a mortali propter imperfectionem actus magis autem quando fit hoc propter aliorum utilitatem, vel honorem Dei licet, ex Thom. secunda secundæ. quæstio. 65. a. 4. supra. In cantatio. §. 2. Neque dæmoni credendum est, cum mendax sit.

I R A.

IRa, appetitus vindictæ dicitur, ex passione naturali proveniens, secundum Thom. prima secundæ. quæstio. 46. & quia vindicta potest iuste appeti, & instigi, vt si pater contra filij delictum irascitur, illamque secundum debiti modum puniat, peccatum non est, maxime mortale. Si autem quis appetat vindictam iniuste secundum se, vt scilicet quis occidat, etiam quod mortem non meruerit, vel si meruit, appetit illius puniri non à iudice, sed ab homine privato, non habente auctoritatem occidendi, vel appetit puniri non iustitiam, sed vt animo suo malo satisfaciat, & sic in his casibus mortale est, quia contra charitatem proximi notabiliter, & iustitiam. Item fit quis ex vehementia iræ excidat in dilectione Dei vel proximi, vt quando quis vehementer irascitur contra Deum, vel quando ex ira nimia proximum scandalizat, vel quando ex ira cadit in odium, vt trabem faciat ex festuca: in his mortale est. Propter tamen imperfectiorem actus, vel in primis moribus ante deliberatum consensum, erit veniale: vt si quis trahat puerum per capillos, vel appetat vindictam de parua re. Potest etiam esse mortale ex interiori motu animi, vt quando quis ita accen-

ditur ex furore iræ, vt ratio succumbat, & hoc aduerterit, & non refrinat, vel ex motu exteriori, quando aliquid adiungitur contra Deum, vel proximum, vt blasphemia contra Deum, vel Sanctos, aut opprobrium, vel huiusmodi contra proximum, quod sit notabile, etiam mortale est.

2. Ex hoc vitio fit filiz oriuntur, videlicet, Rixa, tumor mentis, cõtumelia, blasphemia, clamor, indignatio, quæ quædam sunt mortalia, vel venialia peccata, iuxta determinationem factam. Et quia multa peccata ex hoc oriuntur, ideò dicitur vitii capitale. Tres iræ gradus in Evangelio ponuntur, scilicet irasci fratri suo interioris in animo, dicere racha, quod significat iram per exteriora, & dicere fatue, quod notat iræ effectum.

I R O N I A.

Ironia est mendacium in verbis vel factis consistens, vt si quis minus dicit quàm se existimat. Sicut cum quis asserit de se aliquid vile, quòd tamen in se non recognoscit, aut negat aliquid magnum, quod tamen existimat se habere. Et semper est peccatum, secundum Aug. lib. de verbis Domini. 22. quæstio. 2. cap. cum humilitatis causa. Concordat Sanctus Thom. secunda secundæ. quæstio. 17. articulo primo. Hoc vitium iactantia opponitur, quod aliquid mortale est secundum circumstantiam, est quando ordinatur ad notabiliter decipiendum, sicut mendacium, vel ratione finis. In pluribus tamè est veniale peccatum, quia non iure multum proximo perniciosum, neque Deum multum inhonorans, nec charitatem tollens.

I R R E G

I R R E G U L A R I T A S.

Irrregularitas secundum Spec. est nota, seu impedimentum canonicum, ex facto, siue de facto proveniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur. arg. de temp. ord. cap. fina. Vnde in plus est, quam suspensio, quia non solum importat inhabilitatem ad executionem, vel suspensio, sed etiam inhabilitatem ad ordines. Tribus modis in genere contrahitur, vel ex delicto, vel ex defectu corporis, vel ex defectu sacramenti, de quibus loquuntur doc. in cap. nisi cum. de renun. Sed in specie in casibus 23. incurritur. Nunquam tamen incurritur, nisi secundum illos modos, qui expressi sunt in iure. cap. qui. de sententia excommunicationis. quoniam iuris positivi pena dicitur, secundum Innocen.

2. Primus modus quo incurritur, est per homicidium, vel mutilationem, quando quis actualiter occidit, vel mutilat, vel operatur aliquid, quod sit horum causa, etiam quòd sit absque peccato, secundum Tho. secunda secundæ. quæstio. 64. art. 7. ad 3. & quo ad obseruantiam modernam, est de iure positio, secundum Innocen. & Hostien. in c. omnis. 17. quæst. 4. Et si ad fit voluntas occidendi vel mutilandi, & fiat opus ad hoc vt sequatur, non tamen sequitur nõ propter hoc talem pena irregularitatis incurritur. Similiter cum quis permittit aliquè occidi, cum possit adiutare, vel incurrit secundum veram opinionem, quia hæc non sunt in iure expressa: & nõ incurritur nisi secundum quòd expressum est in d. c. is qui.

3. Ad discernendam melius veritatem, ponit Sanctus Tho. secunda secundæ. supra. a. 8. tres regulas, quarum prima est hæc. Dans operam rei licitæ, & adhibes diligentiam quam debet, & nõ excedens, nec habens voluntatem occidendi, vel mutilandi, non fit irregularis propter sequens homicidium. cap. dilectus, de homi. vol. & cap. ex literis.

4. Secunda regula. Dans operam rei licitæ, & nõ adhibens diligentiam, quam debet, vel existis in culpa, etiam leui, nõ autem leuissima, vt infra, §. 6. & 12. fit irregularis per homicidium sequens, vel mutilationem. cap. presbyterum. eod. tit.

5. Tertia regula. Dans operam rei illicitæ, quantumcumque adhibeat diligentiam, fit irregularis per sequens homicidium, vel mutilationem. cap. suscepimus. eod. ritu. His regulis multos casus solues.

6. Infans, qui non est doli capax, & furiosus, qui lucidum non habet interuallum, propter homicidium, vel mutilationem, non sunt irregulares. in cle. furiosus, de homi. Pan. in c. r. de delict. pu. Facit pro furioso. l. c. de Fal. mo. Nor. quòd dans operam rei licitæ, et si nõ adhibeat totam illam diligentiam, quam deberet, si sit in leuissima culpa omissionis, non efficitur irregularis, secundum committere doct. & c. quæst. 7. de poe. & re. infra. §. 12.

7. Occidens, vel mutilans, seipsum defendendo, non valens aliter facere, non est irregularis, nec occidens, vel mutilans dormiens. cle. vnica. de homi. Tho. contra iurum tenuit, secunda secundæ. supra. & 4. sentent. d. 25. quæst. 2. art. 2. ad 3. quia fuit ante istam

E 4

- determinationem, si tamen non fuit in culpa, vt infra, §. sequenti.
- 8 In ludej etiam iuste hominem occidit, fit irregularis. cap. aliquos. §. d. Idem die de accusatore, testibus, notariis sententiam scribentibus, & legentibus, & de omnibus agentibus in causa mortis, vel mutilationis, vel fauentibus, etiam fit contra infidelem hoc faciunt, etiam de animantibus, & autorizantibus, secundum Thom. vbi supra. & cap. sicut dignum. eo. tit. & cap. clericum. d. 50. Idem de occidentibus casualiter, vel dormiendo, quōdo culpa, vel negligentia eis imputatur, vt quia ticebant suam consuetudinem surgendi in nocte, & non adhibuerunt remedium vt debebant, & huiusmodi, secundum Barr. l. pena. ff. de parricid. Secus de ebrio, qui in dicta cle. non excipitur, ideo si occidit, vel mutilat, etiam quōdo nō fuerit in culpa etiam, fit irregularis, secundum Car. in dict. cle. vnica. Not. quōd ista duo, videlicet occidere, vel mutilare, quo ad irregularitatem aequiparantur, in cle. vnica. de homicid. Not. secundum, quōd iudex, vel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem, arg. de pœn. dist. 1. cap. hoc autem. & cis qui, de sentent. excomm. libr. 6. Pœnas enim quantum possumus restringere debemus.
- 9 No. tertio, quōd in dubio quilibet debet se reputare irregularem, vt in c. ad audientiam. de homicid. Hec duo notabilia immediate precedentia, ponit Host. in d. c. ad audientiam. de homi.
- 10 No. quarto, quōd ad hoc quōd quis incurrat irregularitatem, secundum Inno. in dicto cap. ad audientiam, necesse est quōd inter-

ueniat, vel consilium, vel præceptum, vel factum, vel defensio, vel cooperatio occidentis. Nam sola voluntas irregularitatem non inducit.

- 11 No. quinto, quōd existens causa remota homicidii, vt qui fecit gladium, quo alius occidit hominem, non est irregularis propter feriens homicidium. c. tua. de homi. nisi cum talis causa remota, animum nocendi habuerit, vel debitum non adhiberit diligentiam, vel non cogitauit, sicut debebat. c. presbyterum. de homici. Huius ratio a contrario sensu sumitur.
- 12 No. sexto, quōd dans operam rei licite fit in culpa etiā leuissima in committendo, teneatur de casu inde secuto, quo ad irregularitatem. in c. clerico iacente. §. d. dist. si vero fuit in leuissima culpa occidendo, non incurrit per c. qua situm. de pœ. & re. Iura enim plus tolerant culpam omissionis, quam commissionis. Barto. in l. quōd Nera. ff. de po. vel contra. supra, §. 6.
- 13 No. septimo, secundum Caie. ibi, in summa, quōd appellatio ne irregularitatis homicidij voluntarij, non venit irregularitas propter occasionem hominum in bello iusto, vel alius iuste facti, quia vbi non est homicidium, nec ibi est irregularitas homicidii: sed quando homo iuste occiditur, ibi non est homicidium, quoniam homicidium species est criminis, sed occisio hominis iusta non est crimen, ergo nec homicidium, ergo nec irregularitas homicidii, siue voluntarij, siue non. sed est alia irregularitas, videlicet causa sanguinis vsque ad mortem. Ideo quando quis reseruat sibi dispensationem

irregularitatis homicidij, non intelligitur reseruat e irregularitatem occisionis iustæ, quæ homicidium non est. Vnde si Papa reseruat sibi homicidij voluntarij irregularitatem, non oportet propter talē iustam occasionem adire ipsum, vt ab irregularitate dispenset, sed alius poterit hoc.

- 14 No. octauo, quōd actus, propter quē quis efficitur irregularis, siue sit laicus, siue clericus, ex hoc q̄ inducit irregularitatem, non est peccatum mortale, neque ex hoc quōd reddit clericum inhabilem ad executionem suorum ordinum, sicut nec actus reddēs hominem inhabilem ad susceptionem sacramentorū, vt participare cum excommunicato extra diuina, per quōd excommunicatio minor incurritur, per quam quis fit inhabilis ad susceptionem sacramentorū, & tamē non est peccatum mortale, & simile est de censuris suspensionis, & interdicii, secundum Caie. ibi. in summa.
- 15 Si quis mandauit homicidium fieri, vel mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocat expressē, imō etiā tacite, vt faciendum pacem cum occidendo, non incurrit irregularitatem, secundum Innoc. secus si non reuocauit, licet per spatium temporis nō fuerit secutus effectus. infra, Mandatum. §. 4.
- 16 Si quis mandauit aliquem verberari, prohibens tamen ne occideretur, vel mutilaretur, & nihilominus, ille car mandauit occidere, vel mutilari, mandator fit irregularis, fuit enim in culpa, quia debebat cogitare hoc posse euenire. cap. si. de homi. lib. 6. & Pa. in dict. ca. ad audientiam. Secus quōdo mandauit fieri mo-

deste, & dabat operā rei licitæ, vt pro correctione, quia iuxta regulam supra datam, non incurrit, secundum Panorm. & Innoc. in cap. ad audientiam. Et quando verisimile nō erat periculum de hoc.

- 17 Si patronus famulo verberato dixit, non reuertaris domum, nisi audiam aliquid de te contra verberantem, & famulus interficit eum, erit irregularis, quia animauit famulū. Sic enim fuit determinatum, vt dicit Pan. in c. ex lieris. de excec. prala.
- 18 Prælatus habēs iurisdictionem temporalem, mandansque officiales suos, vt inquirat super aliquo crimine, & faciat iustitiā, etiam quōd sequatur mutilatio, vel mors, non erit irregularis. in 6. ne cleri. vel mona. cap. episcopus. Si autem interrogetur de aliquo specialiter, qui inuertur morte, quid fit agendum, potest respondere, vt consulat peritos, nō autem taliter, vt interrogas intelligi dicitur, vel indirecte illum debere pœna sanguinis puniri, secundum Rayn. quia si ex eius responsione reus occideretur, fieret irregularis taliter respondens. Potest ergo dicere, hoc consilium non pertinere ad me, vel nobis non licet interficere quenquam, vel huiusmodi. Et si propter talia verba iudex interfecerit eum, non propterea fiet respondens irregularis, quia causam nō dedit. Si quis autem in generali querit, an propter tale crimen quis mortem mereatur, & tunc non imminet casus de presenti, potest veritas clarē responderi sine irregularitate. Hanc sententiam tenet Panorm. in dict. ca. ex lieris. Quōd si de plebendo de presenti respondet, quōd me

- retur mortem, non tamen prætor propter hoc dat mortem, sed propter aliud, v. p. ut, quia iam disposuerat hoc, vel quia habet legem claram, tunc non fit taliter respondens irregularis, quia mors non est secuta ex sua responsione, secundum Panormi. supra.
- 19 Princeps faciens legem, qua postmodum rei traduntur morti, non est irregularis, secundum Arc. in cap. officia. 23. quaestio. 5. neque prædicatores hortantes principes ad faciendum iustitiam in communi, etiam quod ex eorum verbis moueantur ad inquirendum, & puniendum malefactores pena mortis, sunt irregulares, quia non sunt causa alicuius particularis occisionis.
- 30 Clericus habens iurisdictionem in aliquo loco, non debet esse præsens cum iustitia mortis, vel mutilationis exercetur, aliter fit irregularis, quia ex sua præsentia videtur opem prestare, vel autorizare homicidium, secundum Panormi. in cap. si quis viduam. d. 50. Secus in non habente iurisdictionem: licet grauius peccent, facientes contra capit. sententiam. ne cle. vel mo. nisi causam iustam habeant, vel quia associant confortando decapitandum. Non debet ergo clericus interesse homicidio, nisi dum hortatur, &c.
- 21 Prælati, vel clerici, qui petunt contra aliquem iustitiam, cui debetur pena sanguinis, vel mutilationis cum protestatione, quod non intendunt penam sanguinis, non incurunt irregularitatem, etiam quod sequatur effectus, in cap. prælati. de homic. libr. 6. vel cum petunt super crimine, pro quo non debetur pena sanguinis, etiam quod sequatur

mors. Secus quando in primo casu petit, sine protestatione fit irregularis sequente effectu. Vide bene text. huius capit. & ita in eo.

- 22 Per solam rathabitionem homicidij, vel mutilationis, non incurritur irregularitas, quia nunquam dicitur quis irregularis, nisi vi iure cauetur, secundum Hostien. in sum. de homi. s. qua pena. sed non esse expressum in iure, quod quis per rathabitionem solam incurat irregularitatem, sicut de excommunicatione. ca. si quis. de sentent. excommunicatione. li. 6. igitur, &c. Et ita tenet Ang. ver. homicidium. 2. s. 7. Aliqui autem tenent quod incurritur, quia rathabitione æquiparatur mandato de reg. iur. lib. sexto. rathabitione. sed per man datum incurritur, ergo & per rathabitionem. Hæc ratio non concludit, quia rathabitione æquiparatur præcepto in culpa, non autem in pena, quæ est à iure, sicut est irregularitas. Tene ergo primum, quod etiam sequitur Arc. in cap. omnes. 17. q. 4.
- 23 Prælati in carceras subditum delinquentem taliter, quod in paucis diebus moriatur, est irregularis, nisi faciat secundum ordinem, & modum sue regulæ, secundum Ioan. de Lign. in cle. 2. de pæn. & re. & Panormi. in cap. cum non ab homine. de iud. quia excedit modum. Ad hoc est text. in cap. ad audientiam. de sentent. ex com. & cap. cum voluntate.
- 24 Inquisitor tradens hæreticum iudici seculari, quem scit comburendum, & instando apud iudicem, quod comburatur, non est irregularis, secundum Hostien. in d. c. ad audientiam. de homi. & Felis. in d. c. ad abolendam. de hære.

hære. in si. quia solum inquisitori prohibetur, quod non per se exequatur, quod non facit.

- 25 Ad intelligendum quomodo quis verbo consulendo, incurrat irregularitatem, pono quasdam regulas, quarum prima hæc est. Dans consilium super morte quando imminet casus de presenti, & sequitur mors, vel mutilatio, incurrit irregularitatem. cap. si quis viduam. distinc. 50. & Hostien. in dict. cap. ex literis. Si vero præsentialiter casus non imminet, & dolose non consulit, non incurrit, vt dictum est supra. s. 18. & 19.
- 26 Secunda regula. Dans consilium dolose, scilicet vt sequatur mors mediata, vel immediata, si sequatur effectus, fit irregularis quia est causa homicidij, per d. c. si quis viduam, vt si quis doceat modum venenandi Titium, credens quod hoc modo interficiet Socratem, & sequatur actus, licet causa mortis non sit immediata, quia tamen intendit, incidit in penam hanc.
- 27 Tertia regula. Dans consilium non dolose de causa mortis mediata, & est verisimile quod debeat sequi, est irregularis, quia hoc debebat cogitare, ideo fuit in causa omissionis, secus si non erat verisimile debere sequi etiam si præsentialiter immineret, quia tunc non tenebatur cogitare, quod non erant verisimile casuum, vt si consulat debere aggredi bellum vel simile.
- 28 Quarta regula. Dans consilium etiam non dolosum de causa mortis præsentialiter, & immediatè imminenti, extra ea, quæ sunt ex causa fidei, est irregularis, secundum Innoc. in d. c. ad audientiam. & Arch. floren. 3.

par. tit. 24. s. 1. & capit. pro membris. 23. q. 3.

29 Quinta regula. Dans consilium Petro vt occidat Ioan. & dum vult hoc agere, occiditur à Ioan. est irregularis, secundum Pan. in d. c. ad audientiam. quia dabat operam rei illicitæ. & Ioan. And. in cap. fin. de homi. lib. 6. Debit enim illud præcogitare, & quia non præcogitauit, fuit in causa omissionis, ideo incidit.

30 Sexta regula. Consulens alicui, vt exponat peccatum, ex quo verisimiliter potest sequi mors, si sequitur, fit irregularis, secundum Innoc. & Hostien. Debat enim hoc cogitare: secus si non erat verisimile. Pro fide tamen Christi, & ecclesia, potest dari tale consilium, vt quis exponat se morti, sicut fecere martyres, secundum eisdem. & 23. quæst. 1. ca. pro membris. & Felis. in cap. fide dignum. de homic. tertio. col. circa fi. Et pro hac causa excusantur inquisitores, & tradentes brachio seculari hæreticos, quos credunt pro certo mortuuros, secundum eundem in c. ab abolendam. de hære. in fin. & instans apud iudicem.

31 Suaudens alicui ne opem ferat occidendo, quem volebat adiuuare, si hoc facit mète corrupta, & ille occidatur, est suadens irregularis, secus si hoc facit ne adiuidio ipse occidatur, vt solent facere parentes erga filios, & amicos, secundum Arc. floren. 3. par. tit. 29. ca. 2. s. 1. quia mentem corruptum non habuit, neque dabat operam rei illicitæ.

32 Consulens volenti fugere vt remaneat, sperans componere pacem bono animo, & non timens verisimiliter de morte, si casu occidatur, consulens non erit

- erit irregularis, quia dedit operam rei licite, & non fuit in culpa cōmissionis, nec omissionis, secus si hoc malo animo fecit, vel erat verisimile de occisione.
- 33 Clamans contra latronem, ex quo clamore latro occiditur, fit irregularis, secundum Pa. in ca. significasti. el. 2. de homici. etiam quod non habuerit animum, vt occideretur, tamen erat verisimile, quod ex tali clamore caperetur, & occideretur, hoc enim debuit cogitare. Si verò non habuit animum vt occideretur, & clamauit, quia latro, vel alius volebant ipsum occidere, etiam quod verisimiliter posset sufficari mors eius, non incidit. Licet enim vim vi repellere cum debito moderamine, vt infra, §. 41.
- 34 Associans volentē facere homicidium, vt defendat eum, si opus erit, etiā quod dissuadet homicidium, fit irregularis, si tequitur mors, secundum Hosti. & facit ca. hereticus. de e. plug. in duell. nam ex eius associatione factus est homicida animosior, & sic cooperatus est morti. Vnde omnes de familia pratoris associantes decapitandum, sunt irregulares, vt diximus.
- 35 Vocans aliquos ad defensionem sui iuris, vel suarum rerum, non intendens mortem, vel quia non verisimiliter sequitur mors, si ex hoc aliquis moriatur, non erit irregularis, dabat enim operam rei licite: sed si intendebat mortem, vel verisimiliter timebatur de morte, erit irregularis, vel ex eo, quod dabat operā rei illicitæ intendens mortem, vel ex eo, quod nõ cogitauit de morte, quod verisimiliter poterat sequi. c. de occidendis. 23. q. 5. & q. 3. c. Maximianus.
- 36 Dicens ducentibus latronem, claudite os eius ne clamet, & caute ne auferatur, si latro moriatur, erit irregularis, quia consulit ducentibus, secundum Arc. flor. 3. par. tit. 29. c. 2. §. 1. in fine. & Rosel. ver. irregularitas. pri. §. 5. Quod verū est, si aliās mors eius fuisset impedita, non aliter. Sil. ver. homicidium. q. 7. §. 5.
- 37 Reuelans aliquē iudici quærenti eum ad mortē, in stam, vel iniustam, etiam quod hoc faciat timore cadente in constantem vim, est irregularis, quia in dist. cle. vnica. solum dicitur de occidente inuadente se, quia timor cadens in constantem, non excusatur ab irregularitate, quæ nõ est peccatum, licet ex cuset quandoque à peccato, ideo etiam si reuelat vt mortem euadat, incurrit. Idem tenet Tab. versic. irregularitas. 2. §. 22.
- 38 Non reuelans homicidiū perpetrandum, non fit irregularis, etiam quod sequatur mors, quia ex hoc nihil operatur ad homicidium, licet peccet non impediendo, cum possit bono modo, Et Pan. & Ioan. And. in c. Petrus. de homici. solum in hoc casu loquuntur de homicidio, non autem de irregularitate, nec in iure exprimitur hoc.
- 39 Reuelans aliquam proditionem, & non potens aliter facere quin reuelat proditorem, præmissa protestatione, vt supra dictum est, §. 21. nullam incurrit irregularitatem, quia si pro recuperatione rei hoc potest fieri, multo magis pro salute patriæ, vel corporali, vel spirituali.
- 40 Possunt prælati pro defensione rerum ecclesiæ iusta, vocare brachium seculare, & hortari ad defensionem, non autē ad occisionem

- finem, vel mutilationem, cum protestatione, quod non queritur penam sanguinis, sed tantum liberationem rerum ecclesiasticarum, vel terrarum occupatarum, ab infidelibus, & huiusmodi: & licet multi occidantur, non tamē sunt irregulares. cap. de occiden. dis. 23. q. 5. & quest. 8. c. icire. & c. igitur.
- 41 Occidens alium se defendendo cum moderamine, vel defendendo necessaria ad propriam vitam, eadem ratione, non fit irregularis, quod scilicet non potest aliter euadere, & inuaditur, in cle. vnica. de homi. Secus si potuit euadere, quia occidendo, vel mutilando incidit. Sed si potuit euadere solum mutilando, & occidit, non fit irregularis, secus dum Car. in d. cle. quia quantum ad irregularitatem, homicidii, & mutilatio currit de pari. Occidens verò pro defensione rerum, vel pro recuperatione, etiam cum moderamine, fit irregularis, secundum Pan. in cap. significasti. el. 2. de homi. etiam pro defensione alterius. An autem hæc liceant sine peccato, supra. Homicidium. §. 3. & Caiet. secunda. secunde. q. 6. 64. a. 7. quia quis plus rerum suarum curam tenetur habere, quam vite proximi.
- 42 Si Titius inuenitur cum iure Petri, & inuasus à Petro defendendo se Titius interficit Petrum, etiam cum moderamine, secundum Arsen. Titius fit irregularis, quia dabat operam rei illicitæ, ideo incidit iuxta supra dicta. Alij dicunt quod non, quia aliter non poterat euadere, & sic ius disponit. Et hanc tene opinionem, nam irregularitas non respicit peccatum, nec meritum, cum & sine peccato possit incur
- ri per occisionem, & occidendo potest quis peccare, & non incurrere.
- 43 Sed si fuga alicui sit vituperosa, & propter hoc inuasus potens fugere non fugit, sed defendendo occidit inuasorem, secundum Pe. de Anch. quem sequitur Archi. floren. nõ euadit irregularitatem, licet Zin. dicat quod eua distit primum est melius, & tutius, licet sic sine peccato possit illum occidere.
- 44 Si Plato insequatur Ciceronem, & Cicero timens de graui malo fugiat, ex qua fuga cadens in puteum, vel flumen moritur, Plato fit irregularis, secundum Arch. floren. 3. parte. supra. dabat enim operam rei illicitæ, & de hoc debebat aduertere. Si verò insequatur causa ludi nõ prohibiti, & sine signis magnæ offensionis, aduertens etiam quæ verisimiliter poterant accidere, non fit irregularis. Vide Panor. in cap. exhibita de homici. secus si noxius, & indifferens fuisset ludus.
- 45 Clericus iniuste rixans cū aliquo, si superueniant amici eius, & interficiant rixantem, fit irregularis, capitu. Petrus. de homici. & secundum Panormi. ibi, dabat enim operam rei illicitæ, secus si iuste rixabatur, quia facti aliorum non debet sibi esse imputari. in capitu. significasti. el. 2. cod. & limitat etiam Hosti. in cap. ad quantum. eo. si non prohibuit quantum potuit, quia tunc videatur esse in culpa, & intendere homicidium. Secus si illius clerici superuenissent inimici, & alii interfecerunt de parte disti. clerici, secundum Pan. in d. c. Petrus.
- 46 Pater, mater, vel magister verberan

berantes pueros discretè, pro
 correctione, aduertentes; quæ
 prudēs aduerteret, videlicet ne
 percussit fortiter super caput,
 vel cum corrigia habente gladi-
 um, vel fibulam ferream mag-
 nam, & huiusmodi, si ex tali
 verberare puer moritur, non sunt
 irregulares, quia non dant opera-
 rem rei illicitæ, nec intendunt
 mortem, nec sunt in culpa omis-
 sionis, vel commissionis. Si verò
 dabant operam rei illicitæ, &
 percussissent non letaliter, sed
 propter eorū incuriam mortuus
 est filius, vel alius, fiunt irregu-
 lares ar. in dicto c. Petrus. Idem
 dicit si conualuit, & post recidua-
 uit, & mortuus est, etiam ex im-
 peritia medici, vulnerator fit ir-
 regularis. ar. in d. cap. Petrus. Fe-
 cit enim aliquid ad mortem, &
 fuit in culpa, dans operam rei il-
 licitæ, quando vulnerauit. Facit
 glo. in d. c. presbyterum. & Arch.
 floren. supra.

47 Si infirmus moriatur sub ma-
 nu medici, medicus propter hoc
 non est irregularis, dummodo
 hoc officium non sit ei prohibi-
 tum, & sit peritus in arte, & exhi-
 buerit omnem diligentiam artis,
 & informauerit infirmū de his,
 quæ sunt ei contraria, & huius-
 modi. Pan. in capitulo tua nos. eo.
 aliās incidit. cad. aures. de eta. &
 quali. No. quòd clericis etiam in
 minoribus existentibus, secundū
 Panor. in cap. sententiam. ne cle. 49
 vel mon. & religiosi, ars chirur-
 giæ prohibetur. in d. cap. senten-
 tiam, & capitulo, cum magno. ne
 clerici. vel mo. ludo. si exercent il-
 lam, quæ aduersionem, vel incen-
 sionem adducit, & sequatur mors,
 etiam quòd ex pietate faciunt, 50
 & diligenter faciunt, efficiuntur
 irregulares. in d. c. tua nos. quia

eis prohibetur. Quidam addunt,
 quando pro vulnere creditur mor-
 tem ex illo vulnere, vel aduersione
 secutam.

Secutus infirmo, & dans quæ
 ei scit prohibita a medico, ex
 quibus sequitur mors, vel accel-
 leratio mortis, fit irregularis, vt
 not. in d. cap. tua nos. Secus au-
 tem quando dat non prohibita,
 bono animo, credens professe, &
 non est verisimile quòd debeat
 hoc nocere, quia non incidit. Si
 autem fuit negligens in hoc, &
 poterat aduertere, & consilere,
 an hæc deberent nocere, & non
 fecit, & est certum, quòd pro-
 pter hoc mortuus est, vel mors
 accelerata, fit irregularis, quia
 fuit in culpa omissionis. Si autē
 non est certum propter hoc de
 morte, vel acceleratione mortis,
 non debet (vt ita loquar) serupu-
 lizare, nec credere quòd fit pro-
 pter hoc mortuus, secundum Ar-
 chi. floren. supra. Quod si custos
 dimisit infirmum, quia voluit lu-
 dere, vel dormire, vel nugari, &
 infirmus ex hoc mortuus est, vt
 quia propter phrenesim se inter-
 fecit, vel occidit de lecto, & hu-
 iusmodi, incidit. Similiter ver-
 tens infirmum ex quo anhelitus
 intercipitur, vel apostema fran-
 gitur, & moritur, fit irregularis.
 Debebat enim caute aduertere
 ea, quæ verisimiliter poterat eue-
 nire, & non fecit.

Dicens, vel faciens aliquid, ex
 quo mors acceleratur, vt cum di-
 cit, extendit caput in cipo, vel si-
 gnum facit carnisui vt incidat
 funem, & familia, fit irregularis.
 d. so. c. si quis viduam, & Archie.
 floren.

Quando autem propter abor-
 sum quis fit irregularis, patebit
 facile per regulas suprapositas,
 ideò

ideo non pono casus singulares,
 qui in infinitum possunt multi-
 plicari. Aduertit tamen quòd nõ
 est quis irregularis propter abor-
 sum, nisi fœtus sit formatus ani-
 ma rationali, tunc enim verè est
 homicidiū, & quòd dederit ope-
 ram rei illicitæ, vel non adhibe-
 rit debitam diligentiam, secundum
 Tho. secunda secundæ. quæ-
 stio. 68. a. 8. & quòd sit causa im-
 mediata, secundum Panor. in ca-
 pitulo. de cetero. eo. quando scilicet
 non querit homicidium, secun-
 dum Archi. floren. quia tunc
 est de mediata intelligitur, vi-
 de Pa. in c. ficus. de homi. lib. mul-
 ti casus, &c.

50 Similiter de pueris suffocatis
 in lecto, rege te secundum regu-
 las superius datas. Nam qui te-
 nent tales pueros in lecto, offe-
 runt se periculo suffocationis,
 ideo mortaliter peccant. Si verò
 hoc faciant cum debitis circum-
 stantiis, & diligentia, vt quia le-
 ctus amplius est, & ex vna parte
 puer potest collocari, & ex alia
 nutrix, quæ conuenit semper fa-
 re sicut se ponit in lecto, vel quia
 hoc facit, quia extrā non vult
 quiescere puer, vel moreretur
 frigore, sicut quando pauperu-
 læ indigent pannis, vel ponunt
 aliquid inter se & puerum, &
 alium bonum modum tenent, &
 non est prohibitio episcopi, tunc
 non videntur mortaliter agere,
 quia nõ se exponunt periculo, &
 c. consulti. 2. q. 5. non præcipit,
 sed tantum hortatur parètes, ne
 infantes teneant in lecto, & sic
 etiam quòd casus occurreret, nõ
 essent irregulares, quia neque
 dant operam rei illicitæ, neque
 sunt in culpa omissionis, cū pru-
 denter omnia egerint.

51 Dans poculum amatorum, ex

quo sequitur aborsus, licet non
 intendat, fit irregularis, si fœtus
 erat formatus, quia dedit operā
 rei illicitæ, vt not. Pa. in c. si ali-
 quis. eo. Infiniti casus particula-
 res possent formari, sed per regu-
 las datas facile videbis, quando
 quis incurrit, & quando nõ. Ideo
 illas bene manda memoris.

52 Pro irregularitate, quæ incur-
 ritur ex homicidio, vel mutila-
 tione in bello, notanda sunt quæ-
 dam conclusiones, quarum prima
 est. Clericus existens in quo-
 cunque bello, repellens vim vi
 cum moderate inculpate tute-
 læ, si occidat, non fit irregularis.
 cle. vnica. de homic. & eius gen-
 tium. d. 2. Secunda conclusio. Cle-
 ricus existens in bello iusto de
 sententia Papæ experimentis quòd
 possit indifferenter pugnare, etiā
 occidendo non fit irregularis, vt
 dicitur enim quòd Papa auferat
 hanc pœnam dando licentiam,
 quod potest, cum sit de iure po-
 situs, & hoc probatur per d. cle.
 vnicam.

54 Tertia conclusio, Clericus in
 bello iusto utens armis, vel præ-
 stans auxilium, consilium, vel fa-
 uorem, incutiendo timorem ad-
 uersariis: si de aduersariis quis
 occidat, fit irregularis. cap. si
 quis viduam. d. so. non autem si
 ex parte sua aliquis occidatur,
 nisi aliud interueniat. Pa. in cap.
 petitio. de homi.

55 Quarta conclusio, Clericus
 existens in bello iusto, vt pro de-
 fensione patriæ, oppressorum,
 vel contra prædones, cum ar-
 mis defensionis, hortans bellan-
 tes, & intercedens pro eis ora-
 tionibus, dummodo non occi-
 dat, vulneret, vel mutilet, non
 fit irregularis, quia non occidit,
 non

non mutilauit, nec vulnerauit, 58 nec de operâ rei illicitâ, quia ei prædicta permittuntur, vt no. Pa. in dicto cap. petrio. Inno. tamen dicit, quod non debent horari vt pugnet, dum actû pugnat, quia ad mortem viderentur hortari, quod non licet, & si per se pugnent, & occidant, efficiuntur irregulares, quod hoc eis prohibetur, vt in capitulo. pridem. 23. quæstio. 7. si tamen pugnent, & non occidant, vel mutilent, non sunt irregulares. in dicto cap. petrio. etiam quod ibi aliqui occidantur, & certum sit quod ipsi non occiderunt.

56 Clericus existens in quocunq; bello vt pugnet cû armis offensilibus, si aliquem occidat, sit irregularis, quia dat operam rei illicitæ, cum sibi prohibeatur ratione ordinis. c. clerici. 23. q. 8.

57 Si in bello iusto, in quo pugnauit clericus cum armis offensilibus, sunt aliqui occisi, & dubitatur clericus an ipse occiderit aliquem, & sibi magis videtur quod sic, censendus est irregularis. capitulo. presentium. de cle. per. & in dicto capitulo. petrio. aliter non, nisi alij scirent pro certo ipsum occidisse. Si autem dubium manet, tunc pars eligatur. ar. in d. c. petrio. Si verò in eodem bello cum dicitis armis vulnerauit aliquem animo occidendi qui postmodum ab alio fuit occisus, est irregularis. c. significasti. de homi. Quod si non habebat animum occidendi, & vulnus non erat mortale, & poterat ab aliis discerni, non est irregularis, per d. c. significasti. c. petrio. & Pa. ibi. occidens verò clericus pro defensione rerum suarum, est irregularis. c. suscepimus. de homi. vt supra dictum est. §. 41.

Clericus vadens ad bellum, etiam iniustum, bono fine, vt causa pacificandi, si ex eius aduentu inimici terreantur, & occidantur quidam, & alij fiat animosiores, non est irregularis, secundum Pa. & Inno. in d. c. petrio.

59 Clericus mutans arma offensua etiam in bello iusto, dum actû pugnant, si ex hoc sequitur mors, est irregularis. in d. cap. si quis viduam. non autem si ante congressum pugna iustæ, vel si mutauit tantum pro defensione sui in bello iusto, secundum Hostiæ. vel si mutauit eo casu, quo potest occidere, vt supra dictum est. capitulo. fin. de homi. Et non in armorum intelligit etiam lapides, fustes. ff. de verb. signifi. l. armorum. scilicet pro machinis, non pro lapidibus, ex quibus sunt domus, lorice, scuta, arcus, sagittæ, gladij magni, & forte possent dici omne illud, quod communitur est pro vltimo offendendi, vel defendendi se, & non pro alio vsu, & hæc prohibentur in fidelibus portari: sine intentione offendendi, sive non. secundum Pan. in c. ita quoniam. de Iudæ. & G. Aliqui tenent quod incurrit, siue bellum sit iustum, siue iniustum. Sil. ver. bellum, 2. q. 6. §. 5.

Interficiæ aliquem etiam siue vulnerare, vt veneno, vel aliter, est irregularis, si voluntariè fiat, & non debet promoueri, & si promotus est, in perpetuum deponi. c. sic dignum. de homi. etiam si sit oculis, siue interficiat Christianum, siue infidelè. d. 50. c. clericus. nec potest ministrare in ordine suo. c. de temp. or. nec exculpatur si faciat hoc de præcepto iudicis, etiam iuste. 13. q. 5. c. cum miles.

61 Portantes ligna ad comburendum

dum hæreticum, si operata sunt ad mortem, sunt irregulares, secundum Arc. flo. 3. parte. 7. Secus si non sunt cooperata, quia iam erat mortuus, vel aliter, & si sit dubiû, non debet ministrare sine dispensatione, nec promoueri. ca. hi. qui. d. 50. ca. ad audientiam. de homi.

62 Faciens aliquid, ad quod sequitur mors immediate, est irregularis, vt apertans capium, manarum, portantes scalam, funem, & huiusmodi, ad hunc finem, in d. c. si quis viduam. quia dant causam immediatam ad mortem: siue quâdo facerent propter aliam causam, & aliquis alius vitur chorda, quam portauit pro ligandis lignis, ad suspendendum furem. 23. quæstio. 5. c. de occidendis. supra. §. 49.

63 Si quis ex impatientia, vel zelo castitatis, amputat sibi membrum, est irregularis. cap. si quis partem. d. 55. si tamen membrum sit principale, secundum Card. in cle. si furiosus. de homi. Nam membrum dicitur, quod habet officium separatum, & distinctum ab alijs, vt oculus, caput, siue angelica dist. 55. digitus autem non est membrum, sed pars. est text. c. singula. d. 89. ideo per incisionem digiti non incurritur, bene si manus, vel pes abscindatur: dummodo non fiat causa medicaminis. Ex sola autem sanguinis effusione, etiam multa, non incurritur.

64 Qui non mutilat, sed membrum reddit inutile totaliter, vel hominem totaliter deformatum, quod ad diuina exequenda est inhabilis, an sit irregularis, sunt opinionēs contrariæ. Quidam dicunt quod incurrit, quia idem est reddere membrum totaliter

inutile, & mutilare. Et hæc partem videtur tenere Pa. in c. cum illorum. de sententia excommuni. Contrarium autem videtur tenere idem in ca. 1. que. vel. yo. videlicet quod non incurrit. Et hæc opinionem tenerem, quia d. cle. vnica. mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum sit præna: nec eisdem abscidendo totaliter, & reddere membrum inutile, fed maius est, quia membrum inutile saltem facit ad decorem aliquid. Neq; ex deformitate facta, sit irregularis, quia non est expressum in iure. Vide tamen si non placet hoc, Tabien. ver. irregularitas. 3. §. 26. Sil. ver. homicidium. 3. q. 3. Ange. ver. homicidium. 5. §. 5. Rosel. homicidium. 4. §. 19.

65 De irregularitate, quæ contrahitur ex indebita celebratione, vel executione ordinum, sunt multi casus breuiter decisi, & primus est iste. Laicus, siue secularis, siue religiosus, sanæ mentis, qui celebrat cum apparatu alieni ordinis facit secundum Arc. flo. exequendo actum alienius ordinis, videtur quod sit irregularis, quantum hoc sit rigorosum, & hoc tenet Cal. ca. 2. de cle. ex. mi. nec cum tali, vt possit promoueri, alius quam Papa potest dispensare, sicut & cum ordinato suspensio. Direct. tamen lib. 3. tit. 8. dicit laicos propter hoc irregularem non incurrere, sed aliter puniri, si contrafaciant, per d. cap. 2. & hoc videtur verius, quia magis consensum. ca. 1. de cle. non. cr. & d. ca. 2. Concordat Rosel. ver. irregularitas. 2. in principi. & Ange. ver. irregularitas primo. §. 38. & hoc sequendum est cum sumus in pœnis.

66 Clericus celebrans in ordine,

quem non habet, facro tamen, fit irregularis, si hoc agit tanquam vtens officio suo: potest tamen non subdiaconus cantare epistolam cum tunicella, sine tamen manipulo, quia hæc est vestis propria subdiaconi, secundum Pet. de Palu. in 4. sent. vt monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, vel porrigit calice, fit irregularis secu-

69 Qui eadem die suscipit aliquem ordinem minorem, cum aliquo sacro, vel duos sacros, etiam si faciat vna die sic, scilicet continuando ieiunium sabbati, &c. cap. literas. de tempo. ord. est irregularis, siue suscipit. Similiter si accipit ordinem futuri. Potest episcopus cum eo dispensare, vt in ordinibus non subreptitè susceptis, possit ministrare, dummodo non fuerit ei prohibitus qd ordinari, sub pena excommunicationis lata sententia, quia tunc non potest. In ordine autem sic suscepto, vel ad maiores, solus Papa potest, secundum Ioan. And. vt videtur sequi Pan. in cap. de eo qui futuri re. ordi. Si tamè hic intraret religionem, possit episcopus, vel suus abbas dispensare.

67 Si quis celebrat antequam suppleatur in accepto ordine, in quo dimissum est aliquod, quod non est de substantia ordinis, & hoc est clarum, licet peccet administrando in tali ordine, vt in cap. de sacra. non reite. non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod no. Pa. ca. si celebrat. de cle. excomm. mino.

68 Ordinatus per saltum, si admi-

nistrat in ordine superiori, secundum Hostien. in summa, & in cap. irregularitatem, & solus Papa dispensat. Arch. in cap. sollicitudo. d. 52. tenet quod est suspendendus, non tamen fit irregularis, quod verius est, per d. e. si celebrat. Si verò administrat in ordine non habito, dicit vt supra, vide infra, §. 73.

70 Excommunicatus maiori excommunicatione si celebrat in ordine sacro, vel si non excommunicatus celebrat, vel exercet iuu officium in loco interdicto à iure, vel ab homine, est irregularis, & solus Papa dispensat. in 6. de senten. excomm. cap. is qui. Si autè ministrat in minoribus, vel cantat epistolam, nõ vtens ordinem, sed vt secularis merus, secundum Gul. non incurrit, secus si vtens officio suo, vt supra dictum est, secundum Host. Sed Panorm. in cap. de cle. excomm. mi. videtur oppositum tenere.

nere. Tab. ver. irregularitas. 4. §. 3. conclusio. 6.

71 Clericus suspensus strictè, videlicet quo ad se, & quo ad alios ab homine, seu iudice, vel canone celebrans scienter, vel ex ignorantia crassa, siue fit suspensus simpliciter, siue ad tempus, siue ratione criminis, siue defectus, siue ratione infamiae, duràte suspensione, fit irregularis, dispensandas per solum Papam. ar. 2. q. 3. c. si quis presbyter. & ca. medicinalis. de sententia excommunicatio. lib. 6.

72 Clericus suspensus à canone simpliciter ratione criminis, celebrando fit irregularis. per cap. si quis episcopus. 2. quest. 3. Si verò est suspensus ad tempus determinatum, etiam celebrando fit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum cõditione donec satisfaciatur, si ante absolutio-

74 Clericus suspensus à canone ratione infamiae, celebrando non fit irregularis, in quo non fit interdictum. Idem si ratione scandali est suspensus. Quomodo autem clericus publicus fornicator fit suspensus, & celebrando fiat irregularis, supra, Clericus. §. 15. qui clericus quibus post nuptias possit absolui ab episcopo, vt dicit Archid. floren. ab irregularitate tamen, quam celebrando contraxit. Papa solus dispensat. in cap. vestra. de coha. cleri. & mul. & Panorm. ibi. cap. tua. eod. tit. & quantum aliqui dicant quod requiritur monitoriũ, tamen d. Anto. & Panorm. in d. cap. tua. tenent contrarium, & debet restringi solum ad clericos sacerdotum, & fornicarios tantum, & non aliter criminosos, quia dicitur ca. vestra. loquitur tantum de sacerdote & concubinario, & sic dicit ibi in d. cap. vestra. Pan.

73 Clericus suspensus à canone ratione defectus ordinis, vt quia per saltum promotus est, si ministrat in ordine omisso antequam illum recipiat, est irregularis, nõ autè ministrando in ordine, quod habet etiam per saltum, vt supra. §. 68. per ca. sollicitudo. d. 52. Aliqui autem dicunt vt Sil. ver. irregularitas, §. u. quod de rigore.

75 Iuris est etiam irregularis ministrando in ordine quem habuit per saltum, quia talis est suspensus, per d. cap. sollicitudo. Propter alios autem defectus, vt quando clericus est bigamus, illegitimus, corporis vitiosus, ordinatus aut legitimum atarè, vel à non suo episcopo, secundum omnes doctores, celebrando non fit irregularis, quia hoc non est expressum in iure, & licet talis indigeat dispensatione, non tamen propter irregularitatem, sed propter alios defectus. d. 56. cap. apostolica. in quo non fit mentio de irregularitate. Non tamen quod si ordinato ante legitimum atarè interdicatur à suo iudice excoio illius ordinis, & excoiquatur, est irregularis, aliàs nõ, secundum Archid. flor. tertiam partem 29.

76 Clericus suspensus à canone ratione infamiae, celebrando non fit irregularis, in quo non fit interdictum. Idem si ratione scandali est suspensus. Quomodo autem clericus publicus fornicator fit suspensus, & celebrando fiat irregularis, supra, Clericus. §. 15. qui clericus quibus post nuptias possit absolui ab episcopo, vt dicit Archid. floren. ab irregularitate tamen, quam celebrando contraxit. Papa solus dispensat. in cap. vestra. de coha. cleri. & mul. & Panorm. ibi. cap. tua. eod. tit. & quantum aliqui dicant quod requiritur monitoriũ, tamen d. Anto. & Panorm. in d. cap. tua. tenent contrarium, & debet restringi solum ad clericos sacerdotum, & fornicarios tantum, & non aliter criminosos, quia dicitur ca. vestra. loquitur tantum de sacerdote & concubinario, & sic dicit ibi in d. cap. vestra. Pan.

quannis aliqui extendant ad omnem clericum, & omnem reatū publicum, supra, Clericus, §. 13, l. §. 8.

75 Ille qui est irregularis tātum, si celebrat, non incurrit nouam irregularitatem, quia hoc non est expressum in iure, ideo non debemus pœnas augere.

76 Mulier etiam religiosa nō potest effici irregularis vtens aliquo officio ordinis, per quā irregularitatem, quis prohibetur ordinari, quia non est capax ordinis alicuius.

77 Recipiens ordines etiam minores, in excommunicatione maioris, fit irregularis, & dispensatur per Papam. ca. cum illorum. de sent. exco. Secus in excommunicatione minori. Ibi enim distinguitur minimè inter ordines maiores, & minores.

78 Recipiens ordines ab episcopo, excommunicato, schismatico, hæretico, vel deposito, suspecto, interdicto, vel degradato, non recipit executionem, quia ex quo non habet, dare non potest, & sic dicitur irregularis. ar. 80. i. quæst. 1. cap. gratia, & si factum est ignorantem, dispensabit episcopus, si sciens, solus Papa. in cap. 1. de ordi. ab episc. qui res, nisi sic ordinati fuissent per metum cadentem in constantem virum; quia secundum Gof. & Hosten. tunc non indigent dispensatione, vel episcopus poterit dispensare. Si autem talis dispensatio est secretus in prædictis censuris, vel toleratus ab ecclesia, potest dare etiam executionem secundum veriorum opinionem, & secundum Inno. in ca. 1. de schisma. quia dignitas in tolerato non est præcisā. ca. nonne. 8. quæst. 4. hodie tamen ista sunt modificata.

ta per cōcilium Constantien. supra. ab soluto. §. 30. & Excommunicatione §. 30. & iuxta illā modificationem procedere.

Recipiens sacros ordines sciēter ab episcopo, qui renuntiauit loco, & dignitati, vel ex ignorantia crassa, non recipit executionem ordinis, & sic est irregularis, & à Papa solo recipit dispensationem, si ex ignorantia non crassa, episcopus dispensare potest. cap. 1. de or. ab episc. qui re. Secus autem esset si tantum loco, & non dignitati resignasset, quoniam aliqui aliter dicant, sed ex d. c. nisi hoc quod dictū est, potest elici quia si renuntiauit loco tātum, adhuc est episcopus, & ordinatus ab eo sine licentia proprii episcopi non est magis irregularis, quā qui ordinatur à non suo episcopo, qui non est irregularis, vt immedie dicam. Contra hoc tenet Sil. irregularitas. §. 8. & Angel. ver. irregularitas. l. §. 31. Tabien. contrarium habet, in ver. irregularitas. 4. §. 6.

Recipiens ordines ab episcopo non suo, sine licentia proprii episcopi, non est ipso iure irregularis, sed suspendendus per translationem, de temp. ord. & secundum d. Ant. ibi, & si sic ordinatus antequā suspendatur celebret, non fit irregularis, secundum Hosti. & Gul. licet grauiter peccet, antequā suspendatur habeat ratam talem ordinationem. not. in ca. eos. de tempo. ordina. lib. 6. Fallit hoc, quādo suus episcopus est manifestè suspectus, quia tunc sine eius licentia potest ab alienis vicinis episcopis ordinari. in d. cap. eos, supra. §. 73.

Vltramontanus quicunque recipi-

episcopi quemcūque ordinem sine licentia sui prælati, ab episcopo citramontano, hoc est Italico, ipso iure est suspensus, & si celebrat, fit irregularis, nec à tali suspensione absoluti potest, nisi per Papam. c. 1. de temp. ord. lib. 6. secundum communem opinionem. in d. cap. 1. Non autem hæc pœna locum habet in Italico, ab vlttramontano ordinato, vt tenet glo. ibi. nec in existentibus intra montes. sic ab Italico ordinatur, vt ibi non. Licentiam autem hanc accipiendi ordines ab alieno episcopo, dat vel episcopus, de cuius diocesi est oriundus, vel in cuius diocesi habet beneficium ecclesiasticum, vel domicilium ordinandum, licet non sit inde oriundus, & episcopo absente, etus vicarius generalis in spiritalibus, vel capitulum sede vacante: non alij episcopi officiales, etiam Archidiaconi. cap. significasti. de offic. Archi. neque alij prælati religiosi, nisi sint per Papam priuilegiati, secundum Ioh. And. vel ex præscripta consecuta dicit. Et episcopi ad quos ordinandi mittuntur, possunt eos absolvere, & dispensare, sicut proprius prælatus, quia omnia videtur concessa, sine quibus ordinatio non potest fieri, ca. præterea. de offic. delegat. Concordat Sil. ver. irregularitas. §. 9. in fi.

82 Recipiens ordines extra tempora statuta, secundum d. Ant. in c. literas. de tempo. ordi. est ipso iure suspensus, & ordinās suspendendus est, & hoc verius, vt per c. 2. de temp. or. patet. licet Inno. & Host. credat, quod taliter ordinatus, ab ordine suscepto non fit suspensus, sed suspendendus. ar. in d. c. literas. sed primū tenet. Episcopus tamen potest dispen-

sare in ordine suscepto, vt ministrat. ca. consultationis. de tempo. or. nō autem in suscipiendis aliis ordinibus, secundum Rod. quia ibi fit mentio tantum de iuteceptis. Nec hoc potest episcopus, qui ordinatur, secundum d. Ant. in d. c. cōsultationi. sed eius successor. Hodie autē recipiens ordines sacros extra tempora, vel ante statuta, aut sine literis dimissoriis, est ipso iure suspensus, & celebrando fit irregularis, à solo Papa absoluentis, & potest ipso iure beneficiis priuari, per extrauag. Pij secundi, quæ incipit, Cum ex sacro. renouatā per regulas cancellariæ. Inno. 8. Alex. xan. 6. quibus standum est, vt in c. 1. & d. 40. vt referit Sil. irregul. ar. §. 10. Not. tamē quod istæ extrauagantes, non sunt in præctica, ideo, &c. vide supra. §. 73. de eo qui ante legitimā ætatem est ordinatus, quia oppositū diximus. vide etiam supra, Aetas, §. 1. sic & Tab. scribit. ver. irregularitas. 4. §. 6. Recipiens beneficium de manu laici est ineligibilis. supra. Beneficium. §. 13.

83 Apostata à fide sunt irregulares, per cap. presbyteros. d. 50. si sint sacerdotes, qui iusto timore apostatarunt, à solo Papa dispensantur, alij autem ab episcopo. Si verò voluntariè, absq; timore, à Papa tantum dispensantur. d. ca. presbyteros. Puniendi sunt tamen hæretici, secundum Host. in c. de apost. & Inno.

84 Incurritur etiam irregularitas per reiterationem sacramentorum imprimētium characterem, tam in dante, quā in recipiente. d. 68. cap. 1. quia videtur Christi bsi crucifigere, de consi. d. 4. c. qui bis si hoc faciat sciēter. Et hæc conclusio est Archi.

in d. cap. qui bis, quòd intelligitur de omnibus imprimentibus charaerem, & nisi per Papam possunt dispensari. Qui autè hoc faciunt ignorantia probabili, per episcopum possunt dispensari. Quidam verò intelligunt tantum de baptismo, & hoc videtur probabilius, quia de aliis non est expressum, vt in cap. 2. de apost. & d. c. qui bis. Et licet in d. cap. ad. 68. de aliis fiat mentio, non tamen sit mentio ibi de irregularitate, & hoc tenet Host. & quòd reiterantes ignorantia facti, excusantur, non autem ignorantia iuris. Et hoc dictum Host. videtur melius, & probabile valde, secundum glo. in d. c. qui bis. cum pœna non debeat, vltra quod scriptum est, extendi.

85 Irregularitas hęc pœnam sortitur, quia irregularis ad ordines promoueri nõ potest, nec promotus in eis ministrare, & omnis irregularis est suspensus, & non e contra. & in 23. casibus contrahitur. Primo, per homicidium, vt supra, §. 2. Secundo, per ordines susceptos in excommunicatione, vt supra, §. 77. Tertio, per plures ordines sacros vna die receptos, vt §. 69. Quarto, per reiterationem sacramentorum, vt supra, §. 84. Quinto, per apostasiam à fide, supra, §. 83. Sexto, per infamiam, supra, infamia. §. 4. Septimo, per ordinationem ab episcopo excommunicato, supra, §. 78. Octauo, recipiendo ordines ab eo, qui renuntiavit, &c. vt §. 79. Nono, recipiendo ordines extra tēpora, supra, §. 82. Decimo, ministrando in ordine non habito, supra, §. 66. Vndecimo, à suscepto, vel interdicto, ingrevente se in diuinis, supra, §. 73. Duodecimo, propter crimen, supra,

§. 72. Tertio decimo, propter bigamiam. §. Bigamia. §. 4. Quarto decimo, propter matrimonium contrahum ab eo, qui est in sacris, & habet votum solenne, siue contrahat cõ corrupta, siue cum virgine. c. nuper à nobis. de biga. & c. super eo. eod. in gl. & c. si. eo. & c. quot. 27. q. 1. Sil. ver. bigamia. in principio. Incurreratur autem per solennē penitentiam, per ca. ex penitentibus. d. 50. sed hodie locum nõ habet secundum Inno. quia curia nõ seruatur, nec publica penitentia irregularitatem inducit. Quinto decimo, per celebrationē in loco interdito. c. is qui. de sentent. excom. lib. 6. de quo supra, interdictum. §. 58. & in hoc solus Papa dispensat. Sexto decimo, propter corporis vitium, supra, corpore vitiatum. §. 2. Decimo septimo, propter illegitimationem, supra, illegitimus. §. 1. Decimo octauo, per dilationem baptismi in adultis vsq; ad egritudinem, per ca. si quis. d. 57. quia videtur nõ voluntate, sed necessitate baptizari. esse ista irregularitas tollitur per baptismum, secundum glo. ibi, quia idem non operatur contrarios effectus. c. maiores. de baptismo. Quomodo possit hic admitti, Sil. ver. irregularitas. §. 21. Decimonono, quoad religionis egressum claustrum ad audiendum physica sciētias, si infra duos menses non reuertitur, & solus Papa dispensat. c. vlt. ne cle. vel mo. supra, excommunicatio. §. 48. Vigesimo, per recursum ad Imperatorem per episcopum, presbyterum, aut diaconum, sub pretexto iniusta excommunicationis. 21. q. vlt. ca. penult. & ca. si quis. 23. q. vlt. & à solo Papa dispensatur. in d. cap. penult. Ampliatur

pliat etiam hæc irregularitas ad omnes, qui sunt sub ecclesiastica regula, sed non ipso iure, vt in prædictis. Vigesimo primo, propter hæresim. cap. verumtamen. 1. questio. 1. Vigesimo secundo, propter esse curiale, quia omnes curiales huiusmodi, non possunt promoueri, & sic fide esse curiale, vide Sil. ver. ordo. §. 4. circa finē. Vigesimo tertio, propter seruitum em. c. legem. d. 53. & c. quicunque. d. 54.

86 No. quòd differentia est inter excommunicationem, & irregularitatem, quia cum quis abluatur, prius debet absolutus ab excommunicatione, quàm à peccatis, vt supra dictum est, Absolutio. §. 5. secus est de irregularitate, quia ea dimissa, confessor potest à peccatis absolue, idè ad confessores non pertinet irregularitas, quia secundum se peccatum non est, nec includit sicut excommunicatio, quia etiam merendo quis potest effici irregularis. Pertinet tamen respectu clericorum, qui si sunt irregulares, peccant administrando, & celebrando: idè est etiam vile confessor scire quando quis efficitur irregularis, & quomodo.

87 Irregularitas tribus modis tollitur, baptismo, religionis ingressu, & dispensatione. Primo, per baptismum tollitur omnis irregularitas contraã ante illum cum peccato, secundum Paim cum gaudent de diuor. & infamiz, quæ venit ex sequela peccati, & homicidii, siue cum peccato fuerit, siue non. Facit cap. si quis viduum. d. 50. non autem bigamiz, propter defectum sacramenti. c. acutus. d. 26. & cap. deinde. nec ex defectu natalium: & hæc est communis opinio, supra, Baptif

mus. §. 71. licet aliqui tēuerint nullam irregularitatem per baptismum tolli.

88 Aliqua irregularitas, & non omnis, tollitur per religionis ingressum, vt not. glo. in cap. 2. de apost. e videlicet, quæ non provenit ex proprio delicto, vt in c. 1. de si. presby. ita quòd talis potest sine alia dispensatione promoueri ad ordines, sed nõ ad dignitates, vel prælationes, vt in c. si. de si. presby. Pan. verò in d. c. 2. dicit, quòd tantum eam tollit, de qua in iure est expressum quòd tollit, licet faciliorem dispensationem inducat, quòd valde rationabile videtur in fauorem religionis.

89 Per dispensationem Papæ omnis irregularitas tollitur, cum sit de iure positio. 2. questio. 7. cap. item Daniel. & sic Innocentius. c. nisi. de renun. tenet, & communiter omnes tenent. Vide supra, Dispensatio. §. 7.

90 Forma consueta dispensandi super irregularitatem est talis, vel similis. Ego dispenseo tecum super irregularitatem, vel irregularitatis, quam, vel quæ contraxisti, propter talē, & talem causam, vel si cõtraxisti, quando est dubium.

91 Episcopus ordinando eum, cum quo dispensare potest, ipso facto dispensat, si hoc intendit, licet verbi non utatur. Idem dic de Archiepiscopo, & prelato mita- tentibus subditos ad ordines.

92 Cum homicida casu potest dispensare Episcopus in ordinibus minoribus tantum, vt not. in cap. ad audientiam. de homici. i. sacris autem solus Papa, & cum diffcultate dispensat, in c. omni- tibus. de homic. Cum homicida verò voluntario, etiam sine

peccato, nūquam dispensatur in ordine, vel officio. c. miror. d. 50. nisi per Papam, & difficulter, etiam si fit occultum, ministrare in ordine suo non potest. ca. si. de temp. ord. Episcopus tamen cum tali, in beneficio ne eget potest. capit. 2. de cle. pu. in ducl. in simplici (scilicet beneficio secundum Hostiē, quia in curato solus Papa dispensat. ar. in c. si. de cle. pu. in du. & ibi Pa. An Papa possit providere, vt sine pœna irregularitatis, clericus per se exerceat iurisdictionem, seu iustitiam secularem, vide Abb. in c. clericis. ne cle. vel mo.

I V D A E V S.

I Vdaizare videlicet seruando sabbatum, vel alias Iudæorum cœremonias, est mortale: quia pertinet ad superstitionem falsi cultus diuini, vt dicit Caiet. ibi in summa Si quis autem seruaret sabbatum, non pro ritu Iudæorum, sed alia pœna ratione, vt pro reuerentia Virginitatis Mariæ, non peccaret mortaliter.

2 Conuersum cum Iudæis, prohibitum est in lege canonica, in multis capit. de Iudæis. & 28. q. 1. cap. nullus, & cap. omnes. quantum ad assiduum, & familiarem cōuersationem, propter periculum subuersionis, & in speciali in decem casibus prohibiti est. Primo, habitare simul. Secundo, ad eorum conuiuia accedere. Tertio, simul balneari. Quarto, vocare eos pro infirmitate. Quinto, ab eis medicinas recipere. Sexto, nutrire eorum infantes in donibus eorum. Septimo, seruire eis, vt famuli. Octauo, esse eorum seruum. Nono, habere eos officia publica inter Christianos. Decimo, comedere azyma eorum. Et quoniam in mul-

tis apposita est pœna excommunicationis, vt 1. 3. 4. 5. & vlt. in d. ca. nullus. & 2. dicitur sacrilegiū. 6. & 7. committitur prelati, vt per censuram cōpellant. 9. quocumque excommunicatio serua manducitur, vt in capit. constituit. 17. quæst. 4. ideo cautus debet esse confessor, ne de omnibus his qualiter iudicet.

3 An prædicta possint fieri absq; mortali, & consequenter tolerari, est facti ambiguum. Dico tamen quod illa, quæ quasi continent conuersationem, & familiaritatem generant, vt cohabitare, & seruire eis domesticè in quouis ministerio, videtur mortalia, quia hæc habet periculum euerisionis annexum, & propter hoc facta est inhibitiō, & sic contrarietas facit contra finē præcepti, & exponit se periculo infidelitatis, quod sine mortali esse non videtur. Similiter tolerare eos in officiis publicis mortale videtur, quia hoc derogat dignitati fidei Christianæ, & ob hoc est prohibitum. Item quia per hoc causaretur nimia familiaritas, & consequenter periculum subuersionis, vt supra. Idem dico pro cōmestione azymorum. Sic enim Christiani se quasi prophanos exhibent Iudæis diuina protestantibus, & nostra abominantibus, & sic videntur mortaliter agere. Item quando contententes prædicta omnia faciunt, quia contemptus vbique damnabilis est, sed cessante periculo subuersionis, & iniuria fidei nostræ, & cōtemptu, non videtur mortale, si ex aliqua causa maxime rationabi fiant. Nunc particulariter dicamus de huiusmodi prohibitis, vt clarius intelligantur.

Comed

4 Comedere cum eis vbi cibos discernunt, nunquam licet, nisi in articulo necessitatis, secundum Vgo. in d. cap. omnes. 28. q. 1. neque eorum azyma debet comedere, quia est cibus discretiuius, ideo prohibitus, in d. c. omnes. & clericus contrafactus debet deponi, & excommunicari, in d. ca. nullus. nisi in extrema necessitate, & tunc comedet nō vt azyma sed materialiter vt panis est.

5 Mercimoniū facere cum eis nō prohibetur, nisi forte in pœnam. c. post miserabilis. de vin. sed nimia familiaritas prohibetur, à qua admonitus nolens abstinere, mortaliter peccat, vt dicit Tab. ibi. §. pri. videtur enim contemnere, & quia cōtemptus vbique; damnabilis est, ideo mortale dicitur.

6 Christiani possunt seruire Iudæis extra domos eorum, secundum Hostien. sed Panorm. in ca. Iudæi. eod. dicit quod nec extra domos assidue possunt seruire, cum textus non faciat mentionē de domo, & ita possit fieri familiaritas extra domum. Dic ergo quod possunt, dummodo nō contrahant familiaritatem cum eis, vt colere agros eorum, & huiusmodi.

7 Christianus non potest habere Iudæum seruicem sibi in domo familiariter. 28. q. 1. c. sipe. & d. cap. nullus, propter eandē rationem, alijs potest habere non familiarem, vt in cap. si Iudæos. eo. vt extra domum.

8 Nutrix Christiana filium Iudæi in domo ipsius Iudæi nutrire nō potest, secundum Pa. in c. ad hæc. de Iudæ. neque extra, secundum eundē Pa. intellige quando etiam extra domum sequeretur familiaritas, secus quando

non sequeretur, secundum D. Car. qui dicit, quod solum prohibetur in domo, per text. d. cap. ad hæc. nec episcopus potest dispensare, quod in domo nutriat secundum Car. & Pan. in cap. ad hæc. quia hæc prohibitio facta est in fauorem fidei: nisi necessitas naturalis vrgeret, quæ necessitas legi non subiacet.

9 Christiani non possunt vocare medicos Iudæos in suis infirmitatibus, neque medicinas ab eis recipere, in d. ca. nullus. possunt tamen, secundum glof. in d. capit. nullus. emere ab eis medicinalia, & per Christianos possent facere preparari: nisi secundum Vgo. propter necessitatem, vt quia nō est alius medicus, vel non est ita bonus, vel nō est qui ita bene præparet, & c. dummodo familiaritas quantum possibile est, vitetur.

10 Balneari in eodē balneo cum Iudæis prohibetur sub pœna excommunicationis, sicut cœtera vberius præscripta, ideo mortaliter peccare videntur contrafactentes, & clericis, quibus prohibetur sub pœna depositionis, secundum quod dicit Tab. ibi. §. 6. quod videtur durum iuxta prædicta, dic ergo, vt supra, §. 3.

11 Si Christianus aliquid leget congregationi Iudæorū, vel Iudæo, vel pagano etiam post mortem, anathema iudicatur. 24. q. 2. c. sanē. el. 2. nisi cogente extrema necessitate cuiuspiam, tunc enim ex misericordia licet.

12 Iudæi tam masculi, quam femine, non debent procedere in publicum sine signo in habitu, quo à Christianis distinguuntur, quod fit patēs. cap. in nonnullis. de Iudæ. Ideo malè faciunt domini hoc permittere.

F 5

13 Iudæi non possunt novas erigere synagogas, quia prohibuit est. in c. consultit. eod. tit. ne que penitus destructas reedificare, secundum Pa. ibi. possunt tamen antiquas, & ruinosas resarcire, dummodo non perdant formam antiquam. Alij autem infideles, neque erigere, neque antiquas resarcire possunt. Quomodo puniuntur, vide C. de Iudæis. l. hac victura.

14 Iudæi non possunt præfici alicui officio publico inter Christianos, nec promoueri ad aliquod ministeriū, vel dignitatē. c. cum sit. eo. tit. nec possunt doctorari, secundum Bart. in l. fi. C. de Iudæ. nec possunt habere aliquid commercium, per quod Christianis grauaem aliquod possēt ingeri, secundum Panor. in cap. ex speciali. Hoc enim Iudæis, & paganis prohibitum est, cum Christi sint hostes.

15 Iudæis prohibiti sunt, ne in tribus diebus ante pascha, ostia, vel fenestras aperta teneat, vel exeat in publicum. cap. nonnullis. eod. tit. etiā ne teneant decimas prædiales ecclesiis, sed soluant. cap. terris, extra, de deci. Nec testimonium dicant contra Christianum. capi. Iudæi de testi. quia ab omnibus actibus legitimis repelluntur. c. alieni. 2. q. 7. nisi in casu hæresis. c. contra Christianos, de hære. lib. 6. ne possint conuenire Christianum apud iudicem Iudæum, licet possint eligere arbitrum Iudæum in causa civilī. C. de Iudæ. l. Iudæi. Sententia tamen per Christianū debet exequi. vt ibi patet.

16 Si Iudæus emat Christianum in seruum, vel qualitercunque acquirat, statim efficitur liber, nullo pretio dato, cap. mancipia.

d. 35. si verò non Christianū emat ad sibi seruiendū, & velit effici Christianus, similiter efficitur liber, sine pretio dato. c. fraterni tatem. d. 54. Si autem talem non Christianum, tantum causa mercionij habet, & infra tres menses à die emptiōnis, secundum Host. c. fin. de Iudæ. vel à die qua petiti fieri Christianus, secundū Pan. ibi. c. 1. non exposuit venditiōni, liberatur: secus si exposuit, quia non liberatur nisi datis Iudæo 12. solidis auri. Quomodo in telligatur illi solidi, vide ibi Pa. & C. de fuisse. prapo. & archa. l. quotiens iniquæ.

17 Iudæi non possunt vsuras exigere, & exactas debent restituere. de vsu. c. post miserabilem. & cogi per principes, & si nō restituant, expelli, ibi in d. c. post miserabilem. Non tentent aliquod contra fidem Christianam. cap. si Iudæus. eodem titu. ne circuncidant quemquam non suæ nationis, & est pœna perpetui exilij. C. man. leg. vnica. ne accipiant per Christianas in vxores. C. de Iud. l. ne quis. Non fidem Christianā impugnet peruerio dogmate sub pœna iangnis, & pœna ignis feriantur, si quemquam volentem effici Christianum, aliquo furore imperit. C. de Iudæ. l. Iudæis. Vide aliquid suprā, Infidelitas. §. 10. Bellum. §. 41.

18 Iudæos Christiani non debent cogere ad fidem, in cap. sicut. de Iudæ. nec eorum pueros iniuitis parentibus baptizare, suprā baptisimus. §. 68. non offendant eos in persona, nec in rebus, sine iudicio terreni iudicis, in d. c. sicut. Non impediunt eos in suis obseruantis, dummodo nil faciant in opprobrium nostræ fidei, cap. qui syncera. d. 45. non exigant ab

cis

eis coacta, & non consueta seruitia, in dict. capit. sicut. quod non inuadant eorum cetera, nec exhument corpora eorum, in d. cap. sicut. non diebus sabbatorū trahant eos ad iudiciū. l. die sabbati. C. eod. tit. Si conuertuntur ad fidem, non spoliuntur bonis iuste acquisitis, nec eorum successores. cap. Iudæi. el. 2. eod. tit. non prohibentur conuerti ad fidem, etiā quod sint serui Christianorum. ar. duz sunt. 19. quest. 2. remanebunt tamē adhuc serui Christianorum, quia seruitus est approbata de iure diuino, ciuili, & canonico. capitu. si quis. 12. quæstione secunda, sunt tamen mitius quam alij serui tractandi. ar. in capitu. tuas. de ma. & obed. Non perdunt agnationem suam, vnde succedere debent atinentibus suis.

19 Iudæus antequam baptizetur, debet relinquere omnia acquisita per vsuram, & alios illicitos modos. capitu. Iudæi de con. d. 4. licite acquisita potest tenere, in d. cap. sicut. nec debet statim baptizari, sed aliquo tempore differri, vt experiatur eius recta voluntas, in d. ca. Iudæi. nisi necessitas urgeat. Est enim statutum, vnde per 40. dies experiatur. Vide in d. capit. Iudæi, & per capit. ne quod absit. de consecr. dist. 4. vbi erat statutum, quod per 8. menses expectaretur. Primò, restituit vsuras, vt diximus, deinde in fide instruitur, & illius perseverantia experiatur, ne repetente illo seruore, ad vomitū redeat.

I V D E X.

I V D E X omnis, vel est ordinarius, vel arbitarius, vel delegatus, vel subdelegatus, & omnes ad ista reducitur, ex doctrina S. Tho. secunda secundæ.

quæstio. 67. ar. 1. & de verborum signific. ca. forus. & quilibet, cui non est prohibitum, potest esse iudex. ar. cap. cum apud. de spon. Prohibentur autem surdus, mutus, perpetuo furiosus, impubes, fœmina, seruus, & communicatus, confanguineus rei, inimicus actoris, vel alia causa suspectus, & imperitus, seu illiteratus. De his Panorm. in ca. schismaticus. de rescript. Contra tales potest fieri exceptio.

2 Solent iudices in his specialiter peccare, videlicet scienter iniuste iudicantes, vel ex ignorantia, quam potuerunt vitare studendo, vel consulendo. Secundò, quando iudicant non seruato iuris ordine, maxime in essentialibus necessariis (vt puta) cum sufficientibus testibus, & huiusmodi: etiam quòd iuste iudicent. Tertio, quando vsurpant officium, iudicantes personam non sibi subditam, vel de occultis, quæ tantum nouit Deus, vel quæ non possunt probari. Quarto, si remittunt pœnas, non punientes maleficia, ex amicitia, vel auaritia, vel alio malo respectu: vnde grauius læditur respubli. & ipsi sunt rei omnium malorum, quæ sunt, propter suam indiseretam pietatem. Quintò, quando differunt administrare ius, præcipuè petium, quia etiam nō petuum facere tenentur, & inuigilando, republicam malis hominibus purgare, & de omnibus damnis exinde parti exortis propter eorum dilationem, vel negotiationem iustitia satisfacere, & in omnibus prædictis mortaliter agit, vt dicit Caie. ibi in summa, quæ committant iniusticiā, quæ ex suo genere mortalis est, quia

contra

contra ius diuinum, humanum, & naturale est. Et ex hoc, quasi infinita committunt peccata, secundum causas quas tra&ant. Peccata etiam si non seruant recta statuta ciuitatum, & leges, maxime quando iurauerunt seruare. Dicamus nunc magis particulariter, vt eorum culpa magis appareant.

3 Iudex non potest ordinari iudicare sine actore, cap. legitimus. de accus. sed bene extraordinarij. Aliquando euidentia facti accusat, vt quando iudex videt, & in inquisitione infamia tenet locum accusatoris. e. euidentia. de accusatio. In denuntiatione non proceditur contra reum, sed pro reo ad correctionem, ideo non requirit accusatorem, secundum Thom. secunda secunda q. 67. supra. Inquisitio. §. 6. Denuntiationo §. 2.

4 Iudex in causa ciuili non potest compellere partes ad compositionem, nec etiam principes, ordinarij. in l. ff. de no. operis. nun. nisi lis esset nimis longa, & ita perplexa, quod de facili finiiri non posset. c. placuit. §. d. Nec cum bona conscientia. Potest absolute reducere partes ad compositionem, quando iura partium sunt clara, vt quia conclusum est in causa, & iudex scit pro qua parte debet ferre sententiam, secundum Ioan. Andr. nisi quando iura partium sunt ignota, secundum Specu. vt dicit Pa. in c. si de transac. vel ex aliis circumstantiis posset facere, vt quid aduersa pars, quz ius non habet, est potens, & posset appellare, & sic alteram partem pauperem multum ledere, & tunc pre sumitur quod melior est compositio, & sic potest hortari ad com

positionem, cum melior sit, quam litis prosecutio.

5 Iudex ex debito officij tenetur purgare prouinciam prauis hominibus. l. congruit. ff. de offi. praefi. quod si non facit, tenetur de negligetia. Quomodo debet inquirere delicta, vide Bal. in l. Gallus. ff. de libe. & posthu.

6 Iudex ordinarius, vel delegatus ecclesiasticus, iudicando, pro suo labore de iure canonico nihil potest petere. de vi. & ho. cle. c. cum ab omni. & per Pa. & Io. And. ibi de delegato, & de ordinario. Et etiam gloss. in c. non licet. ii. q. 3. Et si aliquid receperit praeter comestibilia, & potabilia quae in paucis diebus consumi possunt, tenetur restituere, nec potest liberari ex remissione dantis. ar. in d. c. statutu. de rescri. li. 6. Et si restituit in fraude, vt inde tergo donetur, non liberatur, secundum glo. in d. c. statutu. Secus est, quando sine fraude facit, & ille post iudicium factum liberat ter donat, & uatur secundum d. gl. De iure vero ciuili, ordinarius secularis petit sportulas nec alud potest petere. ca. offerat. 3. q. 3. quae sportula, id est, munera, quae, vel quanta sint, a lege non est definitum, vt authen. generaliter. c. de epis. & cle. Delegatus iterum etiam a principe, quando causa excedit centum aureos, non habet nisi 4. aureos, duos a principio, & duos in fine, quod si non excedit, nil habet. Auth. de iudicis. §. ne autem labor. exceptis comestibilibus, & potabilibus, secundum glo. in d. c. cum ab omni. si liberaliter sunt oblata, & in paucis diebus consumptibilia, secundum glo. in d. c. statutu. omnia autem alia munera iudices omnes accipere prohibentur,

bentur, quantum eunq; parua. ff. de offi. praefi. l. plebiscito. & accepta tenentur restituere, siue receperint, vt iudicem, siue vt causam expedian. capitu. exigit. de censibus. libro sexto. supra, dominus. §. vltimo.

7 Alij officiales inferiores, & nuncij, maxime quando non habent reditus deputatos, possunt recipere secundum consuetudinem. Assessor vero salararius, si aliquid recipit, tenetur restituere. ar. in d. c. cum ab omni. supra, dominus. §. 13.

8 Si iudex secularis extra domum habet proficisci, & etiam testes, possunt petere expensas, etiam si sit ecclesiasticus delegatus, in d. c. o. capitu. statutu. & 4. quae §. 5. venturus. quia nemo cogitur militare sumptibus propriis: cum moderamine tamen tali, ne partes enormiter laedantur. ar. io. q. 3. capitu. illud. Delegatus vero ordinarij ecclesiastici, cum proficiscitur, habet expensas pro vietu, & vieturis equorum, & huiusmodi: nisi sit delegatus ad causarum vniuersitatem, vel ad vni, & maliciose, quia tunc ordinarius prouidebit de proprio. arg. in c. inter caetera. de offi. ord. non autem ordinarius ecclesiasticus cum proficiscitur habet expensas, nisi cum proficiscitur pro consecratione ecclesiae, vt in capitu. cum sit Romana. de simo. vel cuius visitat prouinciam suam. cum Apostolus. de cen. lib. 6. Si tamen delegatus ecclesiasticus non habet reditus, vel beneficium ecclesiasticum vnde viuat, potest petere id, quod posset iudex delegatus principis, vt dicit Pa. in d. c. cum ab omni.

9 Iudex ordinarius, aut delegatus, quando potest petere expen

sas, non tenetur computare illas, quas domi fecisset, secundum Pa. in d. cap. cum ab omni. & haec opinio est benignior, licet gl. in eodem c. dicat quod tenetur. Haec opinio est securior, altera vero magis vera. Consuetudo, quae datur sportulae ordinario, & delegato, siue praecesserit exactio, siue non, non excusat eos, secundum Pa. in d. c. cum ab omni. per illum text. licet Car. in d. c. statutu. in in cle. de electio. dicat quod excusat quando non praecessit exactio, & quod possunt cesselli ad obseruandum laudabilem consuetudinem, allegans c. ad Apostolicam. de simo. Sed illud c. loquitur in spiritualibus, vbi videtur se obli gari, quia est suus parochianus. concordat Barol. in cum de in rem ver. off. de viu.

10 Iudex ecclesiasticus ordinarius, non potest pro assessore petere salarium, quia ipse tenetur scire canones, de quibus agitur coram eo, ideo si nescit, prouideat de suo. Delegatus tamen cum indiget verò assessore, potest petere, cessante omni fraude, in d. cap. statutu. §. assessore. quod si fraudulenter petit, vltima mortale, tenetur restituere. Potest tamen petere pro notario, dummodo non participet in lucro in d. c. statutu.

11 Dans aliquid iudici, vt ei corumpat, non potest repetere illud, secundum Pa. in d. c. cum ab omni. in gloss. quia turpitudine ex vtroque est, si dedit, vt in istam debent sententiam, quia alia: nolebat dare, vel ne det iniustam, vel vt ius suum conseruet, quod licet, quia redimit vexationem suam, secundum Panor. vbi supra, potest repetere. c. nemo. de simon. quia hic non stamus praesumpt

- sumptioni, sed veritati. Si autem dedit, vt simpliciter iudicet, non reperere poterit, nam principalem causam amittit. ff. de condi. ob cau. l. 2.
- 12 Iudex ecclesiasticus quicumque, qui contra iustitiam in grauem alterius partis in iudicio quicumque facit, per gratiam, vel fornicationem, puta per pecuniam, & suspensus est per annum ab executione officij, & debet condemnari in quantum læsit partem, & si durante suspensione se ingerit diuinis, sit irregularis, nec potest dispensari, nisi per Papam. capitu. cum etenim. de re. iur. libr. sexto. Peccat etiam in hoc, cum cõtra iustitiam agit, & grauitur.
- 13 Habens causam iustam, & dās iudici pecuniam, vt iudicet pro se, quia aliter non vult iudicare, non peccat, quia redimit suam vexationem, secundum Panorm. in d. capit. cum ab omni. Nec est simonia, quia non dat temporale, vt acquirit spirituale: quia iam ius, quod redimit, habebat. Secus esset si per sententiam de nouo acquireret. supra, §. ii. concordat Glof. in capit. vendentes. i. quafitio. i.
- 14 Iudex tenetur ad restitutionem parti læsæ, si ex eius negligentia, dolo, vel lita culpa damnum aliquod incurrat, secundum glof. in capitu. quoniam contra. de probat. lbi Pan. dicit esse verum in foro anime, quia ex sua culpa proximi damnificat. Aduocatus. §. ii. Secus est in delegato, qui ex obedientia iudicatur sicut scit, & informatur ab assessore, dummodo faciat bona fide, nõ tenetur ad aliquid, etiam quod iniuste iudicatur, sed assessor tenetur. l. 2. ff. quod quisque iur. Dummodo non fuerit negli-
- gens, nec in dolo in eligendo assessorem, qui reputatur sufficiens, & bonus, & ita creditur, aliis non excularetur. Negligentia autem facit iudicem culpabilem, quando causam finire negligit, vel habere notariũ, vel aduertere quid scribatur, vel de aduocatis, vt tenetur, non prouidet, non curat studere pro casibus occurrentibus, & pro his, quæ ad officium suum pertinent. Sed multo plus dolum facit eum culpabilem, & teneri de omni damno. C. de pœnitent. iud. l. nouo iure. Si est iudex ecclesiasticus ordinarius, vel delegatus, & talia agit contra conscientiam, & iustitiam, est suspensus per annum ab executione officij, per cum etenim. de regu. iur. lib. 6. vt supra. §. 12.
- 15 Iudex secularis tenetur iudicio ecclesiastico prestare brachiũ seculari, quando eius subditus resistit de facto contra ius: secus si de iure, & ille ad superiorem appellauit. Panor. in capitu. i. de offic. iudic. Idem quando vexat exemptum ostendentem suam exemptionem, non tenetur iura re. Et not. secundum Feli. in cap. i. de spon. quod quando iudex ecclesiasticus potest per se exequi, nõ debet vocare tale auxilium, quia iura dicunt dum loquuntur de hoc auxilio, si opus fuerit, vel necesse.
- 16 Post latam sententiam definitam, iudex nõ potest illam mutare, nec corrigere, licet si sit de maioribus, possit eam declarare, secundum Panorm. in capitu. i. de postula. in glof. non autem si sit de inferioribus, & arbiter, secundum eundem. Interlocutoria autem bene potest corrigere, & reuocare. in c. qualiter & quando. el.

- do. el. i. de accu. Excipiuntur inquisitores, qui sunt prouilegiati. in cap. vt commissi. de hare. libr. 6. & in gl. infra. ver. mutandi, supra, Arbiter. §. 19. infra, sententia. §. 3.
- 17 Iudex non condemnans partem aduersam in expensis, si fuit petitum hoc ab altera parte, tenetur de suo restituere. C. de iudic. l. sancimus. quod limitat glof. in capitu. si. de rescip. Et nõ. quod iudex iurat iudicare secundum quod sibi videbitur, id est, secundum bonum iudicium, optimè tibi gibus informatum, & non vt sibi placet, secundum Panor. in cap. i. de postu. in glof. verbum enim, videtur, rationis discursum importat.
- 18 Iudex secularis nullam iurisdictionem potest habere in clerico, vel persona exempta, neque in ciuilibus, neque in criminalibus. C. de episco. & cleri. authent. statutuimus. Vnde clerici nõ possunt in suum iudicem consentire, nisi sit persona ecclesiastica, & de cõsensu episcopi sui. capitu. significasti. de foro competent. Nec exemptus potest renuacare prouilegio exemptionis, vt dicit Pa. in d. i. de capitu. significasti. quia exemptio non fuit indulta in merum fauorem exempti, sed etiam in fauorẽ superioris, ex quo infert Pa. ibi, quod episcopus nõ potest aboluere exemptum ab excommunicatione, etiam quod renuacaret exemptioni, & multo fortius moniales, quia fortiora prouilegia communiter habent, & cautela validiori defendenda sunt.
- 19 Si clericus conueniat laicum coram iudice seculari, & secularis reconueniat clericum, & iudex ferat sententiam in ciuilibus contra clericum, tenebit sententia, quia factus est ius iudex per reconuentionem. de mut. peti. capitu. i. & 2. & 3. q. 6. 8. capitu. cuius agendo. Criminaliter autem non potest reconueniri. capitu. negenda. 3. quafitio. 2. Intellige communiter, quia fallit, quando clericus est traditus curie seculari, & quod interuenit episcopalis autoritas. glof. autem summaria, quæ ponit 2. quafitio. i. in principio ponit duos alios modos, vi delicti in causa feudi, & quando est incorrigibilis. capitu. nec iur. c. 17. d. dicitur quod ad monachos si interueniat Abbas liti clerici. vide Pa. de iudic. ibi. c. at si clerici.
- 20 Si clericus, qui communiter pro laico habetur, capitur a iudice laico propter maleficium, & deprehenditur cum tonsura, & habitu clericali, debet inconuenienter restitui curie ecclesiastice, cum cognitione causæ de clericatu probante aduersario, si verò ante deprehensionem se gerebat pro laico, & sic communiter habebatur, etiã quod tempore deprehensionis fuisset in habitu clericali, non est restituendus, donec de clericatu fidem se cerit, interim processus iudicialis quiescat. in c. si iudex. de sententia excommu. in sexto.
- 21 Inchoato processu contra aliquem, si illo interim fiat clericus, nil prodest allegare clericatum. ff. de iudic. l. si quis postea, tam in text. quam in gl. quantum ad executionem in rebus fiendam, quod autem persona capi possit, detineri in carceribus, & decapitari, fieri non potest, cum persona clericalis sit exempta, nisi prius degradetur. Idem dic de omni religioso professo,

seſſo, qui mortuus est mundo. I. Deo nobis. C. de epifco. & cleri. niſi profefſem in carceribus faceret, vt notat. Ioannes Andr. ibidem.

21 An delegatus Papæ delinquēs in ſua delegatione poſſit coram ordinarijs loci cōueniri, vide Pa. in c. ſi. de reſcrip. & Ioan. An. ibi. & Authenti. in qua provincia. C. vbi de cri. agi oportet.

23 Laicus, laicum ſub Papa in re ciuili conuenire non poteſt. Pa. in capit. licet ex ſuſcepto. de for. compe. niſi ex conſuetudine. cap. ſi clericus. de foro compe. vel in terriſ ſubiectis eccleſiæ, & ad iuriſdictionem temporale, vt ibi. vel quando cauſa ſpectat ad iudicem eccleſiaſticam de iure. ca. pitu. rna. de ord. cog. vel quando vacat Imperium, & cauſa ad Imperatorem ſpectat, vt in d. cap. licet. vel propter principis negligentiam in miniſtranda iuſtitia. in d. cap. licet. vel quando imperatratr à perſona miſerabili, vel oppreſſa. de foro compe. capitu. ex parte B. vel quando iudex in provincia nō habens ſuperiorem allegatur ſuſpectus, vel non vult iuſtitia facere, vt not. in authen. col. 9. vt differen. iudi. au. ſ. r. & 2. vel in cauſa reconuentionis. 3. quaſtio. 3. capitu. cuius in agendo, vel in cau. mortuariorū à defunctis reſitorum. authen. de eccleſia. tit. ſ. ſi autem. col. 9. vel ſi iudex inuocat auxilium eccleſiæ. 23. q. 5. c. adminiſtratores. vel ratione adminiſtrationis aſſumptæ à laicis, vt not. in c. iudicatum. d. 80. vel ſi homines laici indēbitē collectentur. r. q. 2. cap. eccleſiaſium ſeruus. vel ſi non fit iudex, vel ſuperior in provincia, auth. vt differen. iudic. ſ. ſi verō contigerit. col. 9. vel ſi naſcitur am-

biguaitas, & magna difficultas inter iudices. capitu. per venerabilem. qui ſi. ſint leg. vel quando agitur per viam denunciationis Etuangelica. cap. noua. de iudic. vel quādo cauſa profana eſt annexa cū cauſa principaliter ſpectante ad eccleſiam, cuius exemplum ponit glo. de dote. in capit. de prudentia. de don. iter. vir. & vxō. Vide de prædictis Panormi. in dicto capitu. licet. & prædicta ſunt vera de iure, ſed de plenitudine poteſtatis, omne ius ſub Papa verſari poteſt, quia omnium eſt iudex, ſeruans omnia iura humana ſuo peſtore, &c. Eſt enim verus Chriſti vicarius, & omnium paſtor.

24 Iudex debet eſſe peritus. cap. ſciſcitatus. de reſcrip. vt quærem ab alijs non habeat, quicquid em oporteat loqui. cap. ex lite ris. de conſang. & affinita. & ſi ſit illiteratus, habeat tamen peritiū iudicandi, & tunc poteſt eſſi cauſa committi. C. de iuriſd. omni. in l. certi iuris. Sed iudex. maxime eccleſiaſticus, eſſe non poteſt, niſi peritus ſaltem mediocriter in iure. c. cum nobis olim. de elec. Ex quo inferit Panor. in d. c. ſi iſcitatus. quōd contra iudicē delegatū poteſt excipi, quōd non poſſit eſſe iudex, quia eſt illiteratus, & non habet iudican di peritiū. Cum igitur religioſiſ imperitis, à ſede Apoſtolica cauſa committitur, poteſt contra eos excipi, quōd iudices eſſe non poſſunt: niſi quando certa perſona daretur. Quoniam & aliqui religioſi in iure periti reperiuntur.

25 Quando mandatur iudici, vt ſimpliçiter, & purē iudicet, propter hoc non remouetur ordo iuris, ſed tantum pernicioſa ſubtilitas.

tilitas. Ad hoc gloſ. in cle. ſepe. de verb. ſignifi. in verbo, ſimpliçiter. Si verō dicatur, vt procedat ſine iuris ſolennitate, cenſetur amota ſolennitas iuris ciuiliſ, & canonici, non autem diuini, & iuriſgentium, ſecundū Pan. in c. de iudi. Vnde ea remouentur, quæ ſunt iuris poſitiui. Ideo infames poſſunt eſſe teſtes, & perſone reprobatæ: requiruntur tamen duo teſtes, citatio partis, &c.

26 Si dicatur quōd iudicet ſicut vult, ſecundum Pan. ibi, intelligitur dolus excludi tū: imo iudex alteri tollere non poteſt ſine cauſa, nec contra ius naturale, vel contra æquitatem. Quod idē eſt, in cle. paſtoralis. de re iudic. Si verō dicatur, iudicet ſecundum veritatem, & æquitatem, ſecundum Pan. in c. literas. de iur. cal. debet ſeruare ſolennitates, & rigorositates iuris poſitiui. Melius tamen videtur dicere domi. Antoni. quōd non tenetur ad rigorofas, propter hoc verbum, æquitatem: per quod videtur, quōd iuris apices non tenetur ſequi, non tangentes veritatem negotij, ſed ciuilia iura ſeruare, relictis ſolennitatibus.

27 Si dicatur, iudicet, vt ſibi videbitur: iudicare debet iudicio intellectu, cui congruit hoc verbum, videbitur, ſecundum Pa. in cap. i. de iudi. Idem ſi dicatur, relinquo arbitrio, vel iudicio, vel prudentia tua, quia tunc denotatur arbitrium boni viri, ratione regulati, ſicut cum aliquid ſicut. vſum fuerit. Similiter cū dicitur, vt placuerit, vt exiſtinauerit, &c. importatur arbitrium prædictum, non nuda voluntas. in l. ſidei commiſſa. ſ. quanquam. ſi. de lega. 1. Pan. in c. a. de conſi-

Eſt text. eſſ. gl. in c. 3. de cor. vitia. 18 Si dicatur ſine ſtrepitu, & figura iudicij, tunc omitti poſſunt omnia, quæ non ſunt de iure gēturæ, vel naturali. Vide in cle. ſepe. de verbo. ſignifica. Si dicatur ſummariē, intelligitur vt breuiter fiat, comprehenſa tamen tota negotij ſubſtantia, & non omiſſo aliquo de ſubſtancialibus: ideo debet formari libellus, cōteſtatio liſi, ſentētia diſinitiuā dari. Si dicatur de facto, vel poſſiſtoſis rmmliſ, & apicibus iuris, vel de plano, &c. Vide Au. floren. 3. part. rit. 9. ca. 15. Ex dictis elice, quōd ſi quis padum facit cum ſuo factore, quōd dabit ſalarium prout ſibi videbitur, dare tenetur ad arbitrium boni viri, ſecundum quōd alij factores conſueuerunt habere, & non pro ſua voluntate tantum. l. quōd ſi no. li. ff. de adit. edit. ſ. quia aſi. dua. Secus eſt, quando addita fuſſent aliqua verba reſtrictiua nudam voluntatem ſignificantia: vt ſi dixit, & ſed ſecundum quōd mihi placuerit, nec plus nec minus, nec volo quōd poſſis aliquid allegare, &c. tunc non tenetur niſi ſecundum quōd vult, quia ſcienti, & volenti, non fit iniuria, nec dolus. Et prælatum quando poteſt diſpenſare in aſu ſteritatis, vt ſibi videtur, intelligitur tamē voluntate ratiōne regulata, & non nuda: Idem quando compromittitur in arbitrio, vt eſt videbitur.

29 Iudex ſecularis poteſt iudicare de his, quæ ſunt peccata, vt de furſiſ, vſurſiſ, & huiſmodi. Pan. in cap. cum ſit generale. de foro compe. & coram eo poteſt obici de iuramento, quando non vertitur dubium de eius validitate, ſp. in c. rex debet. 23. quaſt. 51.

Si verò dubitatur, an prædicta sint peccata, vel ne, ad ecclesiam pertinet iudicare, qui filij sint legi, cap. per venerabilem. & cleynica, de usu. Nisi in crimine hæreticis, de quo nullo modo se debet intrinsecere, & nulli aliud excipitur, secundum Panor. nisi in dubio. Quomodo autem iudex ecclesiasticus habens temporalem iurisdictionem, debet iudicem habere, supra, Irregularitas, s. 18. Quomodo malus iudex peccat iudicando subditos. 7. Correctio, s. 10.

30 Iudex tenetur compellere aduersarium ad præstandum cautionem de non offendendo agorem, vel suos, quando verisimiliter timens implorat eius officium. Item text. in l. denunciamus. C. de his qui ad eccle. consu. & ibi per Cynum, & cap. de benedictio, 32. quest. 1. & in cap. literas. in fi. de resti. spol.

31 Iudex non potest totaliter relaxare pœnas reorum, quia secundum Tho. secunda secunda, questio. 6. a. 7. impeditur. Primum, ex parte accusatoris, ad quæ aliquando pertinet ius, vt res puniatur, vt ratione iniuriæ illatæ, tunc non potest remittere, quia tenetur ius vnicuique reddere. Secundo, ex parte reipublicæ, ad cuius bonum spectat, vt malefactoris puniantur, ideo inferiores iudices non possunt pœnas taxatas à superiore remittere. Superior verò potest, cum viderit expedire, & cum passus iniuriam, vel ius suum remittere, & etiam si nolit, & hoc bono communi expediat, potest princeps: nec inferior minuere potest pœnam taxatam in iure, quando certa, sicut potest princeps, neque augere, si ius pœ delegatus

procedens ordinariè, vt not. in cap. de causis. de offic. delegatus. si procedat vt extraordinarius. l. quid ergo. ff. de his qui no. infam. & Panor. cap. 2. de emp. & venditio. Si verò pœna non inuenitur taxata in iure, committitur iudicis arbitrio, ca. fin. de tranlla.

32 Si quis accusatus sponte, & non metu probationum confiteatur, de mente vtriusque iuris est, vt pœna dimittatur, vel minuat, nisi animæ, vel ecclesiæ periculum immineret, secundum Hostien.

33 Augenda est aliquando pœna ad terrorem ceterorum, qui ad culpam proueniunt, quia multis grassantibus, opus est exemplo. Iur. facta. ff. de pœ. s. fina. Et hoc secundum Angel. modo quo de diminutione dictum est. Sed melius est, dicere posse fieri indistinctè, secundum alios.

34 Pœnam dimittens in casu non sibi concessio, vel dimittens, secundum Thom. supra, tenetur communicari, vel accusatori, si ad eum pertinebat vt puniretur, si verò auxit, tenebitur reo, si tamen ius rationabili causa fecit.

35 Nullus iudex Christianus confessionem negare debet parato facere debitum suum, & petenti, secundum Pet. de Palu. 4. sentent. distinct. 22. etiam si timeret pœneretur, quia vtilius seandem nasci permittitur, quam veritas derelinquatur. c. qui secularizauerit. de re iud. nisi crederet hoc spe ereptionis fieri, & non ex deuotione: quod potest præsumi, quando non petiit incurrere, & post petit sub furca, vel ante patibulum. Cum etiam relaxatis cœcedatur penitentia, & viaticum, si petant.

I V D E X.

36 Si iudex nouit aliquem esse in veritate innocentem, & tamen testes probant, & aduersarius instat, debet illum condemnare, secundum Thom. secunda secunda, questio. 67. ar. 2. & questio. 64. ar. 4. vbi dicit, quod iudex in iudicando debet sequi legitima documenta, per instrumenta, testes, & huiusmodi, magis quam in id, quod ipse nouit, tanquam priuata persona. Potest tamen iuari ex priuata cognitione, vt cautius discutat probationes, & inuestiget earum defectum, quas si non potest iure reprobare, nec modum liberandi innocentem inuenit, debet eum ad superiorem mittere si habet, & possit. Si autem non vult vel non potest mittere, & pars instet, debet ipsum condemnare, quia talis, etsi secrete sit innocens: non tamen in foro extrinseco, nec iudex illum occidit, sed testes, & iustitia, cuius ipse minister est: nec tenetur renuntiare officio si non vult. Debet tamen facere omnia que scit, & iuridicè potest, vt saluet innocentem. Hanc viam sequitur Caie. ibi. secunda secunda, q. 67. a. 2. & vniuersaliter doctores, que determinatio ortum habuit ab Amb. super, Beati immaculati. ideo tenenda tanquam vera, & iusta.

37 Carnifex occidens innocentem, quem scit iuste non condemnatum, non valens subterfugere sine inobedientia, non peccat per eandem rationem, que exequitur iustum iudicium. Similiter si dubitat de sententia iniusta, non peccat, quia ipse non interest dicere superioris iustitiam, secundum Thom. secunda secunda, questio. 64. a. 6. ad

3. Si verò sententia contineret intolerabilem errorem, quem ipse sciret, vt si quis condemnaretur ad mortem, quia coluit Deum, vt sancti martyres: tunc nullo modo potest exequi fine peccato mortali, & alij ministrari eodè modo cooperatis in mortem innocentis, peccant. Magis debemus obedire Deo, qui dicit innocentem occidit non debere, quod principibus.

I V D I C I V M.

1 Iudicium factum à iudice ex leui suspitione, de aliquo graui, secundum Thom. secunda secunda, questio. 60. a. 3. est peccatum mortale: secus ex violenta suspitione. ca. dicit Dominus. 32. questio. 1. & hoc quantum ad exterioris iudicium, ad quod iudex procedit. Temerarium est enim aliquem ex leui suspitione condemnare.

2 Iudicium debet fieri secundum leges scriptas, quia iudicium nihil aliud est, quod definitio eius, quod est iustum. Fit autè aliquod iustum, vel ex iure naturali, vel ex iure positivo. Leges autè scribuntur ad vtriusque iuris declarationem. Ideo iudicium secundum leges scriptas procedere debet, secundum Tho. 5. ar. 5. dummodo talis lex non deficiat à iusto naturali, vel positio: quia si lex scripta contineret aliquid contra ius naturale, esset iniusta, nec vim obligatiuam haberet, nec verè recideret lex, sed legis corruptio, ideo secundum eam non esset iudicandum.

3 Non semper iudicandum est secundum verba legis, sed magis secundum intentionem conditoris legis, qui si adesse in aliquibus casibus, aliter definiret: & tunc recurrendum est ad equi-

ratem rationabilem, quia ratio est anima legis. ff. de bonis dam. l. cum ratio. & ubi habemus legem & rationem, potius inmittendum est rationi, quam legi, secundum Bartol. in præf. ff. vlti. alleg. glof. in l. adeo. Quod sentit dominus Angel. dicens, quod allegare legem, ubi habemus rationem, nihil aliud est, quam mentem confundere. in consil. 33. Non tamè semper propter æquitatem debemus recedere à lege scripta, secundum Panormit. in cap. fna. de tranf. quia iudex non debet esse clementer lege, vel videri authentici. de iudi. s. oportet. col. 6. Si tamen necius, nec æquitas sunt scripta, seruetur æquitate, vt in d. cap. fna. sicut etiam in his, quæ relinquuntur in arbitrio iudicis, sequenda est æquitas, vt dicit Innocent. in ca. 1. de consil. Quod si alterum tantum est scriptum, hoc seruetur: si vtrunq; seruanda est æquitas, si in specie est scripta. Si autem in genere est scripta, & ius in specie, seruetur ius, quia species derogat generi. Si vtrunq; æqualiter est scriptum, præferenda est æquitas, vt communiter dicunt doct. & bene.

4. Iudicium redditur iniustum quandoque, quia iudex non est competens, (puta non habet auctoritatem super reum, quandoque ratione personæ agentis, vt quia est minor, vel excommunicata, & huiusmodi, quæ agere non potest, nisi in certis casibus expressis à iure: quandoque quia agit de re, quæ sub tali iudice tradari non potest. Multæ enim personæ sunt, quæ vocari in iudicium non possunt. Tab. ver. Iudicium. s. 7. quas iudex debet scire, nec citet, & citā-

do peccet.

5. Si pupillus vocetur in iudicium, & nullus eum defendat, iudicium erit nullum. l. contumacia. ff. de re iudica.

6. Mulier non potest vocari in iudicium, nisi in casibus in iure expressis, contra eius scilicet voluntatem, secus quando vult. c. mulier. de iud. lib. 6. Casus autem expressi sunt, in causa criminali. ff. de pub. iud. l. p. in ferendo testimonium in causa criminali, quādo potest admitti, infra, Testis. s. 1. & quando est tutrix filiorum, & non vult ad eum constituere. infra. de cura. s. vlti. Non autem mulieres religiose, etiam si vellent, possunt vocari personaliter in iudicium. vt in d. cap. mulieres. Et si contra præmissa citentur, totum est irritum ipso iure. in d. c. mulieres. Et pro vera causa, iudex ad eas pro testimonio ire, vel mittere debet, in d. cap. mulieres. & fingens casum, vt iudex vadat ad illas, est excommunicatus. 3. Excommunicatio 84.

7. Multis modis peruertitur iudicium, in ca. quatuor. u. q. 3. videlicet timore, cupiditate, odio, & amore. Si iudex nocte procedat ad litis contestationem, cum lumine candelæ, vel sententiæ prolationem, licet non debeat facere, vt in cap. consuluit. de offi. deleg. valet quod agit, dummodo non adit aliud impedimentum. Multa enim prohibentur fieri, quæ facta tenent, de reg. iur. c. ad apostolicam. Et licet iudex ordinarius non possit vltima de sue officii iudicare, vt in l. eum qui. ff. de iurisd. omni. iudic. si tamen iudicat, sententia tenet. I. meminisse, de offic. proconsul. Delegatus bene potest, in d. ca. consuluit. Iudicium quomodo

quomodo debeat incipi, & finire. Sil. ibi, quæstione 5.

8. Temerarium iudicium dicitur, quando quis sine sufficienti certitudine iudicat de intentione, seu animo proximi, & est peccatum, quia nemo debet assertiue definire in animo suo, quod nescit, præsertim in alterius præiudicium. Et si hoc modo iudicat proximum de mortali, mortaliter peccat, si de veniali, venialiter, quia sine sufficienti causa despiciat proximum, & in suo corde dat illi iniuriosum locum, absque rationabili causa, quod facere non debet. No. quod aliud est iudicare de facto, aliud de persona. Si quis audiuit verbum turpe, & iudicat hoc secundum se esse peccatum mortale, non est temerarium iudicium personæ, ideò nec mortale: si autem iudicat dicentem tale verbum peccate mortaliter, tunc est iudicium personæ, & temerarium, & peccatum mortale: quia non habet sufficientem rationem ad hoc iudicandum. Potuit enim proferre verbum illud turpe, proferretur ex leuitate, vel ex surreptione animi, etiam sine peccato mortali. ex Caiet. ibi, in summa. Temerarium iudicium est malum, quia sic iudicans, officium sibi non competens usurpat, quia non est dignus iudicare alteri, quia est ignorans, & quia hoc prohibet, Match. c. 7.

I V R A R E.

Iurare, est Deum in testem vocare, secundum Augu. in quodam ser. de periurio. & est actus latricæ, quo Deum honoramus, secundum Hieronymum super Martihæum, quod quidam Canonistæ ita definiunt: Iuramentum est affirmatio, vel negatio de aliquo

licito, probabili, & honesto facto, vel sciendo, sacre rei attestacione firmata: quod fit sine ore, sive facto, vt cum tægantur literæ, etiam sine verbo, vel aliquid huiusmodi. Et licet quis iuret per creaturas, principaliter tamen iuratur per Deum, in quantum diuina virtus in illis est manifesta. Et cum iuratur per fides, per sanctos, per Euangelium, intelligitur is, cuius virtus continetur in fide, in Euangelio, & quam sancti tenuerunt. 1. ho. secunda secundæ q. 89. a. 1. & 3. sent. d. 39. a. 1. Et dicitur iuramentum, quasi pro iure fit introductum.

1. Iuramentum aliquando fit per execrationem, vt dicendo, si non est verum, Deus me non adiuuet: vel simile, vel si non est sic, veniat mihi, vel filius meus tale, vel tale malum: vel fit per simplicem attestacionem, vt dicendo per Deum sic est, &c. Et est assertorium iuramentum, & promissorium, secundum Tho. supra. Pan. c. & si Christus, de iureiuran. 3. Iuramentum secundum se est iustum, licitum, & honestum, quia introductum est ex fide, quia homines credunt Deum esse infallibilem. Ex fine autem introductum est ad iustificandum homines, & finiendum controuersias: vt dicitur Hebr. 6. Sed malè vti credit in malum, cum non ex necessitate, & debita cautela quis iurat, vt pro leui causa, & afflicto, cum periculo peririuri: videtur enim tunc paucæ reuerentiæ Deo habere. Fuit et alia causa permissiua, scilicet ad vitandam idololatricam, ca. confidera. 22. q. 1. Est etiam meritorium, si cum reuerentia, & vtilitate iuste iuratur, quum per hoc, & bispiti, & proximo subueniatur,

nec sine necessitate est iurandū, vel vitlitate. c. ita ergo. 22. q. 1. Et quādo prohibetur iuramentum, intelligitur extra necessitate rationabilem, vt in c. & sicut Christus. de iureiuran. Hæc secūdum mentē Ray. à quibus non discordat Sancti Tho.

4. Iurare per creaturas secūdum se non licet, secundum Thom. supra, artic. 6. sed per eas in ordine ad Deum, in quantum in eis diuina veritas manifestatur: & sic vocamus Deum in testimonium veritatis, quæ in creaturis reuelatur. Prohibet autem Dominus iurare per cælum, & terram, &c. Math. 5. c. ob hoc, ne eis diuina reuerentia exhiberetur: & propter hoc puniuntur clerici per creaturas iurans. 22. quæst. 1. ca. clericum. & c. sequen.
5. Iurans per membra inhonestæ Dei, vel sanctorum, mortaliter peccat, vt pote Deum blasphemans, & iniurians. ca. si quis per capillum. 22. quæst. 1. Si verò per membra honesta ex modo iurandi non peccat mortaliter: possit tamen peccare ex cōtemptu, vel irreuerentia, vt cum sumum iuramentū importaret blasphemiam, vel ex perituro. supra, Blasphemia. 5. 1.
6. De forma iuramenti nō oportet esse sollicitū, quoniam quomodocunque quis iuret, & intendat iurare, est iuramentum: & si falsè iurat, est perituro. Sed curandum est, quod iuramentum comitentur veritas, iudicium discretiōnis, ne leuitet, & sine necessitate rationabili iuretur, & iniuria, secundum Tho. supra. a. 3. & Hieronymus dicit, quòd si ista defuerint, erit perituro.
7. Iurās falsæ, dubiæ, vel cum intentione non seruandi iuramentum,

vel iurans verū, credens tamen esse falsum, peccat mortaliter: quia nomen Dei vanè assumit, iurare vero sine necessitate, vel causa, si adest veritas, & iustitia, non semper est mortale, secundum Tho. 3. sentent. d. 39. q. 1. artic. vii. q. 2. ad 3. quia non est directè contra illud præceptum, Non assumes nomen, &c. Propter tamen esse peccatū, vel propter assuefactionē, & periculum perituro, vel ex alia causa, quæ post se interuenire.

8. Iurans per idola, vel falsos Deos, verè peccat, quantum ad formam iuramenti, sed nō quantum ad assertionem, vel promissionem: & quando quis est paratus iurare per falsos Deos, vt paganus, potest sine peccato recipere iuramentum, secundum Th. supra, quia potest bene, & malè iurare si vult, non potest ad hoc induci sine peccato, quia induceretur ad peccatum. Possimus enim vt peccato alterius, non autem inducere ad malum: sicut de eo, qui accipit ad vsuram à parato.

9. Iurās facere aliquod malum, quod est mortale, vt furtum, vel simile, peccat mortaliter, siue intendat illud facere, siue non: quia si intendit facere, peccat mortaliter, si non intendit facere, falsè iurat, cōtra id quod habet in mente, & sic mortaliter peccat. Secus quando iuravit facere aliquod veniale, vel indifferens secundum se, quia nō deest veritas de necessitate salutis, potest enim facere quod iuravit sine mortali peccato, cum sit res venialis. Concord. Archiep. post Ro. sed si iuravit facere tale veniale, vt dicere mendacium officiosum, non tamen intendebat

tendebat facere, sed contrarium intendebat facere: dico quòd mortaliter peccauit, quia intendebat animo perituro, & non potuit hoc fieri sine cōtemptu. Conformiter hoc doctrina S. Tho. secundæ q. 89. a. 7. ad 2.

10. Promittens aliquod bonū possibile sibi, vel quod non est malum, sub iuramento, propter meritum, tenetur obseruare, si potest sine interitu propria salutis: sed habet remedium. Primò, vt petat absolutionem à iuramento. c. si verò. de iureiuran. Secundò, vt petat creditorem compelli ad relaxandum, vel restituendum. c. 1. de iureiuran. Tertio, vt denunciaret iudici ex correctione fraterna. Et si iurasset non denunciare, illud iuramentum nō fuit obligatorium. Si verò nō potest obseruare sine peccato mortali, tenetur non obseruare illud, & mortaliter peccat, quia fuit iuramentum de re mortali: nisi hoc impedimentum euenerit post iuramentum. Hunc casum tractat Sil. ver. iuramentum. 4. quæst. 7. per totum.

11. Si quis iuravit comiti suo sic, videlicet, non dimittam te nisi cœnaueris mecum, vel aliter huiusmodi: si postmodum illum nolentem cœnare secum dimittit, non propter hoc mortaliter peccat, quia nō iuravit cum animo immutabili nō dimittendi eum, sed intendebat, quantum in se erat, nolebat dimittere, nō autem quādo ille nullo modo voluisset remanere, nec taliter iurās efficitur propter hoc perituro, quia non facit cōtra intentionem implicitam, attamen talia iuramenta sunt indifferēta, nec cœnt aliquo peccato, idēō tunc relinquitur: quāuis satis sint in vsu, qui

tamen malus est.

12. Iurās dare aliquid, vel facere actum virtuosum, quantumcumque minimum, si non seruari potens, mortaliter peccat, quoniam res fit minima, vt dare quatuordecim pauperi, quia non propter rem, sed propter iuramentum peccat, sicut qui vult dicere, Aue Maria, & non dicit, ita peccat, sicut qui vult dicere psalterium, quia vertere contra votum facit. Talis autem iurans taliter, & non seruans, est iurans potest à mortali excusari. Primò, si cum conditione promissit, & non interuenit conditio. Secundò, si dat aliquod maius bonum, vel vitiosum. Tertio, si iuravit dare, vel facere aliquid, quod post non expedit. Quarto, quando non est de bono, sed de re veniali, vel si ex vindicta mater iurat filium verberare. Quintò, quando hoc esset maioris boni impedimentum. Sextò, si ex lapsu lingue iuravit, quasi nesciens, in huiusmodi non tenetur seruare, sed excusari potest.

13. Qui iuravit redire ad carcerem iniuriosum, secundum Tab. ver. iurare. §. 10. ver. accusatio. §. 10. & secundum Pa. c. si verò. de iureiuran. colū. 5. & Ioan. And. in add. ad Spec. eo. tit. in rubr. non tenetur redire. habet enim remedium iuris, vt relaxetur iuramentum. Cai. secunda secundæ. q. 89. contrarium tenet, dicens, quòd tenetur secundum cōscientiam, quia velle pati iniuriam, est tantum, & potest obseruari sine interitu, &c. ideo iuramentū obligat. Tu dic, nisi dispenser, supra, ver. accusatio. §. 20. conclusum est, quòd non tenetur secundum Pan. vide. Qui iuravit non fugere de carcere, nō potest sine

periuorio fugere, etiam quod sit iniurius, quia per eandem rationem Caie. ibi. potest obseruare, & c. nisi dispensetur, vt s. Qui iuravit facere aliquid in certo termino, & tunc non potest, tenebitur alio tempore quod poterit, nisi esset aliquid mali, ne sit fractor iuramenti. Si autem non potest seruare sine magna sui incommoditate, non debet propria autoritate contrauenire, sed petere relaxationem, vel à superiori, vel ab eo, cui promisit. Potest enim in tali casu relaxare, quia causa est rationabilis: & ita iuramenti fractor non fiet.

14 Iurans facere aliquid boni ad quod non tenetur, vt intrare religionem, non tamen intendens per hoc se obligare ad seruandum, mortaliter peccauit, quia iuravit cōtra veritatem mentis, non tamen tenetur adimplere in conscientia, si non intendebat facere illud: scilicet si intendebat, aliter esset periuorius. Sēper enim iurans, & non intendens seruare, mortaliter agit.

15 Qui iuravit non mutare, vel non facere aliquid bonum, ad quod non tenetur de necessitate, & tamē postea mutatur, etiam extra casum necessitatis, peccauit iurando, sed non mortaliter, quia sine mortali peccato poterat illud seruare, non seruando tamē non peccat mortaliter, quia hoc iuramentū erat maioris boni impeditiuum, vt supra, s. 12 dictum est. Panor. in cap. si verō. de iureiuran.

16 Iurans alicui, quod est in bona fide, & potest præcipere iuramentum, debet iurare secūdam intentionem eius cui iuratur, aliter est peccatum mortale. cap. ex literis. de sponsa. & cap. qua-

cunque. 22. quæst. 5. Si verō ambo sunt in dolo, quia exigens iuramentum non exigit de re licita, quæ bona conscientia possit fieri, & sic iniuste exigit, & iurans etiam in dolo est: quia ostendit verbis iurare vni, & iurat aliud, standum est intentioni iurantis: quia non tenetur iurare secundum intentionem recipientis iuramentum. Si verō iurans est in bona fide, & ille, cui præstatur iuramentum, in mala, standum est intentioni iurantis. Et sic intelligitur Innoc. in c. veniens. de iureiuran. & Pa. in c. cum contingat. eo. tit. 3. notabi. & S. Tho. secūda secundæ quæst. q. 89. a. 7. ad 4. & 3. senten. dist. 39. q. 1. a. 3. quol. 3. Si vero ambo sunt in bona fide, intelligendum est secūdam intentionem iurantis in foro conscientie, quia ex intentione obligationem accipit iuramentum. In foro verō contentioso, vbi ignoratur intentio, obligatur iurans, secūdam quædā verba communiter accipi solent: vt dicit Panor. in d. c. si verō.

17 In simplici iuramento multæ intelliguntur cōditiones, etiam si taceantur. Primò, si superiori placuerit. c. venientes. de iureiuran. quia, vt dicit ibi Panor. iuramentū subditi non potest fieri in præiudicium superioris. Secūdo, si res in eodem statu permanet. capit. quemadmodum. eod. tit. vt si iurauit accipere forem in famulum, & c. & infirmetur, nō tenetur. Tertio, si seruetur iuranti promissum. capit. peruenit. el. 2. eodem. vt si iurauit Petro nō me separare ab eo si voluerit, si non amplius vale, non tenetur. Quarto, si res sit honesta, & possibilibus, in d. c. quemadmodum. vel de nouo fiat impossibilis. Quinto, si iur

ed, si iuraueris reddere pecuniā, intelligitur si fuerit tibi numerata. l. indubitati. C. de non nu. pecu. Sexto, si iuro tibi dare deum, intelligitur si nupseris, & secutæ fuerint nuptiæ. ff. de iure dol. stipulationum. Septimò, si iurauit stare præceptis alicuius, intelligitur si sunt moderata: 19 quia si præciperet immoderatū, vt expellere vxorem, & c. non tenet. c. quantaualis. de iur. iuran. quia iuramentum non extenditur ad verisimiliter non cogitata. d. cap. quemadmodum. Octauo, si facultas subdit. ca. querelā. eod. Nonò, nisi præceptum superioris interueniat, vt si iurauit dare Titio decem, & interdicat à superiore, non tenetur. ar. de cen. cap. significauit. Decimò, cum eadem qualitate, vt si iuro restituere granum, intelligitur eiusdem bonitatis. l. cum quid. ff. si 20 certum per. Vndecimò, cum bona fide, vt si iurauit negotia tua tractare, intelligitur bona fide. capit. ex literis. el. secundo. de spon. Duodecimò, saluo iure, vt si promitto quod nō ero contraarius tibi, intelligitur saluo iure meo, & c. petio. eod. Tertio decimò, nisi fuero absolutus ab eo, qui potest in dicto c. quantaualis. Quartodecimò, nisi quid turpe inuenierit, vel per alterum fateretur. capit. de illis. de spon. vel nisi ex mutuo consensu absoluiamur. capit. secundo. de spon. Quintodecimò, re eodem modo manente, vt si iuro obedire Petro prelato, cessante eius prelatore non tenetur, & contra. 15. q. 6. c. alius. Sextodecimò, nisi in melius commutetur. capit. peruenit. el. 2. eo.

18 Speciales conditiones non intelliguntur in iuramento, nisi ex-

primantur, quanuis mente concipiantur. c. fin. 32. quæst. vlti. nisi vbi lex exprimit, tacitum haberi pro expresso in aliquo contractu, in promissoribus iuramentis. capi. cum quid. dist. 50. Aliter autem est in assertoribus: argu. in d. c. fina.

19 Iuramentum, & votum secundum canonicas currunt de pari, vt dicit Panor. in cap. si verō. eodem titu. vbi dicit, quod ecclesia facit maiorem vim in iuramento quàm in voto, quia est maius periculum deierandi, eò quod crebrius fiat iuramentum quàm votum. Thom. secūda secundæ, supra, dicit votum magis esse obligatorium: quia obligatio voti est ex fidelitate, iuramenti verò ex reuerentia, ideo votum ex ratione sua magis est obligatorium.

20 In iuramento assertorio nunquam potest fieri dispensatio, vt quis in aliquo casu saluum iuret, quia talis dispensatio esset directè contra præceptum Dei, secundum Thom. secūda secundæ, supra, in promissorio, autem admittitur dispensatio: quia quod est vitale, honestum, & bonum in communi, secundum particularem euentum, non erit vitiosum, vel bonum, vel nō ita bonum, ideo admittitur dispensatio, secūdam Tho. supra. Vnde iuramentum promissorium, quo promittitur aliquid, de quo est dubium an sit licitum, vel illicitum, proficuum, vel nociuum, simpliciter, vel in aliquo casu potest episcopus dispensare. Si verò manifestè sit licitum, vel honestum, locum non habet dispensatio, nisi forè occurrat aliquid melius ad communem utilitatem faciendum, & hoc ad Pa-

pam videtur pertinere, qui curam totius ecclesie habet. Etiam vnusquisque potest irritare iuramenta suorum subditorum, in eius prædium facta, vt pater filij, & vir vxoris, &c. scilicet. Tho. vbi supra. Intellige de illis iuramentis, quæ non possunt seruari sine præiudicio superioris: scilicet in aliis, quæ non sunt in præiudicio superioris, quia non possunt sic irritari.

21 Quando iuramentum promissorium est factum alicui pertinet ad ipsius utilitatem, potest ille, cui promittitur, absolvere à tali iuramento. Jam enim satisfecisse intelligitur, quando fecit secundum quod ille vult, secundum Tho. 3. Si verò, quod est promissum alteri, concernit honorem Dei, vel aliorum utilitatem, vt si iurauit tibi, quod iterabo religionem, vel ieiunabo tali die, vel dabo elemosynam, tunc ille cui facta est promissio, non potest absolvere, quia principaliter facta est Deo, nisi promittens interposuisset aliquam conditionem, vt dicendo, si tibi videbitur, vel aliter, tunc enim potest ille, cui promissum, absolvere.

22 Iuramentum factum ad honorem Dei principaliter, sine causa rationabili, à nullo, citra Deum, potest dispensari, argu. quod non. Ioan. And. in cap. 2. de spon. quia Papa non potest sine causa remittere obligationem deo factam. 2. quest. 4. c. i. manet. ex rationabili autem causa, vt ob scandalum vitandum, vel aliam, tam episcopus, quam Papa potest dispensare, vt not. Innocent. in c. debitorum. eod. & etiam interpretari, secundum d. Anto. in c. quanto. eod. Si autem concer-

nit tantum fauorem iurantium, sic possunt inuicem remittere, secundum Io. And. r. c. 2. de spon. 23 Socrates iurans soluere Titio decem aureos, quos debet ab eodem Socrates habere, non potest facere recompensationem, secundum Panormit. in capit. ad nostrā. el. 1. de iur. iur. quia iuramentum est obligatorium in forma specificā, nec sufficit illud adimplere in effectu, vsque pes tax. patet. Barto. autem in l. amplius. ff. rem rat. hab. oppositum sentit, propter rationes valde efficaces, ob quod dicit Panor. ibi supra, q. ante factum sequenda est prima opinio, quam sequitur Inno. & Ioā. And. post factum autem secunda, vt scilicet talis non censetur periuarius. Vi detur enim impediri quòd non soluar, quia Titius sibi non soluit.

24 Qui iurauit non expellere locatorem, si non soluit pensionem, potest expellere, secundum Pa. in cap. tua nos, de iur. iuran. hoc enim intelligitur. Idē de patre, qui iurauit non exheredare filium, intelligitur nisi peccatum ingratiitudinis commiserit in eū. ff. de verbo. signi. l. quidam cum filium. 3. §. 17.

25 Qui iurauit tenere aliquod secretum, debet intelligi de honesto, non alteri nociuo, secundum Panormit. in c. ego. eod. de mente glo.

26 Actus gestus contra iuramentum, si dependet ex mera voluntate iurantis, tenet: vt si iurauit non vendere librum meū, si vendō, tenet iste actus, secundum Innocent. in ca. dilectus. de præben. licet vendendo sit periuarius. Si vero actus iurantis non mere dependet à voluntate iurantis, sed à lege, interdicitur in fauorem ipsius

ipsius iurantis, & non tenet, secundum glo. in c. licet. eo. tit. lib. 6. quia actus sine iuramento ipso iure erat nullus, obstante legis prohibitione. Idē quando actus prohibetur propter utilitatem publicā. in c. intellectu. de iur. iur.

27 Qui iurauit dare alteri C. aureos, quia promisit eidem dare tot saccos frumenti, si frangatur fides iurati, non tenbitur ad hoc iuramentum, quia iste obligatio tenet se inuicem respiciunt, secundum Pan. in c. peruenit. el. 1. de iur. iur. & in hoc sensu intelligitur illud, frangenti fidem, si dēs frangatur eidem. ff. pro socio. l. si conuenit. Si verò promissiones non respiciunt se inuicem, sed simpliciter sint factæ, secus est, vt si iurasti dare Petro equum tuum simpliciter, & ille promisit tibi non propter hoc dare vnum bouem, si non dat bouē, nihilominus teneris dare equum quia iste promissiones non sunt conditionales, neque se inuicem respiciunt, & sic intelligitur c. noli. 23. q. 1.

28 Successores iurantis non obligantur ex illo iuramento, etiā si iurasset pro se, & suis successoribus, quia licet quis possit corporaliter heredem obligare, non tamen spiritualiter, nec tenetur filius sequi voluntatem patris in spiritualibus, vt in c. r. de despo. impube. ideo hæres ex iuramento defuncti nunquam sit periuarius. infra, §. 34.

29 Qui iurauit non contrahere venditioni alicui, & inuenit se deceptum ultra dimidium, potest petere abolitionem à iuramento, & post agere contra emptorem, & sic poterit audiri, secundum Pa. in c. cum causa.

30 Iuramentum factum contra

aliud iuramentum, non obligat, in cap. sicut ex literis. de spon. & Panorm. ibi. Actus autem gestus tenet eodem tit. quòd dictum est, supra, §. 26.

31 Clericus quidam iuit ad studium cum licentia vbi episcopi, & pro studio contraxit debita, cum iuramento non recedendi, donec satisfecerit: hoc interim mandauit episcopus omnibus clericis, vt infra certam diem veniant ad eum sub pœna excommunicationis late sententiæ. Non tenetur ille clericus redire ante solutionem, secundum Panorm. in cap. venientes. de iure iuran. quia ex quo cum episcopi licentia fuit in studio, & pro necessitate studij contraxit debitum, videtur consequenter se obligasse cum licentia episcopi, quia vno concessio, conceduntur omnia, sine quibus illud effectum habere non potest. de offic. dele. c. præterea. secus autem si iuisset sine licentia, vel fecisset debita non pro causa studij, sed pro alia.

32 Quando quis dicit in veritate, vel per fidem meā, vel Deus scit si mentior, si non adest intentio iurandi, non sunt hæc iuramenta, quia Deus non adducitur testis explicitē, vel implicitē. Si autem esset intentio iurandi, vel per veritatem intelligeret Deum, vel fidem theologiam virtutem, esset iuramentum. Similiter dicendo per crucem, per Deum, vel intendens iurare diceret in conscientia, vel tangeret pectus, vel scripturam, esset iuramentum, nec est necessarium exprimere verbum. Concord. Pa. in c. si Christus. eod. tit. & per omne scriptum intelligitur euangelium in iuramento, per communem consuetudinem. In iuram

iuramentis, quæ dantur secundum formam iuris, non sophisticè, iurandum est.

- 33 Inducens aliquem ad iurandum, quem scit falsè iuraturum, vel probabiliter dubitat extra iudicium, secundum Tho. 3. sent. d. 39. ar. vlti. q. 2. ad 2. mortaliter agit, secus in iudicio, quia in iudicio iuramentum non tantum exigitur propter iudicem, fed & propter alios, nec potest iudex remittere iuramentum, quod secundum ordinem iuris est exhibendum. Concor. Panor. in c. clericus. de cohabi. cle. Si tamen alii quis esset dispositus ad falsè iurandum, & ego exigerem iuramentum ab eo ex causa rationali, non peccaré mortaliter, quia non induco ad falsè iurandum, sed ad iurandum. Et quia iste actus potest bene, & malè fieri, ideo si falsè iurat, sibi imputetur, sicut accipiens ad vituram ex rationali causa, nõ prauè agit. Et hoc tenet Sil. ver. iuramentum. 2. §. 9. & Ange. ver. iuramentum. 3. §. 11. & licet Car. in cle. vnica. de iur. iur. dicit quod talis vincit homicidam, intelligitur tamen de inducente, vel disponente non paratum ad perjurandum, non autem de eo, qui vitur eius iuramento in rationali causa. Possimus enim vti ob necessitate peccato alterius, non autem ad hoc inducere.

- 34 Quando aliqua vniuersitas, vel collegium iuramento se obligauit, illis mortuis, successores tale iuramentum non seruantes, non sunt periuri, secundum Thom. secunda secundæ. quæst. 98. quia obligatio iuramenti est personalis, ideo ex parte iurantis non transgreditur personam: secus ex parte illius, cui iuratur,

quia si iurasti obedientiam prælati, etiam iurasti successoribus in eodem officio. Quod tamè fallit in libero, vt in capit. longinquitate. 12. q. 2. qui nouo patrono infra annum tenetur professionem facere. supra, §. 18.

- 35 Si multitudine iurauit absolute, & in omnem euentum facere aliquid, vt feruere festum Sæcti Bernardi, omnes tenentur de illa multitudine. Si verò non absolute, sed sub aliqua conditione, non tenetur quis, nisi extante conditione. arg. de condi. ap. c. verum. Vnde si alij, vel maior pars non seruat, alij dicitur absoluti. Quando verò pauci seruant, recurrendum esset ad intentionem iurantium. Quod si de intentione eorum necirri potest, tutius est non contrariuere. Si verò non est clarum, quod sit iuramentum absolutum, vel conditionatum, tunc vel iuramentum spectat ad commodum tantum iurantium, & sic non seruante maiori, vel media parte, alij non tenentur seruare, iuxta benignam interpretationem, si hoc vergit in damnum seruantium, & in lucrum non seruantium. Cum verò seruantes nullum damnum incurrant, non est tutum contrariuere. Quando verò aliorum concernit commodum, sibi inuicem remittere non possunt, nec alius non seruanti- bus non seruare sine licentia, si simpliciter iurant: & si hoc sit dubium, dimittant incertum, & seruandum certum teneant, secundum Verue. & Archiep. florenti. Et si ista non obseruata aliorum, talem reddit casum, quod si à principio adfuisse, non iurassent, non tenentur seruare, & hoc fit pro regula communi,

munì, secundum multos docto. quia iuramentum interpretandum est secundum mentem iurantis, non enim ad plus obligat, quam iurans intenderit.

- 36 Socrates, qui iurauit seruare statuta Placentina, his sublati per communitatem, non tenetur amplius illa seruare, secundum Ioannem Andr. in capitulo primo, de his que sunt à ma. par. ca. Si verò iurauit seruare ea, quæ continentur in statutis, nulla facta mentione de ipsis statutis, secus est, quia etiam remoto statu- to tenetur, secundum Panormit. in capitulo dilecto. de præbend. Si autem sic iurauit dicendo, iuro seruare hoc, & hoc, propter continetur in statutis, tunc sublati statutis, tollitur iuramentum, quod fuit accessorium ad statuta. Idem sentit Car. in cle. r. de reg. iur. Quia materia hæc difficultis est, vt Pa. testatur, ideo vide Tab. ver. iurare. §. 35.
- 37 Qui iurauit simpliciter seruare statuta suæ ciuitatis, & non cogitauit de edditi, tenetur tantum secundum Pa. de editis, propter periculum perijuri: tamen potest dici, quod si intendebat etiam de edendis, tenetur: si verò non intendebat, secus est. Si verò est dubius, videtur non teneri, quia hoc est stricti iuris, secundum Panor. tutius tamen est, quod seruet etiam de nouo edita, vel superiorum adest.
- 38 Si quis iurauit simpliciter seruare statuta, & in illis sunt aliqua illicita, non tenetur illa seruare, quia iuramentum de re turpi nõ obligat, vt supra diximus. Malè tamen fecit iurando simpliciter. Multi casus particula- res possent addi, sed ex regulis, & dictis generaliter, multa

possunt solui occurrètia. De hæc materia, vide etiam infra, Periu- rium. in multis §. & præcipue §. 4. & 5.

I V S.

- 1 **Q**uæ contra ius fiunt, non valent, per regulam, de reg. iur. lib. 6. nisi addatur aliquid legi, vt valere possit. Quomodo tripliciter possit addi, Tab. ibi. §. 6.
- 2 Iure fusi quis potest vt, etiam cum damno alterius, dum tamen non habeat animum nocendi, vt in glo. in c. cum etiam vulnera- de elec. & c. nisi specialis. de auth. & vspal. Secus autem cum malo animo vitur, vel sine vitii tate sua, aut suorum, sed tantum cum damno proximi. Hoc enim sine peccato esse non potest, cum sit contra charitatem proximi. Et quando aliquid sibi non prodest, & alteri nocet, non est audiendus. l. in fundo. ff. de re vendita. Quid autem sit ius naturale, gentium, diuinum, vel humanum, Thom. secunda secundæ. q. 57. & dist. prima per totum.

I V S. PATRONATVS.

- 1 **I**vs patronatus secundum Pa. & Ioã. An. in rubrica, de iure- pa. importat honorificum, onerosum, & vile ius alicui competens in ecclesia, pro eo, quod ex diæcesani cõsensu, per eum con- struãda, fundata, vel dotata est, vel per eum, à quo habuit. Et dicitur honorificum, quia ipse præferat refoem, & sine eius præsentatione, institutio alicui per quæcunque facta, ipso iure nulla est, per capit. decernimus. 16. q. 6. nisi quando patronus fuisset negligens in præsentando, tunc elapso termino valet institutio. Pa. tamen sine præsentatione patroni, potest instituire, & lega- tus de

tus de latere, quando patronus esset ecclesiasticus, secus si esset secularis: tunc non possit legatus, secundum glo. in cle. per literas. de præbend. Et est casus de iure pa. c. cum dilectus.

2 Patronus tenetur defendere ecclesiam, ne eius bona dilapidentur. 16. quæst. 7. c. filius. Vnde præsentatus tenetur reddere rationem patrono, si est ecclesiasticus, de administratione. in c. cum & plantare. de priui. non tamen valde strictè, vt nor. Pa. in c. ex literis. eo. ti. sed in genere dumtaxat.

3 Est etiam vtile, quia si patronus ad inopiam veniret, tenetur ecclesia ex redbitus vltra necessaria remanentibus, alimentare patronum pinguius cæteris pauperibus. c. nobis. in fi. de iure pa. c. quicunque. 16. q. 7.

4 Ius patronatus, primò acquiritur dando fundum pro ædificatione ecclesie, in d. c. nobis. Secundò, eam ædificando de episcopi licentia. c. monasterium. 16. quæst. 7. Non enim sine episcopi licentia ecclesia fieri potest. cap. nemo. de consec. di. vel totaliter destructam reedificando, etiam si de eadem materia repararet, de consensu episcopi, quod perinde est, ac si de nouo construeret. cap. consuluit. de iudic. & prius qui ædificauerat, nec fundum, aut dotem dederat, amittit ius, secundum glo. in c. quoniam. eod. tit. Debet tamen requiri an velit reedificare ipse, quia aliis præferendum est. Tertio, ex dotatione. c. quicunque. eod. tit. & hoc ante consecrationem, quia rei care nulla seruitus imponi potest. ff. de ser. l. seruitus. & l. 2. Inno. & Hosti. tenent, quòd si etiam post consecrationem doretur, acquiritur ius, quod verius est: quia

sine substantia rerum non potest ecclesia deferri, in capi. si quis obiecerit. 1. quæst. 3. Et si det non nomine dotis, non dicitur patronus, sed benefactor, nec habebit ius, vt in capi. quoniam eodem tit. & hoc quando fundator non potest compelli ad dorandum eam, secundum Panorm. ibidem. Quòd si plures ædificauerint, vel dotauerint, vel vnus dedit fundum, alter ædificauit, alter dotauit, vel plures, omnes erunt patroni, secundum glo. d. 63. c. in summa. Limita, dummodo sufficientem dotem di vnus, vel plures dederint, secus si modicam, & insufficientem.

5 Ius patronatus transit ad hæredes, etiam extraneos masculos, & feminas, qui succedunt non per capita, sed per stirpes. Pa. in capitu. eodem titu. clem. fin. eodem titu. & clem. fi. de concess. præbend. ideo filius qui repudiavit hereditatem paternam, nõ erit patronus, secundum Federi. conf. 3, sed ad hæredes transibit, si plures sint.

6 Ius patronatus non potest diuidi, secundum Pa. in d. c. i. cum sit ius incorporale, possunt tamen patroni conuenire, vt vnus vna vice præsentet, alius alia, vt in dicta clem. fina. vel vnus in vna ecclesia, alius in alia, quando plures ecclesias habent. in dicto capitu. quia ista diuisio non prohibetur. Nec ius patronatus magis potest ad iudicari vni ex hæredibus, quam alteri, secundum Panorm. in capi. querimoniam. eo. tit. & si daretur illi, qui minus habuit pro recompensatione, esset simonia. capi. præterea. eodem tit. Transit etiam cum dotatione. capi. consultationibus. eodem titu. cum licentia tamen episcopi. in d. cap. præterea, nisi quando

quando donatur ecclesie, vel loco religioso. Tunc namque sine licentia potest donari. in c. ex inscriptione. eo. tit. Potest & dari in feudum cũ vniuersitate. c. cũ secundum. eo. tit. Transit etiam cum venditione vniuersalium bonorum, nec est simonia. in c. ex literis. eo. tit. nisi emerit quis principaliter propter ius patronatus, vel specialiter venderetur, vel cum intentione posse præsentare emeretur, vel carius propter hoc venderetur, esset simonia. Pan. in c. quia clerici. eodem tit. Et si vendens dicat, vèdo tibi villam, & ius patronatus, non valet venditio, sicut valet si simpliciter vendit, in cle. pastoralis. de re iudi. quia ius patronatus vendi nõ potest.

7 Habens multa iura in aliquo castro non suo, & vendit omnia iura, quæ ibi habet, non transit per hoc ius patronatus si aliquod ibi habet, & hæc vniuersalis, omnia iura, solui-ur in multis singulares, videlicet hoc, & hoc. inter alia iura est ius patronatus, quod non potest vendi: secus quando castrum, vel hereditas alienatur, vt supra pater. Si quis tantu venderet palatium, in quo habet capellam, cum multis priuilegiis, & forè multis bonis redditibus, transit ius patronatus. ar. in l. si mercedem. s. si cum fundum. ff. de actio. emplice. Innoc. & Hosti. in dicto c. ex literis. nor. contrarium: primum tamen est verius. Impignorari tamen nõ potest, nec transire cum vniuersitate impignorata secundum vniuersalem opinionem, quia tunc nec creditor posset præsentare, cum non possit vti pignoratæ, neque debitor, qui trãtulit in creditorem: & sic ecclesia de-

trimentum pateretur, quòd esse nõ debet. in capitulo, cum secundum eo.

8 Patronus si est secularis, à tempore vacationis habet spatium quatuor mensium ad præsentandum. si clericus sex. est text. in c. vniuo. eo. titu. lib. 6. & potest laicus antequam episcopus confirmet variare. in c. quod autem. eo. titu. si autem patronus est ecclesiasticus, non potest variare post præsentationem. cap. pastoralis. eodem titu.

9 Patronus præsentans indignum scienter, mortaliter peccat, quia insidit agitur in officio sibi commisso, & si est clericus, priuatur ead vice iure præsentandi, in cap. sicut. de sup. negle. prela. non autem si est laicus, vt elicitur ex capitulo. cum vos. de offic. ord. & hoc tenent Innoc. Hosti. & Ber. in d. cap. cum vos. & nemo seipsum præsentare potest, sed bene filiu, si tamen sit idoneus, secundum Panorm. in cap. consuluit. eo. tit. & vnus de patronis, si plures sunt. vt d. glo. in dicto cap. consuluit, & admittitur præsentatus à maiori parte quando præsentatur, quasi à collegio, secundum Pan. in c. quoniam. eod. titu. Si autem præsentatus à pluribus, etiam nõ à maiori parte communiter admittitur, secundum Pa. ibidem.

10 Quando patroni vultus præsentare aliquem, debent omnes esse simul, & vocari. siue præsentent, vt collegium, siue vt personæ singulares, & hæc opinio magis placet Pan. quia tamè ipsum in dicto capitu. quoniam. Si duo sint patroni, & vnus præsentat Titium, alius Socratem, episcopus poterit confirmare quicumque eorum voluerit, secundum Ioan. And. in cap. cum autem. eo. tit. &

tit. & Car. ibi. & Pa. in c. eam te. eo. tit. Debet tamen in conscientia meliorem confirmare.

11 Patronus non potest aliquid exigere in recognitionem iuris patronatus, nisi à principio fundationis fuisset sibi referuatum ab episcopo, secundum Panor. in cap. præterea. eodem titu. & tale ius sibi referuatum posset patronatus vendere, titulo apud eum remanente, quod videtur verum, quando pinguem, & abundantem dorem dedisset, non autem si tantum necessaria pro ministris tribuisset, quia tunc nullum seruicium poterit retinere, sicut not. Pa. c. d. de cen. nisi quando locus religiosus propriis sumptibus ecclesiam adificasset. Vide de priuileg. c. cum & plantare. & c. sicut. de sup. neg. præla.

12 Clerico non licet ecclesiam de manu laici recipere. Pa. in dicto capitulo. præterea. & taliter recipiendo mortaliter peccat, & licet nõ sit ipso iure suspensus, debet tamen communionem priuari. Ex quo inferre Pa. quod si talis impetrat à Papa, non expresso quod prius habuit à laico, nõ valet. supra. Beneficium. §. 15. Irregularitas. §. 82. Facit cap. postulasti de rescrip.

13 Laicus ædificans capellam in ecclesia, & eam dorans, acquirit ius patronatus simul cum ecclesia, quæ ponit fundum, secundum Panor. in capitu. ad audientiam. de eccle. g. d. Si autem clericus ædificat de bonis ecclesie, non ipse, nec parentes eius erunt patroni, sed ecclesia tantum, de cuius bonis ædificata est, secundum eundem. Publicatis omnibus bonis alicuius propter crimen, etiã læsæ maiestatis per secularem iudicem, filius non priuabitur iu-

re patronatus, quod pater illius habebat, quia hoc à Papa habet, vt not. Archi. in c. filij. 16. q. 7. In telleg. quando non est in aliqua vniuersitate seculari. Cum illa enim (vt diximus) ius patronatus transit.

L A I C V S.

1 Laicus non potest esse procurator, seu æconomus, vel generalis administrator omnium bonorum ecclesiasticorum, tam spiritalium, quam temporalium, secundum Panor. in capit. decernimus. de iudi. qui alleg. gl. in c. iudicatum. 99. d. sed bene potest esse æconomus ecclesie in temporalibus. in noua. 16. quæstio. 7. consentit Gaspar de Cal. & Io. An. in c. vnicò. de Syndic.

2 Laicus non potest esse procurator cleri ad eligendum, vt not. doct. in d. decernimus. & Ioan. And. in regula, quod alicui. de reg. iur. lib. 6.

3 Laicus non potest esse vicarius episcopi in causis spiritualibus, quæ laico committi non possunt. vt not. in dicto capitu. in noua. nec etiam si electus clericus coniugatus. capitu. vnicò. de clerici. coniug. lib. 6. Sed si episcopus habet iurisdictionem temporalem, potest illum facere vicarium suum in capitu. fin. ne cler. vel mo. lib. 6.

4 Quomodo laicis sit prohibitu disputare, & prædicare de fide, supra. Disputare. §. primò. An & quando liceat laico accusare clericum, vide Sil. ibi. ver. laicus. §. vlti. Laicus si sit bonæ famæ, clericum accusare potest, secundum Barto. Brix. 2. quæst. 7. in principio. Non tamen prælatum suum, nisi sum prosequendo iniuriam in capitu. omnibus 4. quæstio. 6. in crimine hæresis, si-

monie,

monie, & læsæ maiestatis. 15. q. 3. ca. sane.

L A R V A E.

Vt larus secundum se, modo debito, pro loco, & tempore, non est peccatum, cum etiam in reprehentionibus licitis hoc fiat: esset tamen peccatum mortale, si pro aliquo sine peccati mortalitate fieret, vt per homicidium, vel fornicatione patrandam, vel à personis religiosis, maxime cum depositione habitus, vel occultatione, procedendo in publicum. Secus si in eorum claustris pro recreatione fieret. Item credo clericos in hoc grauiter peccare, tum ex aliorum scandalo, tum quia se exponunt peccati periculo, tum quia hoc non decet graues personas, quales, clerici esse debent, & præcipue prælati. Etiam credo bonum esse eis non vri, quia homines maxime eis vtendo dissoluntur, & præcipue feminis prohibendum esset, ne vagandi eis occasio præstaretur, & consequenter in peccatum tuendi, ad quod prone valde sunt.

E N O C I N I V M.

Lenocinium, quo quis ad aliena venere mediatur, alicui, & huiusmodi, est morale, quia cooperatur ad aliquod mortale, & tanto grauius est, quanto ex hoc plura sequuntur peccata. Ad hoc l. palam. ff. de ritu nuptia.

L E G A T V M.

Legatum importat donationem quandam à testatore legitimam, præstandam post mortem testatoris, & post aditam hæreditatem ab hærede. Infit. de lega. §. 1. Hodie legatum, & fideicommissum, idem fere sunt, & quicquid iuris est in vno, est

etiam in alio. ff. de leg. l. 1.

2 Qui potest testari, potest etiã legare, & codicillari, quia hæc æquipollent. ff. de iur. codi. l. di. di. §. codicillos. Fallit in legatis ad pias causas, vt dicitur j. §. fin. Quomodo autem legatum fieri quærit, vide infra.

3 Omnibus qui possunt esse hæredes, potest legari, & quod sit persona certa, aliter non valet. Ius vno. ff. de statu. homo. Fallit in aliquibus casibus, vt paterebit infra. Fratribus etiam medicibus, maxime quatuor ordinis, potest legari: ex privilegijis enim eorum sunt capaces legatorum. Etiam fratribus minoribus, per cle. exiij. de verbo. significati. §. cupientes. huiusmodi non fit tanta pars hæreditatis, vt præsumatur fieri fraudulenter sub forma legati, pro successione hæreditatis, in cuius non sunt capaces, vt in d. §. cupientes. Sed cum relinquatur hospitali, vel tali collegio, cum onere dandi quatuorannis fratribus minoribus, tot stria frumenti, vel huiusmodi, tale legatum nõ valet secundum Panotm. in capitu. in præsentia. de probation. quia hoc esset habere quandam proprietatem, & tot possent habere fideles annuos reditus, quod esset contra eorum regulam. Fratres verò prædicatores, ex privilegio sunt huiusmodi capaces, non autem eorum constitutionibus, supra. Hæreditas. §. 5.

4 Legata pro annuatariis in perpetuum, vel ad longum tempus, an mendicantes possint recipere, vel in iudicio petere, nõ nunc discutere, quia omnes sunt privilegiati super hoc: propter quod licet non possent de

H

iure communi, possunt ratione priuilegiorum, supra, Hereditas. §. 1.

- 5 Quamuis ecclesie construenda donari non possit, vt in c. abbate, de re iud. potest tamen legari secundum Pain. c. nos quidem de testa. Ratio diuersitas est, quia donatio requirit personam, & sciētiam. Vide nunquam quis fit dominus rei donatus nisi sciat, & consentiat labenti. ff. de donat. Secus in legato. l. cum pater. ff. de leg. 2. §. iurdo.
- 6 Legatū factum ecclesie S. Petri quando plures hoc nomine vocantur, non est nullum, sed dabitur ecclesie parochiali, si hoc non mine vocetur, vel pauperiori, quæ sic nominatur. Pa. in c. iudicantē, de testa. Quod si nulla est ecclesia quæ vocetur hoc nomine, dabitur ecclesie cathedrali, secundū glo. in c. nos quidē. Et si legatur ecclesie fienda, & non dicitur de loco, episcopus & executores prouidebunt de loco ecclesie construenda, nisi aliter constet de mente testatoris, quæ consideranda est, si possibile est.
- 7 Si quis reliquit centū aureos infra annum dandos Petro, qui ante annum moritur, secundum Pa. in d. c. nos quidem. si reliquit intuitu anime, ita quod si Petro non reliquisset, alteri tamen reliquisset, tunc hæres dabit alteri, vel conuerget ad pium vsum, de licentia episcopi. Si autem legatur respectu personæ tantum, quoniam non itante nō reliquisset, nō tenebitur amplius hæres, vt in l. pater. ff. de lega. 3. §. Titulianus. Si autem hoc versitur in dubio, tunc fauore religionis præsumēdū est ad piam causam reliquisse, & ad aliu pium vsum esse deputandū, de licentia episcopi,

Facit cle. quia contingit. de reb. do. & per hanc regulam multos solues casus: vt de legato facto puellæ cum nuptiis, & ante hoc moritur.

- 8 Legat Petrus ecclesie tali decem aureos sub cōditione, si sibi peliatur, si non peliatur ex defectu legantis, vt quia moritur excommunicatus, vel aliter, ideo non potest peliari, nihilominus legatum soluetur illi ecclesie, secundum Baro. in l. miles. ff. de adulte. Cōditio enim effecta est impossibilis, ideo non vitiat legatum. Lobiniuit. ff. de condi. & demon. Hæc regula ad multa valet, vide aliquid, supra, Hæres. §. 14.
- 9 Si Sempronius legat Titio cētum, vt redimat Platonem seruum, Titius vult redimere Platonem, sed dominus non vult vendere, habebit legatum Titius, quoniam per ipsum nō stetit, quin Plato redimeretur. Idem dic si Plato hoc intermedio moriatur. l. si Titio. ff. de leg. 1.
- 10 Sortes reliquit filiz suæ nupte omni anno pro vestimentis, vt se induat decem aureos, quæ filia stetit per quatuor annos q̄ non induit se, nec aureos ab hæredibus legatis accepit: si petat modo aureos præteritum annorū, nō habebit. ar. l. quidam prædia. ff. de vusufr. leg. ipsa enim fuit in culpa, quia non præiudicatos aureos.
- 11 Si legatarius præmoritur legenti, legatū spirat, & apud hæres remanet. Si autem moritur post, sed antequam hæres adeat hereditatem, legatum ad hæres legatarij trāsit. l. vnica. C. de cadu. tol.
- 12 Legatum factum episcopo, vel cuiuscunque habenti administrationem

tionem, vel prælationem, præsumitur factum contemplatione ecclesie, nisi sit factum à personâ coniunctâ, vique ad quartum gradum cōsanguinitatis, vel affinitatis, quo casu erit suum, & succedent propinqui ab intestato. c. quia nos, & c. requisisti de testa. Vide Pa. ibi. Si verò sit factum personæ ecclesiasticæ, non habenti in ecclesia administrationem, in dubio præsumitur q̄ sit factum contemplatione personæ, si tamē potest habere proprium, secundum Pan. in d. c. requisisti. Quod si non potest habere propriū, vt religiosus, præsumitur factum intuitu monasterij, vel ecclesie. §. q. r. cap. vni. cō. Vnde nō potest disponere de hoc, nisi sicut de ceteris ecclesiis bonis, & cedet monasterio, vel ecclesie.

- 13 Legatum factum filio familias per familia verba, lego filio Petri, vel expressius dicentem, Sempronio filio Petri, secundum Pa. in c. Raynuius de testa. non intelligitur factū contemplatione patris, licet pater nominetur: quia nominatio patris sit causa demonstrationis, etiam si fiat mētio de patria potestate. Patria potestas nō impedit, & tunc vsus fructus tantum videtur acquiri patri. Huic concordat Baro. in l. cum aliquis, C. de iur. de li.
- 14 Legatum factum omnibus canonicis alicuius ecclesie, etiam cum expressione nominum, præsumitur factum contemplatione ecclesie, per l. ciuius. ff. de reb. dub. Secus si vni nō habenti administrationem, vel prælationē, vt supra, §. 12. & in d. cap. requisisti. facit l. nonnunquam. ff. ad Trebel.
- 15 Quando legatarius non potest

vti legato nisi respectu ecclesie, intelligitur factum contemplatione ecclesie in dubio, vt si legetur clerico accessus per fundum alicuius ad ecclesiam. Et ita intelligo glo. in l. non plures. C. de sacrosan. eccle. & quod no. doc. C. eo. tit. l. 1.

- 16 Si testator rem legat alienam, quomodo sit esse alterius, hæres teneatur cum emere, si potest, & dare, vel aestimariom soluere, si talis res æstimari potest. In sti. de leg. §. non solum. C. de leg. l. cum alienam. Si autem legatum habebat tantum aliquid ius in re illa, intelligitur tantum ius quod habet relinquere. ff. de lega. l. serui electione. Si res erat omnino aliena, & est hæres, præstabit. Si verò hoc fecit ignoranter & reliquit extraneo, non valet. Si reliquit personæ cōiunctæ, cui tantumdem reliquisset, si hoc fecisset, etiam hæres dabit æstimationem, in d. l. cum alienam. Et hæc prædicta sunt vera, secundū ius canonicum, & in conscientia, vt committitur doct. tenent, & vt refert Paor. in c. filius, de testa. quauis ipse contrarium teneat, propter tex. dicentem, secundum leges seculi hæredem cogi ad solvendum rem alienam legatam, sed eius ratio non valet, quia secundum Innocent. tenet loquitur in rebus ecclesie, alteri ecclesie legatis, in quibus legatum non tenetur. Ideo in omni foro prædicta sunt tenenda vera. Quia fundū super hanc regulam quod voluntas testatoris seruanda est, quando testat, aut probabiliter per coniecturas depræbentur.
- 17 Legata domo, intelligitur etiam legatus hortus et c. coherentis, maxime cum est sub eodē ostio,

secundum Pa. in d.c. Raynuius, nisi aliter de mente testatoris constaret. Item legata velle vxori, ornamenta eius pretiosa, secundum Ludouic. de Ro. videtur legata: quia sunt accessoria, nisi talia ornamenta essent prohibita mulieribus, tunc non dicerentur accessoria: licet alij oppositum teneant, dicentes accessoria pretiosiora non accedere suo principali. Legato chirographo, legatur actiones, quae sunt in eo. l. qui chirographum. ff. de legat. 3. Legato lecto, venit eius ornamentum. ff. de leg. 3. l. librorum. s. fina. Hæ enim accessoria esse videtur.

18 Si testator rem legatam vedit, ut impignorauit, nec post mutauit voluntatem, imò noluit aliter disponere, tenebitur hæres rem illam emere, vel expignorare si potest, & dare legatario, vel saltem estimationem in conscientia. In ff. de leg. s. si rem sua, sicut dictum est, quando rem alienam legauit. s. s. 16.

19 Legatum personale, quod relinquatur alicui, non transit ad posteros. ff. de leg. 1. s. apud Iulianum. s. si quis. in glo. ibi.

20 Quod futurum est, in legato potest futurum: quia aliquoties est in spe, vt fructus. Etiam iura, credita, seruitutes, dummodo testator non exegerit, & debitum creditoris potest legari. In ff. de leg. s. ea quoque res, & s. cum autem. s. si quis debitori.

21 Legatum factum creditoribus debitoribus, qui ei tenebatur de necessitate iuris, in dubio præsumitur factum pro recompensatione, ita quod creditor non poterit habere vtque. Secus autem si debitum erat voluntarium, tunc fundum communiter doctores

in cap. officij. de testa. Est casus in l. si cum dotem. s. si pater. ff. solu. matri.

22 Qui ex importunitate facit vt aliquis relinquat sibi, quod alteri reliquerat in testamento, vel aliter mutet testamentum, licet peccet, si ex odio, vel auaritia hoc faciat, non tamen videtur teneri ad restitutionem, quia adhuc nulli erat ius acquisitum. Secus si dolose hoc egit, tenebitur de actione doli, secundum Cepo. in suis caute. non autem ad restitutionem, quia nulli ius erat acquisitum, vt supra.

23 Legatum, quod legatur vxori propria sua dos, valet ad hoc, vt plenior sit actio ex legato, quam ex dote. In ff. de leg. s. sed si vxori, quia legatum statim debetur, vt dicit ibi glo. Dos autem est constituta in mobilibus, post annum. Valet etiam, quia non habebit probare dotem, si exprimatur quæ sit quantitatis, aliàs oportet probare. C. de fal. ca. adiec. in leg. lib. 3.

24 Legatum factum in genere nõ valet, sed in specie specialissima. Quod si res legata est incerta, & habetur in patrimonio testatoris, vt bos, vel seruus, electio pertinet ad legatarium, dum tamen non eligat optimum: si non habetur, eligit hæres. In ff. de leg. s. si generaliter. & ff. de trit. l. 3. dummodo non eligat rem nil valentem, vt seruum, vel hunc antiquum, vel huiusmodi: quia debet dare de melioribus. C. communia de lega. l. fina. s. 1. & maxime si relinquat ad pias causas, vt si relinquat calicem ecclesie, intelligitur saltem de argento, si plangtam, de serico. Si autem relinquat fundum indeterminate alteri,

teri, videtur derisorium, quia hæres dando digitum terre liberaretur. l. quod in rerum. ff. de legat. 1. s. si quis autem. Similiter si relinquat domum in genere, vel relinquat domos aliquas, & sic electio erit legatarii, vel non, & sic legatur erit derisorium. l. si domos. ff. de legat. 1. Legandum est ergo semper in specie, & non in genere.

25 Si quis legauit centum aureos, quos dicit habere in tali capsula, & nõ inueniuntur nisi quinquaginta, legatarius non habebit, nisi quod reperitur est: & si plures sunt legatarii, diuidunt ad ratam. Sic de vino, & oleo, quæ in tali vase reperita fuerint, dabitur quod fuerit reperitum. l. si quis testamento. ff. de legat. 1. Et si legans erret in nomine, vel demonstratione alicuius, dummodo constet de intentione, nõ nocet, neque vitiat, in ff. de legat. s. si quis in nomine, & s. huic demonstratio. neque falsa causa vitiat legatum, vt dicendo, lego Titio decem, quia liberauit huiusmodi meum & carcerem, quanuis hoc non sit verum. In ff. de legat. s. longè. Secus quando conditionaliter legatur, vt ibidem dicitur.

26 Legatus Petro omnia mobilia sua, intelliguntur etiam fructus omnes, qui tempore mortis legatis erant à solo separati. lege, fructus. ff. de rei ven. non autem credita, quia hæc non sunt mobilia, neque immobilia, sed in tertia specie. ff. de re iudica. lege, à diu. Pio. & quia quod nobis debetur non est nostrum. ff. de auro & argen. leg. l. 2. neque ligna, vel lapides parata pro ædificio, & huiusmodi intelliguntur. ar. ff. de legat. 1. ligni appellatio. Pro re enim immobili tam parata sunt,

& disposita.

27 Si legatur Sempronio decem, si ipse voluerit, mortuo Sempronio, nihil exprimente an voluerit, vel ne, hæres Sempronij nihil habebit de legato. ff. de leg. 1. l. si ita legatum sit. s. illi si voluerit. Si legans vnũ fundum, & alteri vsũfructum fundi, nisi aliter de eius mente pateat, intelligitur legalis vnique ipsorum dimidium vsũfructum fundi, secundum Lud. de Ro. l. alij. ff. de vsũfructu. leg. Secus est in sententia iudicis. l. puto. ff. familie eriscundæ.

29 Si quis legauit Sempronio centum, & si perdidit hæc centum, lego alia centum: propter hoc Sempronius nõ habebit nisi semel centum. ff. de legat. 3. l. si deicommissum. s. si quis decem. aliter sepius se amisisse postest conqueri.

30 Si Ioan. reliquit Petrũ vsũfructuarium talis fundi, vsquequo filius dicti Io. erit 20. annorum, durabit vsũfructus Petri vsque ad illud tẽpus, etiam quod infra annum filius Io. moriatur: sed si Petrus moriatur ante 20. annum, expirat vsũfructus. Si vero reliquerat vsũfructuarium sub incerta cognitione, verbi gratia, donec filius meus fuerit effectus sanus, statim quod effectus sanus, cessat vsũfructus. Si autem in ipsa infirmitate moriatur, perseuerat vsũfructus vsque ad mortem legatarii. l. ambiguitatè. C. de vsũfructu. Similiter si dicatur, vsquequo fuerit furiosus, si moriatur in furore, durat.

31 Si quis Ambrosio reliquat alimenta, habebit pro alimentis, vitæ, vestitus, lectum, habitationem, & ea, sine quibus vivere non possit. ff. de alimen. &

ciba.lega l. legatus. non habebit tamen ea, quæ ad disciplinam pertinent. in d.l. legatus. supra. Alimentum. §. 1.

32 Si testator dicat, relinquo qd' vxor mea sit domina omnium bonorum meorum, & usufructuaria: vxor habebit gubernatione domus, & familia, vitem, & vestitum. Similiter dicendo, relinquo eam dominam, & dominatricem bonorum meorum, intellige quod secundum qualitates patrimonij honorificè habeat sua necessaria, & sit gubernatrix domus, & ita cõmunis vsus, & sapientes interpretantur, vt glo. no. athen. hoc locum habet. C. si secundo nupsit, hoc verò dicitur, si filij sunt hæredes. Secus si extranei, per d. glo. & si filij morerentur, mater viuens proprietaria efficeretur, vt not. Bar. per text. in l. sicut in annos. ff. quib. mod. vsus fruct. amit. Et quando maritus liberet eam à re ditione rationis de administratione, tamè tenebitur de dolo, & lata culpa. l. creditor. §. Lucius. ff. mandat. ideo aliqualem reddet ratione, licet non scrupulosam, secundum Bar. in l. si quis rationes. ff. de lib. leg. Quod si dicat lego vsum fructum omnium bonorum meorum vxori meæ, vel relinquo eam usufructuariam, habebit insolidum vsum fructum omnium bonorum, & poterit de illis quicquid placuerit facere, etiã quod sint vltra quæritatem alimentorum. ff. de vsu fruct. leg. l. vxori meæ.

33 Filij autem si adiunt, habebit saltem legitimam partem in usufructu, vt no. Odo. in athen. nouissima. C. de inoffi. testa. non autem extranei, vt in dicta lege, vxori meæ.

34 Si testator dicat, lego vxori

meæ hoc vel hoc, si castè, & honestè vixerit, & ipsa postmodum transeat ad secunda vora, legatij nõ perdet, quia nubendo, legatij castè, & honestè viuere. c. vicina. d. §. Secus autem si testator aliter tenuerit, vel loquedi viciu alter habuerit, quia cõmunis vsus loquendi præferit propriæ significationi, secundum Innoc. in cap. olim. de verb. sig. idem tenet Panor. in cap. vt clericorum. de vita & honestate. c. dicens, quod deberet addi, & si in viduitate manserit. Aliqui tamen dicunt etiam si nubat perdit legatum, quia per hoc læditur fama mariti, & suorum. Oldra autem dicit standum esse cõmuni intellectu testatoris, qui intendit, quod alteri nõ nubat: quod quidam putant verum, quando testator esset simplex, & idiota, quia potest credere in matrimonio non esse castitatem, secus si esset doctus. Credo tamen quod prima opinio, quæ est Bart. in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur, sit verior, quando vltima voluntas testatoris ignoratur, que pro lege seruanda est. c. vlt. r. quæstio. 2. vide tamen Sil. legatum primo. §. 5. Hæc videtur bona decisio.

35 Sempronius legauit habitationem leui vsum fructum cuiusdam domus vxori suæ, & in eodem testamento dictam domum legat alteri, præter hoc nõ adimere legatum vxoris, quod ad habitationem, secundum text. in l. Sempronio. ff. de vsu fruct. lega. & ibi Bartol. Nam legato generali vsu fructus, vel habitationis, nõ derogatur per legatum speciale ipsius rei.

36 Cui dicit testator, relinquo tale fundum Antonio ad vsu fructum

quidam, vel ad gaudimentum, secundum Bart. Cepo. relicta est proprietas, per l. Proculus. ff. de vsu fruct. Quidam distinguunt, vt ibi dicit Flo. Vide si placet.

37 Legatum potest fieri quibuscumque verbis, quibus exprimi potest voluntas testatoris. C. cõm. dele. l. 2. & potest fieri purè, & conditionaliter per ly, si, & in diem. Quando purè fit, mortuo testatore, legatum edit legatario, vt dicemus infra. Quando fit conditionaliter, ante conditionis aduentum, non edit legatario, vt supra dictum est. Quando verò fit in diem, & dies est omnino incerta, tunc legatum est conditionale. l. dies. ff. de conditio. & demonstrati. Si verò dies est certus omni certitudine, vt cum relinquitur Titio in Pascha futuro, vel est certus ad minus in se, licet sit incertus pro subiecto, vt cõ relinquitur Titio aliquid quando erit 14. annorum, tunc legatum factum tali tempore, vel die, à die mortis testatoris statim edit legatario, taliter, quod si legatarius post mortem testatoris, & ante illud diem decedat, legatij debetibus eius hæredibus. in l. vnica. §. cum igitur. C. de cadu. tol. & si legatum fructus nascitur ex tali fundo Titio, & ante fructus mortuo testatore, moriatur Titius, eius hæredes habebunt fructus nascituros. glo. in litem quia. ff. de pact. nisi aliud impediatur. Item quado legatur aliquid Petro quado morietur, licet sit incertum quando morietur, est tamen certum quod morietur, ideo legatum est ad diem certum, vnde legatum debetur hæredibus Petri. Si autem sic diceret testator, hæres dato hoc Petro cum morieris, est

in diem incertum: quia ignoratur quis prior sit moriturus, an hæres, vel legatarius, ideo si legatarius præmoriatur, legatum nõ transibit ad suos hæredes, sed remanebit apud hæredem testatoris grauatum. Vide l. hæres. in prin. ff. de condi. & demon.

38 Item nõ quod ly, si, non semper facit conditionem propriæ, vt quando respicit futuri temporis euentum, cum omni certitudine: vt dicendo, si cras oriatur sol. Bart. in l. ff. de condi. & demon. vel quando conditio est impossibilis. ff. de condi. inst. l. 1. vt dicendo, si volabit athenus: sed quando euentus est certus, sed incertus est quando fit futurus, vt est mors, sic facit conditione, secundum Barto. supra. Item, si aliquando ponitur pro quia: aliquando pro quantum, vide Bart. supra. Similiter ista dictio, cum, aliquando stat copulatiuè, & non facit conditionem, aliquando est conditio, vt quando apponitur verbo præteriti temporis, vel presentis, & sic non facit conditione, sed stat causatiuè, pro quia, vel aduerbatiuè, pro quantum, aliquando aduerbaliuè, pro quado: vt cum apponitur verbo futuri temporis: vide Bartolum, vbi supra. Hæc à legis magis tractanda sunt, quam à consessoribus.

39 Si testator dicat, relinquo Beræ centum, si nupserit Petro, & illa noluerit ei nubere, quia non erit dignus eius nuptiis, propter hoc non priuabitur legato, quia conditio, quæ perpetuam viduitatem inducit, remittitur, sed non quæ temporalem. Idem si legans dicat, quod nubat ad diem certum, vnde legatum perditur, quod perinde est, ac si non esset hæc con-

- ditio adiecta. ff. de condi. & dem. l. filiz. fua.
- 40 Legata non possunt peti nisi adita hereditate, nisi ad pias causas. vide adita hereditate trāscunt ad legatarios recta via, cū fructibus. in cap. Raynaldus. de test. & vt not. glo. in l. in legatis. C. de vsur. Fallit hoc quando res aliena legatur. l. cum alienam. C. de leg. Item in legato relicto in genere, in legato alternativē, in legato factio in diem. ff. de vsufructu. lega. l. Sempronius. in legato in quo aggrauatur heres ad vendendum rem. l. vxorem. ff. de lega. 3.
- 41 De ordine quo capiantur legata, dicit text. in l. is cui. ff. vt in poss. leg. nullum ordinem obseruamus, sed simul omnes equaliter tenemur. infra, Restitutio. §. 25. vide aliquod supra, Heres. §. decimo sexto.
- 42 Legatum redditur caducum, si quod legatur in testamento, habetur pro nō scripto, vt si legatarius erat mortuus, quem testator credebat viuere, vel quando res legata non est in rerum natura, vt quia perit, & testator credebat esse, vel quia res legata prohibetur alienari, vel cui nullum est commercium, vel si nul- lum est commercium, secundum Azo. cum grandi difficultate tamen est, de his non valet legatum, nec dabitur eorum estimatio. Infit. de legat. §. si talis res. nisi appareat quod voluntas testatoris erat, quod estimatio daretur, quando poterat estimari. ff. de lega. 1. l. si quis inquilinus. Vide de hoc plenius Tab. legatum primō. §. 54. Secundo, dicitur caducum in casu caduco, vt quia legatarius moritur ante testatorem, vel efficiatur seruis pōnæ, aut quia te-

stamentū in plebe inofficiosum dicitur. l. Papinianus. ff. de inof. test. §. meminisse. vel etiam propter graues inimicitias exortas inter legentem, & legatarium, nisi redierit ad amicitiam: quia sic reintegetur legatū, sed propter leuem inimicitiam nō rumpitur. ff. de his quib. et indig. l. si inimicitia. Tertio, q̄ post mortem testatoris quacuq; ratione efficiatur caducū, vt si legatarius spernat, vel conditio sub qua factum est deficiat. l. vnica. C. de caducis testatō.

43 Sempronius legauit Titio cētum aureos sub conditione, vt pontem in tali loco faciat, quem prius dicitus Titius fecerat, hoc legatum efficitur caducum, per l. conditionum. ff. de condi. & dem. quia non videtur obtemperare qui factio facit. in d. l. in si. & ita heres hoc legatū soluere non tenetur: & si fieret ex cōmunicatio contra non solventes legata, iste non ligaretur, secundū quod not. Lud. de Roma.

44 Legatum ad pias causas est, quando relinquitur aliquid pro anima, secundum Bar. in l. si quis Titio. ff. de leg. 2. vel pro miserabilibus personis, viduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & huiusmodi, auxiliū proprio desituitis, secundum Pe. de Pern. in tra. c. de canonica portione episcopi. alle. c. l. 87. d. vel quando relinquitur ecclesie, vel alio piis locis. C. fin. de test. & nomine piorū locorū, veniūt hospitalia, monasteria, & quilibet alius locus, in quo senes languidi, pauperes aluntur, & alia pietatis opera exercentur. c. de xenodochiis. de reli. do. Item quod relinquuntur (secundum aliquos) ad custodiam ciuitatis, vel aliorū locorum cōmuniū. ar. in

ar. in c. 2. de immu. eccle. & quod relinquitur pro refectione pontium, & viarū imminente necessitate, similiter murorū, fossarū, & huiusmodi. in d. c. 2. & cap. non minus. de immu. eccle. & pro ornamentis ecclesie, luminariibus, fabrica, libris, & aliis ad Dei cultum spectantibus, siue sint ad templale, siue ad perpetuum cultum. c. si. de test. & pro redemptione captiuus. l. nulli. C. de epis. & cle. Pro puellis maritandis. ar. c. si. de feri. Pro alimentis egentū. r. 2. c. aurum. Et quod generaliter relinquitur Deo, intelligitur relinqui pro anima. ff. ad le. fal. l. 1. §. ad municipiū. Concludit de q̄ dicitur relinqui ad piā causam, quod relinquitur pro honore Dei, vel sanctorū, vel pro salute animæ, quomodo cunque relinquatur, quia pium est, quod fit propter diuinum cultum. Secus quādo fieret pro honore mūdano, vel fama perpetua, quā non est pium, licet præsumatur omnia supradicta esse ad causas pias, quando de opposito non constat.

45 Qui legat pauperibus pro male ablati, vel ecclesie, dicitur relin- quere ad causam piam, secundum Io. An. in addi. ad Spec. tit. de instru. edi. quia potius consideratur cui relinquitur, quā causa quare relinquatur. l. illud. C. de sac. facie. eccle. vnde qui relinquit diuiti, etiam q̄ relinquit amore Dei, nō præsumitur relin- quere ad piā causam. vt ibi glo. dicit. Censetur enim non esse pia causa, cum non egeat.

46 Legans x. aureos, non expres- sa persona cui legat, nec causa propter quam legat, intelligitur relinquere ad piā causam, secundum Io. And. vbi supra. vt

etiam not. Alberi. in l. ad instru- ctionem. C. de sacrosanc. eccle. licet forte non sit, sed pro gloria humana.

47 Relinquens cō sanguine pau- peri, non expressa causa, non in- telligitur relinquere ad piā cau- sam. l. t. C. de sac. fan. eccle. & facit quod not. Bar. ibi.

48 Eodem priuilegio gaudet re- licta ad pias causas, & relicta ec- clesie, secundum Pa. in c. relatum. el. 1. de testa. quia ecclesie priuile- giatur propter animam, & Dei contemplationem. Facit quod not. Io. And. ca. 1. de restit. in in- teg. libro sexto.

49 De legatis ad pias causas, sec. Pan. in c. Raynaldus. de test. non potest detrahi Falcidia, vt Tre- bellianica, vt communiter tenetur, licet quod ad Trebellianicā quidam teneant cōtrarium, prima tamen opinio magis pietati consonat, ideo videtur sequen- da, licet Io. And. Alberi. & multi alij dicant posse detrahi.

50 Legata facta quocunque sine institutione heredis, quādo quis vult mori intestatus, valent, sec. Pan. in c. indicat. de testa. secus quando noli mori intestatus. insti. di. de legat. §. ante heredis. In dubio autē videtur noluisse mori intestatus, vt probat text. d. c. indicante.

51 Ex defectu testamenti non vi- tantur legata ad pias causas, secundum Pa. in d. c. indicante. secundum vnam opinionē, vt not. in l. C. de sac. fan. eccle. vbi tenet Bart. q̄ cū quis relinquit sua dis- positioni Titij, respectu pię cau- sę, valet, quāuis non valeat testa- mentum: altero heres aduen- tatur in voluntate alterius. Aduer- te secundum Barto. de saxo fer. in sua minorica, quod si testator

voluit testamentum suum valere iure directo testamenti, & non aliter, si testamentum est nullum quia heredem incapacem instituit, haeres ad quem veniunt bona, non tenetur in conscientia: si autem voluit quod valeret, & si non iure testamenti, saltem iure codicillorum, & omni alio modo quo possit teneatur implere legata defuncti: & sic est praesumendum, nisi quando testator prouidet, vel substituendo alium, vel ordinando quid faciendum. Item secundum Panor. in c. a. de suc. ab intest. quoniam voluntas testatoris non fuerit perfecta, quia in publicam formam non fuit redacta, licet fuit testamentum scriptis fidei manu propria, etiam adueniente aliquo, vel facere cepit, sed complere non potuit: legata tenent, quia consensus fuit perfectus ratione voluntatis, licet non ratione operis. Item tenet Bart. in l. cum quis C. de iur. & fac.igno. quod si testamentum est nullum, vel quia deficit voluntas defuncti, vel ex praeiudicio haereditis, ignorando quod eum habeat, legata non valent, nisi sint talia, quod etiam si filium se habere sciuisset, nihilominus fecisset. arg. in c. fi. 17. q. 4. Sed quando est irritum ex praeiudicio, vel ex heredatione nominis, debentur omnia legata. in authent. ex causa. C. de lib. p. r. r. r. Quando vero est nullum, quia testes sufficientes, vel olemntas aliqua iuris civilis de fidei. si constat de voluntate defuncti, vel per duos testes probari potest, obligatur haeres ad illam implendam naturaliter iure gentium. Sufficit in conscientia defuncti nouisse voluntatem.

52 Quoniam haeres renunciet ha-

reditatis, vel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas, secundum Pa. in c. a. de testat. et l. de test. quia legata ad pias causas non subiciuntur tot solemnitatibus. Sufficit enim quod de testatoris constet voluntas, legat. ut dictum est.

53 Legatum factum ecclesiae construendum, vel monasterio, debetur cum fructibus intermedium temporis, secundum Pan. in c. nos quidem. de test. quia text. d. dicit, quod debent solui sine diminutione, quia quando dies apponitur est in fauorem legatarii, debetur legatum cum fructibus, ut supra est dictum, & l. si ita reliquimus. h. p. legatus d. de leg. 2. sic in hoc casu dies ponitur in fauorem ecclesiae, cui si fuisset constructa, simpliciter legasset, & non in diem.

54 Legatum factum ad certum usum, si potest de iure, & de facto impleri, non potest conuerti in alium usum. c. nos. de testa. & Pe. de Peru. ubi supra. Et si per legatarium non implerit tale legatum, redit ad heredem. c. cum dilecti. de dona. nisi in legatis ad pias causas, vel interueniat dispensatio eius, qui potest. Quod si ille usus potest de iure impleri, sed non de facto, vt propter bella, vel quia desit pecunia, vel aliter: tunc potest fieri commutatio auctoritate superioris, etiam si in testamento sit elausula, quod non possit in alium usum conuerti: quia testatoris voluntas debet interpretari secundum ius commune, vt res magis valeat, quam pereat. c. abbate. de verbo. signi. Si autem possit impleri de facto & non de iure, & tunc, aut hoc est ad aliquem illicitum, vel inhonestum finem, & sic legatum est inutile:

ut: vt si legauit mille ad faciendum duella, quae prohibentur. c. monomachia. 2. q. 3. & tunc non fiet commutatio arg. in his quae nor. in glo. in l. ff. de cond. insti. Vel fieri non potest, non quia inhonestum sit, sed tantum quia ius prohibet, & tunc fiet conuersio in alium usum licitum, & honestum. Et sic intellige dictum ca. nos. in verbo, non potest impleri, scilicet de iure. Illud enim tantum possumus, quod de iure possumus.

55 Commutare huiusmodi legatum quando non adest causa, & potest de iure, & de facto impleri, ad solum Papam spectat. c. quia contingit. de relig. domi. in cie. sed ex illicite causa potest etiam episcopus dicere sanus, nisi testator aliter prouiderit quid faciendum esset de legato, vbi non impleto, secundum Bart. in l. libero. ff. de an. leg. & haec est veritas, licet quidam aliter dicant. Facit quod nor. d. Ant. in c. veri. de condi. ap. & Barto. in l. ff. de ope. pub. Et quia fit talis commutatio ex causa rationabili, vel quia non potest impleri de iure, vel facto, requiritur consensus haereditis grauari, & ecclesiae, cui fit legatum, secundum Petr. de peru. supra. Et ita loquitur lex. legatum. ff. de usufruct. leg. Et pariformiter dic quodcumque ex causa legitima commutatio fieri debet.

56 Si dubitatur an causa fit legitima, vel haeres, & ecclesia non consentiant, aut consentient ecclesia cui legatur, contradicit haeres, secundum Pet. de peru. supra, episcopus nihilominus poterit commutare solus. C. de nupt. l. i. quia fauebit ecclesiae legataria. Iste casus est in legato cum

uitati. ff. de usufruct. le. Fallit hoc in legato pro monasterio construendo, quod sine consensu haereditis non potest commutari nisi fuerit neglegens haeres, quia tunc sine eius consensu, episcopus poterit elapso termino, de quo in d. c. nos quidem.

Tam iudex secularis, quam ecclesiasticus, potest compellere, vt legata soluantur, & ad pias causas, secundum Panor. in d. c. nos. quando fuit facta non certe personae, vel si certa persone, et tamen talis, qui non potest petere in iudicio, vt sunt fratres maiores. Sed si non ad pias causas fit legatum, & ad certam personam factum, quia tunc solum ad instantiam partis compellet. Et non parte non instante.

58 Quando testator prouidet de executione in legato ad pias causas, episcopus non potest se intramittere, secundum Panor. in c. si haeres, de testamentis, nisi propter neglegentiam executionis, comodo, quo supra dictum est, verum. Executor. q. 9. io. it. in casu autem quo non prouiderit, tunc in legatis pro redemptione captiuorum, & pro alimoniis pauperum, prouidebit episcopus. l. nulli. C. de episcop. & clerici. in aliis autem haeres in dicto cap. si haeres. Nisi sit neglegens, vt supra, Executor. §. ii. Faciunt ad hoc c. tua. & d. cap. nos quidem. de testamentis.

59 Legatum factum pro constructione hospitalis pauperum, in quo ponatur rector ad arbitrium certi praetati, secundum Lap. ab in cle. contingit. de relig. io. vt retert Ant. in d. c. nos quidem. potest haeres de licentia episcopi commutare in edificationem monasterii religiosorum, etiam contra

tradente illo prelato: quia qui melius facit, nō aliud, sed idem facit. e. peruenit. el. 2. de iureiur. Vide aliqui circa hanc materiam, ver. executio. ver. hares. ver. testamentum. Et hoc consuevit lo. An. quod consilium tenet in materia fauorabili tantum, & non odiosa, & præsertim animæ, in qua fit plena interpretatio. c. cum dilecti. de dona.

LEGATVS.

1 Legatus est, cui provincia relegendæ committitur. c. 1. & c. legatos. de offi. leg. in 6. & est ordinarium in provincia sibi taxata. c. tit. c. 2. Nec se esse legatum asserenti creditur, nisi per scriptum probauerit, & de apostolico mandato fidem fecerit. 63. d. c. lectis, & secundum Panor. in c. sicut nobis. de senten. excommu. Si cardinalis dicat, quod Papa commissit sibi aliquid, tendens in præiudicium alterius, viuz vocis oraculo, non creditur, nisi aliter probet, & si vult probare se perdidisse literas sue legationis, nō auditur. c. cum in iure. de offi. deleg. Alias si est honestus, & notus, potest et credi. c. nobilissimus. 97. d.

2 Legatorū alij sunt nati, quia ex sua dignitate hoc habent, vt archiepiscopus Cæsariorū, de off. le. c. 1. Alij sunt de latere, vt qui de curia Papa mittuntur, & hodie sunt tantum cardinales, secundum Pa. in c. 1. co. tit. Alij sunt ex commissione, vt in c. volentes. eo. tit. quibus a Papa aliquid committitur in aliqua provincia.

3 Legati qui dicuntur nati, nō habent iurisdictionem cōtra exemptos, in d. c. 1. non possunt absolueri pro iniectioe manuum violenta in clericum in sua provincia, nec in aliena, nec subditum,

nec extraneum, secundum Pa. in c. p. de of. le. Et intellige de iniectioe, a qua episcopus nō potest absolueri, secundum eundem Panor. ibi. quia sunt perpetui: nisi quando quis specialiter haberet a Papa.

4 Legati ex commissione, qui dicuntur legati ratione personæ, a tali iniectioe possunt absolueri subditos existentes in provincia, & extraneos in sua provincia delinquentes, & existentes, suos vero subditos extra provinciam suam non possunt absolueri, secundum vnam opinionem, sed secundum Gem. in c. 1. eo. tit. lib. sexto. postum. Quidam glossant de licentia iudicis illius loci, quod possit habere veritatem, quando requireret publicam, & contentiosam iurisdictionem. Suos etiam subditos, & in sua provincia, qui extra provinciam iniicerent manus, secundum meliorem opinionem potest absolueri: licet quidā dicant quod non, vt Hosti. extraneos vero aliuendos venientes, tales legati nō possunt absolueri. Et hæc veriora magis videntur.

5 Legati de latere possunt omnia prædicta secundum communiter doct. in d. c. penult. & etiam in enormi, secundum Arch. in c. 1. de offi. leg. in sexto. nisi in presentia Papæ: & quando ante regressum sunt reuocati, secundum Panor. in d. c. penult. quid autem possint, vide in c. legatos. de offi. leg. & glo. in c. quod translatio. de offi. leg. & in multis aliis c. ibi. in 6. sed attendendæ sunt eorum literæ, nam de iure non fit extensio ad alias excommunicationes Pappales.

6 Legatus non potest delegati processum impedire, nec eius sententiam irritare. in c. studium. eod. tit. nec absolueri excommunicatis a Papa, vel eius delegato. in d. c. studium. potest tamē excommunicati a se, in sua provincia, absolueri extra sua provinciam existens, secundum Inn. in foro penitentiarum, si non est reuocatus, non autem in foro contentioso, nisi reuertatur in provinciam. Not. quod egrediendo animo non reuertens, expirat eius legatio, ideo etiam si reuertendo non possit, secus si animo reuertendi egressus fuerat, si reuertatur, potest.

sententiam irritare. in c. studium. eod. tit. nec absolueri excommunicatis a Papa, vel eius delegato. in d. c. studium. potest tamē excommunicati a se, in sua provincia, absolueri extra sua provinciam existens, secundum Inn. in foro penitentiarum, si non est reuocatus, non autem in foro contentioso, nisi reuertatur in provinciam. Not. quod egrediendo animo non reuertens, expirat eius legatio, ideo etiam si reuertendo non possit, secus si animo reuertendi egressus fuerat, si reuertatur, potest.

7 Legatos impediens, vel nuncios Apostolicos, ne exerceat sua officia, ipso facto sunt excommunicati, & terra, & regna, & loca eorum sunt interdicia tandiu, quando eorum domini in contumacia persistirerit. c. super gentes. de officio leg. lib. 6. supra, excommunicatio. 72.

8 Legatus quantumcunque plenam legationem obtineat, ex hoc non habet potestatem conferendi beneficia, nisi et specialiter sit concessum: vel nisi sit cardinalis. c. officij. eo. tit. lib. 6. & si ecclesia habeat paronum laicum, nō potest per legatum conferri nisi ei, quæ præsentat patronus, etiam si patronus sit clericus, & habeat ius patronatus ratione sui patrimonij. c. cum dilectus. de iur. pa. Secus quando ratio ecclesiæ esset patronus. Facit c. dilectus. de offi. leg. & glo. ibi. quia potest quod maius, scilicet ipsas ecclesias conferre, non requisitis episcopo. in d. c. dilectus.

9 Reseruationes quorumcunque beneficiorum a quocunque legato factæ auctoritate sue legationis, vel ab executoribus per eum deputatis, & decreta, & denun-

ciationes, & processus, finita legatione, vigore carent. c. presentium. eodem tit. lib. 6. Potest confirmare legatus de latere electioes episcoporum, archiepiscoporum, & exemptorum de iure communi. capit. si Abbatem. de elect. lib. 6. nisi in contrarium sint eorum priuilegia. Secus in aliis legatis. Non tamen potest, etiam quod fit cardinalis, se intromittere de his, quæ specialiter referuntur a Papa, nisi et in iure concedatur, vel ex mandato, aut consuetudine habeat. capit. nisi. de offi. leg. Efficit tamen semper videndæ eorum commissiones, quas a Papa habent specialiter.

10 Quomodo eorum constitutiones, & iurisdictiones, vide in c. nemini. eod. tit. & c. fin. & Ioan. An. in c. fin. de off. archie. & quomodo finitur legatio. cap. de causis. de offi. deleg. & in d. c. legatos. c. notui. eod. tit. Quomodo delegatus possit delegare, & nō supra, Delegatus. §. t. 6. 7. Legatio secundum lo. An. finitur quatuor modis, scilicet tempore, reuocatione, egressione, & morte. Tab. ver. legatus. §. vlti.

LEGITIMVS.

1 Legitimi filij dicuntur, secundum Rayn. qui ex legitimo, vel reputato legitimo matrimonio nati sunt, etiam si alter coniugum cōtraxit cū aliquo, quem nesciebat habere uxorem, & hoc facit in facie ecclesiæ: talis ex eis natus reputatur legitimus: secus si clandestine contraxissent, vel si scientes aliquo impedimento, publicè cōtraxerunt de clandestino. c. in prohibito. supra. ver. filius. §. 2. consentit Sancti. Tho. & Pet. de Pal.

2 Legitimi efficiuntur filij per sequens

sequens matrimonii, supra, ver. filius. s. i. per speciale indulgentiam Papæ, qui quando simpliciter legitimar, fit legitimus quo ad dignitates, & alia, secundum Hosti. & Pet. de Pa. Facit c. per venerabilem. eo. tit. Per episcopum etiam quo ad posse recipere ordines minores, & habere beneficium vbiuecum sine cura, & quo ad successione bonorum, & actus legitimis secularibus in terris ecclesiæ temporaliter subiectis, & in aliis etiam, quantum ad ea, per que alteri non ferret præiudicium. In terris autem Papæ non subiectis temporaliter, non valet legitimatio eius, quo ad successione ab intestato, per Papam, vel episcopum facta. secundum Innocent. & Ber. in dicto capitulo per venerabilem, quia alteri fit præiudicium: nisi ex magna causa, secundum Panor. in d. cap. per venerabilem qui fil. sint leg. Per leges etiã seculares, quia legitimatur multis modis: vt si efficitur curialis imperatoris, patre offerente, vel si pater offerat curiã ciuitatis. Si pater decedes in testamento nominet legitimum heredem. Thom. 4. sentent. d. 41. a. 1. quol. 2. ad 3. vide Tab. ver. legitimus. s. 1. & Sil. ibid. q. 6. prima, quoniam alij modi sunt per quos legitimantur.

3 Per Imperatorem etiam quis potest legitimari. Not. quod Imperator non potest legitimare sicut Papa, incipiendo a radice matrimonij de iure. per c. tuam. de ordi. cogn. nec per scriptum in spiritualibus. In temporalibus potest in terris sibi mediata, vel immediate subiectis, & alij reges. Sed domini, qui recognouit Imperatorem in dominum, de iure non possunt legitimare, quia

legitimatio, & fama restitutio, & familia reseruari videtur principi solo. Secus quando non recognouit superiorem, quia tunc possunt principes legitimare. In terris autē ecclesiæ non possunt.

4 Legitimatio, vel emancipatio filij, non potest fieri quo ad certum actum, & non quo ad alios, secundum communiorum opinionem, quam sequitur Bald. quantum ad legitimatorem. in l. senium. C. qui testam. face. poss. quia libertas est indiuisibilis. l. prima. s. primo. C. de lat. lib. tol. Secus quido proceditur per viã dispensationis. Ideo Cepol. in suis cautelis docet cautelam patribus habentibus filios legitimos, & spurios, quos vellet legitimis fieri, sed non succedere pariter cum legitimis, quod procedant per viã dispensationis, vt certo modo possint succedere, & legitimatio non est proprie legitimatio, & hoc potest facere qui potest legitimare.

5 Ad vera legitimatorem quantum requiruntur, secundum Pa. in dicto c. per venerabilem, videlicet expressio qualitates legitimatorem, expressio si fratres habet legitimos, vel naturales, aliter non valet consensus patris, & filij legitimandi, quod vocentur agnati, si pater mortuus est, vt affertur, nisi quando princeps ex certa scientia vellet legitimare, ipsis non vocatis, tunc vocandi non essent.

6 Potest etiã princeps restituere in integrum ex certa scientia, cum præiudicio alterius, vt not. in l. si. C. sententiã passis. Quod si pater ante mortem ordinasset, quod filij legitimarentur, non esset opus vocare agnatos, imò ipsis iniunctis possunt legitimari, & sic

& succedere ipsi agnatis ab intestato morientibus sic legitima ti filij.

7 Legitimatus simpliciter, & quo ad omnia, non intelligitur legitimatus ad ea, que sunt in præiudicium tertij, nisi hoc specialiter exprimitur, quia concessiones aliis præiudiciales sunt restringendæ. de offi. deleg. c. super eo. Hoc tenet Anr. de Bur. etiam legitimatus quo ad dignitates, secundum Hostien. quod verius est.

8 Legitimati à comite Palatino, & ab habentibus auctoritatem ab Imperatore, vel Papa legitimandi, non possunt succedere in præiudicium agnatorum, nisi auctoritas esset data simpliciter, quod possent legitimari in præiudicium aliorum, sicut potest Papa, & Imperator, & sic Panor. in dicto cap. per venerabile. credit, quod possent succedere si sic legitimarentur. Vide aliquid supra, ver. filius. s. 1. 15. 16. Legitimatus à Papa ad dignitates, secundum Goslin. sum. & Hostien. non est legitimatus ad episcopatum, & maiores dignitates, sed ad inferiores. De legitima portione hæreditatis, siue sit pars debita iure nature, siue que Trebellianica appellatur, siue Falcidia, vide S. in ver. legitima portio. C. de inof. testa. authent. nouissima. & ad leg. Fal. & ad Trebell. per totum. Ad forum animarum parum pertinet hoc.

LEPRA.

1 Lepra inter morbos contagiosos computatur, ideo leprosi quo ad cohabitationem secundum iura separantur. capitulo. i. de coniug. leproso. ne vnus alterum inficiat.

2 Lepra superueniens soluit spon-

salia de futuro, ad instantiam facti. capite. literas. de spon. & idem de qualibet alia enormi superueniente infirmitate, quia in generali obligatione de contrahendo, intelligitur, nisi aliquod turpe superueniat, vt in c. quemadmodum. de iur. iur. ideo possunt solui hæ promissiones. Superueniens lepra non soluit matrimonium contractum. C. litteras. eod. tit. & c. neque impedit contrahendum, dummodo leprosus inueniat volentem contrahere. ca. 2. eod. titulu.

3 Lepra absoluit coniugem sanum à redditione debiti, & cohabitatione imminente periculo probabili infirmitatis, non tamen absoluit à debito seruitij in necessitate, quia non est sic periculosum, sicut debiti redditio. & filij leproforum, cum sano parente remanere debent, ne inficiantur, secundum omnes. Vide supra, ver. Debitum coniugale. s. 3.

4 Leprosi in communi viuentes, non tenentur soluere decimas de hortis, vel nutrimentis animalium suorum, secundum gl. c. de eccle. adifi. De aliis autem quæ non excipiuntur ibi, tenentur: sicut autem quando non viuunt in communi, quia tenentur vt ceteri.

5 Possunt etiam habere ecclesiam, & presbyterium, quod tot sunt communiter, quod cum cimiterio possint construere, dummodo non fiat iniuria in iure parochiali aliis veteribus ecclesiis. in dicto c. 2. Quoribus leproforum numerus requiritur, vide Abb. in cap. cum dicat. de eccle. adifi.

6 Sacerdos factus leprosus, non potest in ecclesiã fungi officio prelationis, quando est hoc scandalum, & abominatio possi-

pulitamen quousque vixerit, ne
cessaria sunt ei ministranda, se-
cundum facultates ecclesie. de
cle. agro. c. rva. Celebrare autem
non prohibetur in secreto, quan-
do sine scandalo potest fieri. fu-
pra, ver. corpore vitatus. §. 2. &
3. Reſtoribus verò ecclesiarum
similibus, dandus est coadiutor,
qui animarum curā habeat, cui
congruè ab ecclesia de facultati-
bus prouideatur. in c. de recto-
ribus. de cle. agro.

L E X.

1 **L**ex iniusta mortale peccatū
est, nec meretur lex, vel statu-
tum appellari, sed corruptio legis.
Conſurgit autem legis malig-
nitas, vel ex materia mala, vt
cum mandatur fieri malum ali-
quod, præcipiūe mortale, vel ad-
orare idolum, & huiusmodi, vel
ex forma, vt quando est contra
iustitiam distributiuam, aggra-
uans inæqualiter subditos, vel ex
statuente, qui non habet autho-
ritatem talia statuendi, vel super-
tales, vt quia sunt exempti, vel
tale opus, siue quia non ordina-
tur ad commune bonum, sed ad
suum proprium. Thom. prima se-
cundæ. q. 90. a. vlt. Caiet. in sum.
in ver. lex. & tunc non obligat ad
sui obseruantiam subditos: con-
tra enim rationem est, & conse-
quenter contra Deum.

2 Præcepta iudicialia, & cere-
monialia legis antiquæ Moysi,
non amplius obligant, quia per
adiutum Christi euacuata sunt,
moralia autem semper obligant,
secundum Thom. prima secundæ.
q. 104. a. 1. quia sunt secundum re-
gula rationis dictamen.

3 Leges humane si sint iustæ, obli-
gant in foro conscientie, & secun-
dum Thom. prima secundæ. quæ-
stio. 96. a. 4. Si autē sint iniustæ,

non obligant in conscientia, nisi
ratione scandalique quando scilicet
non obseruando, quis exponeret
se periculo magno sui, vel alio-
rum. Si autem tales leges essent
contra virtutes, vel diuinū cul-
tum, nullo modo essent seruandæ,
nullo modo essent seruandæ,
quia tale scandalum esset scan-
dalum phariseorum. Nec semper
mortaliter peccat transgrediens
legem, sed sicut dictum est su-
pra, ver. constitutio. §. 7. Tho. su-
pra. a. 4. & secunda secundæ. q. 6.
186. a. 9.

4 Quoniam lex ad mortale obli-
gant ratione præcepti, multis mo-
dis cognoscitur, quod sit præcep-
tum. Primo, quando est de ma-
teria necessaria ad salutem, vt
sunt præcepta legis diuinæ. Se-
cundo, quando constat de mente
præipientis, intendentis obliga-
re ad mortale. Facit quod no. gl.
c. 3. & c. per venerabilem qui fil-
sint legiti, & ibi per Pa. Tertio,
quando verbis virtutis præcepti-
uis, vt dicendo, præcipio, iubeo,
& huiusmodi. cap. quod præcipi-
tur. 14. q. 5. vel virtutis imperati-
ui modi, & si materia est
multum ponderosa, obligat ad
mortale, quia est præceptum, si
non sit ponderosa, est consilium.
c. paratus. 23. q. 1. Quod autem sit
mortale, quando materia est pon-
derosa, est text. in clem. exiui. de
ver. sign. §. item, quia præterea.
Quarto, quod virtutis verbis in-
hibitoriis, vt dicendo prohibe-
mus, inhibemus, interdicens, &
huiusmodi: & sic inducit morta-
le, secundum Panormi. in c. nam
concupiscentiam. de constit. vel
virtutis verbis cōmunibus, dicen-
do statuo, ordino, & huiusmodi
& sic non obligat ad mortale cul-
pam, secundum eundem Pa. in d. c.

nam

nam concupiscentiam. Quinto,
quod virtutis verbo debet, quia
ex suo proprio significato impor-
tat necessitatem, vt d. glo. in cle.
attendentes. de sta. re. ideo indu-
cit mortale. intellige quādo ma-
teria est necessaria, aliis est de
congruo. c. 1. de despon. impu. Se-
xto, si mandatur sub pœna exco-
municationis, obligat ad morta-
le, quia nullus nisi propter morta-
le excommunicatur. c. a. nullus. 11.
q. 3. Hic tamen aduerte, qd Caiet.
in summa, in ver. præcepti. facit
differentiam inter pœnam exco-
municationis comminatæ, & late-
sententiæ, & dicit qd transgre-
diens præceptum factū sub pœna
excommunicationis late, peccat
mortaliter, non autem si dicatur
sub pœna excommunicationis sim-
pliciter, sed post monitionē, con-
tra faciens peccat mortaliter, &
tunc potest excommunicari. Vide
J. ver. præceptum. §. 6. vel loqui-
tur per hæc verba in virtute san-
ctæ obedientiæ, vel Spiritus san-
cti, vel sub pœna maledictionis
æternæ, vel sub indignatione om-
nipotentis Dei, & similibus, &
inducit mortale. c. vnic. de stat.
re. in d. 6. Septimo, quādo cōsuetudo
habet vt per talia verba quod
obligetur ad mortale. ar. in c. di-
lectus. de consue. & d. cle. exiui.
Octauo, quando mandatur sub
pœna suspensionis, depositionis,
vel interdictionis. sec. Ar. flo. 2. parte
titu. 4. vel sub pœna mortis, vel
mutilationis, aut grauioris pœ-
næ, quia ista non inferuntur, nisi
pro eo, quod est inultum iustitiae
lesiuum. Credo etiam qd eodem
modo sit, quando mandatur sub
pœna carceris, vel alio cuius alet-
rius, in quo importetur grauis
infamia, quia si propter notabi-
le damni corporis mortale pec-

catum incurritur, vt dictum est,
multo magis propter periculum in
famam grauis. Vide Sil. ver. præ-
ceptum. §. vlti. & J. ver. præceptū.
§. vlt. 7. & 6. Not. tamē distinc-
tionem Caiet. ver. præceptū. de præ-
cepto. in communi. notoniam si-
cē dicto, non enim videtur quare
drare his, quæ à Sil. dicuntur.

5 Non omnes casus permisi
secundum leges imperiales, sunt
liciti secundum conscientiam. ca.
lege. dist. 10. vt occidere adul-
terum, tenere concubinam, &
alij casus multi, quos causa bre-
uitatis non pono. Vide Tab. ver.
lex. §. 29.

6 Cōstitutione promulgata af-
firmatiuè, videntur concessa om-
nia, quæ in illa continentur, &
ex eis sequentia, nisi inueniantur
prohibita, secundum Host.
vt si concessum est matrimonium,
ergo omnibus, & semper, nisi
vbi prohibetur, vt clericis, &c.
Si verò promulgata sit negati-
uè, omnia etiam sequentia negat-
ur, nisi reperiatur concessa.

7 Leges ciuiles, sequuntur cano-
num dispositionem, secundum Pa.
in c. clerici. de iudic. Ideo licee
aliter ius ciuile disponat, quam
canonicum, in materia ad eccle-
siam pertinente, debemus sequi
ius canonicum, secundum doc. se-
cuius in materia indifferenti, quia
data contrarietate contra cano-
nem, & legem, canon seruatur in
foro suo, iuxta gl. in regula. poL
fessor. de reg. iur.

8 Facientes leges iniquas, & cō-
sentientes, mortaliter peccant.
Isto. Vx qui condunt leges in-
iquas. Vt facientes leges con-
tra libertatem ecclesie, & quod vsu-
rz soluantur, & non teneatur ad
restitutionem de damnis in-
de secutis, & sunt ex communica-
1

ei. 5. Excommunicatio 79. & vltra. tenentur de damnis.

9 Non omnis actus factus contra legem est ipso iure nullus, vt quando causa prohibitionis non est perpetua. ca. 1. de matri. contra. contra inter ecele. Et dicitur non perpetua, sed temporalis, quando est ad certum tempus restricta, vt traductio spōsæ, quia non omni tempore possunt traduci, &c. Secundo, quando prohibitio legis facta est in fauor alicuius, qui potius est exhortatio illius, in cuius fauore facta est, vt si statuto caueatur, ne mulier possit contractū facere sine præsentia duorum agnatorum, si facit contractū sine præsentia eorū, tenet: nisi statuto expressè annullat actum factum. facit l. si quis in conferibendo. C. de pact. & cad. apostolicam. de reg. & ibi Pan. Tertio, quando lex dat certam formā super eo quod alicui conuenit ex sua potestate, sicut si episcopo, qui absolvere potest ex sua iurisdictione ab excommunicatione, quam sibi conditor canonis non reseruauit, lex mandat, quod non absoluat, nisi faciat fel. vel sic, tenet absolutio etiam quod contractū faciat. Secus quando lex dat talem potestatem ei, qui alius eam non habebat, cum tali forma, quia forma non seruata, nihil facit, ex Car. in cle. 1. de iur. pat. & conor. gl. ibi, & Pau. Quarto, quando lex punit contrarietas, tenet actus, si expressè non annullat contra factum: secus quādo non punit, sed solum prohibet, quia tunc actus non tenet, hoc ponit Car. in cle. 1. de rescri. & sic patet declaratio illius regulæ iuris, scilicet, Quæ contra ius sunt, debent pro infæctis haberi. Vide plenus Sil.

verbo, Lex. §. 2. 8.

10 Lex indulgens aliquid, quod potest tendere in alterius præiudicium, intelligitur saluo iure partis. Panor. in c. 1. de iudi. Quo modo consuetudo vim legis habeat, & quid requiratur ad hoc quod tollat legem, supra. Consuetudo. §. 3. In fraudem legis nihil est agendum. ff. de legi. l. contra legem. quia si quid prohibetur vna via, intelligitur & alia via prohiberi. l. 6. de reg. iur. ca. cū quid. Propterea in legis fraudem facta, non tenere dicuntur, ex. no. Bar. in l. amplius. ff. rem. ra. hab. & de ra. Secus si quid fieret in fraudem hominis, etiam principis. Vide Pa. in c. dilectus. el. 2. de prob. Facit text. in l. si liberatus. ff. de iur. pat. Legem condere potest generalem Papa in omnibus spiritalibus, & ecclesiasticis. c. si. de constit. Legatus etiam in provincia sibi commissa. c. fin. de offic. lega. Concilium prouinciale. c. quid dicitur. 16. d. & episcopalis synodus. 18. d. c. 1. Episcopus in sua diocesi. cap. si quis de maio & obed. Capitulum etiam. ca. accessit. de constit. Vniuersitatibus magistrorum, & clericorum. c. ex literis. de constit. In temporalibus imperator. C. de leg. l. 2. Præfectus prætorio, & quibus Imperator hoc mandat, populus Romanus, Senatus Romanus, leges generales condere possunt. Omnis ciuitas, vel populus, potest sibi legem statuere. Hæc omnia Insti. de iur. natur. §. 1. & 2. & omnium hic ditorū rationes ponit Tho. prima secundæ. q. 90. & 2. in d. 44. in litera. Ordinare enim aliquid ad bonum commune, multitudine est, vel vices eius gerentis.

11 Ad hoc quod lex obliget, nihil

12 re

ea requiruntur. Primo, quod sit iusta, quia si esset iniusta, non obligaret, vt supra patet. Secundo, quod sit promulgata, & solenniter edita, secundum Pan. de potest. præl. c. 1. Tertio, quod sit elapsus tempus post quod incipit obligare, videlicet duorum mensium, quo ad constitutionem generalem, secundum communiter doct. Sic est roboratum iure canonico. in ca. nouerit. de sent. excomm. Inferiorum autem lex, vt episcopi, capituli, & c. ligat incontinenti facta promulgatione, secundum Host. nisi absentes, & ignorant, quibus tempore limitabitur arbitrio iudicis. c. fin. qui matri. accu. post nisi ponatur in constitutione tempus determinatum quo liget. Vide Pa. in ca. cognoscentes. de constit. quia bene distinguit. Nunquam tamen ligat ignorantes, quia est absurditas. in d. ca. cognoscentes. & in c. animarum. lib. 6. de constit. supra, Constitutio. §. 5. Quarto, quod sit per inferiores suscepta, & approbata. cap. in istis. d. 4. §. leges. quia si mores videntium possunt legem firmatam abrogare, possunt etiam facere ne firmetur, & vim obligatiuam habeat. Si verò maior pars accipit, & incipit feruare, minor pars tenetur acceptare: & si ab vno populo accipitur, ab alio autem non, non obligat non recipientem. Et dicit gl. in ca. quia circa. de consan. & absinitia. quod tolerantia, & disimulatio principis in actu de iure prohibito, inducit dispensationem. quod domi. Anto. intelligit, quando constitutio Papæ a principio non recipitur, Papa sciente, & tolerante, quo casu tolerantia excusat à peccato, non autem si à principio recepta fuit

à maiori parte, secundum quod limitat Panormit. Ad hoc est ca. leges. d. 4.

12 Non omnia que sunt in decretis, sunt modo seruanda, nam multa sunt abrogata per consuetudinem contrariam: multa sunt correctæ in constitutionibus posterioribus, multa intexit etiam Gratianus ex suo sensu, quæ non tenentur, sed reprobandur. Similiter sunt falsæ & non tenendæ aliquæ gl. decretorum. Item quantum ad ecclesiasticas doctrinas aliquæ sunt reprobatæ tanquam falsæ, & hæreticæ. 124. q. 3. c. pen. & d. 15. c. sancta Romana. de sum. trin. & sic. catho. c. damnatus. Quædam reprobandur tanquam apocryphæ, in d. ca. sancta Romana. Quædam sunt approbatæ in d. ca. sancta Romana. que omnia prædicta non adduco. Quæ vult et in singulari videre, legi Sil. ver. lex. quæ sit. vsque ad 14. parum enim ad confessores spectant.

13 Lex tollitur. Primo, consuetudine contraria. supra. Consuetudo. §. 2. Secundo, per non vsum, vt colligitur ex Pa. c. Ioannes. de ele. coniu. Si non vsum habet in se aliquo tacitum contra iuris dispositionem, inducit consuetudinem derogantem legi. Tertio, per constitutionem posteriorem contrariam, licet non faciat mentionem de priore, secundum Pa. in ca. cum accessissent. & ca. 1. de cogn. spiri. nisi habeat clausulam derogantem ad secundam. quo casu opus esset facere mentionem de prima, in ca. nonnulli de rescri. Quiddam dicunt non oportet facere talē mentionem de prima, quia princeps presumitur omnia scire, & velle reuocare primam. Et Ar. sic dicit simpliciter, quod postior constitutio tollit

1 2